

PhD ÉRTEKEZÉS

Dr. Székely György László

MISKOLC

2020

MISKOLCI EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA

Dr. Székely György László

A VÁDRENDSZER, A VÁDELV ÉS A BÜNTETŐELJÁRÁS ALAPELVEI

(PhD értekezés)

Deák Ferenc Állam és Jogtudományi Doktori Iskola

A doktori iskola vezetője:

Prof. Dr. Róth Erika

A doktori program címe:

A magyar állam- és jogrendszer, jogtudomány továbbfejlesztése, különös tekintettel az európai fejlődési tendenciákra

A doktori alprogram címe:

A bűnügyi tudományok fejlődési irányai

Tudományos vezető:

Prof. Dr. Róth Erika egyetemi tanár

MISKOLC

2020

TÉMAVEZETŐI AJÁNLÁS

dr. Székely György László

A vádrendszer, a vádelv és a büntetőeljárás alapelvei

c. dolgozatához

Székely György László kutatási területe, a PhD dolgozatban vizsgált problémák többsége nem tartozik a ma divatos, a pályakezdőtől a tapasztalt szerzőkig sokakat megihlető témák közé. Aktualitása azonban örök, fontossága vitathatatlan, kutatása alaposságot, kitartást, a szakirodalom és a gyakorlat mély ismeretét igényli.

Az alapelvek segítségével leírható, jellemezhető egy-egy eljárási rendszer, a tankönyvek, jegyzetek általában az első fejezetekben megismertetik a hallgatókkal az alapelvek csoportosítását, az egyes alapelvek jelentését.

A büntetőeljárásról szóló törvények az 1998. évi XIX. törvény hatályba lépése óta azonban már nem alapelvekről szólnak, hanem alapvető rendelkezések cím alatt tárgyalják az eljárás egészére kiható, az eljárás szerkezetét, rendszerét meghatározó alapvető szabályokat, amelyek többsége nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott emberi jogi követelményekre és az Alaptörvényre (korábban az Alkotmányra) is visszavezethető. Az alapelvek közül többnek a monografikus feldolgozását kiváló szerzők végezték el, ezekre a munkákra a jelölt is támaszkodik. Célul azonban nem az egyes alapelvek részletes bemutatását tűzte ki, hanem a rendszerszemléletű megközelítés jellemzi a téma elemzését.

Székely György László dolgozata első részében a büntetőeljárási alapelvek eredetét, történetét, forrásait, rendszerét és csoportosítási lehetőségeit vizsgálja. Ha valaki csak a tartalomjegyzék főbb címeit futja át, mondhatja, hogy ezekkel a kérdésekkel már számos tankönyvszerző foglalkozott, de már az alcímek között is találunk olyanokat, amelyek a feldolgozás újszerűségét, a szakirodalomban fellelhető ismeretek friss szemléletű hasznosítását, az eredeti gondolkodásmódot jelzik és felkeltik az olvasó érdeklődését, mint például a „Kísérlet egy büntetőeljárási rendszer-modell felállítására”. Ahol a fejezet/alfejezet címe nem feltétlenül sugallja, a szövegben ott is számos helyen felfigyelhetünk a szerző kritikus, önálló véleményt tükröző összegzésére, következtetéseire.

A dolgozatban „különös résznek” nevezett, második szerkezeti egységben az általa központi alapelvnek is tekintett vádelvvel, annak részelveivel – a funkciómegosztással, a vádhoz kötöttséggel és a váddal való rendelkezés jogával –

foglalkozik a jelölt. Ebben a körben a jogalkalmazói gyakorlattal, a hatályos büntetőeljárás törvénnyel, annak helyenként ellentmondásos, vitatható tartalmú rendelkezéseivel kapcsolatos problémákra is jó érzékkel, értő szemmel mutat rá.

A felhasznált irodalom rendkívül gazdag, az abból szerzett ismeretek beépültek a dolgozatba. Jelentős az idegen nyelvű források aránya. Külön kiemelés érdemel a szerző kutatómunkájában az angol nyelvű, elsősorban amerikai szakirodalom kevésbé ismert tételeinek feldolgozása. Ezek között több olyan műre is felfigyelhetünk, amelyet nem gyakran – esetleg alig – hivatkoznak a hazai, büntetőeljárás jogi témájú publikációkban.

Székely György László tudományos vezetőjeként – a rendszeres konzultációk során és részeredményeket publikáló írásait megismerve egyaránt – meggyőződhettem arról, hogy a dolgozat a szerző önálló, nagy szorgalommal és kitartással végzett kutatómunkájának eredménye. Tartalma az évek során folyamatosan változott, tisztult, a dolgozat szövegében ma már számos gyakorlati tapasztalatból fakadó problémafelvetés, következtetés, vélemény is megjelenik. Valószínű, hogy a doktori képzés kezdetén a jelölt arra készült, hogy hamarabb nyilvános vitára bocsátja a dolgozatát, véleményem szerint azonban az idő jótékony hatása és a megszerzett szakmai tapasztalatok csak előnyére váltak a műnek, a szakmai életút miatti hosszabb-rövidebb kihagyások után egy érett, rendkívül gazdag kutatási anyaggal állhat bírálói elé a szerző.

Székely György László kutatási részeredményeit rendszeresen a szakmai közönség elé tárta, tizenhat publikációja jelent meg, amelyek közül tizenöt a dolgozat témájához kapcsolódik.

A téma magyar nyelvű szakirodalmát jelentős mértékben gazdagító, a szerző önálló kutatómunkáján alapuló értekezést minden szempontból alkalmasnak tartom a nyilvános vitára bocsátásra.

Miskolc, 2020. október 3.

Prof. Dr. Róth Erika
egyetemi tanár

TARTALOMJEGYZÉK

TÉMAVEZETŐI AJÁNLÁS	3
TARTALOMJEGYZÉK.....	5
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	7
BEVEZETŐ.....	8
ÁLTALÁNOS RÉSZ.....	13
A BÜNTETŐELJÁRÁSI ALAPELVEK ÉS AZ ELJÁRÁSI RENDSZEREK ALAPKÉRDÉSEI.....	13
1. A büntetőeljárás alapelvek fogalmának meghatározása	13
1.1. Az alapelvek definiálása a magyar jogtudományban	13
1.2. Következtetések az alapelv-definíciók alapján.....	17
1.3. Releváns fogalmi elemek.....	21
2. Az alapelvek és eljárás rendszerek történeti fejlődése	22
2.1. Az alapelvek eredete	23
2.2. Büntetőeljárás rendszerek és alapelvek az ókori civilizált államokban.....	25
2.3. Alapelvek és eljárás rendszerek a középkorban	29
2.4. Az újkori jogfejlődés	31
2.5. A büntetőeljárás alapelvek és rendszerek magyar fejlődésének vázlata	32
3. Az alapelvek és az eljárás rendszerek összefüggései.....	38
3.1. Rendszertani elméletek a magyar jogtudományban	41
3.2. A büntetőeljárás rendszerek és alapelvek angol-amerikai és összehasonlító jogi megközelítése	53
3.3. Következtetések a rendszertani elméletek és a modellek kapcsán	77
3.4. Kísérlet egy büntetőeljárás rendszer-modell felállítására.....	81
4. Az alapelvek (jog)forrásai	83
4.1. Alapelvek a büntetőeljárás törvényben.....	84
4.2. Az alapelvek alkotmányos forrásai.....	90
4.3. Alapelvek egyéb jogszabályokban.....	96
4.4. Egyéb, alapelvekkel összefüggő jogforrások.....	97
4.5. Nemzetközi dokumentumok mint alapvető források.....	98
4.6. Az alapvető források rendszerének áttekintése.....	101
5. Az alapelvek funkciója és normativitásának kérdése	107
6. Az alapelvek köre és csoportosítási lehetőségei	113
6.1. Csoportosítási kategóriák és osztályozási elméletek a magyar jogirodalomban	114
6.2. Következtetések az osztályozások kapcsán	127
KÜLÖNÖS RÉSZ.....	135
A VÁDELV ÉS AZ AHHOZ KAPCSOLÓDÓ ELVEK KÉRDÉSEI.....	135
7. A vádelv fogalma, elemei, szabályozása	135
7.1. A vádelv fogalmára vonatkozó elméletek a magyar jogtudományban	135
7.2. A vádelv jogi szabályozásának fejlődése Magyarországon.....	148
7.3. A vádelv értelmezése és szabályozása az angol-amerikai jogrendszerekben	157
7.4. A vádelv elemei, szerkezete, a vádelv „evolúciója”	162
8. A vádelv és a hivatalbóliság elvének összefüggései.....	166
8.1. Az officialitásra vonatkozó elméletek a magyar jogtudományban.....	168
8.2. Az officialitás elvének szabályozása a magyar jogban.....	173
8.3. Következtetések az officialitás és a vádelv összefüggései kapcsán	178
9. A vádemelés megalapozottságának kérdése	182

9.1. A gyanúhoz és a vádemeléshez szükséges bizonyosság jogszabályi alapjai .	182
9.2. Jogtudományi álláspontok a gyanúhoz és a vádemeléshez szükséges bizonyosságról	186
9.3. Következtetések a vádemelés megalapozottsága kapcsán	190
10. A vádelv és a vád „törvényességének” összefüggései, a vád szűrésének, kontrolljának kérdései	193
10.1. A vád szűrésének, a vád alá helyezésnek elméleti és történeti alapjai	193
10.2. Megállapítások a vád alá helyezési eljárások kapcsán	198
10.3. A vád kontrolljának további fejlődése, a „törvényes” vád szabályozásának előzményei	199
10.4. Következtetések a vád szűrése kapcsán	215
11. A vádhoz kötöttség néhány kérdése: a „gyanúsításhoz kötöttség” és az alanyi vádhoz kötöttség problémái	221
11.1. A gyanúsítás szabályozásának fejlődése.....	221
11.2. Az új Be. gyanúsítással kapcsolatos szabályai	226
11.3. A „gyanúsításhoz kötöttség” problémája.....	231
12. A váddal való rendelkezés kérdései.....	239
12.1. A vádejtés alkalmazása és jogkövetkezményei	239
12.2. A vád módosításának törvényi szabályozása.....	244
12.3. A vád megváltoztatásának értelmezése	245
12.4. A vádmódosítás feltételrendszere	248
13. A vádelv és a vád bizonyításával kapcsolatos elvek összefüggésrendszere	255
13.1. A vád bizonyításával kapcsolatos elvek köre és tartalma.....	258
13.2. A vádbizonyítással kapcsolatos elvek értelmezése a jogtudományban	260
13.3. A vád bizonyításával kapcsolatos elvek jogi szabályozása	269
13.4. Az új Be. vádlói (vád)bizonyításra és a bírói hivatalbóli bizonyításra vonatkozó koncepciója és annak kritikája	275
ZÁRSZÓ.....	287
ÖSSZEFOGLALÓ.....	288
SUMMARY.....	295
IRODALOMJEGYZÉK	298
SZERZŐSÉGI NYILATKOZAT	309

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

Gyakran használt rövidítések:

- I. Bp.: a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk
- II. Bp.: a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény
- I. Be.: a büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. tvr.
- II. Be.: a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény
- III. Be. /korábbi Be.: a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
- Be./hatályos Be./új Be.: a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény
- AB: Alkotmánybíróság
- ABh: alkotmánybírósági határozat
- BH: kúriai, vagy felsőbb-bírósi közzétett eseti döntések
- BKv.: a Kúria Büntető Kollégiuma által hozott kollégiumi vélemény
- BJE: Büntető jogegységi határozat
- PACE: Police and Criminal Evidence Act 1984. (Egyesült Királyság)
- POA: Prosecution of Offence Act 1985. (Egyesült Királyság)
- HRA: Human Rights Act 1998. (Egyesült Királyság)
- CJA: Criminal Justice Act 2003. (Egyesült Királyság)
- CPS: Crown Prosecution Service (az Egyesült Királyság közvádloi szervezete)
- EJEE: az 1950. évi Emberi Jogok Európai Egyezménye
- PPJNE: az 1966. évi Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

BEVEZETŐ

Az alapelvek témaköre, bármilyen jogterületről legyen is szó, a jogászok többsége számára olyan kérdés, amely vagy túl általános ahhoz, hogy jól megragadható legyen, vagy olyan evidens, hogy nem is érdemes róla szót ejteni, vagy – ha éppen csak tanulja az illető az adott jogterületet – olyan, amin hamar túl kell esni. Magam azonban mindig is másként láttam ezt a kérdést. Jogi tanulmányaim során az eljárásjogok – ahol általában nagyobb szerepet kapnak az adott jogterület alapelvei – mindig is külön érdeklődéssel töltöttek el, és örömmel tanulmányoztam egy-egy eljárás alapelveit. Viszonylag korán megfogalmazódott bennem az a vélemény, hogy ha valaki egy jogterület alapelveit kellően elsajátította, és érti is, akkor az egész jogterületről szerez egy átfogó képet, amelynek további szabályai szinte részletszabályoknak tűnhetnek egy-egy fontos alapelv vonatkozásában. Mivel érdeklődésem már korán a bűnügyi tudományok, majd a büntető eljárásjog felé fordult, ezért nem volt kétséges számomra, hogy doktori kutatásomnak is ebbe az irányba kell haladnia. Szerencsére nemcsak a kutatómunka, de ügyészi hivatásom gyakorlati tapasztalatai is támogatni tudták az alapelvekben való elmélyülést, amely végül egy idő után az általános érdeklődés mellett konkrétan egy olyan alapelv felé fordított, amely jól láthatóan, a többitől nagyobb súllyal határozta és határozza meg a büntetőeljárás rendszerét. Ez az elv pedig a vádelv, amely – ahogy majd erre természetesen dolgozatomban több ízben kitérek – valójában több részelv gyűjtőfogalma. Mindazonáltal ennek az alapelvnek a felületes ismerete is alkalmas arra, hogy a doktorjelölt kutatási területe iránt érdeklődőben felmerüljön a kérdés: vajon mit lehet egy ilyen evidens téma kapcsán kutatni, hovatovább arról egy hosszabb értekezést írni.

A fentiekre is tekintettel dolgozatomban elsődleges általános célja annak bizonyítása, hogy mind általában az alapelvek, mind a vádelv olyan témakörök, amelyek szabályozása és elvi kérdései a modern korban sem jutottak még nyugvópontra. Mivel előfeltevésem – amelyet többszörösen is igazolni fogok –, hogy az eljárási alapelvek, különösen egy-egy olyan központi jelentőségű alapelv, mint a vádelv, nem pusztán deklarációval letudott eszmei céljai és alapjai egy büntetőeljárásnak, hanem kifejezetten magát a rendszert, annak alapkarakterét is meghatározzák, ezért ebből következően egy-egy alapelv meghatározása, elhagyása, másként szabályozása, vagy félreértelmezése alkalmas az egész büntetőeljárás rendszer arculatának, de akár konkrét részletszabályok alkalmazásának megváltoztatására is. Éppen ezért szükséges

és fontos az alapelvekkel is foglalkozni, különösen a jogalkotás aktív időszakában. Erre a jogalkotó is jól láthatóan figyelemmel van, hiszen büntetőeljárás kódexeink általános indokolásaiban – ahogy a 2018. július hó 1. napján hatályba lépett új törvény esetén is – mindig kiemelt figyelmet fordított arra, hogy utaljon az eljárás alapelveire, a témakör hagyományaira és fontosságára. De ugyancsak fontosnak látja a jogtudomány is az alapelvek kérdéskörét. Elsősorban a tankönyvirodalomban láthatjuk, hogy a szerzők az alapelvekre mindig nagy hangsúlyt fektettek, és a legfontosabb elvek rendszerezése, elemzése nem maradhat el a művek elejéről. Mindemellett viszont azt kell látni, hogy az általában az alapelvekkel összefoglalóan foglalkozó szakirodalom – mind hazánkban, mind külföldön – szegényes. Inkább egy-egy alapelv kapcsán születtek és születnek rövidebb írások, ritkábban monográfiák. Ez önmagában is olyan ok, amely miatt indokolt lehet egy általánosabb kutatás lefolytatása.

Mindezek ellenére azt is be kell azonban látni, hogy az alapelveket érintő általános vizsgálat, és emellett valamennyi alapelv részleteiben történő vizsgálata olyan széles elemzést igényelne, amely bőven meghaladná egy doktori értekezés kereteit. Ezt már csak azért is különös nehézséget okozna elvégezni, mert – ahogy az alapelvek általános vizsgálatánál látni fogjuk – egyáltalán nem olyan egyértelmű, hogy mely elveket tekintjük alapelvnek. Vannak továbbá olyan alapelvek, amelyek vizsgálata önmagában is egy külön értekezés tárgya lehetne. Erre is tekintettel, amikor az alapelveket vizsgáltam, egy észszerű szűkítés és (ön)korlátozás mellett kellett tennem mindezt. Mint pedig fent már jeleztem, és ahogy ezt később bőséggel részletezni fogom, az alapelvek közül a leginkább jelentős és a rendszert meghatározó elvként magam a vádelv kérdéskörét választottam ki.

A fentieknek megfelelően dolgozatomban két, jól elkülöníthető részre osztható fel, amelyek témájukat tekintve értekezésem címével ellentétes irányba haladnak. Az általam általános résznek nevezett dolgozatrész általában a büntetőeljárás alapelvekkel és az ehhez szorosan kötődő eljárási rendszerek kérdéskörével foglalkozik. Ebben a részben igyekeztem, amennyire csak lehetőség volt rá, kerülni a konkrét alapelvek részletesebb vizsgálatát, és csak általános, összefoglaló megállapításokat tenni. A dolgozat második része pedig – különös rész cím alatt – immár csak a vádelvvel foglalkozik, ám nem szűkül kizárólag ezen elv(ek) elemzésére, mert a nézetem szerint a vádelvhez szorosan kapcsolódó alapelvek vizsgálata is itt történik meg. (Más további alapelvek egyedi elemzésére azonban nem kerül sor.) Írásomat mind az általános, mind a különös részében végigkíséri egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat, amelynek

célterületei az angol-amerikai jogrendszerek. Választásom azért esett ezen – és kizárólag ezen – jogterületekre, mert a kontinentális rendszerek közé tartozó magyar jogrendszert alapelvei, rendszere és a vádelv tekintetében a karakterében a kontinentális jogrendszerektől jelentősen eltérő angol-amerikai jogrendekkel lehet és érdemes a leginkább összehasonlítani, e jogrendszereket tekintve figyelhetőek meg ugyanis jelentős eltérések.

Dolgozatom általános részében elsőként az alapelvek definíciójának kérdését tekintem át, és – mivel meglehetősen változatos a jogtudományi meghatározások képe – töreksem egy olyan fogalmi magot meghatározni, amely tartalmazza azt, amelyben a tudomány teljes körben egyetért, illetve amely meghatározás a további vizsgálódásaimnál is általánosan alkalmazható.

Ezután történeti áttekintés következik, amelynek során – az alapelvek társadalmi eredetére való rövid kitekintést követően – az alapelvek és az ezekkel szorosan összefüggő eljárási rendszerek történeti alapjait és fejlődését vizsgálom, mind az egyetemes történet, mind a magyar jogfejlődés aspektusából.

A következő témakör az alapelvek és az eljárási rendszerek összefüggéseinek dogmatikai vizsgálata, amelynek során elsőként a témára vonatkozó magyar, majd az angol és amerikai elméleteket tekintem át, ezután pedig saját, az elméletekből levonható következtetéseimet, illetve nézetemet fejtem ki, majd egy új modellezésre is kísérletet teszek.

Ezt követi dolgozatomban az alapelvek jogforrási rendszerének áttekintése, mind a magyar szabályokat, mind a legfontosabb nemzetközi deklarációkat illetően, majd megkísérlem a sokszor igen bonyolult szabályozási struktúrát áttekinthetővé tenni. (Az alapelvek angol-amerikai jogforrásainak bemutatása máshol történik.)

A jogtudományban részben kidolgozatlan, részben pedig vitatott az alapelvek normativitásának kérdése. Dolgozatomban külön cím alatt kifejezetten ezzel a kérdéssel is foglalkozom, és igyekszem saját, a jogalkalmazásban is igazolható álláspontot elfoglalni.

Végül az általános rész utolsó, de mégis jelentős és átfogó témája az alapelvek rendszerezhetőségének kérdése, amely egyben szükségszerűen azzal a fontos problémával is foglalkozik, hogy mi tekinthető egyáltalán alapelvnek. Ugyanitt töreksem – a magyar elmélet széleskörű áttekintését követően – a rendszerezés saját kategóriáját is kialakítani, amelynek során a régi magyar jogtudomány ún. vezérelv-koncepciójának feléleszthetőségével, és a vádelv központi szerepének igazolásával is

kiemelten foglalkozom, de vizsgálom újabb, akár más jogterületeken alkalmazott osztályozási módok átvételének lehetőségét is.

Értekezésem különös része pedig már a vádelvre, és az ahhoz kapcsolódó elvekre fókuszál. E témakör önmagában is igen széles, így a vádelv átfogó elemzése mellett, csak a témakör egyes, általam jelentősnek, vagy vitára, átgondolásra érdemesnek tartott kérdéseivel foglalkozom részletesen.

A különös részben elsőként a vádelv fogalmával, részlemeivel és szabályozásával foglalkozom. Itt először a magyar vádelv-fogalmi elméleteket tekintem át, amelyek meglehetősen színes képet mutatnak. Ezt követi a vádelv magyar jogi szabályozása fejlődésének teljeskörű bemutatása. Ezután pedig ismét nemzetközi összehasonításra törekszem, amelyben az angol és amerikai jogrendszerek vádelvvel kapcsolatos jogi szabályozásának áttekintése, majd pedig az angol és amerikai jogtudományi megközelítés vizsgálata történik meg. Végül a fentiekből levonható következtetéseimet összegzem, amelynek során törekszem a vádelv komplex meghatározására, fogalmi elemeinek feltárására, az elemek funkcióinak körülírására.

A dolgozat következő fejezetei alatt pedig – mintegy a különös részen belüli különös részként – már a vádelv egyes aspektusait, illetve más, kapcsolódó elvekkel való összefüggését tárom fel. Az első ilyen kérdéskör a vádelv és a hivatalbóliség elvének összefüggésrendszere, ahol az elméleti és szabályozási megközelítés után magam is tisztázni igyekszem az említett összefüggést és a hivatalbóliség pontos jelentésrétegeit.

A következő témakör a vádemelés megalapozottságának kérdése. A vádelv egyik eleme, a vádhozkööttség legszűkebb tartománya a vád bírósági eljárást (kizárólagosan) megindító funkciója. Ez előtt azonban azt szükséges tisztázni, hogy egyáltalán mikor, milyen esetben emelhet/emeljen vádat a vádló.

Ezt követi egy igen fontos, a vádelvet több ponton érintő téma vizsgálata: a vádelvet vajon mennyiben érintik a vád szűrésére, kontrolljára hivatott (például a törvényes vád III. Be. szerinti fogalmához kapcsolódó) jogintézmények működései.

Dolgozatom következő fejezetében pedig a vádelv részlemének tekinthető vádhozkööttség elvének egy további elemével, az ún. alanyi vádhozkööttség kérdésével foglalkozom, különösen azzal, hogy mennyiben befolyásolja ezen elv működését a vádemelést megelőző nyomozás, azon belül is a gyanúsított kihallgatás, illetve a közölt gyanú.

Ezután a vádelv általam további részelemének tekintett váddal való rendelkezési jog néhány problémáját elemzem. Ilyen elsőként a vádejtés, és annak jogkövetkezményének néhány kérdése, másodsorban pedig a vád módosításával kapcsolatos jogi szabályozás néhány problémája.

Végül dolgozatom legutolsó fejezete a vádelvvel összefüggő, alapvetően a vádlói bizonyítási teherrel (kötelezettséggel) kapcsolatos alapelvek vizsgálatát tartalmazza, amelyben erőteljesen fókuszálok az új Be. néhány vitatható szabályozási megoldására is.

A dolgozat tehát ezen fő témakörök tárgyalására szorítkozik. Ennek során többféle vizsgálati/kutatási módszert alkalmaztam. Ilyen elsődlegesen a jogszabályértelmezés, amelybe beletartozik mind a hatályos, mind a korábbi törvények egyenkénti történeti és összehasonlító vizsgálata. A másik fontos módszer a jogtudományi nézőpontok, elméletek elemzése, a legfontosabb tételek tömör összefoglalása, illetve az elméleti álláspontok összehasonlítása, esetleg kritikája. Ugyanezek mentén végeztem a nemzetközi vizsgálatot is, amely a külföldi jogszabályok vizsgálatát, illetve a külföldi tudományos elméletek áttekintését, összevetését, valamint a magyar jogi szabályozással és teóriákkal való összehasonlítást is jelenti. Valamennyi elemzés során egy olyan módszert alkalmaztam, amely rendszerint: a jogszabályok bemutatása, majd az elméletek áttekintése (esetenként e kettő megcserélése), végül a saját következtetések, álláspontok kifejtése sorrendet követi. E módszerrel mindig jól elkülöníthetően igyekeztem megjelenítem a saját álláspontomat, amely így nem mosódik egybe más szerzők téziseivel.

A kézirat lezárva: 2020. október hó 8. napján

ÁLTALÁNOS RÉSZ

A BÜNTETŐELJÁRÁSI ALAPELVEK ÉS AZ ELJÁRÁSI RENDSZEREK ALAPKÉRDÉSEI

1. A BÜNTETŐELJÁRÁSI ALAPELVEK FOGALMÁNAK MEGHATÁROZÁSA

A magyar nyelv sajátosságai folytán a „Mi(k) a büntetőeljárás alapelv(ek)?” kérdésre többféle válasz adható: válaszolhatunk az alapelvek felsorolásával, de helyes válasz definíció megadása is. Utóbbi kapcsán a magyar jogirodalomban bőséges a kínálat, csaknem minden tankönyv foglalkozik az alapelvekkel, és a szerzők többsége törekszik a fogalom-meghatározásra is.¹ Minden további vizsgálódás előtt fontosnak tartom a definíciók bizonyos körű ismertetését, amellyel célom, hogy azokat összevetve, a közös pontokat megtaláljam, és abból következtetéseket vonjak le kutatásom céljainak megfelelően.

1.1. Az alapelvek definiálása a magyar jogtudományban

A magyar büntető eljárásjog tudományában az első hazai kódex, a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk (I. Bp.) időszakától jellemző az alapelvek tudományos igényű meghatározása, noha a törvényszövegben nem szerepel az alapelv kifejezés, illetve nincs ilyen témájú külön fejezet sem.² Így a jogtudományra maradt az alapelvek kimunkálásának feladata. Elnevezést tekintve sokhelyütt az alapelv kifejezés mellett (Angyal) a vezérelv, vezéreszme szóhasználat is megjelenik (Balogh, Finkey), de némely szerző egyszerűen az elv, vagy „vezető elv” szót használja (Bursics)³.

---

¹ Az alapelveknek mint átfogó kérdéskörnek a hazai irodalma meglehetősen szegényes. A legtöbb írás inkább egyes alapelvekre fókuszál, ritka az alapelvekkel átfogóan foglalkozó mű. Fogalom-meghatározások alapvetően a tankönyvirodalomban lelhetők fel.

² Az I. Bp. első, „Általános rendelkezések” című fejezete a klasszikus alapelvek közül egyedül a vádelvet rögzíti (1. §). A miniszteri indoklás azonban több ízben is utal a törvény elveire (ld. később részletesen).

³ Bursics Zoltán: A magyar bűnvádi eljárási jog vázlata. Grill, Budapest, 1947. 12-19. (a továbbiakban: Bursics)

Balogh úgy látja, „[...] minden nemzet büntető perjogában felismerhetők és megállapíthatók olyan vezérelvek, amelyek az illető tételes jognak valódi jellegét, főleg az alkotmányjog, különösen az egyéni szabadság és a polgári jogok megóvása szempontjából, praegnanter kidomborítják.” Ezek az ún. vezérelvek olyan „[...] nagy fontosságú eljárási garanciák, amelyek biztosítják lehető megközelítését a bűnper fő céljának: annak, hogy a büntető törvényekben tiltott minden jogsértés az anyagi igazságnak megfelelő megtorlást nyerjen a nélkül, hogy az állampolgároknak egyéni szabadsága nagyobb mértékben legyen csorbítva, semmint az a most említett cél elérése végett elkerülhetetlenül szükséges.”⁴

Finkey alapelveknek és vezéreszméknek azokat tekinti, „melyek az illető korban a büntető igazságszolgáltatás gyakorlására nézve a társadalomban, illetőleg valamely államban uralkodnak, vagy uralomra törnek”.⁵

Angyal pedig azt írja, hogy alapelvek alatt „[...] azokat a vezérlő eszméket értjük, melyek irányt szabnak a tekintetben, hogy mily módon biztosítható legtökéletesebben az eljárás céljainak megvalósítása.” Hozzáteszi, hogy ezen eszmék nem abszolút értékűek, hanem a mindenkori társadalmi felfogáshoz, elvárásokhoz igazodnak, és kialakításukban a jogpolitikai érdekeknek van fontos szerepe, továbbá utal rá, hogy a büntetőeljárási alapelvek bizonyos oldalról kifejezetten alkotmányjogi kérdésnek tekintendők.⁶

A szocialista jogirodalomban (az 1951. évi III. törvény, a II. Bp. idején) Kocsis szerint „Büntető eljárásunk alapelvei olyan elvi tételek, amelyek megadják a büntető eljárási jogunk egészének jellemző vonását. Ezek az alapelvek mintegy uralkodnak a büntető eljárás egész anyagán, igen lényegesen befolyásolják a perbeli cselekmények lebonyolítását, a lebonyolítás módját, továbbá az eljárási jogok és köteleességek tartalmát.” Hozzáfűzi, „Az egyes büntető eljárási jogszabályok jelentősége és tartalma az alapelvek iránymutató fényében világosodik meg”, valamint, hogy az alapelvek „méltán tekinthetők olyan pilléreknek, amelyekre a büntetőeljárás felépül.”⁷

⁴ Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferencz: A bűnvádi perrendtartás magyarázata. Első kötet. Grill Károly, Budapest, 1898. 26. (a továbbiakban: Balogh – Edvi Illés – Vargha I.)

⁵ Finkey Ferenc: A magyar büntető eljárás tankönyve. Politzer-féle Könyvkiadóvállalat, Budapest, 1908. 214. (a továbbiakban: Finkey)

⁶ Angyal Pál: A magyar büntető eljárásjog tankönyve. Atheneum, Budapest, 1916. 252-253. (a továbbiakban: Angyal)

⁷ Bólya Lajos – Kocsis Mihály – Móra Mihály: Büntető Eljárási Jog. I. félév. Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat, Budapest, 1954. 112. (a továbbiakban: Bólya – Kocsis – Móra I.)

Az 1973. évi I. törvényt (II. Be.) érintően Szabóné úgy definiál, hogy „A büntetőeljárás alapelvei olyan általános elvi tételek, amelyek a büntetőeljárás felépítésének, rendszerének legjellemzőbb ismérveit tartalmazzák, és meghatározzák a büntetőeljárás jog alkotásának, alkalmazásának lényeges vonásait.”⁸

Király, szintén a II. Be.-hez kapcsolódóan (bár ekkor már a rendszerváltást követően), az alábbi definíciót adja: „Az alapelvek a büntető eljárási jogban olyan általános tartalmú normák, amelyek jellemzik és meghatározzák a büntető eljárás rendszerét, működését, az eljárásban résztvevők jogainak és kötelességeinek lényeges elemeit, és arra valók, hogy irányítsák az egész büntető igazságszolgáltatás működését. (Az alapelvekre – hasonlattal élve – a büntető eljárás úgy támaszkodik, mint épület a tartópillérekre.)”⁹ Később Király ezt a meghatározást a 1998. évi XIX. törvényhez (III. Be.) kapcsolódóan is megtartotta.¹⁰

Farkas a büntetőeljárás alapelveket a jogi garanciarendszer részének tekinti. Utóbbi úgy határozza meg, mint ami „[...] minden jogágban azokat az általános rendelkezéseket jelöli, amelyek meghatározzák a jogág felépítését, struktúráját, működési szabályait, a jogalkalmazás irányát, kereteit, vagyis azokat a biztosítékokat, amelyek az adott jogág, jogterület szabályait előreláthatóvá, kiszámíthatóvá teszik.” Az ún. működési alapelveket pedig úgy definiálja, mint amelyek „[...] a büntetőhatalom gyakorlásának, az eljárás lefolytatásának és a jogalkalmazás mindennapjainak általános elveit jelölik ki.”¹¹

Cséka úgy látja, hogy az alapelvek „az egész eljáráson végighúzó elvi tételek, amelyek kifejezik a büntetőeljárás sajátosságait, meghatározzák az eljárás rendszerét, a hatóságoknak és az eljárás résztvevőinek joghelyzetét, eljárási cselekményeik általános

⁸ Szabóné Nagy Teréz – Cséka Ervin – Szilágyi József – Lukács Gábor – Sasvári Tibor – Korda György – Szijjártó Károly (Szerk.: Rudas György): Büntetőeljárás-jog. BM Tanulmány és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1974. 49. (a továbbiakban: BM tankönyv) Szinte azonosan definiál egy másik helyen is: Cséka Ervin – Király Tibor – Kratochwill Ferenc – Szabóné Nagy Teréz – Vargha László (szerk. Szabóné Nagy Teréz): Magyar Büntető Eljárási Jog I. (Egységes jegyzet) Tankönyvkiadó, Bp., 1986. 85. (a továbbiakban: Egységes jegyzet 1986.)

⁹ Bárd Károly – Kratochwill Ferenc – Erdei Árpád – Király Tibor – Tremmel Flórián – Cséka Ervin (Szerk.: Cséka Ervin): Magyar Büntető Eljárási Jog I. (Egységes jegyzet) Tankönyvkiadó, Budapest, 1992. 75. (a továbbiakban: Egységes jegyzet 1992.)

¹⁰ Király Tibor: Büntetőeljárás Jog. Osiris Kiadó, Budapest, 2008. 107. (a továbbiakban: Király 2008.)

¹¹ Farkas Ákos – Róth Erika: A büntetőeljárás. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018. 89., 93. (a továbbiakban: Farkas – Róth 2018.). Farkas a könyv korábbi – a III. Be.-hez készült – kiadásában is végig ezeket a fogalmakat alkalmazta.

rendjét, a büntetőeljárás lefolytatásának és a büntetőjogi felelősség eldöntésének alapvető szabályait.”¹²

Tóth szerint az alapelvek „[...] olyan tézisek, kiinduló tételek, normatív fundamentumok, amelyek megszabják az eljárás módját, irányát, meghatározzák jellegét. E rendelkezések megvilágítják a jogalkotó szemléletét, kereteket adnak az állam büntetőjogi igényének, úgy, hogy olykor annak mozgásterét, korlátait is kijelölik.” Megállapítja, hogy a büntetőeljárás törvény nem más, mint az Alaptörvényben, egyes szervezeti törvényekben, valamint magában a Be.-ben megfogalmazott alapvető elvek „aprópénzre váltása”.¹³

Tremmel külön definíciót nem alkot az alapelvekre, azonban hangsúlyozza, hogy az eljárásjogban sokkal fontosabbak és kidolgozottak az alapelvek, mint az anyagi jogban. Rögzíti továbbá, hogy az alapelvek – akár egyidejűleg – részben az eljáró hatóságokkal szemben támasztott követelmények, részben azonban a velük szemben megfogalmazott tilalmak. Az alapelveket tengelyként értelmezi, hiszen a Be. szinte valamennyi részletrendelkezése valamilyen módon kapcsolatban áll az alapelvekkel. Ha viszont szerinte valamely alapelvet elhagynánk teljes egészében, az jellegében változtatná meg a büntetőeljárást. Felveti ezen túl az alapelvek híd jellegét is, ugyanis a kódexek elején rögzített elvek iránymutatást adnak mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás számára.¹⁴

Herke szerint az alapelvek „[...] az eljáró hatóságokkal szemben támasztott alapvető követelmények illetve tilalmak. Céljuk elsősorban az, hogy orientáló és determináló, általános tételek lévén összeköttest jelentsenek a jogalkotás és a jogalkalmazás között. Ha a jogalkalmazás során probléma merül fel egyes

¹² Cséka Ervin – Fantoly Zsanett – Károlyi Judit – Lőrinczy György – Vida Mihály (szerk.: Cséka Ervin): A büntetőeljárás jog alapvonalai I. Bába Kiadó, Szeged, 2006. 47. (a továbbiakban: Cséka (szerk.) 2006.) Továbbá ugyanő hasonlóképpen: Cséka Ervin: A büntető tárgyalási rendszer. In: Tóth Károly (szerk.): Tanulmányok dr. Veres József egyetemi tanár 70. születésnapjára. Acta Juridica et Politica. Tom. 55. Fasc 7., Szeged, 1999. 64. (a továbbiakban: Cséka 1999.); illetve szintén ugyanő hasonlóan: Cséka Ervin: Korszerűsödő alapelvek a büntetőeljárásban. In: Tóth Károly (szerk.): Tanulmányok dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára. Acta Juridica et Politica. Tom. 53. Fasc 8., Szeged, 1998. 103.

¹³ Belovics Ervin – Tóth Mihály: Büntető eljárásjog. HVG-ORAC, Budapest, 2015. 45. (a továbbiakban: Belovics – Tóth 2015.) (A könyv korábbi és későbbi – az új Be.-hez készült – kiadásai is azonos, vagy nagyban hasonló meghatározásokat tartalmaznak. Ez érvényes az általam később használt további hivatkozásokra is ezen mű kapcsán. Amennyiben akár a korábbi, akár az új kiadásban eltérés található, úgy azt külön jelezni fogom.)

¹⁴ Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2012. 47-48. (a továbbiakban: Herke – Fenyvesi – Tremmel 2012). A szerző a nevéhez fűződő korábbi tankönyvekben is ugyanezeket fekteti le. Ld. Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004. 59-60., a továbbiakban Fenyvesi – Herke – Tremmel 2004.), illetve Tremmel Flórián: Büntető eljárásjog Általános Rész. Egyetemi jegyzet. Pécs, 1996. 18-19. (A továbbiakban: Tremmel 1996.)

büntetőeljárásai rendelkezések értelmezésében, avagy különböző szabályok ütköznek össze, a megoldás érdekében az alapelvekhez kell visszanyúlni. Sőt, a később meghozandó törvényeknek és Be. módosításoknak is meg kell felelniük az alapelvi rendelkezéseknek.”¹⁵

Fantoly úgy fogalmaz, hogy „A büntetőeljárás alapelvei olyan általános tartalmú tételek, szabályok, amelyek tükrözik a büntetőeljárás felépítésének alapvető rendszerét, ezen belül pedig az eljárás alanyainak joghelyzetét, az eljárási cselekmények lefolytatásának módját, illetve a büntetőeljárás mentén érvényesülő eljárási szabályok törvényességének biztosítását.”¹⁶

Erdei szerint a büntetőeljárás alapelvei „[...] olyan általános tételek, amelyek együttesen meghatározzák a büntetőeljárás rendszerének, felépítésének, működésének és az eljárási alanyok helyzetének legfontosabb vonásait.” Mindemellett kimondja, hogy alapelvek nélkül büntetőeljárás nem létezhet, azonban az alapelvek felismerése (és nem megléte!), rendszerezése csak késői fejlemény a büntető eljárásjog tudományában. Később hozzáteszi azt is, hogy helytelen az alapelvek definiálása során olyan elemet is meghatározni, amely szerint az alapelvnek az eljárás valamennyi szakaszára vonatkoznia kell, ugyanis ezzel indokolatlanul szűkülne az alapelvek köre.¹⁷

Érdemes végül megjegyezni, hogy eddig kódexeink közül egyedül a III. Be. miniszteri indokolása tartalmazott definíciót az alapelvekre. A meghatározás szerint: „Az alapelvek a büntetőeljárásban olyan általános tartalmú normák (szabályok), amelyek áthatják az egész büntetőeljárást, meghatározzák a rendszerét, az eljárásban résztvevők jogainak és kötelességeinek lényeges elemeit.”

1.2. Következtetések az alapelv-definíciók alapján

Elsőként azt állapíthatjuk meg, hogy nem jellemző a definíciókban a konkrét történelmi korszakok vagy politikai irányvonalak jellegzetességeinek megjelenítése, valamint a

¹⁵ Herke Csongor: Büntető eljárásjog. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2019. 15. (a továbbiakban: Herke 2019.) A szerző ugyanezt a meghatározást alkalmazta a mű előző, a korábbi Be.-hez írt (2007. és 2010. évi) kiadásában is.

¹⁶ Fantoly Zsanett – Budaházi Árpád: Büntető eljárásjog. I. Statikus Rész. NKE Szolgáltató Kft. Budapest, 2015. 29. (a továbbiakban Fantoly – Budaházi I. 2015.) Tartalmilag azonosan definiál a mű új Be.-hez írt kiadásában is: Fantoly Zsanett – Budaházi Árpád: Büntető eljárásjogi ismeretek I. Statikus rész. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019. 19.

¹⁷ Erdei Árpád: Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2011. 125., 151. (a továbbiakban: Erdei 2011.)

felsorolt alapelvek köre (ld. később) sem sokat változott. Más kérdés, hogy egy adott korszakban egy-egy alapelvet mennyire tartottak fontosnak, és, hogy mennyire volt lehetőség az adott elv korlátozására, vagy az attól való eltérésre (ld. később különösen a vádelv esetében).

Vannak definíció-elemek, amelyek több szerzőnél is megjelennek, míg találkozhatunk egyedi kritériumokkal is. Ténylegesen azonban kétféle megközelítés bontakozik ki (egyres szerzők mindkettőre építenek).

Az egyik megközelítést nevezhetjük alapjogi, alkotmányos vagy emberi jogi (a továbbiakban: emberi jogi¹⁸) jellegűnek (pl. Balogh, Angyal, illetve utalás-szerűen Tóth és részben Farkas). Ezek szerint az alapelvek jellemzően – és ez szintén gyakran visszatérő definíció-elem – (elsősorban) terhelti jogosultságokként, vagy a hatóságokat¹⁹ terhelő kötelezettségekként jelennek meg. Ebben az értelemben pl. a jogorvoslati jog, vagy a védelem joga valóban terhelti jogosultság, amelynek alkotmányjogi és nemzetközi emberi jogi gyökerei vannak. Természetesen – visszautalva Tremmelre – sok elvi rendelkezés egyszerre jog a terhelti oldalon és kötelesség a hatóság szemszögéből.

Az emberi jogi megközelítés megalapozottságát támogatja az a tény, hogy egyes büntetőeljárás alapelvek kifejezetten megjelennek az Alaptörvényben, vagy nemzetközi emberi jogi deklarációkban. Mindazonáltal ez nem jelenti azt, hogy valamennyi, a fenti forrásokban fellelhető, büntetőeljárásal kapcsolatos előírás egyben klasszikus értelemben vett büntetőeljárás alapelvnek lenne tekinthető. A személyi szabadság elvonásának korlátai például emberi jogi szabályok, azonban ezek kifejezett büntetőeljárás alapelvnek nem tekinthetők.²⁰ A tisztességes eljárás elve és több ún. szervezeti alapelv (pl. bírói függetlenség) szintén ezen forrásokon alapszik, míg a büntetőeljárás kódexek ezen elveket nem rögzítik.

---

¹⁸ Az alkotmányjog és a nemzetközi jog Karel Vasak 1977-es írása nyomán az emberi jogok több generációját tartja számon. (Ld. Karel Vasak: A 30-year struggle. The sustained efforts to give force of law to the Universal Declaration of Human Rights. The Unesco Courier, 1977. 29-32. Forrás: <http://unesdoc.unesco.org/images/0007/000748/074816eo.pdf>. - 2019. 08. 01.) Az ún. első generációs jogok közé szokás sorolni az igazságszolgáltatással és így a büntetőeljárásal kapcsolatos ún. negatív jogokat. Az emberi jogok kifejezés alatt a dolgozat témája szempontjából ezen jogosultságokat értem. Ezért is figyelemreméltó, hogy éppen a XX. század eleji jogtudósoknál jelenik meg az emberi jogi megközelítés.

¹⁹ Bár nem szerencsés a közigazgatási jogi hatóság fogalom ügyészségre, bíróságra, de még a nyomozó hatóságra való alkalmazása sem, azonban a bevett szakszóhasználatnak megfelelően (pl. II. Be.: „a büntetőügyekben eljáró hatóságok”) ez alatt magam is a nyomozó hatóságot, az ügyészséget és a bíróságot értem.

²⁰ Bár az új Be. – elsőként – már az Alapvető Rendelkezések között jeleníti meg az alapvető jogok védelmét is (2. §).

Nehéz, ha nem lehetetlen tehát a fogalomalkotás során az emberi jogi tételek közül szelektálni, és azoknak alapelvi-definíciós szerepet is adni, hiszen a nemzetközi deklarációk a büntető eljárásjogra vonatkozó szabályokat (gyakran polgári eljárásjogi szabályokkal is) egy csokorban, további rendszerezés nélkül tartalmazzák.

Nem igazolható ezért véleményem szerint az a definíció-elem, miszerint a büntetőeljárás alapelvek feladata az emberi jogi deklarációkban foglalt jogosultságok biztosítása. A jogtudomány által alapelveknek nevezett, illetve a kódexekben ekként deklarált elvek rendszere ugyanis nem azonos az Alaptörvényben és a nemzetközi emberi jogi dokumentumokban lefektetett büntető eljárási előírásokkal. Vannak továbbá olyan lényeges alapelvek, amelyek kimaradnak az emberi jogi katalógusokból, ilyen például a funkciómegosztás, vagy a vádhoz kötöttség elve. (E kérdésekkel később, a jogforrások kapcsán részleteiben is foglalkozom.). Mindezek oka nézetem szerint, hogy az emberi jogi katalógusokat más cél hívta életre, és ettől eltérő a célja az alapelvek büntetőeljárás kódexben történő felsorolásának, vagy akár a tudományos absztrakciónak.

A fentiekre tekintettel az alapelvek definiálása során a pontos meghatározás legfeljebb az „egyes alapjogok biztosítása” kitétel lehetne, mivel azonban a fogalomalkotás éppen általános érvényű tételek meghatározását jelenti, így az emberi jogok biztosítására való utalást a definiáláskor nem tartom indokoltnak. (Mindemellert természetesen az összefüggést az eljárási alapelvek és az emberi jogok között továbbra sem lehet figyelmen kívül hagyni.)

A fogalommeghatározások másik típusát a kifejezetten processzuális meghatározások adják.

Ezen definíciók egy részében is megjelenik a jogok és kötelezettségek kitétel, de itt a szerzők mellőzik az emberi jogi utalást (pl. Király, Tremmel). Mások viszont a „joghelyzet” szót alkalmazzák (Cséka, Fantoly), amely vélhetően azonos fogalomkört takar. A III. Be. indokolása pedig a résztvevők jogainak és kötelezettségeinek „lényeges” elemei kitétel alkalmazza.

Kérdés azonban, hogy vajon a büntetőeljárás alapelvek felfoghatók-e (terhelti) jogokként illetve (hatósági) kötelezettségekként. Elsőre helyeselhetünk, hiszen számos alapelv jogként van megfogalmazva (pl. védelemhez való jog). Ezzel szemben a bizonyítási teher, vagy a hivatalbóli eljárás hatósági kötelezettségnek tűnnek. Elgondolkodtató viszont például, hogy az ártatlanság védelme terhelti jogot, vagy hatósági kötelezettséget takar.

Ha azonban az alapvető jogosultságokat és kötelezettségeket fogalmi kritériumnak vesszük, akkor abba ütközünk, hogy vajon egyéb alapvető jogokat (pl. a vád tárgyának megismeréséhez való jogot, amely nemzetközi egyezmények szintjén is garantált), vagy kötelezettségeket (pl. a bizonyítás törvényességének elve) miért nem tekintünk büntetőeljárás alapelveknek.

Éppen ezért úgy látom, hogy az alapelvek jogokkal illetve kötelezettségekkel való azonosítása szintén nem megfelelő definíciós elem.

A tisztán processzuális megközelítések meglehetősen színesek a további elemeiket tekintve is.

Vannak olyan definíció-elemek, amelyek vagy csak egyes szerzőknél jelennek meg, vagy pontos jelentéstartalmuk sem teljesen világos, így ezek további elemzésétől eltekintek, és ezeket a lényeges közös elemek közé sem sorolom be. (Ilyen pl. az „[...] igen lényegesen befolyásolják a perbeli cselekmények lebonyolítását [...]” – Kocsis; vagy, hogy „[...] tükrözik [...] a büntetőeljárás mentén érvényesülő eljárási szabályok törvényességének biztosítását.” – Fantoly.)

Egyes szerzőknél megjelenik továbbá a fogalmakban az eljárási cselekményekre való utalás (pl. Cséka, Fantoly).²¹ Álláspontom szerint azonban valójában nincs olyan alapelv, amely akár az eljárási cselekmények rendjét, akár lefolytatásuk módját közvetlenül határozná meg. Vannak ugyan alapelvek, amelyek áttételesen befolyásolják az eljárási cselekmények lefolytatási rendjét (pl. a védelem elve), azonban az eljárási cselekményekre vonatkozó előírások a Be.-ben épphogy konkrét részletszabályokat és nem általános elvi tételeket jelentenek, és lefolytatásuk módját, rendjét is ilyen részletszabályok taglalják, míg az alapelveknek éppen általános funkciójuk folytán nem ez a feladata.

A fenti szelekciót követően maradnak meg tehát azok az elemek, amelyek sok szerző közös álláspontját is jelentik, továbbá nézetem szerint is alkalmasak pontos definiálásra. Figyelemre méltó módon éppen a III. Be. miniszteri indokolása volt az, amely szinte valamennyi korábbi fogalom-meghatározás lényeges, az alapelvek általános sajátosságait meghatározó elemét tartalmazta.

---

²¹ Érdemes megjegyezni, hogy bár a kódexek gyakran használják e kifejezést (az új Be. még szélesebb körben, mint elődei, mert immár a nyomozási cselekmény kifejezést is erre váltja fel), azonban az eljárási cselekmény fogalmát még eddig egyetlen törvény sem próbálta meg definiálni, de ezzel a jogtudomány is adós marad. Egyes konkrét esetekben azonban meglepően nehéz eldönteni, hogy egy adott eljárási helyzet eljárási cselekménynek minősül-e.

1.3. Releváns fogalmi elemek

A fenti szűkítéseket követően álláspontom szerint az alábbi közös fogalmi elemekkel jellemezhetőek az alapelvek: 1. fundamentalitás (alapvető jelleg) és elvi jelleg, 2. generalitás (általánosság), 3. rendszer- illetve jelleg-meghatározás és 4. orientáló hatás.

Ad 1. A *fundamentalitás* és az *elvi jelleg*²² mondhatni az alapelvek kifejezésből eleve következik, a két fogalom itt nagyrészt azonos, illetve összefüggő jelentéssel is bír. Az alapelvek a büntetőeljárás alapjait, – Kocsis és Király szavaival – pilléreit jelentik, olyan esszenciális előírásokat, amelyekből – Tremmel megállapítását helyeselve – végső soron minden részletszabály kiágazik. Az elvi jelleg pedig azt jelöli, hogy jellemzően nem konkrét, vagy rész-szabályokkal van dolgunk, hanem dogmatikai alapfogalmakkal, a további-/részletszabályokhoz képest kvázi eszmei értékekkel, amelyek mintegy axióma szerepet töltenek be.

Ad 2. Fontos jellemvonása az alapelveknek az *általánosság*, amely nem más, mint, hogy – részben összefüggésben az előző pontban írt fundamentalitással – az alapelveknek rendelkezniük kell azzal a tulajdonsággal, hogy az egész büntetőeljárással, és nem csak egyes részletszabályokkal állnak összefüggésben.²³ Ez különbözteti meg többek között az alapelveket a büntetőeljárás egyéb elvi jellegű tételeitől, így például a bizonyításra (pl. szabad, törvényes bizonyítás) vagy a kényszerintézkedésekre (pl. arányosság) vonatkozó elvektől.

Ad 3. Szinte a legtöbb szerző egyetért abban, hogy az alapelvek és a büntetőeljárás rendszerek között megkérdőjelezhetetlen összefüggés van. E meglátást magam is osztom. A büntetőeljárás rendszert mint modellt az alapelvek határozzák meg. E kérdéskörrel később részletesen foglalkozom még.

Ad 4. Szintén elemzésre érdemes kérdés, hogy kit és milyen mértékben orientálnak az alapelvek. Az, hogy a jogalkalmazót orientálják, vitathatatlan. Kérdés viszont, hogy a jogalkotót mennyiben determinálják az alapelvek – ez több szerzőnél is

²² Mindkét kifejezést tükrözi a latin principium szó, amely az alapelv, vezérelv, -eszme kifejezés mellett elsődleges, kezdet, (ős)eredet jelentéssel is bír. Györkösy Alajos (szerk.) Latin – magyar szótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994. 443.

²³ A szakirodalomban is vitatott, hogy az alapelveknek az egész büntetőeljárásra kell vonatkozniuk, vagy elegendő, ha egy-egy eljárási szakaszban érvényesülnek. Ezt a kérdést az alapelvek osztályozása kapcsán igyekszem tisztázni, mivel az egyik gyakori csoportosítási kritérium az eljárási szakaszok szerinti felosztás. Jelen esetben itt a generalitást az általános jellegű előírások és a részletszabályok, és nem az eljárási szakaszok relációjában határoztam meg.

megjelenik a fogalom-meghatározások során (Szabóné, Farkas, Tremmel, Herke). Ez pedig átvezet az alapelvek később tárgyalandó normativitásához.

Összességében tehát azt a következtetést vonhatjuk le, hogy egy elvi jellegű tétel csak akkor válik alapelvvé, ha a fenti négy kritérium igaz rá, így magam azon elveket tekintem a továbbiakban alapelvnek, amelyek ezen feltételrendszernek megfelelnek.

2. AZ ALAPELVEK ÉS ELJÁRÁSI RENDSZEREK TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE

A továbbiakban – az elvek társadalmi gyökereire való rövid rápillantást követően – az alapelvek és az eljárási rendszerek általános, majd magyar fejlődéstörténetét kívánom felvázolni, azzal, hogy néhány konkrét alapelv fejlődését a dolgozat második részében fogom ismertetni.

Úgy vélem, hogy a büntetőeljárási alapelvek és az eljárási rendszerek fejlődésének története tulajdonképpen magának a büntetőeljárásnak története. A téma tehát messzire vezethetne, mindazonáltal az alapelvek és az eljárási rendszerek megértéséhez, és értekezésem későbbi megállapításaihoz elengedhetetlenül szükséges a (büntető)igazságszolgáltatási²⁴ rendszerek és elvek bizonyos mélységű áttekintése.

Tényleges értelemben vett büntető eljárásjogról – így annak rendszereiről és alapelveiről – a társadalmi fejlődésnek csak azon fokán beszélhetünk, amikor – Angyal szavaival – „[...] a büntető hatalom forrása immár nem egyedül a nyers erő, hanem a közösség által létesített, illetve elismert szabályok, korlátok és biztosítékok összessége”.²⁵

Az állam szerepvállalása a jogvitákban nagy jelentőségű a büntetőeljárási rendszerek alakulását illetően is, hiszen idővel egyrészt kiépült az igazságszolgáltatás szervezetrendszere, másrészt kialakultak az egyes eljárási rendszerek is. A jogalkotó döntésén múltott pedig – amelyet a korábban írtak szerint az adott társadalmi és politikai helyzet is motivált –, hogy milyen elvi pillérekre építi az eljárást, még ha ez ilyen

²⁴ Ismert tény a jogtudományban, hogy az igazságszolgáltatás igen sokáig nem differenciálódott, nem alakult ki külön büntető igazságszolgáltatás, sem büntető anyagi és eljárási jog, ezért, kifejezetten csak a dolgozat témája miatt szerepel a büntető szó az igazságszolgáltatás előtt, és ezért csak zárójelben. A továbbiakban ezért sok esetben a büntetőeljárás vagy büntető igazságszolgáltatás kifejezést alkalmazom ugyan, de a fentiek szem előtt tartásával. Ezért egyes korszakoknál az ott tett megállapítások nem csak a büntető eljárásjogra lehetnek igazak. Bár jogági összehasonlításra e dolgozat keretében nincs módom, de itt utalok arra is, hogy az imént írtak okán rokonítható a büntető eljárásjogi vádelv és a polgári eljárásjog kérelemhez kötöttségének elve.

²⁵ Angyal: 14.

formában nem is tudatos döntés volt. (Nem elvek katalógusából válogatott tehát a döntéshozó, hanem pl. amellett döntött, hogy erős állami beavatkozást és hatékony felderítést akar, ezért inkább a hivatalbóliség dominált az eljárásban a vádelv helyett.)

2.1. Az alapelvek eredete

Röviden szeretnék kitérni az alapelvek eredetének kérdésére, amely nem azonos kérdés a következőkben vázolandó fejlődéstörténettel. Eredet alatt azt értem, hogy honnan származnak az alapelvek, mi okból váltak egyes elvi kérdések követendő szabályokká.

Balogh szerint az ún. vezérelvek évszázadokra visszanyúló jogtörténeti evolúció eredményei, amelyek az alapelvekkel jellemezhető történeti eljárási rendszerekben jelentek meg.²⁶ Angyal pedig a mindenkori társadalmi felfogás kifejeződéseit látja az alapelvekben, amelyek ezért relatív jellegűek, továbbá eredetüket tekintve szoros összefüggésben állnak a korabeli állami berendezkedésekkel, az egyén közösségben elfoglalt helyével, a történeti hagyományokkal, a művelődés fokával és az egzakt tudományok fejlettségével is.²⁷ Kocsis korának megfelelően az alapelveknek (szocialista) társadalmi-politikai eredetet tulajdonít²⁸, ezt hasonlóan látja Szabóné is.²⁹ Király úgy véli, hogy az alapelvek a büntetőeljárásban normaként jelennek meg, de ez előtt rendszerint feltűnnek valamely jogi-politikai követelményként; különösen igaz ez a XIX. századi polgári átalakulás korszakára.³⁰ Egy másik tanulmányában pedig arra a következtetésre jut, hogy az elvek oka végső soron mindig a jog területén kívül keresendő.³¹ Cséka szerint szintén nem elsősorban jogi, hanem társadalom-politikai követelmények állnak az alapelvek háttérében, amelyek a XVIII. század második felének felvilágosodási mozgalmaiban kaptak jelentőséget, főként az embertelen eljárásokkal szembeni fellépésként. Ezt megelőzően egységes elvek nélkül, szokásjogi alapokon, különféle helyi „rendtartások” alapján folyt az ítélezés.³² Erdei viszont arra utal, hogy az alapelvek felismerése és rendszerezése viszonylag késői fejlemény a tudományban. Az eljárási rendszerek alapelveknek feleltethetők meg ugyan, azonban a

²⁶ Balogh – Edvi Illés – Vargha I.: 26.

²⁷ Angyal: 253.

²⁸ Bólya – Kocsis – Móra I.: 113.

²⁹ Egységes jegyzet (1986): 86.

³⁰ Király (2008): 107.

³¹ Király Tibor: Elvek és kivételek a büntetőjogban és eljárásban. Jogtudományi Közlöny, 1982/10. szám, 750.

³² Cséka (szerk.) (2006): 47.

fejlődés során ezek tudatosítása nem történt meg, valójában a jogtudomány utólag, egy kifejlett rendszert tanulmányozva ragadta meg azokat a jellegzetes vonásokat, amelyek később az elméletben alapelvekként jelentek meg.³³

Magam Erdei ezen álláspontjával értek egyet, azzal, hogy végső soron nincs ellentmondás a fentebb idézett más szerzők nézőpontjával sem. Tény ugyanis, hogy társadalmi-politikai eszmék hatással vannak és voltak a büntetőeljárás rendszerére. Hozzá kell azonban tenni, hogy ez csak az egységes, központilag meghatározott jogszabályok korszakától igaz. Ezt megelőzően annyira heterogén volt az eljárások rendszere, hogy ezek általánosan nem is kerülhettek valamely eszme hatása alá, az egyes eljárási rendekben közös elvek utólagosan ugyan kimutathatók, ezek azonban mindig az adott hely, illetve korszak egyedi produktumai (ld. a következő cím alatt). A társadalmi változások (legyenek azok felvilágosodás kori eszmék, vagy polgári forradalmak) azonban mindig meghatározó hatással bírtak az eljárásokra, különösen, amikor emberi jogi követelmények megjelenítése vagy az önkény háttérbe szorítása volt a cél. Ezen eszmék azonban még nem tekinthetők büntetőeljárás alapelveknek, pusztán rendszert formáló erők voltak. Úgy gondolom, hogy ezt követően történt csak meg az egyes országokban a valamely alapelvi súlyponttal bíró eljárási szisztémák kialakulása, majd később az eljárások kodifikálása, és csak ezután, tudományos absztrakció eredményeként nyerték ki e rendszerekből a jogtudomány képviselői azokat a téziseket, amelyeket később alapelveknek neveztek. De utóbb a mechanizmus visszafelé is hatott: az azonosított alapelvekből a tudomány utóbb alkotta meg az alapvető rendszermodelleket, amelyek ebben a formában mindig mesterségesek maradhattak csak. Később az így meghatározott alapelvek olyan fontossá váltak, hogy már a jogszabályokban is megfogalmazást igényeltek, mi több orientálták is a jogalkotót az alapelveknek megfelelő eljárási rendszer megalkotására. Ezen örökség által beszélhetünk ma a büntetőeljárás alapelvekről. Mindazonáltal a tudományos absztrakció ellenére is olyan fontos, jogszabályi formát öltő tételekről van szó, amelyekről nemcsak az elmélet jogosult értekezni, hanem azok direkt vagy indirekt módon kihatnak a jogalkalmazói gyakorlatra is (még ha ezt a joggyakorlat nem is veszi mindig észre).

E ponton szeretném jelezni, hogy a fenti gondolatmenet folytatásaként igen figyelemreméltó és további kutatásra alkalmas téma lehetne az alapelvek társadalmi, történeti, politikai gyökereinek részletesebb vizsgálata, mi több fejlődésük napjainkig

---

³³ Erdei (2011): 125.

történi áttekintése, nevezetesen, hogy mennyiben változott és változik egy-egy elv tényleges értéke és szerepe, hogy kerül át a hangsúly egyes elvekről más princípiumokra, és ennek mi lehet az oka. Mindazonáltal e vizsgálat, nemcsak jelen dolgot irányát változtatná meg, de részben a disszertáció és egyben vélhetően a jogtudomány kereteit is átlépné, így most e problémakör ennél mélyebb analízisére nem kerülhet sor, ezért a továbbiakban csak a történeti fejlődés tényadatainak ismertetésére szorítkozom.

2.2. Büntetőeljárési rendszerek és alapelvek az ókori civilizált államokban

Az ókor két államalakulatának, a görög és a római államnak a jogi hagyományából lehetséges kimutatni büntetőeljárési rendszerekre és alapelvekre vonatkozó előzményeket. Ez az a két állam (különösen a római) ugyanis, melynek jogrendjét a forrásokból a legjobban ismerjük, továbbá – ahogyan Angyal is utal rá – az ókor egyéb államai több okból nem rendelkeztek kiforrott eljárési rendszerrel.³⁴

1. A görög jogfejlődés. Stipta szerint a görög poliszrendszer kialakulását követően a bíraskodás már „mintaszerűen szervezett” volt.³⁵ Angyal pedig hangsúlyozza, hogy a görög büntetőeljárás azért is jelentős, mert a tiszta vádrendszert honosította meg.³⁶

A legtöbb történeti adattal Athén kapcsán rendelkezünk. Kezdetben itt is az eljárás központi intézménye a megtorló jellegű, közösségi vérbosszú volt, amelyet később felváltott a vagyoni kompenzáció. A drakóni törvényekben már meghatározták, hogy pontosan kik jogosultak a vádemelésre, és hogy milyen rendben folyják az eljárás.³⁷

Az athéni igazságszolgáltatás fő fóruma kezdetben az arkhóni tisztet viseltek tanácsa, az areioszpagosz volt, amelyet később Szolón idejétől a nép által választott népbíróság (héliaia) háttérbe szorított. A héliaia előtt bármely athéni állampolgár vádat emelhetett.³⁸

---

³⁴ Angyal: 15.

³⁵ Gönczi Katalin – Horváth Pál – Stipta István – Zlinszky János (szerk.: Horváth Pál): Egyetemes jogtörténet I. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997. 60. (a továbbiakban: Egyetemes jogtörténet I.)

³⁶ Angyal: 15.

³⁷ Egyetemes jogtörténet I.: 52-53.

³⁸ Egyetemes jogtörténet I.: 49., 51., 61.

Később a büntetőeljárásnak két alapvető típusa alakult ki: az egyéni sérelem miatt indítható szóbeli magánvádas processzus, a *diké*, és az államérdekek tárgyában alkalmazott írásos formájú közvád, a *graphé*. A *graphé* jellemzője, hogy az állam érdekében vagy a közbiztonságot veszélyeztető egyéni érdeksérelem esetén minden athéni polgárnak lehetősége volt arra, hogy közvádat emeljen (ún. népvád). Megjelent a *közzvádló* intézménye is, ugyanis az állam nevében főtisztviselők is jogosultak voltak a büntetőper megindítására; ekkor a vádat a népbíróság által kijelölt, vagy kisorsolt közzvádlók, míg súlyosabb ügyekben az arkhónok képviselték. A *diké* esetében viszont privát jellegű sérelmeket orvosolhatott a hatóság, mely eljárás inkább magánjogias jellegű volt, ugyanis csak reparációs jellegű határozatok születtek, míg a *graphé* esetén represszív jellegű döntésekre volt mód.³⁹

A fenti eljárások kizárólag perszakaszt foglaltak magukban. Létezett ugyan perelőkészítő szakasz, ez viszont nem a vád megalapozását, bizonyíték összegyűjtését, hanem a vád alkalmasságának vizsgálatát szolgálta. A per maga nyilvános volt és szóbeli, az eljárási funkciók elkülönültek, és a bizonyítás is fejlett volt (tanúk, okiratok, tárgyi bizonyítási eszközök), illetve a vádlottat megillette a védelem joga, melyet védő útján is gyakorolhatott. A görög eljárás nem ismerte a fellebbezés intézményét, de lehetőség volt a perújításra.⁴⁰

2. *A római jogfejlődés.* Bár köztudomásúlag a római jog anyaga és tudománya elsősorban magánjogi szemléletű⁴¹, azonban a római jog tudománya foglalkozott mind a büntető anyagi-, mind az eljárásjog kérdéseivel is.⁴²

³⁹ Egyetemes jogtörténet I.: 61., 63.

⁴⁰ Egyetemes jogtörténet I.: 53-54., Angyal: 15.

⁴¹ Földi András – Hamza Gábor: A római jog története és intézményei. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2008. 50. fejezet, 554-578. (a továbbiakban: Földi – Hamza) Nótári azonban kifejezetten hangsúlyozza a büntetőjog római jogi szerepét, és tankönyvében az átlagosnál jóval nagyobb terjedelemben értekezik róla. Ld. Nótári Tamás: Római jog. Lectum Kiadó, Szeged, 2014. 275-321.

⁴² Ld. pl. A német jogirodalomban: Theodor Mommsen: Römisches Strafrecht. Verlag von Duncker & Humblot, Leipzig, 1899.; Az angol jogirodalomban: James Leigh Strachan-Davidson: Problems of roman criminal law. Clarendon Press, Oxford, 1912. (Volume I. és II), A. H. J. Greenidge: The legal procedure of Cicero's time. Clarendon Press, Oxford, 1901.; A magyar irodalomban pedig ld.: Zlinszky János: Római büntetőjog (kézirat). Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993.; Sárly Pál: Előadások a római büntetőjog köréből. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2011., továbbá példaként említhetők még – számos egyéb szerző mellett – Molnár Imre, vagy Nótári Tamás római büntetőjogi tárgyú írásai. A szakirodalomban a büntető eljárásjog helyzetének, kialakulásának kérdése is vitatott. Molnár szerint – ellentétben a római magánjog tudományában uralkodó nézetel, amely szerint az eljárásjog elsődleges az anyagi joghoz képest, és időben is korábban alakult ki – a büntető eljárásjogi szabályok csak az anyagi jogi szabályok kialakulását követően körvonalazódtak. Ld. Molnár Imre: Vád és védelem, mint a római büntetőeljárás alapelvei. Jogelméleti Szemle, 2008/4. (http://jesz.ajk.elte.hu/2008_4.html - 2019.08.01.)

Földi és Hamza szerint a római jogban is kezdetben a bűncselekmények megtorlására a magánbosszú intézménye szolgált, amely mellett fokozatosan megjelent a megváltás (*compositio*) lehetősége is. A fejlődés magasabb fokán az állam a magánbosszút már az arányosságot követelő talio formájában engedte meg, később pedig a sértettet a peres út igénybevételére kötelezte, amelynek keretében a sértett az elkövetőtől *poena* megfizetését követelhetette.⁴³ A római jog továbbá régtől a bűncselekmények két kategóriáját ismerte: a magánjogi szankcióval büntethető *delictumokat* (pl. *furtum* – lopás), és a közüldözés alá eső *crimeneket* (pl. *parricidum* – szándékos emberölés).⁴⁴

Maine azonban egy hármassorozatot is vázol: elsőként az istenek elleni, szakrális (azaz erkölcsileg is elvetendő) bűnök alakultak ki, ezt követte a más személyek elleni vétkek kifejlődése, és csak sokkal később jött létre az állam vagy a közösség elleni bűncselekmények köre. Csak az utóbbi vonatkozásában beszélhetünk azonban szerinte büntetőeljárásról, amelynek négy fejlődési stádiumát ismerteti. A negyedik stádiumban a törvényhozás már folyamatosan működő állandó törvényszékeket hoz létre (ún. *questio perpetua*, először i. e. 149-ben), azonban egy-egy *questio* csak egy-egy bűncselekmény, vagy bűncselekmény-csoport kivizsgálására rendelkezett hatáskörrel, viszont a törvényszékek már egyedi eljárásrenddel dolgoztak. Később a császárkorban már egységesedett az eljárási rendszer, amikor a közbűncselekményekkel kapcsolatos bíraskodást a *questióktól* a császári tisztségviselők vették át.⁴⁵

Földi és Hamza részletezik, hogy a *delictumok* esetében magánjogi igazságszolgáltatási rendszerben történhetett a sérelem orvoslása, ugyanis a *delictumokból* csak (deliktuális) kötelem keletkezhetett. Ennek útja az ún. büntetőkeresetek (*actiones poenales*) indítása volt. Ezt elsősorban a sértett terjeszthette elő, azonban voltak olyan cselekmények – pl. sírhely meggyalázása – amelyet a sértetti fellépés hiányában bármely polgár megindíthatott (*actiones populares*).⁴⁶ Itt tettenérhető álláspontom szerint a jogterület közjogiasodása (büntetőjogiasodása), és éppen a magánjogias eljárási rend okán az *processus* kvázi vádelvű (keresethez kötött) volt, valamint az *actio popularis* a közvád irányába való elmozdulásnak is tekinthető.

---

⁴³ Földi – Hamza: 555-556.

⁴⁴ Földi – Hamza: 557.

⁴⁵ Henry Sumner Maine: *Az ősi jog*. Gondola '96 Kiadó, Budapest, 1997. 202-203., 209-210., 213-215.

⁴⁶ Földi – Hamza: 560-561.

Más volt az eljárási rend a crimenek esetén, amelyek száma a császárkorra egyre nőtt, és a delictumok többsége is fokozatosan átkerült közüldözés alá.⁴⁷ A római büntetőeljárásnak is csak per szakasza volt. Ha létezett is nyomozásszerű vizsgálódás, az nem a büntetőeljárás része volt, hanem a perbeli bizonyítást segíthette elő.⁴⁸ A büntető pereknek kezdettől fogva két alapformája alakult ki: az ún. *cognitiós vagy quaestiós eljárás*, mely lényegileg hatósági inkvizíción alapult, valamint a *iudicium ordinarium*, az esküdtbírói rendes eljárás, amely a magánszemély vádján alapult.⁴⁹

A római polgárokkal szemben alkalmazott *iudicium ordinarium*ban kizárólag vád (*accusatio*) alapján folyhatott tárgyalás. A vádlónak érintettnek kellett lenni, kivéve a *popularis actiókat*, amikor a közérdek védelmében bárki felléphetett. A principátus korától azonban eljárhatott magánvádló helyett hatóság is, ha az érintett fél ehhez hozzájárult. A tárgyalás nyilvános, közvetlen és szóbeli volt, ahol a vádló és a vádlott is jogi segítőköt (*advocatus*), vagy szószólókat (*orator*) vehetett igénybe. A bizonyítás szabad mérlegelésen alapult, és a bizonyítékokat a felek tárták a bíróság elé. Ha a bíróság nem győződött meg teljes mértékben a vádlott bűnösségéről, fel kellett menteni, bűnössé nyilvánításra csak teljes bizonyosság esetén volt lehetőség.⁵⁰

A szolgák, idegenek, asszonyok ellen indítható *cognitiós eljárásban* a vádat is az elbíráló hatóság terjesztette elő, azaz sem a vádhozkööttség, sem az eljárási feladatok megosztása nem érvényesült. A tárgyalás azonban nyilvános, közvetlen és szóbeli volt. A bizonyítást, a vádlott meghallgatását és a tanúk kikérdezését is az eljáró hatóság folytatta le. Lehetőség volt azonban arra, hogy az eljáró magistratus ne maga képviselje a vádat, hanem megbízza erre valakit.⁵¹

A római büntetőeljárás alapelveivel önállóan kevés forrás foglalkozik. A magyar szakirodalomban egyedül Molnár végzett erre vonatkozó kutatást.⁵² Arra a megállapításra jut, hogy a római jognak voltak büntető eljárásjogi alapveti regulái – pl. *ne bis in idem, in dubio pro reo* –, amelyek továbbélnek a modern európai jogokban, mi

⁴⁷ Angyal: 16.

⁴⁸ Hivatalos nyomozó szerv nem létezett, de a vád képviselétét ellátó személynek lehetősége volt előzetesen a bizonyítékok összegyűjtésére. Így a források szerint Cicero a Verres elleni perben több hónapot kapott, hogy bizonyítékokat gyűjthessen. Ld. Marcus Tullius Cicero: Válogatott vádbeszédek. (Fordította, jegyzetekkel ellátta, és a bevezetést írta: Nótári Tamás), Lectum Kiadó, Szeged, 2010.

⁴⁹ Zlinszky János: Római büntetőjog (kézirat). Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993. 61. (a továbbiakban: Zlinszky)

⁵⁰ Zlinszky: 61-72.

⁵¹ Zlinszky: uo.

⁵² Molnár Imre: Büntető- és büntető eljárásjogi alapelvek római jog előzményei. In: Emlékkönyv dr. Tokaji Géza c. egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára. Szeged, 1996. (a továbbiakban: Molnár 1996.); illetve Molnár Imre: A büntető eljárásjog alapveti a római jogban. In: Bűnügyi mozaik. Tanulmányok Vida Mihály 70. születésnapja tiszteletére. Szeged, 2006. (a továbbiakban: Molnár 2006.)

több – vitatva Nótári ezzel ellentétes álláspontját⁵³ – ezen alapelvek tartalmilag is megegyeznek a modern alapelvekkel. A különbséget abban látja, hogy míg a modern jog előre lefekteti az alapelveket, addig Rómában a megalkotott az szabályokból a jogtudósok utólag absztrahálták az alapelveket.⁵⁴ Mindezt a római bírósági rendszer működéséből vezeti le, amely 1200 éves törvényhozási gyakorlata során szükségszerűen kialakított olyan praktikus szabályokat, amelyek elvi szinten rendezték az eljárások folyamatát. A szerző tíz – jól láthatóan a modern büntető eljárásjog alapelveivel egybecsengő – elvet vizsgált (a nyilvánosság és a szóbeliség elvét, az ártatlanság vélelmét, a vádelvet, a védelem jogát, jogorvoslati jogot, a terhelt alapvető jogait, az eljárási funkciók megosztását, a bizonyításhoz kapcsolódó elveket és az anyanyelv használatát), amelyek római jogi gyökereit kimutatja.⁵⁵

2.3. Alapelvek és eljárási rendszerek a középkorban

Spencer szerint a büntetőeljárás a korai középkorban Nyugat-Európában többé-kevésbé homogén volt.⁵⁶ Stipta szerint az ekkor elterjedt rendszer egy kezdetleges akkuzatórius eljárási formának tekintendő.⁵⁷ Balogh ezen eljárási rendet szintén a „tisztá vádper” példájának tekinti.⁵⁸ Angyal pedig rávilágít, hogy e korszakban a polgári és büntetőeljárás nem válik el, minden esetben a sértett célja, hogy az őt ért jogsérelem miatt az ítélkező fórum jogsegélyét igénybe vegye.⁵⁹

E kezdetleges rendszerről Stipta szerint a legjobb mintát a germán-frank peres eljárás szolgáltatja. Az eljárás csak formális vádra indult meg, amellyel a sértett a vádlottat a bíróság előtti megjelenésre kötelezte (mannitio). A tárgyalás szóbeli, nyilvános és közvetlen volt, azonban erőteljes formaságokhoz volt kötve, és lényegében a felek párharcának (duellum) volt tekinthető. Bár az eljárás vádelvű volt, ez csak az eljárás megindítására korlátozódott, hiszen az ún. formális bizonyítás már nem a vádló

⁵³ Nótári Tamás: Megjegyzések a modern büntetőeljárási alapelvek római előzményeihez. In: Holé Katalin (Szerk.): A Büntető Törvénykönyv és a Büntető Eljárási Törvény módosításának elméleti és gyakorlati kérdései. Unió Kiadó, Budapest, 2003. 97-103.

⁵⁴ Molnár (1996): uo.

⁵⁵ Molnár (2006): 415-417.

⁵⁶ Mireille Delmas-Marty – J. R. Spencer (ed.): European Criminal Procedures. Cambridge University Press, Cambridge, 2006. 5. (a továbbiakban: Delmas-Marty – Spencer) Spencer maga ezt a korai – a legtöbb szerző szerint kezdetleges akkuzatóriusnak nevezhető – eljárási formát még nem sorolja egyik modellhez sem, hanem a későbbi modellek előformájának tekinti.

⁵⁷ Egyetemes jogtörténet I.: 79.

⁵⁸ Balogh – Edvi Illés – Vargha I.: 34.

⁵⁹ Angyal: 16.

kötelezettsége volt, hanem a terhelt joga, amelynek leggyakoribb eszközei a tisztító eskü, az eskütársak, az istenítéletek (ordáliák – pl. vízpróba, tüzes vas próba) és a bárбай voltak. A perből nem az a fél került ki győztesként, aki az ítélezőt bizonyítás útján meggyőzte az igazságról (vagy legalábbis az igazáról), hanem akiről a formális bizonyítás útján bebizonyosodott, hogy igazat állított.⁶⁰

Stipta azt is megállapítja, hogy a XIII. században elterjedő nyomozóelví modell előzményei ugyancsak a germán-frank jogban, az ún. Rügge-eljárásban ismerhetők fel. A bűncselekmények elszaporodása esetén a kiküldött királyi tisztségviselők végezték el a bűncselekmények kivizsgálását a felesketett helyi személyek kikérdezése útján. Itt már elmaradt a vád, és helyére a hivatalból való eljárás lépett, a vádelví eljárás azon hiányosságát kiküszöbölendő, hogy a súlyos bűncselekmények esetén is a sértett szándékától függött az eljárás megindíthatósága. A nyomozóelví eljárás általános elterjedését később az észak-italiai egyetemek elméleti munkássága és az 1215-ben megtartott IV. Lateráni Zsinat rendelkezései segítették elő.⁶¹ Farkas kifejti, hogy elsősorban III. Ince pápa tevékenysége folytán e forma kezdetben az egyházi bíráskodásban terjedt el, majd kiterjedt a világi bűncselekményekre is. Részletezi, hogy a korai inkvizitórius eljárásban: az eljárást az állam hivatalból (ex officio), azaz nem a sértett kezdeményezésére indította meg. A bíró (vizsgáló, inkvizitor, inquirens) az eljárás irányítója, egy személyben vádol, végzi a bizonyítást, mondja ki az ítéletet és hajtja végre azt, azaz az eljárási funkciók nem különülnek el egymástól. Az eljárás írásbeli volt, az ügyben elhangzott minden fontos információt jegyzőkönyveztek és aktában gyűjtötték össze. A per teljesen zárt és titkos volt, a nyilvánosságot kizárták, csak az ítélet végrehajtásán vehetett részt a nép. Jellemző volt továbbá, hogy az eljárás alatt a terhelt bűnösségét vélelmezték. Lehetőség nyílt viszont a fellebbezésre.⁶² Farkas és Tremmel is hangsúlyozzák, hogy a bizonyítási rendszer kötött volt, azaz a bíró nem mérlegelhetett szabadon a bizonyítékokat, hanem, ha a törvényben meghatározott mennyiségű és minőségű bizonyíték rendelkezésre állt, akkor a terheltet el kellett ítélni. 1252-től IV. Ince pápa engedélye alapján lehetőség volt a beismerés, a bizonyítékok

⁶⁰ Egyetemes jogtörténet I.: uo. Hasonlóképp ír erről Angyal is: Angyal: 16. Továbbá Farkas, Spencer, illetve Botos is rámutat, hogy e rendszerben a bizonyítás lényegében a vádlott szavahihetőségének, becsületességének bizonyítását célozta. Delmas-Marty –Spencer: 6-7.; Farkas Ákos – Róth Erika: A büntetőeljárás. Complex, Budapest, 2007. 107. (a könyv legújabb kiadásában ez a megállapítás már nem szerepel); Botos Gábor: A büntetőeljárás jog története. Bibliotheca Facultatis Iuris Universitatis Chatolicae De Petro Pázmány Nominatae, Budapest, 2000. 18-20.

⁶¹ Egyetemes jogtörténet I.: 80. Ugyanígy Baloghnál: Balogh – Edvi Illés – Vargha I: 143-144.; Angyalnál: Angyal: 17.

⁶² Farkas – Róth: 53.

királynőjének (regina probationum) kínzással (tortúrával) való kicsikarására, amely később általános eszközzé vált.⁶³

E ponton kell azonban megemlíteni, hogy a fenti fejlődési irányvonal mindvégig az európai kontinenst jellemezte, míg Anglia a kezdetektől fogva eltérő utat járt be, ott ugyanis a vádalapú eljárási rendszer maradt a jellemző eljárási forma. Ennek részleteire később visszatérek majd.⁶⁴

2.4. Az újkori jogfejlődés

Angyal szerint e korszak büntetőeljárási rendszereit egyrészt a római és kánoni eljárásjog intézményeinek a recipiálása, másrészt (és ez az elterjedtebb) az olasz glosszátorok és praktikusok által kidolgozott nyomozóelví rendszer elterjedése jellemzi. A kánonjogi eljárás szintén csak szűk körben alkalmazta a vádelvet, ún. köztudomású bűntettek esetén itt is a nyomozó elv szerint jártak el.⁶⁵ Több magyar szerző is kiemeli, ez az eljárási modell később annyira elterjedt, hogy a XVI. századtól kezdve számos országban már az inkvizitórius rendszerre épülő kódexeket alkottak meg. Ilyen volt például V. Károly német-római császár 1532-ben kiadott *Constitutio Criminalis Carolinája*, vagy XIV. Lajos francia király 1670-ben kiadott *Ordonnance Criminelle*-je (utóbbi hozta létre többek között a hivatalos vádló, az ügyészség intézményét is).⁶⁶

A terhelteket a per tárgyaként kezelő, nyomozóelví modell azonban egy idő után tarthatatlanná vált, igazságtalanságát többen kifogásolták. Beccaria például megfogalmazta az ártatlanság vélelmének követelményét, hangsúlyozta a nyilvánosság szükségességét, és síkra szállt a szabad bizonyítás mellett is. Kritizálta ellenben az *indicium* tant, a titkosság elvét, és a kínvallatásokat.⁶⁷

Ezt követően a jogfejlődés – Angyal szavaival – 1808-ban jutott „nyugvó pontra”, amikor elkészült a máig erőteljes hatást kifejtő napóleoni *Code d’instruction criminelle*, amely a vád- és nyomozóelví rendszer elveit összeegyeztető, a jogtudományban csak vegyes büntetőeljárási rendszernek nevezett konstrukció alapjává

⁶³ Farkas – Róth: 54., 193-194.; Tremmel Flórián: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2006. 61-62.

⁶⁴ Ld. részletesebben Angyal: 21-22; Balogh – Edvi Illés – Vargha I.: 39-55.

⁶⁵ Angyal: 17.

⁶⁶ Angyal: 19-20.; Farkas – Róth: 55-56.; Balogh – Edvi Illés – Vargha I.: 147.

⁶⁷ Cesare Beccaria: *A bűnökről és a büntetésekről*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1998. 26-30.

vált,⁶⁸ és amelyet Farkas szerint főként a napóleoni hódítás „exportált” a kontinens számos államába.⁶⁹ Angyal összefoglalja e kódex főbb jellemzőit is. Alaptétele, hogy vád nélkül nem lehetett bírósági eljárás, a vádat pedig hivatalból az ügyészség képviselte. Bírósági fórumok az esküdszék (büntettek), a törvényszék (vétségek) és a rendőrbíróság (kihágások) voltak. Az eljárás első szakasza a bizonyítékok egybegyűjtésére, rögzítésére szolgáló előkészítő eljárás volt, amely a nyomozóelven alapult, írásbeli és titkos volt, és amelyet részben az igazságügyi rendőrség, részben a vizsgálóbíró végzett. A vizsgálóbíró, ha az eljárást nem szüntette meg, az ügyet a megfelelő bírósághoz, vagy a vádtanács elé utalta, amely döntött a vád alá helyezéséről. Az eljárás második szakasza a nyilvános, szóbeli és kontradiktórius tárgyalás volt, amelynek alapja a vád, élt továbbá a védelem, az ügyfélegyenlőség, és a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve.⁷⁰

2.5. A büntetőeljárás alapelvek és rendszerek magyar fejlődésének vázlata

A magyar fejlődés áttekintésénél célszerűbb a magyar jogtörténeti diszciplínában használt felosztást alkalmazni, amely a feudalizmus, a polgári kor, és a II. Világháború utáni (szocialista) időszak egységeit különíti el.⁷¹

1. A feudalizmus korszaka. Bónis szerint a magyar perjog története a mohácsi csatáig két nagy korszakra bontható, amelyek az ún. korai és a fejlett feudalizmusnak felelnek meg.⁷²

Az államalapítástól az utolsó Árpád-házi királyokig terjedő korszakot a vádelvű eljárási rend jellemezte. Néhány kivételtől eltekintve (pl. a tolvajok feljelentése kötelező volt) az eljárás csak a sértett vádjára indulhatott meg, amelyet kezdetben szóban, majd III. Béla király rendelkezése folytán írásban kellett előterjeszteni (ekkor vezették be a

---

⁶⁸ Angyal: 23.

⁶⁹ Farkas – Róth: 58.

⁷⁰ Angyal: uo.

⁷¹ Ld. pl. Mezey Barna (szerk.): Magyar jogtörténet. Osiris Kiadó, Budapest, 2004. 379 – 440. (a továbbiakban Mezey (szerk.): Magyar jogtörténet); vagy Csizmadia Andor – Kovács Kálmán – Asztalos László: Magyar állam- és jogtörténet. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998. (az egyes fejezetek perjogra vonatkozó részei)

⁷² Bónis György – Degré Alajos – Varga Endre: A magyar bírósági szervezet és perjog története. Kézirat (Kiadta: a Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Osztálya), Budapest, 1961. 26. (a továbbiakban: Bónis – Degré – Varga)

jegyzőkönyv-vezetési kötelezettséget is). Az eljárást a formális bizonyítás jellemezte, nyilvános, közvetlen, és szóbeli volt.⁷³

A XIII. századtól kezdődő időszak kapcsán viszont Bónis azt írja, hogy már elterjedt az írásbeliség a büntetőeljárásokban is, majd az utolsó Árpád-házi, illetve az Anjou uralkodóktól pedig (itáliai tapasztalataikat is alkalmazva) meghonosodott nálunk is az inkvizitórius performa.⁷⁴

A feudális magyar eljárás formái azonban eltértek az általános akkuzatórius és inkvizitórius modellektől, és két egyedi pertípus körvonalazódott. Az egyik az *írásbeli vagy ünnepélyes per* (processus sollemnis), amely a nemesek ügyében folyt. A másik a *szóbeli vagy sommás per* (processus summarius) volt, amely a nem nemesek (jobbágyok) ügyeinek formája volt.⁷⁵ A nemesek perének jellemzője, hogy a terhelt szabadlábon védekezhetett, és ellene a tortúra alkalmazása kizárt volt. A jobbágyok esetében azonban gyakori volt a fogvatartás és a kínvallatás. Ez utóbbi per gyorsabb, és egyszerűbb volt, míg a nemesek pere akár évtizedekig is eltarthatott.⁷⁶ Több szerző is rámutat, hogy a magyar feudális büntetőeljárásokat alapvetően a nyomozóelv hatotta át, mégis sajátosan keveredtek a két rendszer elemei az egyes eljárási formákban. Így az *írásbeli és titkos nemesi per vádalapú* volt, míg a *szóbeli (és közvetlen) sommás eljárás* a *nyomozóelvet* követte.⁷⁷

Angyal, illetve Degré is rámutat, hogy a késői és a hanyatló feudalizmus (1526–1848) korszakának büntetőeljárása már jellemzően a nyomozóelví modellt követte, azonban a nemesek és nem nemesek perének elválása továbbra is fennmaradt. A nemesek (és a polgárok nagyobb ügyeiben) folyó írásbeli per továbbra is vádelví volt: a (köz)vádló (közbüntettek esetén a XVIII. századtól a tiszti ügyész, felségsértés, hűtlenség, uzsora estében pedig a szent korona ügyésze) vagy a sértett keresetlevelére indulhatott csak meg. A hivatalos vádló egyébként lassan teljesen háttérbe szorította a magánvádlót. A sommás per alapjaiban továbbra is nyomozóelví volt. Az eljárás megindult ugyan vád, vagy feljelentés alapján is, annak rendes módja azonban az *inquisitio generalissima*, a „büntettesek hivatalos kinyomozása” volt. Ennek lefolytatása a megye alispánjának feladata volt, amelyet a szolgabírákkal és tizenkét választott nemessel együtt végzett. A XVIII. századtól a hivatalos nyomozás feladatát a tiszti ügyész vette át. A nyomozást az előkészítő eljárás követte, amelyet a megyei, a városi

⁷³ Angyal: 27-28., illetve ugyanerről Bónis – Degré – Varga: uo.

⁷⁴ Bónis – Degré – Varga: 27.

⁷⁵ Mezey (szerk.) Magyar jogtörténet: 380.

⁷⁶ Farkas – Róth: 64.; Király (2008): 33.; Mezey (szerk.) uo.

⁷⁷ Angyal: 28.; Farkas – Róth: uo.; Király (2008): uo.; Mezey (szerk.) Magyar jogtörténet: uo.

és földesúri bíróságoknál ugyanaz a személy folytatta le, aki később az ítéletet hozta. A tárgyalás szóbeli volt, amelyen már megengedett volt a védelem. A bizonyítási rendszer is átalakult: a formális helyett már előtérbe került a kötött bizonyítás; a kínvallatást sokáig alkalmazták, majd fokozatosan háttérbe szorult.⁷⁸

A XVIII. század végi, XIX. század eleji eljárási rendet Vuchetich „vegyes inkvizitóriusnak” nevezte, „aholis az eljárás inkvizícióval (vizsgálattal) kezdődik, ami a bíró hivatalos kötelezettségéhez tartozik, de, hogy a bíró a perben már ne peres félnek tűnjön, az eljárás későbbi szakaszában közvádlóként fellép a megyei fiscus nevében eljáró tiszti közügyvéd”.⁷⁹

A korszak lezárásaként meg kell említeni, hogy a XVIII. század végétől több, végül el nem fogadott törvényjavaslat is egységes büntetőeljárási rendszer létrehozására törekedett. A Szirmay nevéhez köthető 1792. évi javaslat írásbeli vádelvű eljárást létrehozását célozta, amely a nyomozóelvnek csak az előkészítő eljárás körében engedett volna teret. Az 1827. évi javaslat visszatért volna az írásbeli, nyomozóelvű eljárási formára. Végül az 1843. évi, Deák nevéhez fűződő javaslat már teljesen a vádelvű rendszer alapjain állt volna, hivatalos vádhatóság felállítását irányozta elő; a szóbeli és nyilvános, kötelező védelmen alapuló tárgyalást, alapvetően nyomozóelvű vizsgálat előzte volna meg.⁸⁰

2. *A polgári korszak.* Angyal szerint a XIX. században meghonosodott eljárási rendszer nem az azt megelőző fejlődés végpontja, hanem a korábbi partikuláris formákkal való szakítás és a külföldi modellek átvétele.⁸¹ A korszak kiindulópontja az 1848/1849-es polgári átalakulás volt, amikor ugyan – a büntető eljárásjog szempontjából – kiemelkedő jogalkotási tevékenység nem történt (csak a korábban írt törvénytervezetek születtek), azonban az úriszék megszüntetése, a sajtóesküdtszék felállítása és a felsőbbbíróságok átszervezése befolyásolta a büntető eljárásjogi rendszert is.⁸² Az 1840-es években még a régi magyar partikuláris eljárás volt hatályban, amely kiegészült a rögtönbíráskodási eljárással, illetve azzal, hogy néhány vármegye már érvényesítette a nyilvánosság és a kötelező védelem elvét.⁸³

⁷⁸ Angyal: 28- 29.; Bónis – Degré – Varga: 124.

⁷⁹ Vuchetich Mátyás: A magyar büntetőjog rendszere. II. könyv: Gyakorlati büntetőjog. Eredetileg: a Magyar Királyi Egyetem Nyomdája, Buda, 1819. Reprint: Magyar Hivatalos Közlönykiadó. 59-62. (a továbbiakban: Vuchetich)

⁸⁰ Angyal: 30-32.; Farkas – Róth: 65.

⁸¹ Angyal: 25.

⁸² Mezey (szerk.) Magyar jogtörténet: 401.

⁸³ Angyal: 29., illetve Bónis – Degré – Varga.: 176.

Az 1853-ban kiadott új osztrák büntető perrendtartás az egész birodalomban egységesen kívánta szabályozni a büntető processzust.⁸⁴ A kódex egységesítette a partikuláris eljárásjogot: a szóbeli (sommás) eljárásnak csak a járásbírók előtt volt helye. A törvényszéki eljárás viszont csak csekély részben volt szóbeli, a felsőbb bíróságok előtt pedig kizárólag írásban folyhatott. Az írásbeli büntető pereknél az ügyvédi képviselő kötelezővé vált. Az új perrendtartás tehát korlátozza a szóbeliséget, szűk teret enged a nyilvánosságnak, és inkább a nyomozóelvi modell felé fordult vissza.⁸⁵

1860-ban azonban a császár az ún. Októberi Diplomával az 1848 márciusát megelőző eljárási rendszer visszaállítását helyezte kilátásba. Az 1861. évi Országbírói Értekezleten megállapodtak abban, hogy visszaáll a régi perrend, azonban megszüntették a nemesek és nem nemesek közötti rendi különbségeket, betiltották a testi büntetést, és általánosságban írásbelivé tették a pereket.⁸⁶

A kiegyezést követően még egy ideig nem sikerült egységes magyar büntetőeljárás kódexet alkotni. A Csemegi Károly által készített, erőteljesen a vádelvre épülő, több ízben előterjesztett, illetve mások által is átdolgozott eljárásjogi javaslatok (1872, 1873, 1882, 1886, 1888) közül egyet sem fogadott el az országgyűlés.⁸⁷ Az egységes joggyakorlat kialakításához sokáig Pauler Tivadar eljárásjogi tankönyve, majd az 1872. évi javaslat bíróságoknak megküldött szövege, „*Sárga könyv*” néven szolgált zsinórmértékül.⁸⁸

Végül a képviselőház igazságügyi bizottsága csaknem félévnyi tárgyalás után 1896. április 23-án törvényjavaslatot terjesztett elő, amelyet az év szeptember 19-én elfogadott az országgyűlés, és a király 1896. december 4. napján kihirdette Magyarország első büntetőeljárás kódexét, a bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikket.⁸⁹

Az I. Bp.-t a jogtudomány egységesen a vegyes rendszer megteremtőjének tekinti, amelyben – indokolása szerint – „felhasználta mind a nyomozó, mind a vádrendszer lényeges eleme, azonban határozottan túlnyomó s döntő súlyt engedve a

⁸⁴ Mezey (szerk.) Magyar jogtörténet: uo.

⁸⁵ Bónis – Degré – Varga.: 148-149.

⁸⁶ Mezey (szerk.) Magyar jogtörténet: uo.

⁸⁷ Angyal: 31-32.

⁸⁸ Mezey (szerk.) Magyar jogtörténet: uo.

⁸⁹ Pusztai László: A modern büntetőeljárás jog kialakulás Magyarországon. Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994. 29. (a továbbiakban: Pusztai)

vádelt alkalmazásának.”⁹⁰ Az indokolás azt is egyértelművé teszi, hogy: „a törvény [...] olyan elvekre van fektetve, amelyek a mai tudomány s a legtökéletesebb codificatio igényeit teljesen kielégítik s így bűnvádi törvénykezési rendszerünket a mai kor legelőhaladottabb színvonalára emelik.” Ugyanitt rögzíti továbbá, hogy a kódex legfontosabb elvei: a vádelv, a szóbeliség, a közvetlenség, a nyilvánosság, a védelem szabadsága, a bizonyítékok szabad mérlegelése, és a jogorvoslati jogosultság.⁹¹ E felsorolás Pusztai szerint kiegészíthető az ártatlanság vélelmével, amelyről ugyan az I. Bp. expressis verbis nem rendelkezik, azonban „vezérlő elvként” húzódik végig egész rendszerén, és különösen a X-XII. fejezetekben meghatározott egyéni jogoknál kristályosodik ki.⁹²

A korábbi rendszer-modellek alapján jól kimutathatók a törvény inkvizitórius és akkuzatórius jellemzői. Inkvizitórius vonások: a perszakaszt rendszerint nyomozás, bizonyos esetekben pedig vizsgálat előzte meg, amelyet a királyi ügyészség hivatalból rendelt el (33. §, 93. §, 102. §); a vizsgálatot a bíróság hivatalos tagja, vizsgálóbíró folytatta le (104. §, 109. §); a vizsgálat során tényleges bizonyítás folyt (117-118. §); a nyomozás és a vizsgálat írásbeli és „titkos” (VIII. és IX. fejezet) volt; a főtárgyaláson a bíró rendelkezett hivatalból a bizonyításról (288. §, 322. §, 351. §). Akkuzatórius jellemzők: bírói eljárás csak vád alapján indulhatott (ezt már a kódex „bűnvádi” elnevezése is előrevetíti), amelyhez a bíróság a vizsgálat és a tárgyalás során végig kötve volt, és a váddal a vádhatóság szabadon rendelkezhetett (pl. vádelejtés) (1. §, 106. §, 325. §, 352. §); az eljárási funkciók elkülönültek, a vád bizonyítása egy (bírószéktől) elkülönülő szervezetet, a királyi ügyészséget terhelte (2. §); érvényesült a védelem elve (53. §); a terhelt az eljárás alanya, törvényben rögzített jogosultságok illették meg az eljárás során;⁹³ a bíró után a feleket másodlagos kérdezési jog illette meg, illetve fakultatívan lehetőség volt a tanúk felek általi kihallgatására (307-308. §); a tárgyalás szóbeli, nyilvános, és közvetlen volt (293., 304-307., 324. §).

Jól látható, hogy az említett jogszabályhelyek többsége egy-egy fontos alapelvet is takar. Az I. Bp. ugyanis – ahogyan korábban is említettem – a törvény elején sem alapelvi katalógust, sem alapelvi fejezetet nem alkalmaz, egyedül a vádelv deklarációja történik meg az 1. §-ban. A törvény egyéb, témám szempontjából fontos

⁹⁰ A bűnvádi perrendtartás (1896: XXXIII. t. cz.). Lampel Róbert (Wodainer F. és fiai) cs. és kir. udv. Könyvkereskedése, Bp., 1896. 14. (a továbbiakban: A bűnvádi perrendtartás)

⁹¹ A bűnvádi perrendtartás: 11-12.

⁹² Pusztai: 34.

⁹³ Például: védelemhez való jog (V. fejezet); panaszjog a vizsgálóbíró intézkedései ellen (113. §); indítványtételi jog (119. §); a vallomás megtagadásának joga (134. §).

rendelkezéseinek vizsgálatára, illetve a kódex „vegyes” jelzőjének kérdéseire később még vissza fogok térni.

3. *A szocialista időszak.*⁹⁴ A II. Világháborút követő ún. szocialista időszakban három büntetőeljárás kódex váltotta egymást Magyarországon. Általánosságban elmondható, hogy e kódexek alapvetően továbbra is a vegyesnek mondott szisztémát követték, azonban – ezt később részletesen kifejtem – éppen a vádelvet igencsak eltérően értelmezték, és valósították meg.

Az I. Bp.-t a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény (II. Bp.) követte. A II. Bp. már ismerte az alapelvek fogalmát, külön fejezetben, a kódex elején rögzítette a következő legfontosabbnak vélt elvi tételeket „Alapvető elvek” cím alatt: a személyi szabadság biztosítása, a terhelő és mentő körülmények figyelembe vétele, a bizonyítékok, a büntető eljárás kizárása, a többszöri eljárás tilalma, a nyilvánosság, az anyanyelv használatának biztosítása, és a polgári és büntető perben hozott ítéletek viszonya.

Látnunk kell azonban, hogy egyrészt a felsorolt „alapvető elvek” egy része valójában nem alapelv, másrészt a klasszikus alapelvek jó része nincs ebben a fejezetben rögzítve. További fontos alapelvek tételes felsorolásával tehát a II. Bp. is adós maradt, bár más elvek a törvény egyéb rendelkezéseiből szintén levezethetők, illetve a korszak jogtudománya is igyekezett a büntetőeljárás alapelveit rendszerezni és értelmezni. A dogmatikában ekkortájt jelenik meg az alapelvek két csoportra, szervezeti és működési elvekre tagolása is (ld. később részletesen). Jellemzően azonban a szocialista korszak a vádelvet már mostohán kezelte, amelyre a vádelv elemzése során szintén ki fogok térni.⁹⁵

Az 1962. évi 8. tvr. (a továbbiakban I. Be.) Farkas szavaival „nem új jogalkotási produktum. Szövegének mintegy kétharmada azonos a korábbi törvényével, és a törvény szerkezete sem változott meg”.⁹⁶ Az alapelvek törvény elején történő rögzítése tekintetében kisebb változás történt csak: a II. Bp. elvein túl deklarálta a társas-, és ülnökbíráskodás elvét, a védelem jogát, valamint az alapelvnek szintén nem tekinthető „intézkedés a bűnözés megelőzésére” intézményt. További fontos alapelvek azonban kifejezetten ebben a törvényben sem szerepeltek, és – úgy, mint a megelőző

⁹⁴ Valamennyi itt ismertetett kódex, illetve az itt nem vizsgált III. Be. dolgozatom témája szempontjából fontos konkrét (alapelvi) rendelkezéseit az adott tárgykörnél részletesen is vizsgálom majd, ehelyütt csak az adott kódex eljárási rendszerének, illetve alapelveinek vázlatos bemutatása történik meg.

⁹⁵ Bólya–Kocsis–Móra I.: 116-130.

⁹⁶ Farkas – Róth: 66.

jogszabályban – csak egyéb rendelkezésekből következnek. A vádelv értelmezése ekkor már árnyaltabb, de pl. a közvetlenség, az ártatlanság véelme, a bizonyítási teher továbbra sincs egyértelműen lefektetve, illetve a nyilvánosság elvét tekintve az I. Be. annyiban szabályoz másként, hogy kimondja: a bíróság az általa hozott határozatokat általában (!) nyilvánosan hirdeti ki. A cím is módosul továbbá: immár egyszerűen az Alapelvek elnevezés szerepel.

Az 1973. évi I. törvény (II. Be.) elsőként, egyben egyedülálló módon valamennyi jellegzetes alapelvet a törvény elején rögzített, továbbá a kódex Első Rész, I. Fejezetének I. címe: A büntetőeljárás alapelvei. Ezt követően tíz alcím alatt az alábbi elvek kifejtése szerepelt: a hivatalból való eljárás, az ártatlanság véelme, a személyi szabadság és más állampolgári jogok biztosítása, a tényállás felderítése és a bizonyítékok szabad értékelése, a védelem, a jogorvoslati jogosultság, az anyanyelv használata, az eljárási feladatok megoszlása, a szóbeliség és a közvetlenség, a tárgyalás nyilvánossága. A törvény az egyéb, nem alapvető rendelkezéseket (pl. eljárási akadályok) egyúttal egy külön, Alapvető rendelkezések elnevezésű alcím alá sorolta.

3. AZ ALAPELVEK ÉS AZ ELJÁRÁSI RENDSZEREK ÖSSZEFÜGGÉSEI

Már utaltam rá, hogy nagyon szoros összefüggés van az eljárási alapelvek és az eljárási rendszerek között. Király is rámutat: „Az eljárás rendszerét a benne uralkodó elvek adják (jellemezik).”⁹⁷ Az eljárási rendszerekről szóló írások jellemzője, hogy a sajátosságokat épp az alapelvek felsorolásával határozzák meg a szerzők. Elválaszthatatlan tehát a két téma, ezért szükséges az eljárási rendszerek kérdésköréről külön is beszélni. Látható viszont, hogy mind a magyar, mind a külföldi szakirodalomban az eljárási rendszerek kérdésköre jóval kidolgozottabb, mint önmagukban alapelveké.

Bizonyos szemszögből összefügg a büntetőeljárási rendszerek kérdéskörével a jogi kultúrák, jogkörök, jogcsaládok fogalmi rendszere is. Visegrády szerint a jogi kultúra összetevői: a) az írott és az élő jog; b) az intézményi infrastruktúra (bírói rendszer, jogász hivatás); c) a jogilag releváns magatartás modellje (pl. pereskedés); valamint d) a jogtudat. Sok más szerzőhöz hasonlóan common law (angolszász) és

---

⁹⁷ Király (2008): 104.

római-germán (kontinentális) jogcsaládok között tesz különbséget.⁹⁸ A jogcsaládok köre azonban tágabb fogalom, mint a büntetőeljárás rendszereké, hiszen nem csak a büntetőeljárás, sőt nem is csak az igazságszolgáltatás rendszerét foglalja magában. Mégis – ahogy látni fogjuk – több (főként külföldi) szerzőnél éppen az angolszász-kontinentális megkülönböztetés jelenti a törésvonalat a büntetőeljárás rendszerek meghatározásakor is.

Meg kell továbbá különböztetnünk a büntetőeljárás rendszer és a tárgyalási rendszer fogalmát. Utóbbi bizonyos szemszögből tágabb kategória, hiszen abba a polgári tárgyalás is beletartozik, büntető eljárásjogi aspektusból viszont szűkebb fogalom, hiszen a tárgyalás csak egy fázisa a teljes büntetőeljárásnak. Néhány szerző viszont kifejezetten a büntető tárgyalási rendszerekre fókuszál. Cséka például egy írásában a tárgyalási rendszereket vizsgálta, amelynek kontinentális és angolszász típusát különíti el (aszerint, hogy a tárgyaláson a bizonyítási cselekményeket ki végzi).⁹⁹ Hermann is csak a büntető tárgyalás modelljeit vizsgálja, amelynek kontinentális nyomozó elvű, és angol-amerikai ügyféli típusait különbözteti meg.¹⁰⁰ Fantoly szintén célzottan csak a büntető tárgyalási rendszereket elemzi, ám megjegyzi, hogy a tárgyalási rendszerek vizsgálatánál szükségszerűen a tágabb fogalom, a büntetőeljárás rendszerek elemzése elkerülhetetlen. Büntető tárgyalás alatt pedig a III. Be. 234. § (1) bekezdése szerinti fogalmat érti.¹⁰¹

A fogalmi distinkció azért is fontos, mert az angol-amerikai¹⁰² jogirodalomban vitatott, hogy a büntető tárgyalás tulajdonképpen azonos-e magával a büntetőeljárással. Erdei szerint az angolszász jogrendszerben a nyomozást sokan büntetőeljárás kívüli tevékenységnek tartják, és ezért tekintik magát a büntetőeljárást tisztán akkuzatóriusnak.¹⁰³ Ez a szerzők többségére igaz is, azonban az angol-amerikai szakirodalomban is találunk olyan nézeteket, amelyek a nyomozásnak is nagy jelentőséget tulajdonítanak (ld. később Packer modelljét), vagy pedig a nyomozás során

⁹⁸ Kondorosi Ferenc – Maros Kitti – Visegrády Antal: A világ jogi kultúrái – a jogi kultúrák világa. Napvilág Kiadó, Budapest, 2008. 11-24.

⁹⁹ Cséka (1999): 66.

¹⁰⁰ Joachim Herrmann: A büntetőeljárás reformja Kelet- és Nyugat-Európában. Magyar Jog 1993/5. 298.

¹⁰¹ Fantoly Zsanett: A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága. HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012. 21. (a továbbiakban: Fantoly 2012)

¹⁰² A gyakran használt angolszász kifejezés nemcsak az Egyesült Királyságot („Angliát”), és az Amerikai Egyesült Államokat (USA) takarja, hanem idetartozik hagyományosan Ausztrália és Új-Zéland is. A helyzetet tovább árnyalja, hogy az Egyesült Királyságon belül eltérő szabályozás érvényesül gyakran Észak-Írországban, Walesben és Skóciában. Mivel értekezésemben csak az USA és az Egyesült Királyság („általános”) jogrendjét vizsgálom (utóbbi nevezve sok esetben „Angliának”, előbbi pedig „Amerikának”), ezért pontosabb megjelölés az angol-amerikai jogrendszer. Mindazonáltal amikor az angolszász jelzőt használom, akkor is e két országot értem alatta.

¹⁰³ Erdei (2011): 81.

érvényesülő elveket is figyelembe veszik (ld. később pl. Dressler), ekképp a büntetőeljárás rendszer elemzésénél nemcsak a tárgyalási szakaszt, hanem az egész eljárást vizsgálják.

A hazai megközelítésben szóba sem jöhet a nyomozási szakasz büntetőeljárás kivüliségének kérdése, azonban lényeges kérdés, hogy a nyomozási és tárgyalási szakaszt egyenrangúnak tekintjük-e, avagy a nyomozást a tárgyalási szakasz előkészítőjének véljük (amely azt is feltételezi, hogy tényleges bizonyítás csak tárgyaláson folyik, míg a nyomozás során csak a bizonyítékok összegyűjtése). E kérdésre még vissza fogok térni.

A fent írtakra tekintettel vizsgálódásaimat nem szűkítem le pusztán a tárgyalási rendszerek vizsgálatára, hanem az eljárás egészét igyekszem elemezni.

Farkas vizsgálta, hogy mi minősül rendszernek, és a büntető igazságszolgáltatás ennek tekinthető-e. Rámutat, hogy a szakirodalomban mind az igenlő, mind a nemleges válasz ismert. Végül a büntető igazságszolgáltatást nyílt rendszernek, illetve a társadalom alrendszerének ismeri el, továbbá Connidis nyomán arra az álláspontra helyezkedik, hogy a büntetőeljárás az ún. funkcionális rendszerek körébe sorolható, amelyben jelen vannak a rendszer meglétéhez szükséges célok és formális működési szabályok, további fontos rendszer-attribútum a kooperáció, míg rendszerelem a cserefolyamat és az alkalmazkodási készség, továbbá elismert tényező a rendszer alanyainak esetlegesen eltérő célja, illetve a konfliktusok realitása.¹⁰⁴ A rendszer kifejezés tehát alkalmazható a büntetőeljárás rendszerek vonatkozásában is.

Ha összevetjük a büntetőeljárás rendszerek hazai megközelítését a külföldön uralkodó szemlélettel, két élesen elhatárolódó doktrína körvonalazódik. A szinte kizárólagos hazai elmélet egy hármas felosztást támogat, amely *a) akkuzatórius* (vádelvű), *b) inkvizitórius* (nyomozóelvű), és *c) vegyes* rendszert ismer.¹⁰⁵ Az is általánosan elfogadott tétel a magyar szakirodalomban, hogy az első két rendszer elsősorban történelmi kategória (bár tiszta fennállásukat sokan vitatják, és inkább modelljelleggel tulajdonítanak nekik), míg a vegyes rendszer általában a modern eljárások ismérve.

---

¹⁰⁴ Farkas Ákos: A falra akasztott nádpalca avagy A büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai. Osiris Kiadó, Budapest, 2002. 16-35. (a továbbiakban: Farkas 2002)

¹⁰⁵ Előfordul kivétel: Tremmel és szerzőtársai nem vázolják fel a klasszikus hármas felosztást, de hiányzik náluk általában a jogtörténeti alapok általános ismertetése is. Farkas és Róth tankönyvében pedig megjelenik egy alternatív rendszerezés is: Damaška később szintén ismertető modellje. Fantoly írásában pedig inkább az angolszász felosztást fogadja el (ld. később).

Ezzel szemben az angol-amerikai jogtudomány kétféle rendszert ismer: az *a) ügyféli* (adversary, adversarial) és/vagy *vádelvű* (accusatory, accusatorial) modellt (a szerzők vagy csak az ügyféli jelzőt említik, vagy pedig mindkettőt használják), és ezzel szemben a *b) inkvizitórius* (inquisitory, inquisitorial) modellt. E felosztás azonban nem csak az angolszász jogirodalom jellemzője, megjelenik ugyanis az összehasonlító jogban is, sőt egyes kontinentális szerzőknél is. Eltérés az is a hazai tézistől, hogy a kettős felosztás rendszerei bár modellek, azonban nem csak történelmi kategóriák (bár történeti gyökereik is ismertek), eszerint ugyanis a mai angol-amerikai büntetőeljárás ügyféli/vádelvű, míg az európai kontinentális eljárás inkvizitórius.

Mivel ez a szembenállás jelentős, és az alapelvek kapcsán is komoly kérdéseket vet fel, ezért részleteiben is szükséges mindkét megközelítést elemezni.¹⁰⁶

3.1. Rendszertani elméletek a magyar jogtudományban

Az első kodifikációt megelőzően Vuchetich úgy látta, hogy a büntetőeljárás vagy akkuzatórius vagy inkvizitórius. Előbbi akkor, ha a sértett vagy más polgár az állami büntetés megállapítását kéri a bűncselekmény elkövetőjével szemben, míg utóbbi akkor, amikor a bíró anélkül, hogy vádló fellépne, maga hivatalból üldözi a cselekményt. A különbség szerinte abban áll, hogy az akkuzatórius eljárásban szerepel vádló, míg az inkvizitóriusban a bíró a vádló szerepét is ellátja. A vegyes eljárást nem önálló formának tekinti, szerinte az inkvizitórius eljárás az, ami lehet tiszta vagy vegyes. Előbbi esetén a bíró vádló közreműködése nélkül jár el, míg utóbbiban akkuzatórius elemek is szerepelnek, elsősorban az, hogy a vizsgálat befejezése után közvádló követeli peres félként az állami büntetési jog érvényesítését. A korabeli magyar eljárást pedig az utóbbi kategóriába sorolta.¹⁰⁷

A tudományos rendszerezésben a mérföldkövet az I. Bp. jelentette, hiszen a hármas megközelítés szerint elsőként e törvény valósította meg az ún. vegyes rendszert Magyarországon a hasonló rendszerű napóleoni kódex nyomán. Vélhetően a hármas felosztás is a korszak eljárásjogászainak találmánya, annak ellenére, hogy a „vegyes” szó használata eltérő tartalmú, és sokan csak fenntartásokkal alkalmazták.

¹⁰⁶ Egyes szerzők elemzése annyira kidolgozott (pl. Erdei, Spencer), hogy azt indokoltnak láttam a többinél részletesebben áttekinteni; továbbá – mivel a rendszereket sokan ilyen módon ismertetik – néhány esetben szükségszerűen ismételt történeti utalásokat is kell tenni.

¹⁰⁷ Vuchetich: 59-62.

Baloghnál a vádrendszer és a nyomozórendszer is elsősorban történeti kategória. Szerinte a vádrendszer – amely időben korábbi – „vezérelveknek egységes rendszerbe foglalása” (előzményeit látja már a törzsi társadalmakban, majd az ókori Róma és Athén államaiban, és a germán, frank népjogokban egészen a XIII-XIV. századig). Az angol „vádjogi” rendszer fejlődéséről pedig figyelemreméltó részletességgel ír. A nyomozórendszer három történeti sarokkövét emeli ki: a római császári jogot, a kánonjogot, és XIII-XVIII. századi francia büntetőeljárást. Úgy látja, hogy a két történeti rendszer alapvető elvei „évezredes körforgás folyamán ismételve fel-felváltják egymást”, és minden korszak jogalkotója maga választja ki, hogy ezen elvek közül melyikre helyezze az eljárás alapjait, olykor akár ellentétes elveket is beemelve. Ekként már a korábbi rendszerekben megfigyelhető az elvek keveredése (pl. a római jogban). A XIX. századra jellemző rendszert Balogh kontinentális vegyes rendszernek nevezi, amelynek mintája az 1808. évi napóleoni kódex, ahol a nyomozó- és vádrendszer elveinek elkülönülése a főtárgyalás szakaszától észlelhető élesen. Megjegyzi azonban, hogy a vádrendszer és a terhelti jog kiszélesítésére két korábbi, végül hatályban nem maradt francia dekrétum (1789 és 1791) valamint a skót illetve az angol jog átvétele előnyösebb lett volna, azonban a korszakban elsősorban a német, osztrák, olasz jogterületeket mélyen a nyomozó rendszer hatotta át, így – a skót és angol jogok ismeretének hiányában – az 1808-as Code-ban látták a vádeljárás megvalósításának lehetőségét. Ez a szemlélet gyűrűzött át végül Magyarországra is, azzal, hogy szerinte az I. Bp. számos haladó irányt fel tud mutatni a kontinens jogfejlődéséhez képest is. Így az I. Bp. is vegyes rendszerű, azonban abban a vádelv és folyamányai tisztábban és következetesebben érvényesülnek, mint bármely más ország perjogában (csak a nyomozási szakaszban marad meg néhány inkvizitórius vonás).¹⁰⁸

Fayer szerint „inquisitorius” rendszer, vádrendszer és vegyes rendszer különböztethető meg. Nyomban hozzá is teszi azonban, hogy vádrendszer alatt nem az ún. tiszta vádrendszert érti, amely a korabeli eljárásokra már nem volt jellemző, hiszen az I. Bp.-ben szinte egyetlen vádrendszerre jellemző alapelv (pl. szóbeliség, nyilvánosság) sem található meg tisztán. Úgy látja mindazonáltal, hogy bár az akkor hatályos eljárásban vegyesen vannak akkuzatórius és inkvizitórius elemek, azonban „[...] a mely eljárásban a vádló korlátlanul rendelkezik a vád felett; s a mely eljárás oly igen széles tért enged az indítványi jellegnek, mint a magyar BTK. és a BP. tesz; a mely eljárásban ezeken kívül a kötelező védelem elve is keresztül van vize: az bátran

¹⁰⁸ Balogh – Edvi Illés – Varga: 28-95., 136-160., 161-194., 194-196.

nevezhető vádelvinek.” Ezért úgy véli, hogy a pontos elnevezésnek elvi okokból fontos szerepe van mind a jogalkotó mind a jogalkalmazó orientálásában, így *szerencsésebbnek tartja az I. Bp. rendszerét inkább vádrendszernek, mint vegyes rendszernek nevezni.*¹⁰⁹

Finkey a vádelven alapuló ún. „tisztá” vagy „kezdetleges” vádrendszert (amely az ókori görög és római köztársasági, és a középkori germán államokra volt jellemző), a nyomozóelvre épülő ún. „valódi” nyomozó rendszert (a római császárkor és a közép- és újkori abszolút monarchiák jellemzőiként), és a „mai” vegyes rendszert különbözteti meg (utóbbi a jellemzője szerinte a nagy francia forradalom óta az európai büntetőeljárásoknak). Hangsúlyozza azonban, hogy a vegyes rendszerben „... így is sokkal több van a vádrendszerből, mint a nyomozóból, úgy hogy bátran lehet mérsékelt vádrendszernek is nevezni, külsőleg, alakilag pedig mindenesetre vádalaku”.¹¹⁰

Angyal is vádrendszert, nyomozórendszert, és vegyes rendszert különít el. Utóbbit azonban „*mérsékelt vádrendszernek*” nevezi, azon az alapon, hogy mégiscsak a vádelv benne a „*jelleget kölcsönző elem*”. A vegyes rendszerről azt is mondja, hogy azt helyesebb „*modern vádrendszernek*” tekinteni, ennyiben megkülönböztetve a tiszta vádrendszertől. Ő maga a modern vádrendszert tartja tökéletesebbnek, a tiszta vádrendszert azzal kritizálva, hogy abból hiányzik az anyagi igazság elve, és ennek eszköze, az officialitás elve is, míg a modern vádrendszer ezekkel kiegészülve (és ezáltal válva vegyessé) hatékonyabban képes a büntető igazságszolgáltatás célját megvalósítani. A tiszta vád- és nyomozórendszert ő is történeti/elméleti kategóriának tartja. Előbbit csak ókori államok eljárásaiban látja megvalósítottnak, de a tiszta nyomozórendszerről is azt mondja, hogy – bár árnyalataiban felfedezhető egyes időszakokban – inkább elméleti fogalom.¹¹¹

Hacker is nyomozóelven és vádelven felépülő, illetve vegyes rendszert különböztet meg. Az első két rendszer fő különbségét a hivatalbóliségben látja: a nyomozó elvű rendszerben maga a bíró az eljárás megindítója külön indítvány nélkül, míg a vádelvűben a bíróság nem kezdeményezhet eljárást, csak vád alapján járhat el (és

¹⁰⁹ Fayer László: A magyar bűnvádi perrendtartás vezérfonala. Franklin-Társulat, Budapest, 1905. 37-38. (A továbbiakban: Fayer)

¹¹⁰ Finkey: 215-218.

¹¹¹ Angyal: 253-258. A tiszta vád és nyomozórendszert hét – ellentétes – alapelv-párral jellemezi (az első mindig a vád-, a második a nyomozórendszer sajátja): 1. Vádelv – Hivatalbóliség elve; 2. Eljáráscelemek elkülönítése – Eljáráscelemek egységesítése; 3. Rendelkezési elv – Nyomozó elv; 4. Bírői passzivitás: szabad bizonyítás – Bírői aktivitás: kötött bizonyítás; 5. Ügyfélegyenlőség elve: a terhelt perbeli fél – Bírői korlátlanosság elve: a terhelt a per tárgya; 6. A bírói pártatlanság elve: szóbeliség, közvetlenség, nyilvánosság – A bírói elfogultság: írásbeliség, közvetlenség, titkosság; 7. A végleges eldöntés elve – A gyanúbüntetés alkalmazása. (256.)

csak a megvádolt személy vád tárgyává tett cselekményére vonatkozóan hozhat döntést). Úgy látja, hogy csak a vádelvű rendszerben van lehetőség olyan alapelvek kiteljesedésére, mint a nyilvánosság, a szóbeliség és a közvetlenség. Fontos folyománya a vádelvű eljárásnak a funkciók elkülönítése, és így a bíró pártatlanná válása is. Azonban a két modell szerinte is végleteket jelent, a megoldást pedig a vegyes rendszer jelenti, amely tartalmazza mindkét forma értékes tulajdonságait. Hacker is megjegyzi azonban Angyalhoz hasonlóan, hogy a vegyes rendszer kifejezés nem igazán szabatos, ugyanis a modern, vegyesnek hívott eljárás *többet merit a vádrendszerből*, ezért helyesebb *modern vádrendszernek* nevezni.¹¹²

A II. Bp.-hez kötődő szocialista jogirodalomban nem vezették be egyértelműen a korábbi korszak hármass felosztását (véltetően annak „burzsoá” megközelítésmódja miatt). A három ismert kategória mégis fel-felbukkan, amikor pl. Móra a „kizsákmányoló államok” büntetőeljárását, valamint a hazai fejlődést ismerteti. Szerinte az ókori görög és római államokban a vádelv érvényesült, és ugyanígy a korai hűbériség korszakában is. Ellenben a feudalizmus utolsó stádiumát már a nyomozóelv jellemezte, amely egészen az 1808. évi francia perrendtartás bevezetéséig hatott. A különbséget a vádelv és a nyomozóelv között – anélkül, hogy ezeket eljárási rendszereknek nevezné – egyrészt az eljárás hivatalbóli megindításában és lefolytatásában, másrészt a vádlói és ítélezési funkció megosztásában látja. A francia jogszabályt azonban vegyes rendszerűnek mondja, ami „egyesíti a vád és nyomozó elvet”. A magyar jogfejlődés ismertetésekor a korai hűbériség eljárását vádelvűnek véli, míg az úriszékek kialakulásától a nyomozó elv meghonosodását látja. Az I. Bp.-t pedig a francia vegyes rendszerre épülő jogszabálynak tekinti.¹¹³

Király a szocialista időszakban, a rendszerváltást követően és legutóbbi tankönyvében is a hármass felosztást alkalmazza, külön, a büntetőeljárás történeti rendszerei címszó alatt, megkülönböztetve vádelvű, nyomozóelvű (korábban „inkvizíciós”) és vegyes rendszert. A vádelvű rendszer jellemzői nála a három eljárási funkció (vád, védelem, ítélezés) elkülönítése, a perszakasz kizárólagossága, magán- vagy állami vádlói fellépés, amely a bírósági eljárás megindítója, a védelem joga, az ügyfélegyenlőség, a felek általi bizonyítás, és a szóbeliség. A nyomozóelvű eljárás sajátosságai: az eljárási funkciók összeolvadása, a hivatalbóliség, az írásbeliség, a

¹¹² Hacker Ervin: A magyar büntetőeljárásjog rövid vázlata. Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1943. 5-7.

¹¹³ Bólya – Kocsis – Móra I.: 28-46., 65-72.

közvettség, és a tortúra alkalmazása. A vegyes rendszer pedig szerinte a két korábbi modell elemeit különböző módon egyesítheti.¹¹⁴

Fontos azonban rámutatni a modellek kapcsán Királynál megjelenő kritikus szemléletre. A három rendszert tömören, elsősorban alapelvek megadásával jellemzi, de nem kezdi el egyértelműen történelmi korszakokhoz kapcsolni, meg is jegyzi már a korai írásaiban is, hogy elvont fogalmi tisztaságában egyik rendszer sem létezett, csak különböző változatokban. Legkésőbbi írásában pedig külön ki is emeli, hogy *a tankönyvek igyekeznek a rendszereket történelmi modellként bemutatni*, holott ezek csak *elméleti modellek*, amelyek a valóságban *soha és sehol nem fordultak elő*. A büntetőeljárás rendszer tehát szerinte *mindig is vegyes volt, valamely elv döntő túlsúlya mellett*, a valódi vegyes rendszer pedig – amely tudatosan vegyített elemeket – a büntetőeljárás legújabb kori történetének eredménye.¹¹⁵

Cséka is ez utóbbi megállapítást erősíti: szerinte *a büntetőeljárás modern rendszerei – ahogyan a hazai is – többségükben mind ún. vegyes rendszerek*, amelyek az 1808. évi napóleoni kódex nyomán terjedtek el. Ő viszont a vegyes rendszer jogtörténelmi előzményének tekinti a vádelvre alapított vádrendszert és a nyomozó elvre épülő nyomozó rendszert, azzal, hogy a vegyes rendszer ezek kombinációjaként fejlődött ki. A vádrendszert a régi görög, római és az újkori angol joghoz köti, és (magán- vagy köz-) vád alapján meginduló bírósági eljárással, a felek egyenlőségével, nyilvánossággal és szóbeliséggel jellemzi. A nyomozórendszer jellemzője pedig nála – amely a középkori német és francia jog sajátja – a vád nélküli, hivatalbóli bírói eljárás, és a bizonyítékok szintén hivatalbóli, titkos összegyűjtése. Ő is úgy látja, hogy a vegyes rendszerben a nyomozási szakaszban a nyomozó elv, míg a bírósági szakaszban a vádelv érvényesül.¹¹⁶

Farkas is a hármas rendszert ismerteti, azzal, hogy reális alternatívaként tanítja Damaška egyedi modellezését is (ld. később). Farkas az akkuzatórius rendszert a XIII. századi európai germán és normann hagyományokhoz kapcsolja, azzal, hogy annak római gyökerei vannak. Ez a rendszer jellemezte szerinte továbbá a kontinensen kívül az angliai, majd általában az angolszász igazságszolgáltatást is. Jellemzőiként a kezdetben sértetti vádemelést (később népvád), a formális bizonyítást, a később kifejlődő esküdszéki ítélezési formát, illetve a nyilvánosságot, a közvetlenséget és a szóbeliséget adja meg, valamint az angol eljárás jellemzőiként az ügyféli bizonyítást, az

¹¹⁴ Egységes jegyzet (1986): 53-55., Egységes jegyzet (1992.): 41-43., Király (2008): 31-33.

¹¹⁵ Király (2008): 33.

¹¹⁶ Cséka (szerk.) (2006): 28-29.

ártatlanság véelmének kialakulását és a jogorvoslati jog kezdeti kizártságát. Az inkvizitórius rendszert a katolikus egyház berkein belül kialakult, majd a XIII. századtól a világi bűncselekményekre is kiterjesztett modellként írja le, amelyet a (felek akaratától független) hivatalbóli eljárás, az eljárási funkciók el nem különítése, az írásbeliség, a zártság, titkosság jellemez, és amelynél a bizonyításban jelentős szerepet játszott a tortúra, továbbá a bűnösség véelme, valamint a kötött bizonyítási forma. Vegyes rendszer nála is a napóleoni törvényhozás eredménye, és ő is úgy látja, hogy a nyomozás során az inkvizitórius, míg a bírósági eljárásban az akkuzatórius elemek a meghatározók, ugyanis míg az előbbi zárt, titkos, írásbeli, addig az utóbbi kontradiktórius, nyilvános, szóbeli, közvetlen és érvényesül a funkciómegosztás is.¹¹⁷

Tóth szerint a vádelvű és a nyomozóelvű a két alapvető rendszer, amelyek *történetileg* párhuzamosan alakultak ki. A vádelvű rendszert az ókori görög és római jogban, illetve az angolszász területek eljárásaként, míg a nyomozóelvűt a kontinentális Európa elsősorban német és francia jogfejlődésében látja. *Mára* viszont szerinte mindenütt a két rendszer összecsiszolódásaként kialakult *vegyes rendszer* a jellemző. A „tisztá” nyomozóelvű rendszer jellemzőiként határozza meg az anyagi igazság kiderítését, a hivatalbóli eljárás-indítást, a hierarchikus, hivatásos szakaparátust, az eljárási funkciók koncentrálódását, az aktív és központosított döntéshozatali mechanizmust, az egymásra épülő eljárási szakaszokat, bizonyos esetekben a bűnösség véelmét, a titkosságot, írásbeliséget, közvetlenség hiányát, a formális bizonyítási rendszert és a fellebbezés megengedhetőségét. Ezzel szemben a „tisztá” akkuzatórius rendszer jellegzetességei: a „jogi” igazság kiderítése, a kérelemre induló eljárás, a laikusok részvételével történő ítélezés, az eljárási funkciók elkülönítése, a passzív döntéshozó és az aktív felek, az egyetlen bírósági szakasz, az ártatlanság véelme, a szóbeliség, közvetlenség, nyilvánosság, a szabad bizonyítás, és a fellebbezés kizártsága. Tóth tehát nem pusztán alapelvek mentén határozza meg a rendszereket, hanem – mint ahogy azt majd Damaskánál látni fogjuk – szervezeti szempontokat is kiemel. Azt a következtetést is levonja, hogy a tisztá rendszerek nem működőképesek, ezért helyesebb a megfelelő elemeket ötvözni. Ennek okán látja úgy, hogy *az angolszász rendszerek is tartalmazzak ma már inkvizitórius elemeket*, illetve a *kontinentális jog is folyamatosan vesz át – elsősorban egyszerűsítő – angolszász (vádelvű) jogintézményeket*. Ez alapján pedig a magyar eljárás is vegyes rendszerű, amelyet *kilenc fő tézissel érzékeltet* (a főszabály alóli kivételeket mindenhol a „de” szócskával jelzi. Pl. a) Az eljárás célja az

¹¹⁷ Farkas – Róth (2018): 44-58.

anyagi igazság kiderítése, de törvényes jogi keretek között (így bizonyos esetekben, processzuális korlátok miatt csak a perbeli igazság érhető el. b) Az eljárás hivatalból indul és folyik, de kivételesen csak kérelemre történhet – magánindítvány, magánvád – stb.)¹¹⁸

Fantoly elsősorban a tárgyalási rendszereket vizsgálja, de már a kiinduláskor tetten érhető nála az angol-amerikai megközelítés. Azt mondja, hogy amíg az 1980-90-es években Angliában és Walesben bűnügyi igazságszolgáltatási reform zajlott, és megkérdőjeleződött az akkuzatórius rendszer néhány eleme, addig ezen időszakban „az inkvizitórius alapokon működő kontinentális európai büntetőeljárásokban egyre több akkuzatórius elemet alkalmaznak”. Mi több világosan kimondja, hogy vannak országok (napjainkban!), amelyek inkvizitórius rendszerbe sorolhatók, míg mások akkuzatórius rendszert követnek, bár jelentős rendszerbeli különbségek fedezhetők fel, így végső soron nincs tisztán inkvizitórius vagy akkuzatórius rendszer. Az akkuzatórius modellt (pl. az USA) szerinte az egyenlőnek tekintendő felek vitája jellemzi, és a szóbeli bizonyítás a meghatározó. Ezzel szemben az inkvizitórius eljárást (ami szerinte a mai Európa nagyobb részét jellemzi) egy „nyomozási eljárásnak tekinthetjük, amely ’alapos és hivatalos vizsgálat’ abból a célból, hogy kiderítse az objektív (anyagi) igazságot”, amely az ügy bíróságra kerülése után a bíró feladata, aki tehát aktív, sőt vezető a bizonyításban. E rendszer előnyben részesíti az írásbeliséget, de a szabad bizonyítás elvét követi. További jellemzője, hogy – az officialitás elve mentén – a nyomozást ügyész végzi vagy végezteti a nyomozó hatósággal, majd saját döntése alapján emel vádat.¹¹⁹

Fantoly továbbá – a hagyományos megközelítéssel szemben – az *1808-as Code d’Instruction Criminelle-t sem vegyesnek nevezi, hanem az inkvizitórius hagyomány harmadik állomásának tartja*. A két modellt sem alapelvek felsorolásával jellemzi. Az inkvizitórius eljárás jellemvonásaiként a hierarchikus hatalmi rendszert, a folyamatos, bürokratikus eljárásokat, a terheltek ellen felhasznált különféle nyomások formáit, és a racionális következtetést, valamint a bírósági nyomozást adja meg; míg az akkuzatórius szisztéma jellegzetessége, hogy a bizonyítás egy komplex meggyőzési folyamat, amely a felek küzdelmében realizálódik egy bizonyításban passzív döntéshozói fórum előtt.¹²⁰

Később azonban Fantoly kitér az alapelvek kérdéskörére is, és itt már nagyobb engedményeket tesz: elveti, hogy a titkosság és az írásbeliség az inkvizitórius, míg a

¹¹⁸ Belovics – Tóth (2015): 27-29.

¹¹⁹ Fantoly (2012): 11-15.

¹²⁰ Fantoly (2012): 23-30.

szóbeliség és a nyilvánosság az akkuzatórius tradíció részeként érvényesül, ez esetben ugyanis egyetlen európai ország sem lenne inkvizitóriusnak tekinthető, mert az eljárás érdemi szakasza ma már mindenhol nyilvános és szóbeli. A titkosság és írásbeliség szerinte inkább az előkészítő eljárásokat jellemzi Európában. Lényegében hasonló megállapításokat tesz az ártatlanság vélelméről és az önvádra kötelezés tilalmáról is (a vádelvről külön nem értekeznek).¹²¹

Fontos azt is hangsúlyozni, hogy Fantoly nem az ügyféli (adversary) kontra inkvizitórius felosztást használja, amely az angolszász szerzőknél gyakoribb, hanem inkább a magyar szóhasználat akkuzatórius/inkvizitórius párosát. Ezért nem világos, hogy a mai kontinentális eljárások inkvizitóriusnak (nem akkuzatóriusnak) minősítésével vajon azok vádelvűségét is megkérdőjelezi-e.

Erdei is a hármas felosztásra épít. Korábbi írásában a vegyes rendszer létrejöttének okát az inkvizitórius rendszer tagadásában látja. Utóbbival állítható szembe szerinte az angol büntetőeljárás, amely – alapvetően és bizonyos korszakokban – akkuzatórius, nem sajátossága az officialitás, a felek vitájaként értelmezhető, és a nyilvánosság, szóbeliség, közvetlenség jellemzi. E rendszer teljes átvételére azonban nem volt mód, így a két szisztéma vegyítésével állt elő végül az 1808. évi francia kódex. Ő is úgy látja, hogy a vegyes modellben a nyomozást jellemzik inkább az inkvizitórius vonások, és a tárgyalásra már az akkuzatórius elemek válnak dominánssá. Említi az angolszász és kontinentális jogászok szokásos vitáját: a kontinentális processzualista némi sértődöttséggel hallgatja, hogy az angolszász a vegyes rendszert inkvizitóriusnak titulálja, ezért cserébe tudatlansággal vádolja. Szerinte a nyomozási szakasz inkvizitórius vonásainak túlsúlyát felesleges tagadni, sőt az angol-amerikai nyomozást sem a nyilvánosság, szóbeliség, és a funkciómegosztás hatja át, ám ott a nyomozási szakaszt gyakran nem is tekintik a büntetőeljárás részének. Mindemelllett a kontradiktórius tárgyalási perszakaszban is nyomot hagyott a nyomozóelví tradíció, és fellelhetünk benne olyan elveket, mint az írásbeliség (az akta fontos szerepe) vagy a bíró hivatalbóli bizonyítási kötelezettsége az anyagi igazság elérése érdekében.¹²²

Egy későbbi munkájában Erdei – továbbra is a hármas rendszer és a historikus megközelítés talaján maradva – kifejti, hogy Európát a mai napig a vegyes rendszer

---

¹²¹ Fantoly (2012): 91-94.

¹²² Erdei Árpád: Az inkvizíciós és a kontradiktórius vonások a büntető eljárási jogrendszerekben. Jogtudományi Közlöny, 1998/4. 127-129. Ezen írása még a III. Be. hatálybalépése előtt született, és épp az utóbbi megállapítás miatt javasolta és tartotta kívánatosnak a felek aktivitásának növelését, illetve a bíró bizonyítási szerepének csökkentését.

jellemzi, amely történetileg váltotta fel a két alaprendszert. Utóbbiak nézetében a középkor jellemzői, de elismeri e rendszerek ókori gyökereit is.¹²³

Erdei megállapítja, hogy amennyiben egy eljárási rendszert kívánunk vizsgálni, azt a rendszert meghatározó alapelveken keresztül tehetjük meg, amelyek mentén lehet elválasztani a rendszereket. Fontosnak tartja annak vizsgálatát is, hogy melyek azok az elvek, amelyek kizárólag csak az egyik vagy másik rendszerben lehettek fel, de együtt soha nincsenek jelen. Az ilyen elvek összebékítésére ugyan kísérletet tesz a vegyes rendszer, de nem mindig sikerrel.¹²⁴

A kifejlett vádrendszer vizsgálatához szerinte az istenítéletek háttérbeszorítását követő modern angol eljárásjog a minta. Ennek inkvizitórius eljárásban jelen nem lévő elvei *a vád bírósági eljárást megindító szerepe, és az ezzel szorosan összefüggő funkciómegosztás*.¹²⁵ Vannak ugyan Erdei szerint további, kifejezetten az akkuzatórius szisztémára jellemző elvek, amelyek a nyomozóelvűben nem jelennek meg, de ezek elvi szinten megvalósíthatók lennének, míg az előbbi kettő *soha nem ültethető át* az inkvizitórius rendszerbe, ezért ezek ún. *rendszeralkotó elvek*. Karakteres, és az inkvizitóriustól eltérő szerinte az akkuzatórius rendszerre jellemző igazságkeresés is: utóbbiban a formális igazságkeresés a meghatározó (a felek általi bizonyítás, a felek jogvitájának eldöntése), míg a nyomozórendszert az anyagi igazságra törekvés jellemzi.¹²⁶

A kifejlett inkvizitórius rendszer (Constitutio Criminalis Carolina) jellegzetes elemeként említi elsőként a vegyes rendszerre is átörökített anyagi igazságra törekvést. *Rendszermeghatározó* elvként jelöli meg továbbá a fenti elv megvalósításának eszközeként az *officialitás* elvét, amely csakis erre a rendszerre lehet érvényes. Így nála ez az elv mintegy ellenpárja a vádelvnek, illetve annak két fentebb említett részelemének. Erdei szerint egyébként az officialitás elve adta hozzá a vádelvű őspertípushoz azt a tárgyalást megelőző szakaszt, amit ma nyomozásként ismerünk. Az pedig, szerinte, hogy a nyomozást az inkvirens végezte, aki kvázi vádlóként emelt vádat, majd maga is tagja lett az e vádról döntő bíróságnak, a funkciómegosztás eltűnését eredményezte.¹²⁷

---

¹²³ Erdei (2011): 68-71.

¹²⁴ Erdei (2011): 72-73.

¹²⁵ Vitatható, hogy a vád bírósági eljárást megindító szerepe, vagy a funkciómegosztás az elsődleges. Nézetem szerint a funkciómegosztásnak van (legalább „időbeli” és logikai) elsőbbsége. (Erre a vádelv kapcsán kitérek még.)

¹²⁶ Erdei (2011): 71-74.

¹²⁷ Erdei (2011): 74-76.

Erdei teóriájában tehát az akkuzatórius modell csak rá jellemző rendszerelvei: 1. a vád eljárásindító szerepe, 2. a funkciómegosztás, és 3. a formális igazságkeresés; míg ennek ellenpárjai az inkvizitórius modellben: 1. a hivatalból való eljárás (és a legalitás), 2. a funkcióegyesítés, és 3. és a materiális igazságra törekvés. Hozzáteszi, hogy egyéb elvekben is vannak ellentétek, azonban ezeket mindkét rendszer „elviselné”.¹²⁸

Erdei végül a vegyes rendszert is elemezve úgy látja, hogy a XVIII. századra sok támadás érte az inkvizitórius modellt, amely egy vegyes rendszer igényét hívta életre. A korabeli gondolkodók ugyanis nem tartották megfelelőnek az angol rendszer teljes átvételét, többek között az újonnan kialakított nyomozási szakasz megtartása okán. A vegyes rendszerről korábban írt álláspontját a rendszeralkotó elvek összeférhetlenségét illetően viszont nem tartja fenn, mert itt mégis megfér a vádelv és az officialitás. Szerinte ez a képtelennek tűnő megállapítás úgy jelenik meg, hogy az eljárás első szakaszában, a nyomozásban él az eljárás megindítása kapcsán az officialitás elve, amelyhez kapcsolódik az anyagi igazság feltárásának igénye is. A klasszikus vegyes rendszerben ennek letéteményese a vizsgálóbíró, de később megjelenik a nyomozó hatóság is. További jellegzetes alany az ügyész is, aki a vizsgálatot követően, az akta alapján, az állam nevében, közvádloi minőségben dönt a vádemelésről. Akkuzatórius jellemzőnek tartja Erdei a vádtanács szerepét is, amely döntött a vád jóváhagyásáról (vád alá helyezéséről), amely az angolszász vádesküdszék rokonintézménye. A tárgyaláson azonban már szerinte szinte teljesen az akkuzatórius vonások dominálnak. A perbírósnak sem a vádló, sem a vizsgálóbíró nem lehet tagja, így érvényesül a funkciómegosztás. Inkvizitórius elem azonban az anyagi igazságra törekvés, valamint a bíróság által irányított bizonyítás, szemben az angolszász felek általi bizonyítással. Erdei itt rámutat egy lényeges problémára: a kontradiktórius vonást sokan az akkuzatórius formával azonosítják, azonban nem helyes az ügyféli bizonyítás (adversary trial) mentén megkülönböztetni az akkuzatórius és inkvizitórius rendszert. Attól ugyanis, hogy a kontinentális vegyes rendszert nem az ügyféli, hanem a prezidenciális bírói bizonyítás jellemzi, a tárgyalási szakasz az akkuzatórius jellegét nem veszti el. Fontos megjegyzése továbbá az is, hogy a vegyes rendszerben több elv él az akkuzatórius rendszerből mint az inkvizitóriusból. Végül kijelenti, hogy a vegyes rendszert már nem lehet egyetlen rendszeralkotó elvvel jellemezni, mert a nyomozást az officialitás, míg a pert a vádelv uralja.¹²⁹

---

¹²⁸ Erdei (2011): 73-74., 76.

¹²⁹ Erdei (2011): 76-80.

A mai angolszász eljárás kapcsán végül Erdei itt is hangsúlyozza, hogy inkább tekinthető ez is vegyesnek, ugyanis nyomozás ezen országokban is működik, és ennek során a vegyes rendszernél írt inkvizitórius elemek (officialitás, titkosság stb.) is jellemzőek. Az angolszász eljárást tehát csak abban értelemben lehet tisztán vádelvűnek tekinteni, ha azt a perrel azonosítjuk, tehát elfogadjuk a nyomozás eljáráson kívüliségét. Erdei szerint azonban a per a büntetőeljárásnak csak egy szakasza, így tehát a nyomozást nem lehet ezen kívülnek tekinteni. Ezt erősíti az USA Legfelsőbb Bíróságának gyakorlata, amely szerint a nyomozás során beszerzett bizonyítékok is kirekeszthetők (ld. később másnál is).¹³⁰

Bárd egy tanulmányában az eljárási rendszerek közelíthetőségét vizsgálja. Utal Summers elméletére (ld. később), amely szerint a jogi sovinizmus és nacionalizmus vezet oda, hogy a szakirodalom még ma is az akkuzatórius-inkvizitórius fogalompár alapján tesz megkülönböztetést, a „pozitív definiálás” helyett ugyanis az a mérvadó, hogy mi nem jellemző a saját rendszerre. Említi Bárd azt is, hogy a közelítés nehézsége egyes szerzők szerint nem a summersi okokban keresendő, az idegen jogintézmények átültetését maguknak a perjogoknak a természete nehezíti. Kahn-Freund teóriájára utal, aki szerint az alkotmányos-politikai berendezkedések közötti alapvető különbségek az eljárásjogok közelítését is akadályozzák. Bárd szerint viszont a közelítés nem teljesen kizárt, a modellek ötvözésének jó példái a nemzetközi büntető törvényszékek. Mindemellett szerinte tény, hogy az angol rendszer az utóbbi időben távolodott az akkuzatórius ideáltól, míg a kontinens jogrendjében gyengülni látszanak az inkvizitórius elemek, és előtérbe került a „procedurális fairness”. A jogközelítés nehézségeit és megrekedését Bárd szerint nemcsak a jogalkotás, de maga a jogtudomány is legalizálta egy időben, majd az Európai Unión belüli jogegységesítés, valamint az emberi jogi kontrollszervek ezt áttörték, és utat nyitottak a közelítés felé, és ma már egyre több kutató (pl. Spencer, ld. később) is rámutat, hogy a különbségek napjainkban nem is olyan élesek.¹³¹

A jogirodalmi megállapítások mellett egyes kódexek indokolásában is találhatunk rendszertani utalásokat. Az I. Bp. kapcsán erről már szóltam, míg a soron következő három kódex indokolásaiban ilyen megállapítások nem szerepeltek. A III. Be. miniszteri indokolása viszont foglalkozott a kérdéssel, a hazai tudományos hagyomány szellemében, és láthatóan tudatosan kívántak visszanyúlni az I. Bp.

---

¹³⁰ Erdei (2011): 80-82.

¹³¹ Bárd Károly: Az eljárási rendszerek közelítése. In: Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin (szerk.): Pusztai László emlékére. P-T Műhely, Budapest, 2014. 23-32.

rendszeréhez: „[...]a törvény feléleszt néhányat az 1896. évi XXXIII. törvénynek a második világháborút követően indokolatlanul mellőzött elvei és intézményei közül [...]” Az indokolás szerint: „A büntetőeljárás történeti rendszereit tekintve a hatályos eljárási törvény (azaz az 1973. évi I. törvény! – Sz. Gy.) vegyes rendszerű: keverednek benne az inkvizitórius (nyomozó vagy „faggató” elvű) és az akkuzatórius (kontradiktórius vagy ügyféli) eljárás elemei. A bírósági eljárást megelőző fázisban uralkodóak az inkvizitórius vonások, míg a bírósági szakaszban az ügyféli perjellegzetességei dominálnak. Ugyanakkor a nyomozási szakaszban is fellelhetők bizonyos kontradiktórius elemek (a védő részvétele számos eljárási cselekménynél megengedett), míg a bírósági eljárás sem mentes teljesen a „faggató” elvű rendszer jellegzetességeitől (a felek rendelkezési joga korlátozott a bizonyítási eljárásban, amelyet a tényállás feltárására köteles bíróság irányít). A kontinentális vegyes rendszer vonásai mellett a Be-ben természetesen kimutathatók azok a sajátosságok, amelyek az ún. szocialista eljárási kódexeket a nyugat-európai perrendtartásoktól megkülönböztetik.” A korábbi Be. megalkotásakor azt a célt tűzték ki, hogy a vegyes rendszert szükséges továbbra is megvalósítani, azzal, hogy annak akkuzatórius vonásait indokolt erősíteni. Ez kiderül az indokolás azon megállapításából is, amely részletezi, hogy mely elveket szükséges átalakítani, illetve továbbfejleszteni (erre az alapelvek forrásainál részletesen kitérek).

Az új, hatályos Be. miniszteri indokolása az általános, illetve az alapelvekhez kapcsolódó indokolásában ilyen rendszertani megállapításokat viszont nem tesz, csupán utalást tartalmaz arra vonatkozóan, hogy az új kódex „[...] megőrzi a kontinentális jogrendszeren alapuló magyar eljárásjogi hagyományokat, ám elismerve a bűnözés elleni hatékony fellépés igényeit, az eljárásjogi hagyományoktól el nem távolodó, de a jogi evolúció vívmányait megteremtő korszerűsítést céloz.”. Csak a bizonyításról szóló XXVIII. Fejezethez kapcsolódó indokolási rész tesz olyan megállapítást, miszerint: „A törvény egy korszerű, vegyes rendszerű eljárás kialakítását célozza, amelyben az inkvizitórius és az akkuzatórius jegyek a legelőnyösebb formában keverednek.”

3.2. A büntetőeljárás rendszerek és alapelvek angol-amerikai és összehasonlító jogi megközelítése

Az alapelvek definiálása kapcsán korábban nem tértem ki külön az eljárási elvek angolszász megközelítésére, mivel az nehezen lett volna beilleszthető a magyar fogalom-meghatározások ismertetése és az abból való következtetések közé. Ennek oka, hogy az alapelvek meghatározása vagy hiányzik az angol-amerikai jogirodalomban, vagy annak jelentéstartalma részben eltérő. Az is tény, hogy az angol és amerikai jogalkotást nem jellemzi az alapelvek eljárási törvényekben való kifejezett megjelenítése, ilyen szabályokat inkább ezen országok alkotmányos, emberi jogi deklarációiban fedezhetünk fel. Ezért az alapelvekkel összefüggő angolszász értelmezés rövid bemutatására csak ehelyütt, az eljárási rendszerek sajátosságainak bemutatásával egyidejűleg teszünk kísérletet.

Az Egyesült Királyság jogrendjében nincs kifejezett, a büntetőeljárás valamennyi szakaszát átfogóan szabályozó kódex. A büntetőeljárás szabályai több törvény együttes alkalmazásából olvashatók ki, egyes eljárási szakaszokra külön jogszabályok vonatkoznak, külön törvényeket alkothatnak egyes bűncselekmény típusokra, elkövetőkre, valamint eltérő jogszabályok vonatkozhatnak Skóciára és Észak-Írországra, mi több korábbi – azonos tárgyú, új törvénnyel felváltott – kódexek bizonyos részei továbbra is hatályban maradnak. Fontos, büntetőeljárás tárgyú törvények például a 2003. évi Criminal Justice Act (CJA), az 1984-ben megalkotott Police and Criminal Evidence Act (PACE), az 1985. évi Prosecution of Offences Act (POA), vagy az 1996. évi Criminal Procedure and Investigation Act. A jogszabályok azonban külön alapelvi fejezetet nem tartalmaznak, de a magyar jogban ismert alapelvek jogi deklarációja sem történik meg, csak áttételesen következtethetünk elvi jellegű tételekre egyes részletszabályokból.¹³² Büntető eljárásjogi alapelvi szabályokat ehelyett leginkább az 1998. évi Human Rights Act (HRA), különösen annak a tisztességes eljárásról szóló 6. cikke tartalmaz, még ha nem is alkalmazza az alapelv kifejezést. E cikk 1. bekezdése megfogalmazza a nyilvánosság elvét, illetve ugyanitt a bíróság függetlenségét is; a 2. bekezdés lefekteti az ártatlanság vélelmének elvét, míg a

¹³² Pl. a szóbeliségre, a bizonyítási teherre, vagy a védelem elvére pl. a CJA 84., 123., vagy 71. szakaszaiból. A fenti jogszabályok hatályos változatát ld.: <https://www.legislation.gov.uk/> (2020. 10. 06.).

3. bekezdés (c) illetve (e) pontjai a védelem, valamint az anyanyelv használatának elvét deklarálják.

Az angol jogtudomány ellenben ismeri az alapelv kifejezést (principles, fundamental principles) a büntető eljárásjog területén is, még ha azt némiképpen eltérően értelmezik is. Spencer szerint az angol jog szegényes az eljárási alapelvek meghatározásában, mind a jogszabályokat, mind az esetjogot, mind tudományos írásokat tekintve. Jogforrásokat illetően álláspontja szerint épp a legrégebbi „alkotmányos” források tartalmazzak alapvető tételeket. Így például a 1215. évi Magna Carta 29. szakasza rögzíti a „törvényesség elvét” (principle of legality), a „habeas corpus” elvet, illetve az eljárás észszerű időn belül való befejezésének szabályát (reasonable time), míg az 1688. évi Bill of Rights Act a kínzás, kegyetlen bánásmód tilalmát tartalmazza. Spencer is megjegyzi, hogy a büntetőeljárás alapelvek leglényegesebb forrása a HRA. E törvény elvei között említi ő is az ártatlanság vélelmét, a nyilvánosságot, de a 3. bekezdés (d) pontjának szabályaiból – amely többek között a tanúk védelem és vád általi kihallgatására vonatkozik – levezethetőnek látja a szóbeliség elvét, a keresztkérdés¹³³ szabályát, illetve a vádelvet is, mert a tanúk kihallgatása a vád és a védelem, és nem a bíróság feladata.¹³⁴

Látható, hogy a fenti elvek köre – legalábbis alakilag – részben megegyezik a magyar jogban ismert alapelvekkel. Mindazonáltal az angol jogtudományban sem jellemzőek az általánosan az alapelvekkel foglalkozó írások. Egy-egy alapelv konkrét vizsgálata jelenik meg néha, és ritkaság az alapelvekre való általános utalás is. A legtöbb írás az ártatlanság vélelmével, és a bizonyítási teherrel foglalkozik. Például Ashworth és Blake kifejezetten az ártatlanság vélelmét (és ezzel összefüggően a bizonyítási teher kérdését) vizsgálják, de 1996-os írásuk elején megállapítják, hogy a jogirodalomban – egyes bírák munkássága nyomán – időről időre megjelenik a legfontosabb büntetőeljárás alapelvek kimondása (pl. az önvádra kötelezés tilalma), de a jogalkotó ezt ennek ellenére figyelmen kívül hagyja.¹³⁵ Ahogyan Gardner is

---

¹³³ Az angol-amerikai jogterületen külön szakirodalma van a keresztkérdés „művészetének”. Ld. pl. Roger Haydock – John Sonsteng: *Examining witnesses: direct, cross and expert examination*. West Publishing Co., 1994.; Francis Wellman: *The Art of Cross-examination*. The Macmillan Company, New York, 1905.; Peter Megargee Brown: *The Art of Questioning*. The Lawbook Exchange Ltd., New Jersey, 2007.

¹³⁴ Delmas-Marty – Spencer: 145-147.

¹³⁵ Andrew Ashworth – Meredith Blake: *The Presumption of Innocence in English Criminal Law*. *Criminal Law Review*, May, 1996. 306-307.

megjegyzí, ¹³⁶ a büntetőeljárásí alapelvek fontosságának hangsúlyozása az angol jogban viszonylag egyedi Ashworthnál, aki alapelvi témájú átfogó művében is számos büntetőeljárásí alapelvvel foglalkozik. ¹³⁷ Szintén az ártatlanság vélelmét elemzi Tadros és Tierney a HRA tükrében, érintve a bizonyítási teher kérdését is, ¹³⁸ míg Padfield a bizonyítási teher kérdését vizsgálja egy eset tükrében (ahol az ártatlanság vélelmére is kitér). ¹³⁹ Mindemellett megjelenik más további elvek elemzése is. Gentle például a nyilvánosság elvét, és annak a nyomozásra való alkalmazhatóságát tekinti át. ¹⁴⁰

Az alapelvek jogforrásait illetően részben hasonló a helyzet az Egyesült Államokban is. A jogforrásí rendszerben itt annyi az eltérés, hogy büntetőeljárásí szabályokat egységes, külön eljárásí kódex tartalmazza ugyan, azonban a szövetségi hatáskörmegosztás révén valamennyi állam rendelkezik külön büntetőeljárásí törvénnyel, és létezik szövetségi kódex is. A kódexekben az alapelveket illetően igen változó képet kapunk, azonban az USA jogalkotására sem jellemző az alapelvek kiemelése, összerendezése. Egyes kódexek, mint pl. a szövetségi eljárásí kódex, vagy pl. Alabama, Georgia, és Maryland államok törvénye nem tartalmaz alapelvekre való utalást. Ezzel szemben néhány állam kódexének első fejezetei lefektetnek alapelv-szerű téziseket. Így pl. Texas állam büntetőeljárásí kódexe 1. Fejezetének 1.03. Cikkelye hat elvi jellegű tételt rögzít, amelyek között szerepel például a tisztességes eljárás garantálása, az eljárás észszerű időn belül történő befejezése, illetve a mentő és terhelő bizonyítékok egyaránt felhasználása. ¹⁴¹ Hasonlóan, Montana állam büntetőeljárásí törvénye a törvény céljai között az 1. Fejezet 1. Részének 46-1-103 szakaszaiban szintén rögzíti az eljárás tisztességességének követelményét, továbbá az eljárás egyszerűsítését, költséghatékonyágát és az elhúzódás elkerülését. ¹⁴²

Az USA Alkotmánya, különösen annak kiegészítései a kódexeknél bővebben tartalmaznak eljárásí alapelveket. Az V. Kiegészítés első mondata lényegileg a vádelvet

¹³⁶ John Gardner: Ashworth on Principles. In: Julian V. Roberts – Lucia Zedner (ed.): Principles and Values in Criminal Law and Criminal Justice: Essays in Honour of Andrew Ashworth. Oxford University Press, 2012. 3.

¹³⁷ Andrew Ashwort: Principles of Criminal Law. Oxford University Press, 2009. pl. 158-164.

¹³⁸ Victor Tadros – Stephen Tierney: The Presumption of Innocence and the Human Rights Act. The Modern Law Review, vol. 67, no. 3, 2004, 402–434.

¹³⁹ Nicola Padfield: The Burden of Proof Unresolved. The Cambridge Law Journal, vol. 64, no. 1, 2005, 17–20.

¹⁴⁰ Stephen Gentle: Publicity: The UK Perspective. In: Judith Seddon – Eleanor Davison – Christopher J. Morvillo – Michael Bowes – Luke Tolaini – Ama A. Adams – Tara McGrath (ed.): The Practitioner's Guide to Global Investigations. Law Business Research Ltd., London, 2018. 657-667.

¹⁴¹ <https://statutes.capitol.texas.gov/Docs/CR/htm/CR.1.htm#1.03> (2020. 01. 07.)

¹⁴² https://leg.mt.gov/bills/mca/title_0460/chapter_0010/part_0010/section_0030/0460-0010-0010-0030.html (2020. 01. 07.)

deklarálja: „Senkit sem lehet főbenjáró vagy súlyos bűncselekmény miatt felelősségre vonni, csak ha a vádesküdtszék vádindítványt vagy vádhatározatot terjesztett elő.” Ugyanezen Kiegészítés következő mondatai pedig a kétszeres értékelés tilalmát, illetve az önvádra kötelezés tilalmát is megállapítják: „senkit nem lehet ugyanazon bűncselekményért kétszer életét vagy testi épségét fenyegető eljárás alá vonni; senkit nem lehet arra kényszeríteni, hogy büntetőügyben saját maga ellen tanúskodjék;” A VI. Kiegészítés pedig többek között a nyilvánosság elvét deklarálja: „Büntetőügyekben a vádlottnak joga van arra, hogy ama állam és körzet elfogulatlan esküdtszéke, melyben a bűncselekményt elkövette, gyors és nyilvános tárgyaláson bírálja el az ügyét.”

Az alapelvekkel foglalkozó szakirodalom már jóval színesebb képet mutat, mint az Egyesült Királyságban. Van néhány átfogó mű is, egyes alapelvekkel kapcsolatosan – különösen a bizonyításhoz kapcsolódó elvek tárgyában – pedig nagyszámú tanulmány látott napvilágot.

Amar az Alkotmány és a büntetőeljárás összefüggéseit vizsgálja, és az egyes Alkotmány-kiegészítések kapcsán megállapítható „Elsődleges Alapelveket” elemzi. Ilyenek szerinte a IV. Kiegészítés házkutatásra vonatkozó, az V. Kiegészítésnek az önvádra kötelezés tilalmát kimondó, valamint a VI. Kiegészítésnek a tárgyalás gyorsaságára, nyilvánosságára, tisztességességére irányadó elvei.¹⁴³ Baldwin a XX. század eleji írásában kifejezetten a büntető igazságszolgáltatás alapvető elveiről értekezik. Öt elvi tételt állapít meg, amelyek az Alkotmányban gyökereznek. Ezek között szerepel például a tisztességes eljárás elve, a védelem elve, a bíróság függetlensége, vagy a nyilvánosság követelménye.¹⁴⁴ LaFave és szerzőtársai pedig – köztük Israel külön írásában is – a büntetőeljárás ún. sarokköveit (cornerstones) említik, amelyek a büntetőeljárás rendszer karakterének fő formálói. Ezek forrása részben az Alkotmány, de egyes elveknek nincs jogszabályi alapja. Tíz ilyen elvet különítenek el, amelyek közül kiemelésre érdemes az igazság felderítésének elve, az ügyféli tárgyalás elve, vagy a vádlói vádbizonyítási kötelezettség (ld. később részletesen is).¹⁴⁵

Az egyes alapelvek közül bőséges a szakirodalma elsősorban az ártatlanság védelmének. Whitman ezen elv mentén különíti el az általa inkvizitóriusnak tartott európai és az ügyféli amerikai büntetőeljárást, azzal, hogy az ártatlanság védelme

¹⁴³ Akhil Reed Amar: *The Constitution and Criminal Procedure. First Principles.* Yale University Press, 1997. 1., 46., 96., 116., 124. (a továbbiakban: Amar 1997)

¹⁴⁴ Simeon E. Baldwin.: *The Fundamental Principles of Criminal Justice.* Yale Law Journal. 1912. vol. 22. 30-31.

¹⁴⁵ Wayne R. LaFave – Jerold H. Israel – Nancy J. King: *Criminal Procedure.* Thomson West, 2004. 23-35. (a továbbiakban LaFave et al. 2004.); Jerold H. Israel: *Cornerstones of the Judicial Process.* The Kansas Journal of Law and Public Policy. 1993. Spring 5-30.

szerinte csak az USA-ban érvényesül, míg az európai eljárásokban ezen elvet feláldozzák a mindenáron való igazságkeresés oltárán, és ott inkább az általa konstruált „irgalom vélelme” (presumption of mercy) érvényesül.¹⁴⁶ Garret – részben reflexióként Whitman tanulmányára, egyben vitatva egyes megállapításait – szintén az ártatlanság vélelmét elemzi, abból a szempontból, hogy az ténylegesen érvényesül-e a jogalkalmazásban, vagy mítosz inkább. Rámutat, hogy az elvnek valós jogszabályi forrása nincs, az alkotmányban sincs rögzítve, azt csak a jogalkalmazás munkálta ki.¹⁴⁷ Nagyszámú tanulmány foglalkozik továbbá a bizonyítási teher kérdésével: már a XIX. század végén (pl. Thayer, 1890¹⁴⁸), és a XX. század elején is (pl. Merrick, 1933¹⁴⁹) napvilágot láttak ilyen tárgyú írások, míg nem olyan régen Kalpow írt átfogó értekezést a bizonyítási teherről (a kétséget kizáró bizonyítás elvét is érintve), amelyet az igazságszolgáltatási rendszer központi jellegzetességének tekint.¹⁵⁰ A nyilvánosság elvének kérdéseit az Egyesült Államok jogrendjében is vizsgálta Avergun és Campbell, úgyszintén az egyes eljárási szakaszokra való alkalmazhatóság szempontjából.¹⁵¹

Az eljárási rendszerek szakirodalma jóval kidolgozottabb az alapelvek témakörénél. Az angolszász országokban a legáltalánosabban elfogadott nézet szerint a saját rendszerük ügyféli (adversary, adversarial) vagy más szóval akkuzatórius (accusatory, accusatorial), míg a kontinentális európai büntetőeljárások inkvizitóriusak (inquisitory, inquisitorial). Lényegében ugyanez a tézis tartja magát az összehasonlító jogi diszciplínában is (bár egyre többen javasolják ennek feladását, vagy a rendszerek közelítését), mi több ez az elmélet egyes kontinentális országok szerzőinél is megjelenik (hazánkban egyedül Fantolynál láthattuk). Bohlander például a német büntető eljárásjog alapelveinek ismertetése kapcsán a német rendszert elsőre inkvizitóriusnak nevezi, az angol-amerikai rendszerezésre utalva. Végül azonban ezt, sőt a duális rendszerezés aktualitását is kétségbe vonja. Utal a középkori inkvizitórius rendszer negatív vonásaira (a tortúrára, a funkcióegyesítésre, a bűnösség vélelmére), amelyek természetesen

¹⁴⁶ James Q. Whitman: Presumption of Innocence or Presumption of Mercy: Weighing Two Western Modes of Justice. *Texas Law Review*, vol. 94., 2016. 933-993.

¹⁴⁷ Brandon L. Garret: The Myth of the Presumption of Innocence. *Texas Law Review*, vol. 94., 2016. 178-187.

¹⁴⁸ James B. Thayer: The Burden of Proof. *Harvard Law Review*, vol. 4, no. 2, 1890. 45–70.

¹⁴⁹ Hubert C. Merrick: Evidence. Insurance. Burden of Proof of Suicide. *The University of Chicago Law Review*. Vol. 1, No. 1, May, 1933. 151-152.

¹⁵⁰ Louis Kaplow: Burden of Proof. *Yale Law Journal* Vol. 121, No. 4, January, 2012. 738-859.

¹⁵¹ Jodi Avergun – Bret Campbell: Publicity: The US Perspective. In: Judith Seddon – Eleanor Davison – Christopher J. Morvillo – Michael Bowes – Luke Tolaini – Ama A. Adams – Tara McGrath (ed.): *The Practitioner’s Guide to Global Investigations*. Law Business Research Ltd., London, 2018. 668-679.

nem jellemzik a hatályos német jogot, vagy általában a kontinens eljárásait, ellenkezőleg, a német jog kifejezetten védi a terhelt jogi helyzetét az önvádra kötelezés tilalmának, vagy az ártatlanság védelmének elvével. Mi több, ez utóbbi elvnek, és a jogorvoslati jognak az érvényesítését Németországban erőteljesebbnek látja, mint Angliában.¹⁵²

Az angol, de ezúttal összehasonlító jogi vizsgálatot végző *Spencer* külön vizsgálja az akkuzatórius és inkvizitórius rendszerek történeti kialakulását, és annak mai jelentését, továbbá összeveti más szempontból is a kontinentális és az angol eljárásokat. Ő is felvázolja, hogy az általános nézet szerint az angol rendszer akkuzatórius (nem az ügyféli jelzöt használja, hanem kizárólag ezt), míg a kontinentális európai inkvizitórius, amely a két rendszert teljesen szembenállóként értelmezi. A helyzet azonban szerinte a felosztásnál jóval összetettebb, amelyet történelmi tényekkel magyaráz.¹⁵³

Úgy látja, hogy a kora középkorban a Negyedik Lateráni Zsinatig (1215) a nyugat-európai eljárások zömében homogének voltak (jellemzőjük az istenítéletek általi döntéshozatal volt), majd ezt követően tért rá más-más útra a kontinentális Európa és Anglia. Európában a katolikus egyházi eljárásból átvett nyomozó elv gyökeresedett meg, amelynek egyik jellemzője volt az írásbeliség, a vallomások írásbeli rögzítése, amelyre végül a döntést alapították. Ezzel szemben Angliában kialakult az esküdtszéki eljárás, amelynek alapját a vád képezte, a bíróság nem nyomozhatott az igazság felderítése érdekében, feladata arra korlátozódott, hogy meghallgassa a vád bizonyítékait, és döntsön a bűnösségről. *Spencer* szerint kezdetben éppen a kontinentális inkvizitórius rendszert jellemezte inkább a racionalitás és civilizáltság, az inkvizitórius ugyanis megvizsgálta a bizonyítékokat, és indokolta a döntését, míg a kezdeti angol eljárásban nem volt igazi bizonyítás, az esküdtszék saját tudására alapozta a döntését, és mivel döntenie kellett, ezért inkább megállapították a bűnösséget. Később a rendszer fejlődött, és a bíróság útmutatásának megfelelően a felek az általuk hozott tanúk kihallgatásával győzték meg az esküdteket.¹⁵⁴

Később azonban ezen kontinentális eljárási rend *Spencer* szavaival „megromlott”, a tortúra és kötött bizonyítás megjelenésével. Ennek tipikus formái pedig az 1532. évi *Constitutio Criminalis Carolina*, majd az 1670. évben kiadott *Ordonnance* voltak. E büntetőeljárás titkos és írásbeli is volt, központi eleme az akta. Bár volt

¹⁵² Michael Bohlander: *Principles of German Criminal Procedure*. Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2012. 6-8.

¹⁵³ Delmas-Marty – Spencer: 5-7.

¹⁵⁴ Delmas-Marty – Spencer: 7-8.

formális vádló, azonban a vizsgálatot is a bíróság folytatta le, így a funkciók elválasztása nem történt meg. A bizonyítás pedig a jelzett tortúra és kötött bizonyítás alkalmazásával történt. A rendszert azonban egy idő után egyre többen támadták igazságtalanságai miatt.¹⁵⁵

Ez vezet át Spencernél a vegyes rendszer kialakulásához. Kezdetben a francia forradalom idején az angol eljárás átvételét látták ideálisnak, amely végül több okból (bűnözési hullám, a britekkel szembeni ellenérzés) elmaradt. Végül Napóleon 1808-as törvénykönyve a korábbi rendszert ötvözte az Angliából átvett és a forradalmi időszakban meghonosított szabályozással. Megmaradt a tárgyalási előtti nyomozás, létrehozták a vizsgálóbíró intézményét, a nyomozási szakaszban továbbra is élt az írásbeliség, az akta szolgáltatta az összegyűjtött bizonyítékokat. Fontos változás volt azonban Spencer szerint, hogy a vizsgálatot végző bíró már nem lehetett része az ítélező fórumnak, bevezették továbbá fontos ügyekben az esküdtek alkalmazását. A bizonyítékokat a bíróság szabadon értékelhette. Spencer meglátása szerint ezzel Franciaország nem az inkvizitórius rendszerhez tért vissza, hanem új rendszert hozott létre, amely „se nem akkuzatórius, se nem inkvizitórius”, a megnevezése azóta is „vegyes”. Később ez terjedt el egész Európában (azzal, hogy a vizsgálóbíró és az esküdtek megítélése azóta is vitatott).¹⁵⁶

Spencer az angol akkuzatórius rendszer kapcsán megállapítja, hogy legalább annyi változáson ment keresztül, mint a kontinentális. Ilyen volt például a nyomozási fázis, és a hivatásos rendőrség kialakulása, vagy a magánvádlót felváltó közbírói intézmény kifejlődése (amely csak később, 1985-ben vált valódi ügyészi szervezetté). Fontos változásként látja továbbá a vádlói diszkrecionális jogkör kiterjesztését, valamint a vádalku kialakulását (amely mára az ügyek jelentős részét jellemzi). Az így kialakult angol büntetőeljárás viszont szerinte inkább hasonlít már a kontinens vegyes rendszerére, mert az ügyek jelentős részét kitevő (98-99%!) vádalku esetén az írásbeliség elve dominál, és a bíró az aktára alapozza a döntését, így a szóbeli bizonyítás a háttérbe szorult esküdtszéki tárgyalásokon meghatározó csak.¹⁵⁷ Spencer szerint a terhelt jogi helyzetének változása is közelíti a két rendszert, amelyre hasonló jogi megoldások születtek, úgy mint a terhelt jogi védelmének engedélyezése, a terhelt

---

¹⁵⁵ Delmas-Marty – Spencer: 8-10.

¹⁵⁶ Delmas-Marty – Spencer: 10-13.

¹⁵⁷ Delmas-Marty – Spencer: 13-18.

tájékoztatáshoz való jogának elismerése, és az ügyész diszkrecionális jogkörének szélesedése.¹⁵⁸

Spencer is felteszi a kérdést: *mondható-e egyáltalán valamely ország büntetőeljárására, hogy inkvizitórius vagy akkuzatórius. A válasz szerinte nemleges.*¹⁵⁹ Egyes kifejezések tartalmi elemei ugyanis mást jelentenek minden ember számára, és másra helyezik a hangsúlyt, amikor különbséget tesznek a két rendszer között. Öt ilyen tipikus különbséget vizsgál meg:

a) Az első annak a kérdése, hogy ki a vádló. Ebben a megkülönböztetésben az inkvizitórius rendszerben állami szerv a vádhatóság, míg az akkuzatóriusban magánszemély. Ezen aspektusból Spencer szerint egyetlen európai ország – beleértve Angliát – sem akkuzatórius, hiszen minden országban főszabályként állami vádhatóság kezében van a vádemelési jogkör.

b) A következő distinkció a szóbeliség és nyilvánosság mint akkuzatórius jellemző, szemben az inkvizitórius titkossággal és írásbeliséggel. Spencer szerint ezen az alapon egyetlen mai eljárás sem inkvizitórius, hiszen a tárgyalási fázisban minden jogrendet a nyilvánosság és szóbeliség alapelveinek érvényesítése jellemez. Mindazonáltal a kontinentális országokat inkább jellemzi az írásbeliség és a titkosság a nyomozási fázisban, míg Angliában a tárgyalási szakaszt megelőző bíróság előtti eljárási cselekmények is nyilvánosak. Kontinentális vonás az is, hogy a nyomozás során keletkezett írásbeli anyagra a bíróság döntést alapozhat, ami az angol eljárásban nem lenne jellemző, de a vádalkuval záródó ügyekben már megjelenik.

c) További összehasonlítási pont az ártatlanság védelmének kérdése. Spencer szerint az angol összehasonlító jogász alaptétele, hogy az angol jogban a vádlott ártatlan, amíg a bűnösségét be nem bizonyítják, míg a kontinentális rendszerben ennek a fordítottja igaz. Ez szerinte tévhit, mert valamennyi – általuk vizsgált – rendszer garantálja az ártatlanság védelmét. Angliában mégis valamelyest erősebben érvényesül a jog, mert a szabályozás okán eleve nehezebb valakit bűnösnek kimondani, az ügyész keze is jobban meg van kötve a bizonyítékok felhasználhatóságát illetően, épp ezért a jogalkotó az utóbbi időben többször döntött a súlyosabb büncselekmények kapcsán a bizonyítási teher megfordításáról. A kontinentális eljárások többségében azonban a bírósági szakaszig olyan hosszú és alapos a nyomozás, hogy látszólag a vádlottnak

¹⁵⁸ Delmas-Marty – Spencer: 18-20.

¹⁵⁹ Láthattuk, hogy a magyar jogtudományban is többen erre (azaz, hogy a modern büntetőeljárások egyikét sem lehet tisztán akkuzatóriusnak vagy inkvizitóriusnak nevezni), vagy hasonló megállapításra jutottak. Ld. pl. Angyal, Balogh, Hacker, Erdei és a legmarkánsabban Király.

nincs esélye a felmentésre, és ez a bűnösség vélelmének érzetét kelti, amelyet erősít, hogy kisebb ügyek eleve el sem jutnak a bírósági tárgyalásig. Angliában a média hozzáállása is más, mert az elítélésig pl. a francia sajtóban bevett „feltételezett elkövető” kifejezés soha nem kerülhetne be egy újságba. Bizonyos szemszögből viszont kevésbé hatékony Angliában ezen elv, ugyanis az ítéletek terhelti fellebbezés ellenére, jogerőre emelkedés nélkül is azonnal végrehajthatók.

d) A következő elhatárolási kérdés a terhelt eljárási szerepe. Az inkvizitórius rendszerben a terhelttől elvárt, hogy közreműködjön az igazság felderítésében, míg az akkuzatórius modellben a bűnösségnek objektív, a terhelttől függetlenül beszerzett bizonyítékokon kell alapulnia. Spencer szerint a kontinentális eljárások az előbbi felé hajlanak, ugyanis a tárgyaláson elsőként a vádlottat hallgatja ki a bíróság az ellene felhozott vádakról. Bár a legtöbb kontinentális jogrendben él a hallgatás joga, azonban a vádlott egyfajta pszichológiai nyomás alá kerül: azt érezheti, hogy rosszabb lesz a helyzete, ha nem tesz vallomást. Angliában ez másképp működik, mert a vádlottól először csak annyit kérdeznek, hogy van-e ellenvetése a váddal szemben, majd nem kérdezik tovább, egészen a vádlói bizonyítás végéig, amikor eldöntheti, hogy kíván-e bizonyítékot szolgáltatni, vagy sem, és utóbbi esetben sem a bíróság sem a vád nem próbál meg felé kérdéseket feltenni. A nyomozási szakaszt illetően viszont nem lát nagy eltérést a kontinentális megoldáshoz képest. Az 1984. évi PACE óta ugyanis a gyanúsítottat a nyomozó hatóság is kihallgathatja, de a gyanúsított ekkor is élhet a hallgatás jogával (1984 előtt a nyomozó hatóság elvileg nem „tarhatta bent” a gyanúsítottat kihallgatás céljából annak akarata ellenére¹⁶⁰).

e) Végül az utolsó szempont Spencernél a bíró tárgyalási (aktív vagy passzív) szerepe. A bíró aktív az inkvizitórius modellben az igazság kiderítését illetően, míg az akkuzatóriusban szerepe passzív a vádló és a védő bizonyítási aktivitása mellett, a döntését pedig a felek által lefolytatott bizonyításra kell alapoznia. Utóbbi Spencer szerint az éles funkcióelválasztást is jelenti, mert a bíró nem végez „nyomozási tevékenységet”. E szemszögből az angol rendszer megintcsak akkuzatóriusnak, míg a kontinentális inkvizitóriusnak minősül. Spencer azonban rávilágít, hogy valójában az angol bíró sem teljesen passzív, közbeavatkozhat a bizonyítás során, főként, hogy megelőzze a törvénytelen, vagy pontatlan tényfeltárást, és joga van a felek tanúin kívüli

¹⁶⁰ A PACE 37. szakaszának (3) bekezdése szerint a törvényesen őrizetbe vett gyanúsítottat a rendőrségnek joga van visszatartani, ha megalapozottan feltehető, hogy visszatartása szükséges bizonyítékok biztosításához vagy megőrzéséhez azzal a bűncselekménnyel összefüggésben, amely miatt fogva tartják, vagy pedig ilyen bizonyíték megszerzéséhez szükséges a gyanúsított kihallgatása. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/section/37> (2019. 07. 29.)

további tanúk idézésére is, illetve vádalku esetén, ha az elé tárt megállapodást valószínűtlennek tartja, kvázi nyomozási cselekményt végezhet ennek megoldására.¹⁶¹

Az angol *Sanders és szerzőtársai* a büntetőeljárás tényfeltárás szempontjából különböztetnek meg ügyféli (adversarial) és inkvizitórius (inquisitorial) rendszert. Az ügyféli rendszer alapelve, hogy a vádló az, aki az ügyet a bíróság elé viszi, és ott bizonyítja a terhelt bűnösségét, amely az angol büntetőeljárás sajátossága, valamint más common law országoké (pl. Ausztrália, USA). Ezzel szemben az európai kontinentális országok (pl. Franciaország, Németország) inkvizitórius elven működnek. E rendszerben szerintük domináns szerepe a büntetőügy kivizsgálásában a bíróságnak van; akta készül, amelyre a bíróság a döntését alapozza, és ő dönti el, hogy mely tanúk kihallgatása szükséges. Itt a vád és a védelem képviselői másodlagos szerepet kapnak. Hozzáteszik azonban, hogy az aktát eredményező vizsgálatot vagy egy erre jogosított bíró (vizsgálóbíró), vagy az ügyész illetve a rendőrség végzi. Ezzel szemben a tisztán ügyféli rendszerben a bizonyítékok bíróság elé tárása a felek feladata, a bíróság pártatlan, pusztán meghallgatja a felek általi bizonyítást, és az ennek eredményeként kialakult meggyőződése alapján dönt. Ha egy tanú kihallgatása fontos lehet, de arról a felek nem intézkednek, a bíróság ennek érdekében nem tehet semmit. Úgy összegzik a fentieket, hogy míg az ügyféli rendszerben a fókusz a bizonyítékon, addig az inkvizitóriusban az igazságon van. Az ügyféli rendszer az eset mindkét oldalról történő megvizsgálását pártolja, míg az inkvizitórius szisztémában az aktát készítő vizsgáló az ügyet egyoldalúan szemléli, amely befolyásoló hatásként érvényesül az iratban, és ez az ítélobíróra is jelentős hatással lehet, aki az iratanyagot felhasználja. A szóbeliség és a közvetlenség elveinek szempontjából úgy látják, hogy az irat-alapú rendszerben a szóbeli nyilatkozatokkal szemben bizalmatlanság érvényesül, ha ugyanis egy kijelentés az előkészítő szakaszban az iratban rögzítésre került, azt később nehéz figyelmen kívül hagyni a tárgyaláson. Ezzel szemben az ügyféli rendszerben a bíróság engedi, hogy ugyanazt a tényt a felek a saját szempontjukból világítsák meg, mert a tényleges igazság a lehetséges verziók feltárásával könnyebben elérhető. Mindkét rendszerben találnak azonban kritizálható pontot. Az inkvizitórius eljárásban fontos az igazság kiderítésének követelménye, azonban a kiderítés módja formálja a felderített igazságot; ezzel szemben az ügyféli szisztémában a felek általi bizonyítás során maga a tényleges igazság elveszhet valamely fél taktikázása, vagy agresszív keresztkérdés folytán. További

---

¹⁶¹ Delmas-Marty – Spencer: 20-27.

elkülönítő szempontnak tekintik a hatósági jogkörök elosztását, illetve az eljárási pozíciók elválasztását is. Az ügyféli eljárásban éppen a tényleges igazság-felderítés másodlagossága okán másként oszlik meg a feladat az egyes hatóságok között, amely biztosítékként is funkcionál. Ez egyrészt megnyilvánul az állami „hatóságok” tényleges szervezeti elválasztásában: van a bíróság, amely az eléje vitt ügyről dönt, és van a nyomozóhatóság vagy a vádhatóság amely az ügyet a bíróság elé viszi. Másrészt megoszlik a hatáskör a bírói fórum keretein belül is, ugyanis az ügyféli rendszert jellemző hatósággal szembeni bizalmatlanság a bíró mellé telepíti laikus elemként a bűnösség kérdésében döntésre jogosult esküdteket. Mindezek pedig garanciát jelentenek a bíróság pártatlanságához. Szintén az ügyféli per jellemzőjének tekintik Sandersék a vádlói bizonyíték-beszerezés törvényessége, tisztességessége iránti érzékenységet. Ezt garantáló szabályok például a védő aktív részvétele már a nyomozási fázisban, vagy a terhelt rendőrség általi kihallgathatóságának korlátai. Ezzel szemben a szerzők szerint az inkvizitórius eljárásban bizalmat helyeznek az állami hatóságokba, hogy képesek lefolytatni semleges vizsgálatot az igazság kiderítése érdekében. Azonban az olyan garanciák, mint a bírói passzivitás, a bírói és a nyomozási funkció szétválasztása, a bizonyítékok beszerzése törvényességének biztosítása, vagy a védői közreműködés kevésbé fontosak ebben a rendszerben. Jellemző szerintük az is, hogy a terhelt bűnösségét gyakran vélelmezik, és a tagadását figyelmen kívül hagyják, gyakorlatilag a sértett és a nyomozó hatóság állítása a bűnösségről többet nyom a latban, mint a terhelt nyilatkozata, így komoly ügyekben szinte automatikusan személyi szabadságot elvonó kényszerintézkedés alá kerül a gyanúsított még kevés terhelt bizonyíték esetén is. Mindezek mellett azért hozzátesszik, hogy az angol rendszer sem tekinthető hibátlan megoldásnak.¹⁶²

Az ugyancsak angol *Davies* és szerzőtársai úgy látják, hogy Anglia és Wales büntetőeljárását leginkább jellemző alapelv az ügyféli büntető-igazságszolgáltatás elve, amelynek központi eleme a bizonyítási teher kérdése. Utóbbi értelmezésükben azt jelenti, hogy a nyomozó hatóságnak illetve a vádhatóságnak be kell azonosítania a gyanúsítottat a beszerezhető bizonyítékok alapján, és ha elegendő bizonyíték áll rendelkezésre, akkor vádemelés történik a bűnösség megállapítása érdekében. Az ügyféli rendszer szerintük sem törekszik annak kiderítésére, hogy mi történt, vagyis az

---

¹⁶² Andrew Sanders – Richard Young – Mandy Burton: *Criminal Justice*. Oxford University Press, 2010. 13-17. (a továbbiakban: Sanders et al.)

igazság feltárására, továbbá az elkövető beazonosítását követően nem várja el a rendszer a nyomozó hatóságtól, illetve az ügyésztől, hogy addig folytassák a vizsgálatot, amíg kétséget kizáró bizonyossággal meg nem győződnek a bűnösségről. A vádhatóságnak viszont erről meg kell majd győznie a bíróságot vagy az esküdteket, azonban a bírósági döntésnél már érvényesül a kétséget kizáró bizonyosság követelménye. Fontos továbbá, hogy a terheltnek nincs bizonyítási teher, neki az ártatlanságát nem kell bizonyítania. Kimutatják a szerzők a bizonyítási teher, a kétséget kizáró bizonyítás és az ártatlanság vélelmének fontos összefüggését. A kétséget kizáró bizonyítottóság követelménye mint magas bizonyítási standard ugyanis, összefüggésben az ártatlanság vélelmével, védi egyrészt az ártatlanokat a hibás ítéletekkel szemben, de a bűnösöket is a nem elégséges bizonyítékok esetén. Az ártatlanság vélelme pedig nem arra vonatkozik, hogy minden letartóztatott ártatlannak tekintendő, vagy, hogy senkit ne lehetne letartóztatni, hanem a szabály a tárgyalási szakaszra érvényes, ahol a vádhatóságnak kell ennek ellenkezőjéről, a bűnösségről bizonyítékokra alapozva meggyőznie a bíróságot vagy az esküdteket. Az alapfeltevés ugyanis az, hogy a vádlott ártatlan, és az ügyésznek kell bizonyítékokkal demonstrálnia, hogy a bűnösség kétséget kizáróan megállapítható. A másik oldalról viszont a bírósági eljárás eredménye soha nem az ártatlanság bizonyítottósága, a tárgyalás nem ennek megvizsgálására irányul, ugyanis attól, hogy a vádlottat felmentik, az nem az ártatlanságot igazolja, csak a bűnösség nem bizonyítottóságát. Davies és szerzőtársai e ponton meg is kérdőjelezik az angol per „ügyféli” jelzőjének helytállóságát, rámutatva arra, hogy csak szűk körben van olyan bírósági tárgyalás, ahol a vádlott tagadásával szemben tényleges bizonyítás folyik az esküdtszék előtt. Rámutatnak arra is, hogy az angol büntető eljárásjogból hiányzik a fontos alapelvek törvénykönyvben való lefektetése, ellentétben más országok kódexével (pl. Finnország), ahol az alapelveket a jogszabály világosan felsorolja. Röviden szólnak továbbá az inkvizitórius, egyébként Európa államainak többségét jellemző rendszerről. Ennek legfontosabb jellemzője szerintük, hogy a tárgyaláson a bíróságnak a feladata annak felderítése, hogy mi történt, azaz az igazság megállapítása.¹⁶³

Az amerikai egyesült államokbeli *Dressler* az igazságszolgáltatás akkuzatórius és inkvizitórius rendszerei között tesz különbséget, utalva az amerikai bírák azon gyakori megállapítására, hogy az USA jogrendszere az előbbi, és nem az utóbbi kategóriába

---

¹⁶³ Malcolm Davies – Hazel Croall – Jane Tyrer: Criminal justice. Pearson Education Limited, Edinburgh, 2010. 14-15., 305. (a továbbiakban: Davies et al.)

tartozik. Azonban nyomban meg is kérdőjelezi, hogy ezen állítás igaz-e, és felveti, hogy kell-e egyáltalán, hogy a rendszer akkuzatórius legyen.¹⁶⁴

Szerinte az akkuzatórius rendszer tiszta formájában lényegében azt jelenti, hogy – idézve a híres Miranda ügy egyik bírósági konklúzióját – ha az állam azt akarja, hogy egy személyt megbüntessenek, akkor saját független tevékenysége útján kell ennek bizonyítékait produkálnia, illetve az államnak kell viselnie ennek minden következményét is, valamint nem lehetséges a bűnösséget kimondani pusztán a vádlottól annak akaratán kívül beszerzett bizonyítékokra alapozva. Az akkuzatórius rendszer tárgyalási szakaszáról azt mondja, hogy az az ügyféli (adversary) elméleten alapszik, amely szerint a felek jogi képviselői egy kvázi verseny keretében igyekeznek álláspontjuk bizonyítékait prezentálni egy passzív és pártatlan döntéshozó előtt. Ezzel szemben az inkvizitórius eljárásban a tárgyaláson a bíró „mint inkvizítor” maga irányítja mind a jogi mind a ténybeli vizsgálatot, kevés teret engedve a feleknek. E rendszerben pedig Dressler szerint lehetősége van a bíróságnak akár kényszeríteni is a vádlottat a saját magát terhelő vallomástételre.¹⁶⁵

Dressler azonban azt állítja, hogy az USA büntetőeljárása ténylegesen nem tisztán akkuzatórius. Ezt a Legfelsőbb Bíróság egy konkrét ügyben (McNeil v. Wisconsin, 1991) tett megállapításával is alátámasztja, amely szerint az Egyesült Államok igazságszolgáltatási rendszere – ahogyan mindig is – inkvizitóriusnak tekintendő a nyomozási szakaszt illetően. Itt ugyanis nem érvényesülnek az akkuzatórius eljárás elvei, például a gyanúsított kényszeríthető is bizonyos körben a maga elleni bizonyítékszolgáltatásra (pl. tőle ujjnyomat, vérminta vehető). Ellenben a Legfelsőbb Bíróság bizonyos ügyekben azt is kimondta, hogy már a nyomozás során is lehetősége van a vádlottnak védő igénybevitelére, a vele való tanácskozásra a rendőrségi kihallgatása alatt és előtt is. A nyomozás tehát az amerikai eljárásban alaptermészetében inkvizitórius, míg a tárgyalás – mivel ott érvényesül az ügyféli bizonyítás, illetve az önvádra kötelezés tilalma – akkuzatórius. De még a tárgyalási fázisban is fellelhetünk néhány nem akkuzatórius elemet: például a vádhatóság megkövetelheti a vádlottól, hogy tájékoztassa az általa tervezett védekezés irányáról, amellyel szemben az ügyész felkészülhet, megnyerve így az ügyet.¹⁶⁶

---

¹⁶⁴ Joshua Dressler: Understanding Criminal Procedure. Matthew Bender, New York, 1997. 28-29. (a továbbiakban: Dressler)

¹⁶⁵ Dressler: 29.

¹⁶⁶ Dressler: 29-30.

Ezen a ponton bontja ki Dressler a korábban írt felvetését: kell-e, hogy az amerikai büntetőeljárás „jobban”, vagy „kevésbé” legyen akkuzatórius. Szerinte egyesek álláspontja szerint (pl. a *United States v. Cronin* – 1984 ügy indokolásában), ha a büntetőeljárás célja az igazság megállapítása, akkor erre az ügyféli per megfelelő, mert a kétoldalú kérdés útján az igazság feltárható. Ezzel szemben mások (pl. Goodpaster vagy Frankel) úgy látják, hogy az ügyféli eljárás nem alkalmas megbízható döntések kialakítására, a bizonyítást számos véletlenszerű elem befolyásolja, és az igazság felderítését az szolgálná, ha a bíró aktívabb szerepet játszhatna a tárgyalási bizonyításban, illetve, ha a bizonyítékok elfogadhatóságának kevesebb korlátja lenne. Dressler szerint továbbra is kérdés marad, hogy ha az igazság megállapítása a cél, akkor további inkvizitórius elemek mennyire adaptálhatók biztonsággal az ügyféli rendszerbe.¹⁶⁷

A szintén egyesült államokbeli *Reichel* összehasonlító-jogi írásában többféle rendszerezési lehetőséget vet fel a büntető igazságszolgáltatás kapcsán. Ismerteti egyrészt Packer modelljeit (ld. később részletesebben), továbbá David nyomán négy jogi tradíciót ismertet: a common law, a civiljogi, a szocialista, és az iszlám rendszert.¹⁶⁸ A rendszertannal összefüggésben válaszolja, hogy a civiljogi hagyomány ismeri a jogágak magán- és közjogba való sorolását. A büntető eljárásjog relációjában ezt azért tartja lényegesnek, mert a büntetőeljárás perszakaszának, és bizonyítási rendszerének szempontjából jelentősége van annak, hogy a büntető eljárásjog mely jogterületre esik. Eredetileg ugyanis a magánjog része volt, hiszen a sértett volt az, aki igazságszolgáltatást „kért” az elkövető ellen, míg később az állam az, aki a „kereset” érvényesítőjeként, azaz vádlóként fellép.¹⁶⁹

Reichel a büntetőeljárás bírósági szakaszát vizsgálva, szintén kétféle: ügyféli (adversarial) és inkvizitórius (inquisitorial) rendszer között tesz különbséget, azzal, hogy az előbbi a common law országok, míg az utóbbi a civiljogi és a szocialista országok sajátja (az iszlám tradícióban a kettő kombinációja érvényesül). Mindkettő céljaként határozza meg az igazság feltárását, valamint a bűnös személy megbüntetését, azonban a legfontosabb különbséget az igazságkeresés módjában látja. Négy kérdés mentén vizsgálja a különbségeket: 1. Ki játsza a vádló szerepét?, 2. Hogyan derítsék ki az

---

¹⁶⁷ Dressler: 30-31.

¹⁶⁸ Magyarul ld. René David: *A jelenkor nagy jogrendszerei*. KJK, Budapest, 1977.

¹⁶⁹ Philip L. Reichel: *Comparative Criminal Justice Systems, a topical approach*. Pearson Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, 2008. 78-86., 133-134., 162-65. (a továbbiakban: Reichel)

igazságot?, 3. A hatalom (eljárési funkciók) hogyan oszlik meg?, és 4. Milyen mértékű együttműködés várható el a terhelttől? Az 1. kérdést tekintve Reichel szerint az ügyféli rendszerben a vádlói szerep a magánbosszú evolúciós folyamatának eredményeként került át a sértettől az állam kezébe, míg az inkvizitórius modellben az állam mint vádló a magánbosszú fejlődése során egy idő után felváltotta az egyént. A 2. kérdést illetően úgy látja, hogy az ügyféli rendszerben az igazság az ellenérdekű felek versengésének eredményeként derül ki, így a hangsúly a tárgyalási szakaszon van, míg az inkvizitórius szisztémában az igazság egy vizsgálat lefolytatásának eredményeként tárul fel, így itt a hangsúly a nyomozási szakaszon van. A 3. kérdés kapcsán a válasz az, hogy az ügyféli modellben a hatalom megoszlik az ügyész, a védelem és a bíróság (esküdtek) között, így a bíró szerepe inkább döntnöki, míg az inkvizitórius rendszerben a hatalom sokkal inkább a bíró kezében összpontosul, ezért szerepe inkább vizsgálói. Végül a 4. kérdést illetően úgy látja, hogy a terhelttől az ügyféli eljárásban nem elvárt, hogy együttműködjön a nyomozó hatósággal vagy a bírósággal, míg az inkvizitórius rendszerben ez elvárt, de nem kötelező.¹⁷⁰

Az ugyancsak USA-beli *LaFave és szerzőtársai* az amerikai büntetőeljárás rendszer egyik ún. sarokkövének (ld. korábban) tekintik a büntetőper ügyféli (adversary) jellegét, illetve a vádelvű bizonyítást. Az ügyféli per központi karaktere egyfelől a vádelvű (vádalon alapuló) eljárás, másfelől a funkciómegosztás a döntéshozó és a felek között. Ez utóbbi abban testesül meg, hogy a semleges és passzív döntéshozó (jogkérdésben a bíró, ténykérdésben az esküdtek) az egymással szemben álló felek által prezentált bizonyítékok alapján hozza meg ítéletét. Ez azonban szerintük csak a tisztán ügyféli per jellegzetessége, míg az amerikai büntetőeljárás valójában csak „módosított” ügyféli rendszer, ugyanis a bíró nem teljesen inaktív, illetve a feleknek bizonyos esetben kötelessége egymást támogatni az információk összegyűjtése során.¹⁷¹

Ezzel szemben a szerzők szerint a kontinentális Európában az inkvizitórius vagy nem-ügyféli („non-adversarial) rendszer érvényesül. Ennek jellemzője, hogy a releváns tények felderítése, és a (mind a terhelő, mind a mentő) bizonyítékok összegyűjtése vagy egy bíró, vagy az ügyész feladata, amelynek eredményét aktában rögzítik, és ez alapján történik a vádemelés, ha a bűnösség bizonyíthatónak látszik. Vádemelést követően pedig az ügyben tárgyaló bíróság feladata az ügy vizsgálata, a bizonyítás lefolytatása,

---

¹⁷⁰ Reichel: 165-166.

¹⁷¹ LaFave et al: 27-28.

beleértve a tanúk kihallgatását is. E rendszerben viszont a felek jogköre a bizonyításban a tárgyaláson jóval korlátozottabb, mint az amerikai eljárásban.¹⁷²

Felvetik a szerzők is, hogy melyik rendszer szolgálja hatékonyabban az igazság felderítését, illetve, hogy szükséges-e az amerikai eljárást módosítani az igazság hatékonyabb feltárása érdekében (ez ugyanis gyakori kritika). Az ügyféli per igazság-felderítési hatékonyságának gyenge pontja például a felek eltérő érdeke, az ügyésznek ugyanis az igazságos döntés kell, hogy a célja legyen, míg a védelemnek sok esetben csak az ügy megnyerése a fontos. A kétoldalú igazság-feltárást nehezíti továbbá, hogy a védőnek tilos az ítélező fórumot félrevezetnie, azonban tilos olyan magatartást is tanúsítania, amely az ügyfelét rosszabb helyzetbe hozza. A védőnek a teljes igazság feltárásához fűződő érdeke pedig nyilvánvalóan korlátozott, hiszen ilyen esetben az ügyfele érthetően bizalmatlan lenne vele szemben. Kritikus pont továbbá, hogy a felek nem azonos kapacitással rendelkeznek az igazság kiderítésének elérése érdekében. Az ügyész mögött ugyanis ott áll a rendőrség, amely a leghatékonyabb eszköz az igazság felderítésére, a védelemnek viszont ilyen eszköztára nincsen. A védelem gyengébb helyzetét csak az Alkotmány terhelti jogokat deklaráló rendelkezései tudják kompenzálni, illetve olyan előírások, amelyek például kötelezik az ügyészt, hogy hozzáférést biztosítson a védelemnek releváns információkhoz. Poundot idézve LaFave és társai szerint gyengíti az ügyféli rendszer igazság-feltárási funkcióját az ún. „sportelmélet” is, amely szerint a felek a tárgyalást versenynek fogják fel, amit meg kell nyerni, holott – Pound és mások szerint – valójában nem ez a célja az ügyféli pernek.¹⁷³

LaFave és munkatársai vizsgálták azt a kérdést is, amely szerint az amerikai büntetőeljárást szokás nemcsak ügyfélinek (adversarial), hanem vádelvűnek (accusatorial) is titulálni, kérdés tehát, hogy mi a különbség, illetve az összefüggés e fogalmak között. LaFave-ék szerint a két fogalom kiegészíti egymást, de nem azonosak. Az ügyféli jelző ugyanis azt takarja, hogy a felek felelőssége az eljárásban az ügy jogi és ténykérdéseinek bizonyítása, míg a vádelvű kitétel a bizonyítási teherről szól, amelynek értelmében a vádló feladata a terhelt bűnösségének bizonyítása, anélkül, hogy a terheltnek (a védelemnek) kötelezettsége lenne a saját ártatlanságát bizonyítania (vagy közreműködni a vádló bizonyítékainak megszerzésében). A vádelvű rendszerről egyébként azt gondolják, hogy az az angol eljárás adaptálásának eredménye, amely eredeti formájában a sértett magánvádján alapszik, amely funkciót később az állam vett

---

¹⁷² LaFave et al: 28.

¹⁷³ LaFave et al: 28-29. Roscoe Pound egy 1906-ban elmondott beszédében említi a „sportelméletet”. Ld. <https://law.unl.edu/RoscoePound.pdf> (2019. 10. 22.)

át. A rendszer vádelvű karakteréből következik továbbá szerintük a már említett bizonyítási teher, az ártatlanság véelme, vagy az önvádra kötelezés tilalma.¹⁷⁴

Summers a tisztességes eljárás nemzetközi követelményének vizsgálata során tér ki rá, hogy az összehasonlító jogi irodalomban továbbra is az a megszokott felosztás, hogy a világ büntetőeljárásai rendszerei inkvizitóriusak vagy akkuzatóriusak. A többségi szakirodalmi álláspont alapján pedig az angol és az amerikai eljárás ügyféli, és egyben „fél-központú”, míg a kontinentális Európa eljárásai inkvizitóriusak, egyben „bíró-központúak”. Summers azonban kiemeli, hogy ez a felosztás alapvetően az angol jogirodalom sajátja, azonban nem ritka, hogy a kontinentális jogászok is így jellemzik saját jogrendjüket. Előfordul azonban bizonytalanság és egyet nem értés a rendszerbe sorolások során (például a skót eljárás besorolása).¹⁷⁵

Summers szerint azonban e merev – a jogi nacionalizmusból és sovinizmusból eredeztethető – klasszifikáció idejétmúlt és egyben irreleváns is, azonban ezt a legtöbb szerző figyelmen kívül hagyja. Ő maga úgy látja, hogy valójában egyetlen eljárási rendszer sem sorolható be egyik modellbe sem egyértelműen. A jogirodalomban ugyanis abban sincs konszenzus, hogy mit jelentenek az inkvizitórius és akkuzatórius fogalmak. Kérdéses például, hogy az inkvizitórius rendszernek mi a fő karaktere: a bírói „vizsgálat”, a hivatalbóli eljárás, vagy az igazság felderítése, a különböző szerzők ugyanis különböző kritériumokat jelölnek meg. De ugyanez az akkuzatórius rendszerre is elmondható. Utal továbbá a vegyes eljárás kifejezésre („mixed procedure system”) mint olyanra, amely a tárgyalást tekintve ügyféli, azonban megengedett, hogy a bíró a döntését a nyomozási szakasz során összegyűjtött bizonyítékokra alapozza. (A nemzetközi büntetőbíróóságok is egyfajta kombinált eljárási rendszert alkalmaznak).¹⁷⁶

Jelzi továbbá, hogy a különbségtétel egyik legjellemzőbb alapja a felek és a bíró szerepének összehasonlítása; ebben az egyes országok jogrendjében és szakirodalmában is számos bizonytalanság fedezhető fel. Ezért végül megállapítja, hogy végső soron azzal, hogy sok európai ország jogrendjébe beépültek az ügyféli perre jellemző elemek, a megkülönböztetések elmosódni látszanak. Rámutat arra is, hogy azzal, hogy egyes

---

¹⁷⁴ LaFave et al: 30.

¹⁷⁵ Sarah J. Summers: Fair Trials – The European Criminal Procedural Tradition and European Court of Human Rights. Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2007. 5. (a továbbiakban: Summers)

¹⁷⁶ Summers: 6-7.

országok rendszerét a két modell egyikébe beskatulyázzuk, fontos különbségek vagy hasonlóságok maradnak figyelmen kívül.¹⁷⁷

Szintén az összehasonlító jog területéről Armenta-Deu a két rendszer „közös minimum standardjainak” a megtalálására törekszik, de már írásának elején ő is utal a kettős felosztás, illetve a tiszta modellek – mai jogrendszerek leírására vonatkozó – meghaladottságára és alkalmazhatatlanságára. A történeti alapok kapcsán azonban már ő is megemlíti harmadikként a vegyes rendszert, amit formálisan vádelvűnek is nevez. Ennek mentén vizsgálja az ügyféli rendszerű USA, illetve az általa vegyes, vagy formális vádrendszerűnek nevezett kontinentális európai eljárást, és kiemeli egyrészt az egyedi jellemzőket, másrészt a kritikus vonásokat (tipikusan az ügyféli bizonyítás és a bírói bizonyítás ellentmondásait).¹⁷⁸

A fent ismertetett kettős, illetve hármas modellezés mellett fontosnak tartok ismertetni néhány „alternatív” rendszerezést is. Részben azért, mert ezek célja kifejezetten a szokásos felosztások meghaladása volt, részben pedig, mert e rendszerezések is összefüggenek az alapelvek kérdéskörével. Az első két szerző – az amerikai Packer és a szintén Amerikában élő, de horvát származású Damaška – a szokásos felosztástól eltérő szempontok mentén vezetnek be egyedi modelleket, míg a harmadik – Langbein – nem új rendszertant fektet le, ellenben az angol büntetőeljárással kapcsolatos kutatásai bizonyos értelemben megkérdőjelezzik az angol ügyféli büntetőper szokásosnak tartott alapjait.

Az egyesült államokbeli *Packer* a büntetőeljárás két modelljét különíti el: a Bűnözés Kontroll Modellt (Crime Control Model) és a Tisztességes Eljárás Modelljét (Due Processing Model). Saját bevallása szerint is értékszempontok alapján rendszerez, mert a modellek más-más értéket képviselnek, de egyik alapvető érték, vagy modell sem tekinthető jónak, vagy rossznak. A mögöttes értékek egyike, hogy az USA büntetőeljárását „ügyféli rendszernek”, illetve „tisztességes eljárásnak” szokás nevezni. Lényege, hogy a terhelt nem tárgya az eljárásnak, hanem önálló entitás, aki, ha úgy gondolja, lehetősége van (de nem kötelezettsége) arra, hogy a hatóságokat arra kényszerítse, hogy az ellene felhozott bizonyítékokat egy független ítélkező fórum előtt

¹⁷⁷ Summers: 7-9.

¹⁷⁸ Teresa Armenta-Deu: Beyond accusatorial or inquisitorial system: a matter of deliberation and balance. 2016. <https://www.researchgate.net/publication/308405127> (2019. 08.14.)

prezentálják. Továbbá, ha úgy dönt, maga, vagy képviselője is aktív részese lehet a bizonyításnak egy – ha nem is egyenlő, de – független felek közötti „küzdelem” keretében. Packer szerint pedig végső soron a két modell jellemzőit és különbségeit az adja, hogy ez a „küzdelem” hogyan, milyen szabályok között kerül megrendezésre. A Bűnözés Kontroll Modell ugyanis az ügyféli jelleget igyekszik háttérbe szorítani, míg a Tisztességes Eljárás Modelljében ez a központi elem.¹⁷⁹

A Bűnözés Kontroll Modelljében a mögöttes értékrendszer a represszió: a büntetőeljárás legfontosabb célja, hogy a bűncselekmény elkövetése feltétlenül járjon együtt büntetőjogi felelősségre vonással. E rendszer az állampolgárok szabadságát és biztonságát tartja szem előtt. Célja és elve továbbá a gyorsaság és a hatékonyság, így preferálja az előzetes fogvatartást is. Lényegi jellemzője az is, hogy az ártatlanság védelme helyett, a bűnösség védelme talaján áll. Ez utóbbi kapcsán azonban Packer hozzáteszi, hogy a két elv (az ártatlanság védelme és a bűnösség védelme) nem ellenpárja egymásnak. A bűnösség védelme ugyanis inkább egyféle előrejelzése az eljárás kimenetelének, és sokszor ténykérdésnek tekintendő (pl. olyan esetben, amikor az elkövető nyilvánosság, számos tanú, vagy a hatóságok előtt követ el egy bűncselekményt, amit helyben el is ismer). Az ártatlanság védelme azonban nem előrejelzés, hanem olyan normatív, és (eljárás)jogi, a hatóságokat kötelező szabály, amely arra utal, hogy a terheltet nem lehet a jogerős elítéléséig úgy kezelni jogilag, mint, akit már elítéltek. A Bűnözés Kontroll Modelljében továbbá a hatékonyság, gyorsaság és a tények felderítése – adminisztratív adatgyűjtés útján – sokkal sikeresebben biztosítható a jogszabályok által kevésbé kötött nyomozási szakaszban, a rendőrségi kihallgatások útján, mint a tárgyalás formalizált, „rituális” rendszerében, a felek általi keresztkérdés által. Packer azonban megállapítja, hogy a Bűnözés Kontroll Modell a fenti tisztaságában – akárcsak más elméleti modellek – a való életben nem működik, és csak részelemei érvényesülnek bizonyos kompromisszumokkal egyes eljárások, tipikusan pl. a vádalkuval záródó ügyek esetén.¹⁸⁰

A Tisztességes Eljárás Modelljét sok szempontból ellenkező elvek jellemzik, de nem vonja kétségbe a másik rendszer minden értékét. A modell bizalmatlan a jogilag kevésbé formális nyomozási szakasszal. Ennek során ugyanis sokkal nagyobb az emberi tévedés lehetősége, az előzetes koncepciók befolyásolják a nyomozás irányát, a kihallgatások eredményét, és a fogvatartás fizikai, pszichikai kényszert jelent a terheltre.

¹⁷⁹ Herbert L. Packer: Two Models of the Criminal Process. University of Pennsylvania Law Review. Vol. 113. 1964. 5-6., 8-9. (a továbbiakban: Packer)

¹⁸⁰ Packer: 9-13.

E rendszer azonban preferálja a bírósági tárgyalást, ahol a tények kiderítése nyilvánosan történik, független bíróság előtt, a terhelt tisztában van az ügy részleteivel, az ellene felhozott vádakkal, és kifejtheti ellenvéleményét is. Packer szerint lényegi eltérés a hatékonyság kontra megbízhatóság (megbízható döntés) kérdésében jelentkezik a modellek között. A Bűnözés Kontroll Modellben tehát a hatékonyság a fontosabb, ezért az ügyek nagyszámú, gyors, futószalagszerű feldolgozása során nem ad okot az aggodalomra, ha egyes esetekben téves döntés születik. E nézőpontból a két kritérium nem ellentéte egymásnak, hanem inkább kiegészítője, hiszen a rendszer éppen attól válik megbízhatóvá, hogy hatékonyan működik. A Tisztességes Eljárás Modelljében viszont a megbízható döntés, és a tévedések kiküszöbölése elengedhetetlen, így, ha fennáll a téves döntés lehetősége, akkor – a terhelt érdekében – a hatékonyság egyértelműen elvetendő. Ezért foglal állást a Tisztességes Eljárás Modellje az ártatlanság vélelmének biztosítása mellett, amely úgy értelmezendő, hogy a vád legyen kényszerítve a terhelt bűnösségének bizonyítására a bíróság előtt, azzal, hogy a terheltnek csak lehetősége a védekezés. Az ártatlanság vélelme tehát jogkérdés, így kevés relevanciával bír a bűnösség tényének valószínűsége, hiszen ezen elv arról szól, hogy a terheltet miként kezelik az eljárás során. Ezért e modell nem támogatja a szükségtelen letartóztatást, házkutatást, kihallgatást. További fontos elve a Tisztességes Eljárás Modelljének az egyenlőség, amely akként realizálódik, hogy a terhelt eljárásjogi helyzete nem függhet a terhelt státuszától, vagyoni helyzetétől. Itt kap hangsúlyt a védelem (biztosítása) elvének jelentősége is.¹⁸¹

Packer végül felteszi a kérdést, hogy az amerikai jogrendben ténylegesen mitől függ, hogy melyik eljárási megoldást választják. A Bűnözés Kontroll Modell ugyanis (a bűnösség valószínűségét illetően) egy állító jellegű modell, amely erejét a jogalkotásból, az igazgatási, végrehajtói állami hatalomból meríti, míg a Tisztességes Eljárás Modellje tagadó jellegű, és forrása a bírói, igazságszolgáltatási hatalom, illetve végső soron az Alkotmány. Így mindkét modell kapcsán felmerülhetnek előnyös és hátrányos tényezők. Előnyös például a Tisztességes Eljárás Modellje szempontjából, hogy végső soron az Alkotmány elvei kihatnak az eljárás lefolytatására, azonban hátrányos, hogy az ügyben előzetesen eljáró hatóságokat ez kevésbé köti, és jelentős hatósági túlsúly érvényesülhet.¹⁸²

---

¹⁸¹ Packer: 13-19.

¹⁸² Packer: 19-23.

Damaška is egy alternatív modellezést vezet be. Abból indul ki, hogy az eljárási rendszerek definiálásakor a szokásos módszer az ügyféli vagy akkuzatórius (adversarial) és a nem ügyféli vagy inkvizitórius rendszerekre (non-adversarial, inquisitorial) való felosztás. A XII. században e megkülönböztetés alapja az volt, hogy míg az ügyféli eljárás a sértett vádja alapján és jelenlétével folyt le, addig az inkvizitórius rendszerben erre nem volt szükség. Szerinte később ezt a megkülönböztetést a kontinentális eljárásjogászok használták, olyan értelemben, hogy az inkvizitórius kifejezés az akkori büntetőeljárás jelzője volt, míg az akkuzatórius elméleti kategória volt, hogy a büntetőeljárásnak milyennek kellene lennie. Napjainkban viszont az összehasonlító jogászok alkalmazzák e felosztást a kontinentális és az angol-amerikai eljárás megkülönböztetésére. *Damaška* azonban kiemeli, hogy a két rendszer vonásainak zömét nem köthetjük egyértelműen egyik modellhez sem, azok keveredve jelenhetnek meg, csak az általa központinak nevezett jellemzőkben („core meanings”) van érdemi különbség. A központi jellemző pedig az ügyféli eljárás esetében az, hogy két ellenérdekű fél versenye, vitája alapján hoz egy passzív döntéshozó ítéletet, míg a nem ügyféli eljárásban a döntés egy hivatalból lefolytatott vizsgálat alapján születik meg. Megjegyzi viszont, hogy a központi jellemzők kiemelése után a továbbiakban már bizonytalanságok jelentkeznek, mint pl., hogy pontosan mennyire passzív a bíró az ügyféli rendszerben és mennyire aktívak a felek, vagy éppen mennyire aktív a hatóság az inkvizitórius modellben.¹⁸³

Damaška egyéb tényezők hatására is felhívja a figyelmet, amelyek jelentősen befolyásolják a büntetőeljárás képét. Ilyenek például az inkvizitórius rendszert jellemző karrier-bírói pozíció, a sztrikt illetve technizált szabályalkalmazás, és az iratok döntő szerepe; míg az ügyféli eljárás további meghatározó tényezői az esküdtek működése, a diszkrecionális jogalkalmazás, a kevésbé adminisztratív eljárási rend, és a szóbeli bizonyítás preferálása. A különbözőségeket árnyalják továbbá szerinte a nemzeti szabályozási eltérések, és a történelmi előzmények. Épp ezért előfordulnak tehát ügyféli eljárásra igaz jellemzők a kontinentális eljárásokban, és fordítva.¹⁸⁴

Damaška végül az egyes országok szocioökonómiai eltérései, és az állami hivatali rendszerek eltérő struktúrája, működése alapján arra a megállapításra jut, hogy célszerűbb a büntető igazságszolgáltatást más szempontok mentén modellezni. Ennek fényében pedig két ideáltípust állít fel: a hierarchikus és a koordinatív rendszert. E

¹⁸³ Mirjan R. Damaška: *The Faces of Justice and State Authority. A Comparative Approach to the Legal Process.* Yale University Press, New Haven and London, 1986. 3-4. (a továbbiakban: *Damaška*)

¹⁸⁴ *Damaška*: 4-6.

modellek fundamentumai között azonban nem a büntetőeljárás alapelvek, hanem az államhatalom hivatali szervezettsége alapján tesz különbségeket, három fő szempont bázisán: a) a hivatalnokok jellemzői, tulajdonságai, b) a hivatalnokok, hivatali szintek/szervek közötti kapcsolat, és c) a hivatali döntéshozatal módja alapján. Így a hierarchikus modellben – amely inkább a kontinentális jogrendek sajátja – jellemző a professzionált, hivatásos hivatalnokrend, a szigorú hierarchia az egyes hivatalok, szervezeti egységek között, és a technizált, formalizált, standardizált döntési rendszer. Ezzel szemben a koordinatív modell vonásai a laikus, vagy nem hivatásra képzett hivatalnok alkalmazása, vagy a hivatali pozíciók közötti átjárhatóság, a hatóságok közötti horizontális viszonyrendszer, valamint a tartalomra fókuszáló döntéshozatali mechanizmus.¹⁸⁵

A *Langbein* által vázolt eljárási rendszer nem új modellezést jelent, inkább a korábbi modellek néhány alapvető tézisének megdöntését. Történeti kutatásai olyan tényadatokat ismertetnek, amely alapján képet kaphatunk a XIX. századi jellegzetes angol ügyféli pert megelőző angol eljárási rendszerről, amely egészen eltér napjaink eljárásától. Kutatása legfontosabb forrását azok a későn felfedezett jegyzőkönyvek, és összegzések képezik, melyek a londoni központi büntetőbíróság, az Old Bailey előtti perekéről készültek a XVII.-től XX. századig.

Langbein ezt az – ügyféli per kialakulása előtti – eljárást *perlekedésnek* (*altercation*) nevezi, mely sok téren ellentéte volt a mai angol processzusnak. Azonban a leírt eljárásnak is alapvető jellemzője, hogy vádelvű volt, a pert kizárólag a sértett vagy hozzátartozója indíthatta meg. Az eljárás tehát nem a vádelv hiánya, hanem egyéb jellemzők alapján tér el a mai angol-amerikai büntetőpertől, és hasonlít inkább az inkvizitórius, vagy akár a mai kontinentális büntetőeljárásra. A rendszer egyik legjellegzetesebb vonása, hogy úgymond *jogászmentes* (*lawyer-free*) volt, tehát a feleknek nem voltak jogi képviselőik, maguk jártak el. Mi több kifejezett előírás volt a *jogi védelem tilalmának elve*, azon okból, hogy a védő megbízása a vádlott „elnémulását” eredményezné, amellyel így a legfontosabb bizonyítékforrás veszne el. A vádlott ugyanis, aki maga tudhatott a legtöbbet az általa esetlegesen elkövetett

---

¹⁸⁵ Damaška: 6-28.

cselekményről, – jogi védelem hiányában – rákényszerült arra, hogy védelme érdekében maga beszéljen a per tárgyát képező tényekről („accused speaks trial”).¹⁸⁶

Ehhez kapcsolódik a beismerés(ek) és így a vádalku hiánya is. A bírakat ugyanis egyfajta „beismerés-ellenesség” jellemezte, mely a vádlott – korábban írt – „beszéltetésével” függ össze. A bíróság a beismerni szándékozó vádlottat gyakran lebeszélte e tervéről, azért, hogy a tárgyaláson esetleges tagadással, vagy saját verziójának elmesélésével, de maga számoljon be a történetekről.¹⁸⁷

Az eljárások során nem érvényesült számos, ma elengedhetetlennek tartott alapelv. Így – bár az eljárás nyilvános, szóbeli és közvetlen volt – nem élt az ártatlanság vélelme, az önvádra kötelezés tilalma, és a kétséget kizáró bizonyítás követelménye sem, sőt, sokszor éppen ezek ellentétei érvényesültek, a vádlott maga kényszerült ártatlanságát bizonyítani.¹⁸⁸

Eltérő volt – inkább a mai kontinentális büntetőperre jellemző – a bírói szerep is. Mivel a felek jogi képviselete tiltva volt, a vádlott „jogászának” magát a bírót tekintették, aki így egyfajta aktív szerepet is vindikált magának: a vádlott segítése, kioktatása, és elsősorban a tanúk kikérdezése az ő, és nem a felek feladata volt. A bírói pártatlanság sem élt, gyakorta az eljáró bíró a per közben is kinyilvánította a vádlottal kapcsolatos véleményét, és instrukciókkal látta el az esküdteket.¹⁸⁹

Az esküdtszék szerepe is elütött a megszokottól. Kezdetben a bűncselekmény elkövetésének környékén lakókból kerültek ki az esküdtek, és követelmény volt, hogy a pert megelőzően tájékozódjanak a bűnesetről. Később megjelentek az ügytől független esküdtek. Más volt a bírakkal való kapcsolat is: nem volt élesen megosztva a hatáskör a bűnösség-megállapítás és a büntetékiszabás tekintetében. Ez inkább közös munka volt, sőt a bírák nem egyszer befolyásolták az esküdteket. Az esküdteknek viszont módjukban állt a szankciókiszabást „befolyásolni”, így például a halálbüntetést száműzetésre változtatni. Nem volt továbbá lehetősége az esküdteknek visszavonulni a döntéshozatalhoz, ítéletüket azonnal, helyben kellett meghozniuk.¹⁹⁰

A korabeli perek jellemzője volt a gyorsaság is: a XVII. század elejéig egy tárgyalás 15-20 percet vett igénybe, ez később kb. fél órára növekedett. Egy nap azonban 15-20 perben is döntést hoztak, ugyanis a bíróság ülészakokban ítélezett. A

¹⁸⁶ John H. Langbein: *The Origins of Adversary Criminal Trial*. Oxford University Press, New York, 2003. 13-16., 20., 26-28. (a továbbiakban: Langbein)

¹⁸⁷ Langbein: 18-20.

¹⁸⁸ Langbein: 33., 56-57., 61.

¹⁸⁹ Langbein: 28-32.

¹⁹⁰ Langbein: 21-25.

nemesek politikai ügyeiben azonban hosszabb ideig is eltartott a tárgyalás, és mivel az elnapolást, félbeszakítást nem szívesen alkalmazták, bizonyos ügyeket több napon át, megállás nélkül tárgyaltak. További jellemző, hogy szinte minden ügyben rutinszerűen alkalmazták az előzetes fogvatartást, ami az ülőszakos ítélezés miatt hosszú ideig is eltartott, és így a vádlottat a védekezésre való felkészüléstől, saját tanúinak felkutatásától is megfosztották.¹⁹¹

Eleinte az eljárás egyszakaszos volt, csak tárgyalásból állt, azonban a XVI. századtól egyfajta előkészítő eljárás – mint a később kialakuló nyomozási fázis előzménye – kezd körvonalazódni. Ennek alapját egy 1555-ben hozott jogszabály képezi (Marian Committal Statute), mely az ún. békebírák (justices of the peace) kezébe adta a per előkészítésének feladatát. Hatáskörükbe tartozott idézések, elfogató parancsok kibocsátása, letartóztatások elrendelése. Feladatuk azonban inkább a sértett, azaz a vádló segítésére korlátozódott: meghallgatták terheltet és a vádló tanúit, illetve segítettek megfogalmazni a vádiratot.¹⁹²

Langbein rámutat, hogy a brit királyságban a XVII. század végén következtek be olyan politikai változások (ld. híres politikai árulási perek), melyek arra vezették a forradalom utáni jogalkotást, hogy megalkossák a Treason Trial Act of 1696 törvényt, amely elindította a változásokat az ügyféli per kialakulás felé. A törvény preambuluma már nyilvánvalóvá teszi az ártatlanság vélelmének és a törvény előtti egyenlőségnek a követelményét.¹⁹³

A politikai perek vádlottai többségében tehetős nemesek voltak, akiket ugyanúgy hátrányosan érintettek „perlekedések” szabályai, ezért ők hathatósabban tudtak nyomást gyakorolni a törvényhozásra az elavult, embertelen szabályok kiküszöbölése érdekében. Ennek eredményeként fokozatosan megtörtek a korábbi elvek, áttevődött a bizonyítási teher a vádlóra, majd megengedetté vált a jogi képviselő is. Megjelent a közvádlói szerepkör is, eleinte az árulási perekben a király, majd az egyes közhivatalok ügyvédi (solicitori) képviselőjében. Végül pedig a perbeli bizonyítást a felek vették át, amely a passzív bírói szerephez vezetett el.¹⁹⁴

Utóbbi kérdést egyébként Langbein egy másik írásában is vizsgálta korábban, ahol ő maga épp azt javasolta, hogy a német eljárásjog mintájára erősíteni kellene a bíró

---

¹⁹¹ Langbein: 16-18., 48-51.

¹⁹² Langbein: 40-47.

¹⁹³ Langbein: 88-90.

¹⁹⁴ Langbein: 255-306.

aktív szerepét az amerikai eljárási rendszerekben is, amely így hatékonyabbá válna, és megbízhatóbb döntések születhetnének.¹⁹⁵

3.3. Következtetések a rendszertani elméletek és a modellek kapcsán

A korábban írtakból láthatóvá vált, hogy az angol-amerikai jogtudományban, és nagyrészt az összehasonlító jog területén is alapvetően a kettős felosztás tartja magát. Ismertek azonban egyéb megközelítési módok is (ld. Damaška vagy Packer), valamint egyes szerzőknél megkérdőjeleződik a kettős felosztás tarthatósága (pl. Summers, Spencer, Armante-Deu), néhány szerző pedig elismeri inkvizitóriusnak mondott elemek meglétét, sőt akár szükségességét is az angol-amerikai büntetőeljárásban is (pl. Dressler, Langbein).

A magyar dogmatikában ellenben a hármas felosztás a meghatározó (akkuzatórius, inkvizitórius és vegyes), az angolszász kettős felosztást csak egy szerző teszi magáévá (Fantoly). Nézetkülönbségek itt elsősorban abban állnak, hogy a szerzők többsége mindhárom rendszert történeti kategóriának tartja, és egy-egy történelmi korszakhoz és országhoz kapcsolja (pl. Balogh, Cséka, Farkas, Erdei). Van azonban olyan álláspont, amely a két alaprendszer elméleti modelljelleget hangsúlyozza, és végső soron arra az álláspontra helyezkedik, hogy valójában mindig is csak vegyes rendszerek működtek (Király). Többeknél hangsúlyos az is, hogy a mai modern eljárások jogterülettől függetlenül vegyesek (Erdei, Tóth). Van továbbá egy másik törésvonal is: a modern szerzők a három kategóriát élesen elválasztják, a két alapmodellt elsősorban alapelvek mentén, a vegyes rendszert pedig a konkuráló elvek megfelelő eljárási szakaszokban való elhelyezésével látják megvalósulni. A XIX. század végi/XX. század eleji szerzők (Angyal, Finkey, Balogh, Hacker, és a legerőteljesebben Fayer) azonban szinte egyöntetűen óvatosságra intenek a vegyes jelző használata kapcsán, és éppen azt hangsúlyozzák, hogy a vegyesnek mondott eljárás inkább modern vagy mérsékelt vád(elvű) rendszer, hiszen karakterében ez jellemzi (e ponton néhányan külön fogalomként alkalmazzák a tiszta vádrendszer kategóriáját is).

---

¹⁹⁵ John H. Langbein: The German Advantage in Civil Procedure. The University of Chicago Law Review. Volume 52., 1985. 823-866.

Elsőként az angolszász megközelítést vizsgálva, láthatjuk, hogy a szokásos felosztás szerint a kontinentális/európai büntetőeljárás inkvizitórius, míg az angolszász rendszert az ügyféli jelzővel illetik, de gyakori jelző az akkuzatórius is. Már itt szeretnék azonban rámutatni arra, hogy az eltérő látásmódot egyrészt az ügyféli és akkuzatórius jelzők párhuzamos alkalmazása, másrészt az akkuzatórius kifejezés eltérő tartalmú használata is eredményezi. Az angolszász megközelítésben ugyanis az ügyféli jelző a perszakasz bizonyítási rendszerére vonatkozik, nevezetesen, hogy azt a felek végzik a passzív bíróság előtt, míg az általuk inkvizitóriusnak tartott európai rendszerekben a bíróság aktív a bizonyításban, és érdekelt az (anyagi) igazság kiderítésében (prezidenciális rendszer – a fogalommal a későbbiekben még foglalkozni fogok). Az akkuzatórius kifejezés viszont az angol-amerikai értelmezésben nem a vádhozkööttséget vagy a funkciómegosztást jelöli, hanem a vádlói bizonyítási teher kérdését.

A fentiek fényében a különbségtétel bizonyos kérdésben helytálló, legfeljebb az elnevezés nem szerencsés, más vonatkozásban viszont látszólagos. Amennyiben az eljárási rendszerek különbségét a bíróság és a felek bizonyítási szerepében határozzuk meg, úgy valóban eltérő a szabályozás az angol-amerikai és a kontinentális jogrendekben. Látni kell azonban azt is, hogy a változás, vagy annak igénye felfelmerül, hiszen az angolszász szerzők felvetik a bíró aktívabb közreműködésének lehetőségét, míg a magyar jogban például a III. Be. kísérletet tett az alternatív felek általi kihallgatásra, e törvény módosított 75. §-a, valamint az új Be. 163-164. §-ai pedig a tárgyalási bizonyítási kötelezettség, elsősorban a vádlói vádbizonyítás kérdésében igyekeztek változtatást bevezetni (erről később részletesen szintén szólni fogok).

E megközelítésben viszont helytállóbbnak vélem az ügyféli illetve nem-ügyféli (vagy prezidenciális) jelzőket alkalmazni. Az inkvizitórius kifejezés ugyanis önmagában a fenti distinkció hangsúlyozására nem alkalmas. A szó nyomozás vagy vizsgálat jelentése ugyanis elsősorban a tárgyalást előkészítő fázissal azonosítható, amely viszont ugyanúgy jelen van az angol-amerikai eljárásokban is. Az az angolszász álláspont pedig, hogy a kontinentális rendszerekben a (per)bíró is „nyomozást végez” az igazság kiderítése érdekében, félreértelmezhető, hiszen a funkcióelválasztás következetes érvényesítése okán a tényleges nyomozásban tényszerű, hogy a (per)bíró nem vehet részt, az viszont, hogy az anyagi igazság érdekében a bíró maga végez bizonyítást a tárgyaláson, valójában nem – eljárásjogi értelemben vett – nyomozás. Végül azért sem találom szabatos jelzőnek a kontinentális európai eljárásokra az

inkvizitórius kifejezést, mert hozzátapad az a negatív jelentéstartalom, amely összeköti a kifejezést a tortúrával, valamint az igazságtalan eljárásokkal.

A másik, angolszász eljárásra alkalmazott jelző az akkuzatórius, amelynek a kontinentális eljárással való szembeállítását nem tartom megfelelőnek. A szó a latin *accuso*:¹⁹⁶ bevádol, vád alá helyez kifejezésből ered, a magyar jogtudomány pedig az akkuzatórius és inkvizitórius eljárás legmarkánsabb különbségét abban látja, hogy a bírói (ítélkezési) eljárás csak vád alapján indulhat-e meg, vagy pedig hivatalból is (és további lényeges különbség a vádlói és a bírói funkció elválasztása is). Ahogyan láthattuk, az angol-amerikai jogrendben és a jogtudományban az akkuzatórius jelző mást jelent, elsősorban a vádló bizonyítási kötelezettségét takarja (amellyel összefüggésbe hozzák az ártatlanság vélelmét, valamint az önvádra kötelezés tilalmát is). Mi több, azt is láthatjuk, hogy a magyar jelentéstartalom, azaz a vádhoz kötöttség és a funkciómegosztás követelménye az angol-amerikai értelmezésben viszont alig-alig jelenik meg. A megkülönböztetés ennek mentén tehát csak látszólagos lehet. Nemcsak a magyar jelentéstartalmú vádhoz kötöttség és funkciómegosztás ugyanis az, amely mindkét jogrendszerben jelen van, hanem a vádlói (vád)bizonyítási kötelezettség is (pl. hatályos Be. 7. §). Így tehát a szembeállítás nem valós, hiszen az akkuzatórius jelző mindkét jelentése alkalmazható mind a mai angolszász, mind a kontinentális jogrendszerekre. (Ezt pl. Spencer is megerősíti megállapításai során.)

Áttérve a magyar hármass felosztásra, tulajdonképpen két pont mentén látok lehetségesnek megállapításokat tenni, mindkettő a vegyes rendszer kifejezéshez kapcsolódik. Úgy vélem ugyanis, hogy a vegyes rendszer mint különálló harmadik kategória önmagában nem is igazán létezik, hiszen vagy minden rendszert vegyesnek tekintünk, vagy pedig egyikre sem alkalmazható ez a kifejezés. Az első megállapítás Király teóriájában is tettenérhető, és ebben a megközelítésben vele értek egyet. Modellekben gondolkodás esetében ugyanis a tisztán vádelvű vagy nyomozóelvű modellnek megfelelő eljárás (nem szűkítve le azokat rendszerelvekre mint ahogy Erdei teszi) vélhetően nem létezett, és ma sem létezik. Az egyes korok/országok rendszereit legfeljebb megközelítőleg tudjuk egyik vagy másik kategóriába besorolni, nagyobb segítséget nyújt inkább, ha alapelveket emelünk ki és hasonlítunk össze. De nemcsak történelmi korokat illetően, hanem nemzetközi összehasonlításban sem vezet eredményre a három modell országokra értelmezése, hiszen ahogy fentebb láthattuk, a

---

¹⁹⁶ Györkösy Alajos: 9.

gyakorlatilag mindenhol uralkodó kétszakaszos eljárásokban (nyomozás, tárgyalás) könnyűszerrel szemezgethetünk az inkvizitórius és akkuzatórius rendszerhez tartozó elvek közül, azaz valamennyi eljárásra a vegyes jelző illik leginkább. Így tehát a vegyes jelző, mint megkülönböztető jegy értelmét is vesztheti, az angolszász és a kontinentális jogrendek „közös” vegyességükben ennek mentén nem lesznek tisztán elválaszthatók.

A másik oldalról nézve viszont, ha az akkuzatórius és inkvizitórius rendszereket a leglényegesebb szembenálló és egyben – Erdei elméletét elfogadva – egymást kizáró elvek mentén képzeljük el, elsősorban akként, hogy a vádelvű eljárásban a domináns elv a vádelv, azon belül pedig a vádhoz kötöttség és a funkciómegosztás, míg a nyomozóelvűben a hivatalbóli bírói eljárás és a funkciók el nem választása, úgy a korábbi korok eljárásai között esetleg, de a mai modern jogokban – legyen az angolszász vagy kontinentális – inkvizitórius eljárást nem fogunk találni, de ennek okán már a vegyes mint harmadik modell is értelmét veszti. Ahogyan azt később részletesen is ki fogom fejteni, a hivatalbóliságnak (illetve a legalitásnak) többféle jelentésrétege képzelhető el, de a legszűkebb (eredeti) értelemben az a vádhoz kötöttség elvével konkuráló elv (azaz, hogy a bíróság hivatalból, vád nélkül is gyakorolhat-e ítélkező funkciót, vagy csak vád alapján). Ennek értelmében, illetve azt is figyelembe véve, hogy a tárgyalás sokak szerint alapvetően a büntetőeljárás fő szakasza, és a nyomozás ennek csak előkészítése, valamennyi modern eljárás csakis akkuzatórius lehet, hiszen sem az angolszász jogban, sem a kontinentális Európában nem láthatunk példát vád nélkül, hivatalból indítható (ítélkezői) bírói eljárásra. Itt viszont érdemes előhívunk a XX. század eleji eljárás-jogászaink megállapítását, miszerint a fentiek fényében végső soron a vegyes jelző helyett sokkal helyesebb a vádelvűt alkalmazni. Be kell ugyanis látni, hogy a vádrendszerű eljárás differentia specifikái, szemben a nyomozóelvű eljárás rendszerelvével teljes körben igazak a napóleoni, illetve az ezt követő (vegyesnek mondott) eljárási kódexekre. Az pedig, hogy a nyomozásban fellelhetők esetlegesen inkvizitórius elvek (írásbeliség, titkosság), még nem teszi a bírósági eljárást – ahol a vádelv kizárólagosan szóba jöhet, hiszen ez a nyomozás relációjában értelmezhetetlen – nem vádelvűvé.

A kérdés végülis az, hogy mit kívánunk összehasonlítani mivel. Ha történelmi korok és országok eljárásait kívánjuk összevetni, annak vizsgálatára alkalmas lehet az akkuzatórius–inkvizitórius modellek használata, de ez esetben vagy csak alapelveket vetünk össze, ám ekkor csak – Király nézete mentén – a vegyesség akkuzatórius vagy

inkvizitórius súlypontjait határozhatjuk meg, vagy a két modellt – Erdei nyomán – csak a legszűkebb, egymást kizáró rendszerelveire korlátozzuk, és így valóban alkalmazhatóak lesznek történelmi korszakok eljárásaira. Itt azonban elegendő a két kategória, hiszen ahogy fent kifejtettem, a vegyes modell ilyen értelemben szintén vádelvű. Ha viszont nemzetközi összehasonlítást kívánunk tenni, akkor sem az alapvető magyar, sem az angolszász megközelítés nem lesz kielégítő. Ez esetben célszerűbb vagy azt elfogadni, hogy minden rendszer „vegyes”, és ennek mélységét érdemes vizsgálni, vagy pedig az angol-amerikai és a kontinentális büntetőeljárás elkülönítésére a legmarkánsabb elhatárolási kör a bíróság és a felek tárgyalási bizonyításban játszott szerepe lesz (ügyféli kontra nem ügyféli vagy prezidenciális bizonyítás).

3.4. Kísérlet egy büntetőeljárás rendszer-modell felállítására

A fent írt rendszerezési nehézségekre is figyelemmel kísérletet kívánok tenni, egy olyan, más megközelítésű rendszermodellezés felvázolására, amely a vádelvű–nyomozó elvű felosztás, nevezetesen annak – Erdei által is jelzett – egymást kizáró rendszerelvein alapszik ugyan, azonban nem a mai alapelvek rendszerezésére, hanem inkább a modern vádelvű eljárás ma már mindenhol uralkodó kifejlődésének magyarázatára, és ez okból inkább a történelmi rendszerek kategorizálására szolgál. Mindezzel pusztán egy új szemszögű megközelítést kívánok kínálni, amellyel éppen az bizonyítható, hogy a vádelv megléte vagy éppen hiánya az a tényező, amely eljárási rendszerek, és egyben minden modern büntetőeljárás kialakulásához vezet.

Modellezésem alapját az eljárási pozíciók közötti viszonyrendszer, vagy pólusrendszer (azaz maga a vád, és a vádelv kérdése) jellemzi, nem foglalkozik tehát olyan elemekkel, amelyek e kategórián kívül esnek, és egyébként is megjelenhetnek minden modellben. (Ilyen például a szóbeliség – írásbeliség, vagy a közvetlenség kérdése.)

Az eljárási pozíciókból kiindulva nézetem szerint két kétpólusú, és egy hárompólusú modell körvonalazható. Az előbbieket közül az egyiket a beavatkozás-mentesség jellemzi, míg a másik nyomozóelvi-jellegű. Ehhez képest a hárompólusú modell az, ami a vádelven alapszik. Történelmi kialakulásukat tekintve a horizontálisan kétpólusú beavatkozás-mentes modell alakult ki elsőként, míg a vertikálisan kétpólusú

nyomozóelvű, illetve a hárompólusú vádelvű modellek esetében sorrendet nehéz meghatározni, inkább a párhuzamosság áll a legközelebb az igazsághoz.

1. *A horizontálisan kétpólusú, beavatkozás-mentes modell.* A jogtörténeti írások zöme egyezően rögzíti, hogy a büntető-igazságszolgáltatás legkezdetlegesebb formája a *bosszú* volt. A bosszúnak több formája is ismeretes, mégis a legelső típusa a *magánbosszú* volt. A vádelv szempontjából azért is tekinthető ez éles határvonalnak, mert ezen pontig mondhatjuk azt a büntető-igazságszolgáltatásról, hogy *beavatkozás-mentes*, hiszen a bosszúállás nem függ mástól, mint magától a sértettől, abba sem más személy, sem más „szerv” (pl. törzsi vezető) nem szól bele. Kijelenthető tehát, hogy ekkor *nem létezik még a vádelv, hiszen nincsen ki előtt vádolni*. Látható lesz ugyanis, hogy a vádelvről kizárólag *hárompólusú* (vádoló – vádlott – ítélkező) modellben lehet szó, míg a magánbosszún alapuló megoldás szigorúan *kétpólusú*.

Figyelmet érdemel a bosszú másik ismert formája, a *vérbosszú* is, amit az elhatárolás érdekében *közösségi bosszúnak* is nevezhetünk. A közösségi bosszú alapja több minden lehetett: így pl. ha a cselekmény sértette maga nem képes a bosszúállásra (mert pl. megölték, vagy gyermekkorú), vagy, ha a cselekmény az egész közösséget érintette. Ahogyan Balogh írja, a közösségi bosszú azért maradt fenn sokáig, mert a különböző törzsek közötti konfliktusmegoldásnak ez volt az egyetlen eszköze, míg a magánbosszú csak egyazon törzshöz tartozók között jelentkezhetett.¹⁹⁷ A közösségi bosszú esetén viszont az „eljárás” már nem beavatkozás-mentes, ekként közeledik a vádelvhez, ugyanis a közösség sok esetben egyfajta kérés alapján állt bosszút, bár ez nem volt szükségszerű, a közösség e nélkül, pusztán a sérelem miatt is bosszút álhatott.

2. *A vertikálisan kétpólusú, nyomozó elvű modell.* Jellemzője, hogy ez esetben is két lényeges eljárási helyzet realizálódik, ám, míg a beavatkozás-mentes modell horizontális jellegű, addig ez vertikálisnak mondható, azaz nem az azonos szintű „megtorlás”, bosszúállás jellemzi, hanem az egyik (a „hatósági”) pozíció (magasan) a másik felett áll.

Ez a felső pozíció pedig a bírói, azaz az ítélkezői, de egyben vádlói szerepet is betöltő funkció, míg a másik oldalon („lent”) a vádlott helyezkedik el. E rendszer kétpólusú jellegét, és egyben az inkvizitórius modell fő jellemzőjét éppen a *vádlói és az ítélkezői funkció teljes vagy részleges összeolvadása, és a valódi vádhozkööttség hiánya* adja (ehhez képest mellékes az, hogy a per egyébként pl. írásbeli vagy szóbeli-e, vagy, hogy alkalmaznak-e kínvallatást).

¹⁹⁷ Balogh – Edvi Illés – Vargha I.: 29.

E rendszeren viszont már kívül marad a sértett, és nem kap eljárási szerepet, illetve élhet a védelem elve, a védő azonban csak a vádlott mellett álló járulékos elem, nem önálló pólus.

3. *A hárompólusú vádelvű modell.* Bár az előbb vázolt, és ezen rendszert sok szempontból a párhuzamosság jellemezte, mégis úgy vélem, hogy a büntető igazságszolgáltatás evolúciója egyértelműen a vádelvű eljárásban csúcsosodik ki, mind a hatékonyság, mind a racionalitás, mind az igazságosság és az alapjogok szempontjából.

E modell lényege, és egyben sikerességének alapja, hogy a megvádolt személytől elkülönülten van jelen egyrészt egy vádló, másrészt egy ítélkező funkció, továbbá e két funkció egymástól is el van választva, egyben az ítélkezői tevékenység megindítása a vádló vádjának kizárólagos függvénye.

A fent írtak valóban tisztán elméleti modellt kínálnak, amely azonban reményeim szerint még inkább áttekinthetővé teszi egyrészt a rendszerek közötti legalapvetőbb különbségeket, másrészt az eljárási rendszerek fejlődését (evolúcióját), harmadrészt pedig a vádelv és a vádelvű eljárás központi szerepét, amelynek további részletkérdéseivel a dolgozatom második részében fogok foglalkozni.

4. AZ ALAPELVEK (JOG)FORRÁSAI

További vizsgálatokhoz és következtetésekhez szükségesnek tartom áttekinteni bizonyos mélységben az alapelvek jogforrási rendszerét is. A jogforrások skálája széles, a büntetőeljárás törvényen kívül magasabb források – az Alaptörvény és egyes nemzetközi egyezmények – is tartalmaznak büntető eljárásjogi alapelvet, de egyes elvek – különösen, amelyek nem csak a büntető igazságszolgáltatásra érvényesek – megjelennek más jogszabályokban is. Előfordulnak olyan kvázi jogforrások is, amelyek nem deklarálnak, hanem inkább értelmeznek egy-egy alapelvet. Ilyenek lehetnek bírósági iránymutatások, bírósági vagy alkotmánybírósági eseti döntések, legfőbb ügyészi utasítások, állásfoglalások.

Az alapelvek forrásainak és a később tárgyalandó csoportosításának kérdésköre összefügg. Egyrészt egyes szerzőknél az egyik csoportalkotó ismérv épp a források szerinti felosztás. Ez okból a források elemzése, vagy említése az alapelvekkel

összefüggésben általában nem önálló témaként, hanem a csoportosítással együtt szokott megjelenni, bár van olyan szerző is, aki külön áttekinti e kérdéskört is.¹⁹⁸ Másrészt, a legáltalánosabb, ún. szervezeti és működési elvekre való felosztás egyik alapja általában a jogforrásokban való megjelenés szokott lenni (amely azonban, ahogyan látni fogjuk több ponton csorbát szenved).

4.1. Alapelvek a büntetőeljárás törvényben

Az alapelvek jogforrásainak vizsgálatakor célszerű magából a büntetőeljárás törvényből kiindulni, mert vélhetőleg mindig is a kódex lesz az alapelvek legrészletesebb forrása.

Farkas utal rá, hogy a kelet-európai országok jogrendjében megszokott csak, hogy a büntetőeljárás alapelveit a kódex elején, katalógus-szerűen rögzítik, míg a nyugat-európai országokra ez nem jellemző, ott az alapelveket a törvény azon részeiben rögzítik, amelyre vonatkoznak.¹⁹⁹ Tremmel pedig kifejezetten szükségesnek tartja, hogy a jogalkotó rögzítse az alapelveket a törvény elején, amely segítséget jelent a jogalkalmazónak a részletszabályok értelmezéséhez.²⁰⁰

Az I. Bp. esetében tapasztalhattuk, hogy nincs külön alapelvi fejezet, ezután azonban valamennyi kódex tartalmazott alapelv-katalógust a törvény elején. Míg azonban a korábbi jogszabályok e fejezetek címében meg is jelenítették az alapelvek vagy alapvető elvek kifejezést, addig a III. Be., majd a hatályos Be. már az „Alapvető Rendelkezések” címet alkalmazta, bár a fejezetek továbbra is elsősorban alapelveket tartalmaztak. A III. Be. indokolása szerint az eltérő elnevezés magyarázata, hogy „A törvény nem alkalmazza az „alapelv” kifejezést, ami elméleti minősítés, hanem kötelező szabályokat fogalmaz, amelyeknek részletes kibontása a törvény későbbi fejezeteiben található.” A fejezet tartalmát illetően pedig azt mondja, hogy „A törvény I. Fejezete „Alapvető rendelkezések” cím alatt az eljárás néhány alapelvét, valamint az egész büntetőeljárásban irányadó más szabályokat állapít meg.” Az elvek – a II. Be.-hez képest – eltérő tagolását pedig azzal indokolta, hogy „Néhány alapvető elvnek az elhelyezése célszerűbb a törvénynek olyan más rendelkezései között, amelyek a tényleges alkalmazásra vonatkoznak. A nyilvánosság, a szóbeliség, a közvetlenség

¹⁹⁸ Pl. Király (2008): 109-110., vagy Farkas-Róth (2018): 89-90.

¹⁹⁹ Farkas – Róth (2018): 90.

²⁰⁰ Herke – Fenyvesi – Tremmel (2012): 47-48.

alapelvének szabályai a bírósági tárgyalásra vonatkozó rendelkezések között található, az elfogulatlan (pártatlan) igazságszolgáltatásra utaló normák pedig a bírák és más személyek kizárásának szabályai között fedezhetők fel.” Szintén tartalmazott az indokolás utalást arra is, hogy mi az – akkor hatályban volt – Alkotmányban, és a Be.-ben rögzített elveknek a viszonya, valamint tisztázza a szervezeti és működési elvek jogi deklarációja különbözőségének okait is: „A törvény az I. Fejezetében azonban nem sorol fel minden elismert alapelvet, amelyek már helyet kaptak az Alkotmányban vagy a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló törvényben. [...] Az Alkotmányban deklarált alapelvek közül a törvény azokat határozza meg, amelyek a büntetőeljárás menetét végigkísérik (működési alapelvek), de nem szól külön az igazságszolgáltatás szervezetét jellemző elvekről.”

Röviden, de utalt arra is a korábbi Be. indokolása, hogy „A törvény figyelemmel van arra, hogy a büntetőeljárásban irányadónak tekintendők a nemzetközi egyezményekben megállapított szabályok, főként a Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmányában és az Egyezményben szereplő rendelkezések.”

Az új Be. indokolása ezt a koncepciót viszi tovább, mi több, szinte rosszállóan tekint az alapelv kifejezésre, amelyet a nehezen értelmezhető „jogelméletnek” kíván meghagyni: „A jogelméletben használt „alapelv” fogalma, illetve annak is az „elv”-része a határozott, kötelező magatartási szabályt tartalmazó jogszabály tekintetében azonban nehezen értelmezhető. Mindezek mellett a jogelmélet a büntetőeljárás alapelvei közé számos, a büntetőeljárás törvényekben nem szereplő általános tételt is beilleszt, így az elméleti és jogalkotási fogalom egyébként sem fedné le ugyanazt a kört. Az alapelvek fogalomra ezért indokolt a jogelmélet kizárólagosságát fenntartani és a büntetőeljárás törvényben már a névválasztással tükrözni azt, hogy a jogállami büntetőeljárásnak a jogtudomány által kidolgozott és leírt elvei az Alaptörvény T) cikk (1) bekezdésének is megfelelően általánosan kötelező, egyúttal alapvető jelentőségű magatartási szabályok.”

Az új Be. indokolása magyarázatot ad a törvényben rögzített alapelvek körét illetően is: „Az Alapvető rendelkezések összeállításánál lényeges szempont volt, hogy a jogelmélet által kidolgozott alapelvek közül a büntetőeljárás törvényben ne szerepeljenek olyan, az Alaptörvényben is rögzített szervezeti jellegű szabályok, amelyek büntetőeljárás-specifikus vonásokkal nem rendelkeznek. [...] Szintén kiválasztási szempont volt, hogy a szervezeti jellegű szabályok mellett azon működési jellegű rendelkezések nevesítése sem szükségszerű, amelyeket szintén az Alaptörvény

fektet le, ugyanakkor nem vonatkoznak általánosságban az egész büntetőeljárásra, vagy számos kivételt szükséges biztosítani, így az elv tartalmát az adott eljárási szakaszra vagy jogintézményre vonatkozó részletszabályozás hatékonyabban képes közvetíteni.” Mindezek dacára – a fenti két okot mindjárt meg is cáfolva – később mégis azt rögzíti az indokolás, hogy „A jogalkalmazás eligazítása érdekében ugyanakkor a bevezető részben mindenképp indokolt megjeleníteni a kizárólag a büntetőeljárásra vonatkozó, a kodifikációval kitűzött „eszményi” büntetőeljárás lényegét megragadó alapelveket függetlenül attól, hogy tényleges érvényesülésük esetleg csak az eljárás valamely szakaszában, vagy részletszabályok útján biztosítható. E kör meghatározásánál nem befolyásoló tényező az sem, hogy az ide sorolt alapelvek egy részét az Alaptörvény is tartalmazza, hiszen még az alapvető rendelkezések közt történő megfogalmazás is szükségszerűen részletesebb és érdemi, a büntetőeljárás-specifikus tartalommal tölti ki az alkotmányos követelményeket.”

A két törvény indoklásaiban írt fenti magyarázatokat a magam részéről nem találok kielégítőnek, illetve magát a szabályozási megoldást sem tartom szerencsésnek. Nemcsak az elnevezés problémás, hanem az elvek közötti szelektálás is, valamint az indokolások lényegében a saját szempontjaik meghatározásánál önmagukkal is ellentmondásba kerülnek.

A szakirodalom egyébként a fenti elnevezésbeli, felsorolásbeli változtatásoknak nem tulajdonított nagy jelentőséget. Király utal csak rá, hogy a III. Be. „takarékosan bánik az alapelvek felsorolásával” és nem itt (azaz az I. Fejezetben) szerepeltet néhány elvet, így pl. a bizonyítékok értékelését, a nyilvánosságot, vagy a közvetlenséget.²⁰¹

Elsőként megkérdőjelezhető az indokolások azon érve, miszerint az „alapelv” szót azért nem alkalmazza a törvény, mert az „elméleti minősítés”, vagy „jogelméleti” kategória. Véleményem szerint az alapelv ugyan elméleti kategória, de ugyanúgy elméleti kategória valamennyi eljárásjogi jogintézmény, amelyet az elmélet vizsgál. A contrario: hiába elméleti egy kategória, azzal, hogy jogszabályi megfogalmazást nyer, mi több szabályként, előírásként érvényesül (a normativitás kérdéskörénél erre visszatérek), máris „gyakorlati” kategória lesz. Így teljesen észszerűtlen tagadni az alapelvek gyakorlati jelentőségét, hiszen a korábbi jogszabályok – legteljesebb körben az 1973. évi I. törvény – az „Alapelvek” kifejezést alkalmazták, és az elvek széles körét rögzítették az első fejezetben. Megjegyzem továbbá, hogy az új polgári perrendtartás (2016. évi CXXX. törvény) továbbra is az „alapelvek” kifejezést alkalmazza (I. Fejezet,

²⁰¹ Király (2008): 109.

2. cím), de ugyanez igaz az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvényre is (I. Fejezet 1. cím.). Ezeknél a szintén eljárási kódexeknél a jogalkotó viszont nem tekintette az alapelvek kifejezést „(jog)elméleti” kategóriának.

Úgyszintén irrelevánsnak tartom az indokolás azon megállapítását, amely szerint – szemben az elméleti kategóriával – az „Alapvető rendelkezések” cím kötelező szabályokat sorol fel. Hiszen nem a cím elnevezése határozza meg az elvek normativitását, hanem az elv megfogalmazása, illetve a szabály rendszerbeli elhelyezkedése. (A II. Be. is kötelezően alkalmazandó szabályokat rögzített, nem opcionális rendelkezéseket.)

Fel kell továbbá hívni a figyelmet arra is, hogy az elnevezésbeli módosítástól függetlenül mindkét törvény első fejezete javarészt így is alapelveket rögzít, ettől csak kevés kivételt találunk. E körben viszont azt kell megjegyezni, hogy olyan ténylegesen „alapvető rendelkezéseket”, mint amilyen az eljárási akadályok köre, vagy a törvény hatálya, eleve nem indokolt egy cím alatt kezelni klasszikus alapelvekkel, hiszen az félreértésre adhat okot. A közös pont pusztán annyi, hogy valamennyi „alapvető” kategória, tehát az egész jogszabályra vonatkozik. Így viszont szelekció szükséges ahhoz, hogy a III. vagy az új Be. I. Fejezeteiből mi számít alapelvnek, és mi „egyéb alapvető rendelkezésnek”.

A III. Be. esetében nem volt vitás, hogy az 1. § a funkciómegosztás elvét, a 2. § pedig a szűkebb értelemben vett vádelvet rögzítette. Kérdéses volt azonban, hogy a bírósági eljáráshoz való jog, és a felelősség kizárólagos bírói megállapítása [3. § (1)-(2) bekezdések] milyen típusú alapelv (hiszen az indokolás szerint a nem működési elvek, hanem szervezeti, vagy alkotmányos jellegű elvek nem kerültek be a törvénybe), vagy alapelv-e egyáltalán. A jogorvoslati jogot [3. § (3) bekezdés] klasszikus alapelvnek tekinthetjük. A védelem elve ugyanígy az, azonban szintén kérdéses, hogy a pusztá deklaráción kívül az 5. § további „részletszabályainak” (szabaddlabon védekezés, annak korlátai stb.) itt van-e a helyük. Alapelv a bizonyítási teher, az önvádra kötelezés tilalma, és az ártatlanság vélelme is (4., 7., 8. §-ok). A hivatalbóli eljárás (6. §) vitán felül alapelv, azonban a törvény ugyanitt szabályozta az eljárási akadályok körét is, amelyek nem elvi jellegűek (legfeljebb a nemzetközi dokumentumokból ismert ne bis in idem elv). Az anyanyelv használata inkább alapvető jogosultság mint alapelv. Ellenben a büntetőjogi felelősség önálló elbírálása és a törvény hatálya semmiképpen nem tekinthető alapelvnek.

Az új Be. ehhez képest egy racionálisnak tűnő szelekciót hajtott végre, és alapvetően büntetőeljárás-specifikus elveket hagy meg az I. Fejezetben. Így a bírósági eljáráshoz való jog, illetve a bíróság igazságszolgáltatási monopóliuma már nem szerepel itt, de ezen az alapon kerül ki a jogorvoslati jog is, hiszen az sem kizárólagosan büntetőeljárás elv.

A megmaradó, korábban az indokolás által „eszményinek” titulált elvek kapcsán ezt írja az indokolás: „[...] az alapvető rendelkezések közül nem hiányozhat a funkciómegosztás, a védelem, az ártatlanság védelme, ehhez kapcsolódóan a bizonyítási teher és az in dubio pro reo elve, a védelemhez való jog, a hivatalból való eljárás, a büntetőeljárás akadályai, a büntetőjogi felelősség önálló elbírálása, az alapvető jogok, különösen az emberi méltósághoz, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog védelme, továbbá az anyanyelv használatának biztosítása és ezzel összefüggésben a büntetőeljárás nyelve.” Ehhez annyit fűzhetünk hozzá, hogy a szűkítés valóban helytálló, azonban a büntetőjogi felelősség önálló elbírálása, és a büntetőeljárás akadályai (többségükben) nem alapelvek, ugyanakkor az anyanyelv használat szintén nem tekinthető specifikusan büntetőeljárás követelménynek, míg az alapvető jogok védelmét sem szokás alapelvnek tekinteni (ld. később).

Az új törvény átrendezi az alapelvek sorrendjét is. Kérdés, hogy ez erő- vagy fontossági sorrendet jelez-e. Az új sorrendben: 1. az ártatlanság védelme, 2. az alapvető jogok védelme, 3. a védelem joga, 4. a büntetőeljárás alapja és akadályai (itt található meg az officialitás és a ne bis in idem elve, utóbbit ezúttal egyértelműen kiemelték), 5. az eljárási feladatok megosztása, 6. az ítékezés alapja és vádhoz kötöttsége, 7. a bizonyítás alapvetései (itt bizonyítási teher, az önvádra kötelezés tilalma, és az in dubio pro reo elv kerül kibontásra), 8. a büntetőeljárás nyelve és a nyelvhasználat joga.

Új elv tehát – amely a III. Be-ben is szerepelt, de nem összefoglalva, és nem alapelvi kategóriaként – az alapvető jogok védelme. Mint ahogy a következő pontokban látni fogjuk alkotmányos és nemzetközi szinten ezen elvek (emberi méltóság tiszteletben tartása, korlátozott alapvetőjog-korlátozás) mindenhol világosan deklaráltak. A személyi szabadság korlátozása is ez utóbbi elveszélybe került át, így ezen elv leválik a védelem elvéről (a III. Be. a két elvet együtt szabályozta). Az arányos (jog)korlátozás elve és az emberi méltóság tiszteletben tartása a III. Be.-ben csak az eljárási cselekmények kapcsán volt rögzítve (60. §). Megjegyzem, a II. Be. szintén tartalmazott egy hasonló tartalmú elvet az alapelvi fejezetében (4. §, a személyi szabadság és más állampolgári jogok biztosítása).

Mind a III., mind az új Be. kapcsán problémásnak találom továbbá azt az indokot, hogy a törvény elején csak az általánosan, az egész eljárásra alkalmazandó elveket kell rögzíteni, míg az adott eljárási szakaszra vonatkozó elvárás csak az adott törvényhelynél szerepel. Tipikusan ilyenként említik az indokolások a nyilvánosság, a szóbeliség és a közvetlenség elvét. A nyilvánosság kifejezés ugyan szerepel a törvények tárgyalással kapcsolatos részében (III. Be. 237. §, új Be. 436. §), azonban a szóbeliség és a közvetlenség elvét hiába keressük a jogszabályokban, arra csak áttételes szabályokból következtethetünk. Egyedül a II. Be. volt, az, amely kifejezetten deklarálta a közvetlenség és a szóbeliség elvét, méghozzá az alapelvi fejezetben (II. Be. 10. §).

A fenti megállapítás további következtetése, hogy mindkét törvényben továbbra is voltak és vannak olyan elvek az I. Fejezetben, amelyek nem érvényesek minden eljárási szakaszra. Ilyen tipikusan a funkciómegosztás elve. A nyomozási szakaszban a vádlói és ítélkezési funkció elválasztása szóba sem kerülhet, hiszen ítélkezési funkció meg sem jelenik. Ugyanígy csakis a bírósági szakaszra lehet érvényes a vádhoz kötöttség elve is, amely épp azt mondja ki, hogy a bíróság az ítélkezés során csak vád alapján járhat el, amelyhez kötve is van.

Álláspontom szerint tehát nem szükséges ragaszkodni ahhoz a megoldáshoz, hogy csak azon elvek kerüljenek a törvény elejére, amelyek az eljárás valamennyi szakaszára érvényesek. A III. Be. óta az a törekvés figyelhető meg, hogy szakítani kell a nyomozás és a tárgyalás egyenrangú eljárási szakaszokként való felfogásával (de azzal mindenképpen, hogy a tárgyalás csak a nyomozási bizonyítékok leellenőrzése legyen), és a tárgyalás központi szerepét, valamint a nyomozás előkészítő jellegét indokolt hangsúlyozni. Ezt erősítik a III. Be. általános indokolásában lefektetett koncepcionális, rendszertani tételek („A törvény alapjául szolgáló elvek”), amelyek szerint: „1. A büntetőeljárásban a jelenleginél jobban kell érvényesülnie a feladatok elkülönítése és ezen belül a funkciómegosztás elvének. Tisztán el kell határolnia a rendőri, ügyészi és bírói teendőket. 2. Olyan eljárást kell kialakítani, amelyben - legalábbis az alaptípust tekintve - érvényesül az a tétel, hogy a büntetőjogi felelősség kérdése a közvetlenség elvének tiszteletben tartásával a tárgyaláson dől el, és amelyben a mainál erőteljesebben érvényre jut a kontradiktórius elv, ezen belül pedig a felek rendelkezési joga.” E koncepciónak is megfelel az, hogy akár tárgyaláson realizálódó alapelvek a törvény elejére kerüljenek. Az ezzel ellentétes szemlélet következetes végigvitele lényegében az alapelvi fejezet szinte teljes kiürüléséhez vezetne.

Úgy tűnik, hogy az alapelvek eljárási törvényben való rögzítését a leghelyesebben a II. Be. oldotta meg, mind a fejezet címének megválasztásában, mind a klasszikusnak mondható alapelvek egy helyen való rögzítésében. A legkövetkezetesebb szabályozás tehát az lenne, ha a törvény elején alapelvek cím alatt felsorolásra kerülnének a klasszikus elvek, míg alapvető rendelkezések cím alá kerülnének az egyéb, de általánosan érvényes szabályok.

4.2. Az alapelvek alkotmányos forrásai

Fontos büntetőeljárási alapelvek nemcsak a büntetőeljárási törvényben, hanem alkotmányos szinten, korábban az Alkotmányban, ma az Alaptörvényben is szerepelnek. Érdekessége a szabályozásnak, (a magam részéről nem tudom benne a következetességet felfedezni), hogy a büntetőeljárási alapelvek közül egyesek csak a büntetőeljárási törvényben, mások csak az Alaptörvényben, megint mások egyidejűleg mindkét jogszabályban szabályozottak. A látszólagos jogalkotó következetlenség azonban nem csak a Be. megalkotóinak róható fel, mind a III., mind az új Be. ugyanis – ahogyan korábban már idéztem – igyekezett magyarázatot adni a Be.-be bekerülő elvek és az alkotmányos elvek összefüggéseire. Bár az új Be. már következetesebb abban, hogy büntetőeljárás-specifikus elveket igyekszik a kódexben szabályozni, mégis vannak olyan Alaptörvényben lefektetett, sokak által büntetőeljárási alapelvnek vélt tételek (pl. „tisztességes”, „észszerű időn belül lefolytatott” eljárás), amelyek viszont a Be.-nek nem részei. Ez fordítva is igaz, úgy tűnik, hogy egyenrangúnak tekinthető, kifejezetten büntetőeljárási alapelvek közül néhány elv alaptörvényi és büntetőeljárási törvényi szinten egyaránt rögzített (ártatlanság vélelme, védelem elve), míg ehhez akár szorosan kapcsolódó elvek (bizonyítási teher kérdése, de ilyen a vádelv és részelemei is) csak az eljárási kódexben szerepelnek, az Alaptörvényben nem.

Az Alaptörvény jogforrási elemzésén túl fontos szem előtt tartani az Alkotmánybíróság alapelvekre vonatkozó határozatait is. Tóth pl. részletesen vizsgálta az AB (és az EJEB) egyes alapelvek (és más büntetőeljárási jogintézmények) vonatkozásában hozott döntéseit, Farkas pedig az alkotmányos büntetőeljárás vizsgálata során szintén elemez néhány alapelvi jellegű AB határozatot is (néhányra ezek közül magam is ki fogok térni).

Az alapelv-definícióknál már utaltam rá, hogy egyes szerzőknél megjelenik az alkotmányosság mint kritérium (ennek problémáit is vázoltam), de van olyan szerző, aki a büntetőeljárás alkotmányos alapelveit külön kategóriaként értelmezi. Farkasnál ezen elvek elméleti tézisekként mintegy felette állnak a Be.-ben deklarált elveknek, sőt a legfontosabb alapelveket éppen az alkotmányos elveknél, és nem a Be.-ben rögzített elvek körében elemzi.²⁰²

Farkas szerint az alkotmány az emberi és állampolgári alapjogok kapcsán teremt érintkezési pontot a büntetőeljárással, a szabályozás azonban szükségszerűen hézagos, mert az alkotmányok nem tölthetik be a büntetőeljárás szerepét, mégha az utóbbit – Kägi nyomán – alkalmazott alkotmányjognak tekinti is. Nem tartja továbbá az alkotmányos elvek listáját zártnak, mert a paradigmák változása az elvek körét is alakíthatja. Nem állítja viszont azt, hogy csak az tekinthető alkotmányos alapelvnek, ami magában az Alaptörvényben is szerepel, inkább az említett emberi, alapjogi színezet köti össze ezen elveket. Hangsúlyozza azt is, hogy ezen elvek elsősorban az eljárás bírósági szakaszához kötődnek, de egyes elvek megjelennek a nyomozás során is.²⁰³ Farkas tizennégy ilyen alkotmányos elvet ír le (pl. az igazságszolgáltatás és a büntetés állami monopóliuma, törvényes bíró garانتálása, a bírói meghallgatáshoz való jog, a védelemhez való jog, ártatlanság vélelme).²⁰⁴

Ha összevetjük, azt láthatjuk, hogy a korábbi Alkotmány és a hatályos Alaptörvény sem a büntetőeljárás alapelvek körét, sem a megfogalmazást tekintve lényegileg nem tér el egymástól.

Alapelvei jellegű rendelkezéseket az Alaptörvényben két helyen, egyrészt a szervezeti résznél, a bíróságok kapcsán, másrészt az alapvető jogok körénél találhatunk. A bíróságokról szóló részben a 25. cikk (1) és (2) bekezdéséből vezethető le azon elv, miszerint büntetőügyben igazságszolgáltatási tevékenységet csak a bíróság láthat el. Ezt a III. Be. megjelenítette az alapelvek között, de az új Be. szövegéből már kikerült. Az Alaptörvény azonban csak annyit rögzít, hogy „A bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységet látnak el.”, majd, hogy „A bíróság dönt a) büntetőügyben [...]”. Külön büntetőeljárás szabály hiányában azonban ebből önmagában nem következik

---

²⁰² Farkas – Róth (2018): 77-89.

²⁰³ Farkas – Róth (2018) : 77.

²⁰⁴ Farkas (2002): 81-96. E monográfiájában tizennégy elvet részletez. Később tankönyvében a felosztást kis mértékben megváltoztatja, így például az ártatlanság vélelmét kiegészíti az önvádra kötelezés tilalmával, a védelem elvét viszont itt már nem külön elvként, hanem a bírói meghallgatáshoz való joggal együtt ismerteti. Ld. Farkas – Róth (2018): uo.

egyértelműen, hogy büntetőügyben a büntetőjogi felelősség kimondásáról csak a bíróság jogosult dönteni, más nem (ehelyütt csak utalok az ügyészség szankcióalkalmazási – megrovás, pártfogó felügyelet – jogkörének kérdéskörére, még ha ez esetekben a döntés a bűnösség kimondása nélkül is történik meg). A döntés kifejezés ugyanis túl általános, hiszen a nyomozóhatóság és az ügyészség is döntést, sőt az eljárás szempontjából végleges döntést hoz, amikor például az eljárást megszünteti.

A 26. cikk további szervezeti alapelvet deklarál: a bíróságok és a bírák függetlenségét, a 27. cikk pedig a társasbíráskodás, és a laikus elem részvételét.

Ennél jóval több alapelvi értékű tételt találunk az Alaptörvény alapvető jogokkal kapcsolatos részében. A büntetőeljárás tárgyú rendelkezéseket a XXVIII. cikk foglalja keretbe, de további büntető eljárásjogi alapelvek fellelhetőek más alapjogokra vonatkozó rendelkezések között is.

A XXVIII. cikk hét bekezdést tartalmaz, azonban ebből kettő, a (4) és a (5) bekezdés anyagi büntetőjogi kérdéssel (*nullum crimen sine lege* elv) van összefüggésben, így csak a további öt bekezdés eljárásjogi, és abból is az egyik, az (1) bekezdés több elvet is tömörít.

A XVIII. cikk (1) bekezdése tehát gyűjtő kategória, és nemcsak büntető-, de polgári eljárásjogi vetülete is van: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.” E szabály tehát feltételezi – de nem deklarálja! – a vádelvet, megismétli a függetlenség elvét, amit a pártatlansággal kiegészít, valamint megjeleníti a nyilvánosság elvét is. Megfogalmazza továbbá a – nemzetközi dokumentumokban is rögzített – tisztességes eljárás elvét.

A tisztességes eljárás elve kapcsán megjegyzendő, hogy Király szerint ez egy ún. egyetemes alapelv, amely nemzetközi egyezményekből származik, azonban szerinte azokban a pontos definíciót, tartalmi elemeket nem találhatjuk meg, azt csak a bírói gyakorlat alakíthatja ki, továbbá ezen elvet az egyezmények további elvei egészítik ki, illetve magyarázzák meg.²⁰⁵ Tremmel pedig kifejezetten felhívja a figyelmet az ún. vezérelvek vagy szuperelvek veszélyére, mint amilyen a tisztességes eljárás elve is, ugyanis tartalmuk nehezen meghatározható, a büntetőeljárás viszont összetettebb annál, minthogy elveit egy-két szuperelvbe össze lehetne foglalni. Ezen szuperelvek viszont végső soron nem mások, mint más alapelvek gyűjteménye, amit helyesebb lenne e

²⁰⁵ Király (2008): 137-138.

néven nevezni, és nem önmagában alapelvként.²⁰⁶ Sári egyenesen azt mondja ki, hogy a tisztességes eljárás elemeit nem is lehet elvont módon felsorolni.²⁰⁷ Kardos Sándor pedig a tisztességes eljárás fogalmát rendkívül tágan, illetve garanciák nagymértékű halmazának nevezi, amelynek eleme többek között az eljárási feladatok elválasztása, a vádelv, és a hallgatás joga is.²⁰⁸

Korábban már volt szó a tárgyalási és nyomozási szakaszok eltérő kontinentális és angolszász felfogásáról. Itt csak utalok rá, a következő pontban pedig majd visszatérek arra, hogy a magyar jog mind az Alaptörvény (korábban az Alkotmány) mind a nemzetközi egyezmények implementálása során a *tisztességes eljárás* kifejezést alkalmazza, míg a kifejezés angol eredetije „*fair trial*”. A magyar jogalkotónak tehát jól láthatóan az alkotmányos garancia meghatározásakor nem volt kétséges, hogy a büntetőeljárás egészének, és nem csak a tárgyalási szakaszának kell tisztességesnek lennie.

A XXVIII. Cikk (1) bekezdésének további elve az észszerű időn belül történő elbírálás is. Mint fentebb írtam ezen alkotmányjogi előírások nemcsak büntető, de polgári eljárásjogi kitételeket is tartalmaznak. A polgári eljárásjog azonban az észszerű időn belül történő elbírálás elvét alapelvnek tekintette, és az már 1999-ben a VIII. Pp. novellával bekerült a korábbi törvénybe, még hozzá az alapelvekről szóló I. Fejezetbe (1952. évi III. törvény 2. §).²⁰⁹ Az észszerű idő követelményének megfelelő szabály a III. Be.-be a Pp.-hez képest csak hét évvel később, a 2006. évi XIX. törvénnyel került be, továbbá nem volt alapelvi kategória, és törvényszerkesztési elhelyezése miatt (A bírósági eljárás általános szabályai című XI. Fejezetben, Kifogás az eljárás elhúzóds miatt cím alatt) csak a bírósági eljárásra vonatkozott. Az új Be.-ben továbbra sem alapelvként jelenik meg ez az előírás, de az alkalmazási köre szélesedett, és már a teljes eljárás során kifogás terjeszthető elő az eljárás elhúzóds miatt (XXIV. Fejezet).²¹⁰

²⁰⁶ Herke – Fenyvesi – Tremmel (2012): 50-51.

²⁰⁷ Sári János: Alapjogok. Osiris Kiadó, Bp., 2004. 109.

²⁰⁸ Kardos Sándor: Gondolatok a tisztességes eljárásról. In: Holé Katalin – Kabódi Csaba – Mohácsi Barbara (szerk.): Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak. ELTE Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest, 2009. 200-204. (A továbbiakban: Kardos Sándor)

²⁰⁹ Az új Pp., a 2016. évi CXXX. törvény azonban már nem az alapelvek között szabályozza ezt a kérdést. Wopera a korábbi Pp. kapcsán úgy látta, hogy éppen e rendelkezés beiktatásával dőlt meg egy régi polgári perjogi tudományos vita, amely az alapelvek normativitásának kérdése körül folyt (erről később még szólni fogok). Közvetlenül az észszerű idő megsértésére alapítva ugyanis kártérítés volt követelhető. Ld.: Gáspárdy László – Wopera Zsuzsa – Kormos Erzsébet – Cserba Lajos – Nagy Andrea – Harsági Viktória: Polgári perjog általános rész. KJK Kerszöv, Budapest, 2005. 50. (A továbbiakban: Gáspárdy – Wopera – Kormos – Cserba – Nagy – Harsági)

²¹⁰ Korábban utaltam rá, hogy az USA több államának büntető eljárásjogi kódexében is alapelv-szerűen jelenik meg az eljárás ésszerű időn belüli való lefolytatásának követelménye.

Az Alaptörvény XXVIII. cikk (2) bekezdése az ártatlanság vélelmét rögzíti. Ez tehát a nyilvánosság elve után ismét egy kétszeresen szabályozott alapelv. A megfogalmazás a két jogszabályban szinte teljesen azonos, az – elv eljárásjogi tartalmát nem érintő – különbség annyiban áll, hogy míg a Be. (ahogyan a III. Be. is) bűnösség, addig az Alaptörvény büntetőjogi felelősség jogerős határozatban történő megállapításáról beszél.

Kétszeresen szabályozott a XXVIII. cikk (3) bekezdésében rögzített védelem elve is. Mindkét jogszabály hasonló abban, hogy deklarálja a védelemhez való jogot, az új Be. azonban bevezeti annak „hatékony” jelzőjét. További különbség abban áll, hogy míg a Be. a fentén túl a védő biztosítására, a személyes védekezésre, a szabadlábbon való védekezésre, illetve az ún. materiális védelemre (enyhítő és terhelő körülmények feltárása) tartalmaz szabályokat, addig az Alaptörvényben szerepel egy olyan kitétel is, ami a Be.-ben nem: a védő felelősségre-vonhatatlansága védői nyilatkozatai kapcsán.

Az ún. *ne bis in idem* elvet rögzíti a XXVIII. cikk (6) bekezdése, amelyet a kétszeres értékelés tilalmának is szokás nevezni. Az Alaptörvény és a Be. azonban ezt nem ilyen módon fogalmazza meg, hanem az azonos tényállás melletti korábbi jogerős elítélés esetére tiltja meg az újabb eljárás megindíthatóságát (kivételekkel). A Be. ezt a 4. § (3) bekezdésében, a büntetőeljárás akadályai között rögzíti, mi több az új Be.-ben immár a korábbi jogerős elítélés maradt az egyetlen, alapelvek között nevesített eljárási akadály (a III. Be. további eljárási akadályokat is rögzített az alapelvi fejezetében).

Végül a XXVIII. cikk (7) bekezdése a jogorvoslati jog alapelvét fekteti le. Ez szintén nem tisztán büntetőeljárási alapelv, éppen ezért az új Be. – ellentétben a korábbi törvénnyel – már nem is jeleníti meg ezt az alapelvi fejezetben.

A XXVIII. cikkben kívül vannak olyan további alapjogi rendelkezései az Alaptörvénynek, amelyek büntetőeljárási alapelvi karakterűek, vagy kifejezetten, vagy csak áttételesen. Ilyenek például a IV. cikk személyi szabadság elvonására vonatkozó szabályai, a III. cikk (1) bekezdésének a kínzás, embertelen bánásmód tilalmára vonatkozó előírása, vagy a VI. cikkben lefektetett, a magán- és családi élet, az otthon tiszteletben tartására vonatkozó alapjogok. Az új Be. – ahogyan már jeleztem – az alapvető jogok védelmére vonatkozó előírásait már egy helyen, és már az „alapelvi” fejezetben tartalmazza (2. §). Végül megemlíthető a törvény előtti egyenlőség elve – ezt sok szerző a büntetőeljárás szervezeti elvei között említi –, amelyet Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdése deklarálnak.

A büntetőeljárás alkotmányos forrásának tekinthetőek az Alkotmánybíróság büntetőeljárási alapelvekkel kapcsolatos döntései is. Egyes döntések kifejezetten alapelvekről rendelkeznek, de megfigyelhető az AB gyakorlatában, hogy egyéb büntetőeljárást érintő kérdés esetében is csaknem mindig visszanyúlik büntetőeljárási alapelvekig.²¹¹ Egyes, alapelvekre vonatkozó határozatokkal részleteiben is foglalkozom majd a konkrét elvek kapcsán.

Az AB határozatok és az alapelvek összefüggéseit többen is vizsgálták. Tóth összesen tizenkilenc AB határozatot tekint át, amelyek kifejezetten az ártatlanság vélelmével foglalkoznak (többségük nem állapította meg az alapelv sérelmét), majd további hármat emel ki, amelyek az önvád tilalmára vonatkoznak. Hozzáteszi – egyben rávilágít ezzel az összefüggésre – hogy a fenti döntések közül több kapcsolatba hozható mindkét elvvel, valamint a bizonyítási teherrel is. Két másik döntést pedig a kétszeres értékelés tilalmával kapcsolatosan elemez. Ezen kívül további AB döntéseket is ismertet az ügyészség, a bíróság és a védő kapcsán, valamint a bizonyítással összefüggésben is, ezen határozatok közül a legtöbb alapelvvel, így többek között a vádelvvel, a védelem elvével, a bíróság függetlenségével, a tárgyalás nyilvánosságával, közvetlenségével, valamint a bizonyítási teherrel áll kapcsolatban.²¹² Így csaknem minden döntés mögött alapelvi hivatkozás is felfedezhető.

Farkas is több AB határozatot kiemel, amelyek az alkotmányos büntetőeljárással állnak összefüggésben. Láthattuk, hogy elméletében az alkotmányos büntetőeljárás kategóriája a meghatározó, és az alapelvek közül az alkotmányos alapelvek dominálnak, szemben a törvényben rögzített, szűkebb körű katalógussal. Így a szerinte lényeges AB határozatok inkább általánosságban, a jogállamiság kérdésével összefüggésben és nem konkrét alapelvek mentén köthetők a büntetőeljáráshoz.²¹³

---

²¹¹ Pl. A 8/2013. (III.1.) AB határozat a védő értesítésével kapcsolatos jogot a védelem elvéből vezeti le.

²¹² Tóth Mihály: A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2001. 27-40., 45-48., 50-52., 57-66., 74-91., 108-122., 124-138., 148-151., 161-166.,

²¹³ Farkas – Róth (2012): 75-77. Az új Be.-hez készült tankönyvében azonban ezt az elemzést teljes körben elhagyja.

4.3. Alapelvek egyéb jogszabályokban

Bár a dolgozat további részében az ún. szervezeti alapelvekkel nem kívánok részleteiben foglalkozni, de mivel a szakirodalom ezeket is büntetőeljárás alapelveknek tekinti, ezért a források kapcsán röviden kitérek ezekre is.

Tóth szerint a szervezeti elveknek három fő forrása van: az Alaptörvény, valamint a fő szervezeti törvények, köztük a bíróság és az ügyészség szervezetéről szólók.²¹⁴ Az Alaptörvényben szerepel: az igazságszolgáltatás bírósági privilégiuma, az ügyész vádhatóságként való deklarálása, a társasbíráskodás elve, a laikus részvétel, és a bírói függetlenség a 25-29. cikkekben. Szervezeti jellegű elvet korábban a III. Be. is tartalmazott (az igazságszolgáltatás bírósági privilégiumát – 3. § (2) bekezdés), a hatályos Be. azonban ilyet már nem rögzít.

Az ügyészség szervezetéről szóló törvény, a 2011. évi CLXIII. törvény álláspontom szerint legfeljebb közvetetten utal büntetőeljárás alapelvekre, de ténylegesen nem fektet le ilyeneket. Szervezeti jellegű elvként a 3. § az ügyészség alkotmányos, szervezeti függetlenségét deklarálja. További törvényhelyek azonban legfeljebb áttételesen, és inkább működési jellegű alapelvekre utalnak, mint például az 1. és 2. §-ok a vádelvre, amelyek lefektetik az ügyészség állami vádmonopóliumát, illetve büntetőeljárásbeli feladatait.

Ennél több alapelvi regula fedezhető fel a bíróságok szervezetéről szóló 2011. évi CLXI. törvényben, és mint jeleztem, ezek alapvetően szervezeti jellegűek, de működési elv is megtalálható köztük. Így például a 2. § deklarálja a bírák és az ülnökök függetlenségét, egyben a laikus részvétel lehetőségét, a 7. § a törvény előtti egyenlőséget, a 12. § pedig a nyilvánosságot (utóbbi elv így három törvényben is megjelenik). Fontos azonban itt is utalni arra, hogy ezen elvek – és ez általában igaz a szervezeti alapelvekre, de a fent említett nyilvánosság elvére is – nem a büntetőeljárás sajátjai, mert ugyanúgy kötelezően érvényesek minden igazságszolgáltatási eljárásra, így a polgári, munkaügyi, vagy közigazgatási perre is.

---

²¹⁴ Belovics – Tóth (2015): 46.

4.4. Egyéb, alapelvekkel összefüggő jogforrások

A büntetőeljárás alapelvek jogforrásainak tekinthetünk olyanokat is, amelyek nem deklarálják az adott elvet (azt a törvények teszik meg), hanem értelmezik azokat, vagy alkalmazásának részletszabályait határozzák meg.

Az Alkotmánybíróság döntései mellett a bírósági jogértelmezések között is található alapelveket érintő források, ezek jogegységi határozatok, BK vélemények, illetve BH-k formáját ölthetik.

Így például a 3/2006. Büntető jogegységi határozat áttételesen, de a vádelv egy részelemét, a vádon túl terjeszkedés kérdését érinti,²¹⁵ illetve szintén a vádelvvel, valamint a ne bis in idem elvével függ össze a 6/2009. Büntető jogegységi határozat is.²¹⁶ A 101/2012. BK vélemény ugyancsak a vádelvet érintően fogalmaz meg kritériumokat,²¹⁷ míg a 21/2007. BK vélemény a védelem elvével kapcsolatos megállapítást rögzít.²¹⁸ Az eseti döntések, BH-k, EBH-k között pedig nagy számmal található alapelvei jellegű határozatok. Egy-egy példát kiragadva: a vádelvet érinti a BH2014.136. számú döntés, amely szerint nem jelenti a vádon túlterjeszkedést, ha a bíróság a tényállás hiánytalan tisztázása érdekében egyes rész körülmények tekintetében eltér a vádtól. A védelem elvét érinti a BH2006.245. számú döntés, amely szerint ha a fogva lévő vádlott a nyilvános ülésre történő előállítását kéri, távollétében a nyilvános ülés nem tartható meg, mert a védekezéshez való joga sérülne. A BH2014.203. számú döntés pedig az anyanyelv használatának elvéről szól, amely szerint nem elegendő a nem magyar anyanyelvű terheltet arról nyilatkoztatni, hogy érti-e a magyar nyelvet, különösen, ha eziránt az eljárás adatai kétséget támasztanak, hanem kifejezetten arról kell nyilatkoztatni, hogy kívánja-e az eljárás során az anyanyelvét használni.

²¹⁵ „A büntetőeljárás törvény 2006. június 30. napjáig hatályos rendelkezése értelmében az első fokú ítéletet - a vádon túlterjeszkedés miatt - tévesen hatályon kívül helyező másodfokú határozat eljárási okból törvénysértő; de feltétlen eljárási szabálysértést nem, csupán relatívat valósít meg, ezért felülvizsgálati eljárásban nem orvosolható.”

²¹⁶ „Amennyiben a bíróság a vád tárgyává tett és a bűncselekmény egységébe tartozó cselekményt jogerősen elbírálta, határozata e bűncselekmény tekintetében res iudicata-t eredményez. A Be. 6. § (3) bekezdésének d) pontjára figyelemmel nincs helye újabb vádemelésnek olyan rész cselekmény miatt, amely a már elbírált bűncselekmény egységébe tartozik, de nem képezte a jogerős határozatban megállapított tényállás részét. Ebben az esetben a Be. 408. § (1) bekezdésének a/2. pontja alapján perújításnak lehet helye.”

²¹⁷ „A vád tárgyát a tartási kötelezettség elmulasztásának bűncselekménye (Btk. 212. §) miatt indított eljárásban is kizárólag az ügyész által vád tárgyává tett cselekmény képezi.”

²¹⁸ „Amennyiben a terheltnek - bár az adott büntetőügyben a védelem nem kötelező - meghatalmazott védője van, a védőnek a tárgyalásról való eltávozása esetén a tárgyalást folytatni, a terheltnek a védelem jogára való megfelelő figyelmeztetése nélkül: eljárási szabályt sért.”

A bírói gyakorlat mellett alapelvek értelmezésének – elsősorban az ügyészségi jogalkalmazóknak szóló – forrásai lehetnek egyes legfőbb ügyészségi utasítások, iránymutatások is. Így például a Legfőbb Ügyészség az NF.3005/2012/1. számú állásfoglalása (ún. IX. számú összeállítás) 115. pontjában azt írja elő a III. Be. 4. § (1) bekezdése szerinti bizonyítási teher, illetve a 8. § szerinti önvádra kötelezés tilalma kapcsán, hogy „[...] feljelentéssel/büntetőeljárással érintetteknek iratszolgáltatás céljából történő megkeresésére törvényi lehetőség nincs; a hatóság azonban az önkéntes adatközlést, átadást, iratok rendelkezésre bocsátását lehetővé teheti. Amennyiben így sem tisztázható feljelentés-kiegészítés keretében a bűncselekmény gyanúja, a lefoglalás, mint kényszerintézkedés szabályai szerint szükséges eljárni.” Hasonlóképp az NF.5604/2014. és BF.1458/2014. közös számok alatt kiadott állásfoglalás 13. pontja az írja elő, hogy az ügyésznek a vádemelésről való döntéskor mindig szem előtt kell tartania a (korábbi) Be. 4. § (2) bekezdésében írt alapelvet (kétséget kizáró bizonyítás), tehát a ténybeli következtetés esetén, ha bizonyított tényből további történeti tényekre többféle következtetést is le lehet vonni, akkor vádemelésre csak akkor kerülhet sor, ha a gyanúsítottra legkedvezőbb ilyen következtetés is kimeríti a bűncselekmény törvényi tényállását. A büntetőeljárás törvény kapcsán kiadott, LFNIGA//142/2019. számú kiadott, ún. Emlékeztető pedig több alapelv – így pl. a védelem elve, a ne bis in idem, a vádelv, a bizonyítási teher, az önvádra kötelezés tilalma és az anyanyelv használat – kapcsán is tartalmaz iránymutatást.

4.5. Nemzetközi dokumentumok mint alapveti források

Király hangsúlyozza, hogy a büntető igazságszolgáltatás elveinek súlyát emeli az a tény, hogy közülük többet nemzetközi jogi normák is deklarálnak.²¹⁹ Róth pedig arra mutat rá, hogy az emberi jogok történetében az eljárási jogok olyan nagy jelentőséggel bírnak, hogy gyakran meghatározóbbak az anyagi jogoknál. Az eljárási jogokon belül pedig a szabadságkorlátozás garanciáit és tisztességes eljáráshoz való jog központi szerepét hangsúlyozza.²²⁰

A források részletesebb vizsgálatához azonban a nemzetközi dokumentum kifejezést le kell szűkítenünk a hatályban lévő nemzetközi emberi jogi egyezményekre,

²¹⁹ Király (2008): 109.

²²⁰ Róth Erika: Eljárási jogok. In: Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.): Emberi jogok. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 669. (A továbbiakban: Halmai – Tóth (szerk.) 2003.)

ugyanis eljárási alapelvi kitételek számos korábbi történelmi korszak híres alapjogi deklarációjában is megjelennek. Halmai és Tóth szerint a legelső emberi jogi tárgyú dokumentumok az angol jognyilatkozatok, elsődlegesen a Magna Carta Libertatum 1215-ből, majd a XVII. században a Petition of Rights, a Habeas Corpus Act, és a Bill of Rights voltak. Ezt követték időben a XVIII. századból az amerikai jognyilatkozatok – Declaration of Rights, Bill of Rights, illetve a föderációs alkotmány –, majd a francia deklaráció.²²¹ Az itt kikristályosodott jogok pedig a XX. században, kezdetben a Népszövetség majd a második világháborút követően az ENSZ égisze alatt váltak ténylegesen nemzetközivé, elsőként az 1948-as Emberi jogok egyetemes nyilatkozatával, amely utóbbi dokumentum Kardos Gábor szerint új korszakot nyitott mind az emberi jogok, mind a nemzetközi kapcsolatok területén.²²²

Eljárási alapelvi rendelkezések tehát a legtöbb dokumentumban jelen vannak, az időben a legkorábbi Magna Carta 39. cikke például kifejezetten a személyi szabadság korlátozását szorítja törvényi keretek közé, amely alapjog valamennyi későbbi dokumentumban is helyet kap, illetve a magyar Alaptörvényben és a Be.-ben is megjelenik.

A hatályban lévő nemzetközi dokumentumok köréből viszont elsődleges – alapelvi – forrásoknak a „nagy” emberi jogi egyezmények tekinthetők. A továbbiakban pusztán ezek megvizsgálására szorítkozom. A szerzők zöme²²³ két ilyen egyezményt emel ki: az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló 1950. évi római egyezményt (EJEE), amely az Európa Tanács égisze alatt született, valamint az ENSZ keretében létrehozott 1966. évi Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát (PPJNE). Előbbi egyezményt és nyolc kiegészítő jegyzőkönyvét Magyarország a rendszerváltást követően pár évvel, az 1993. évi XXXI. törvénnyel hirdette ki, míg az időben később született dokumentumot már az 1976. évi 8. törvényerejű rendelet átültette a magyar jogba. Ehelyütt e két dokumentumot is csak forrási mivoltukban tekintem át vázlatosan.

Az EJEE az Alaptörvényhez hasonlóan általános elvként deklarálja 3. cikkében a kínzás, embertelen, megalázó bánásmód tilalmát. Az 5. cikk szintén az Alaptörvényhez hasonlóan garantálja a személyi szabadsághoz való jogot, itt azonban sokkal

²²¹ Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila: Az emberi jogok eredete. In: Halmai – Tóth (szerk.) 2003.: 54-55.

²²² Kardos Gábor: Az emberi jogok nemzetközivé válása. In: Halmai – Tóth (szerk.) 2003.: 66-67.

²²³ Pl. Herke – Fenyvesi – Tremmel (2012): 49., Király (2008): uo., Farkas – Róth (2018): 90.

részletesebb, kifejezetten (de nem kizárólagosan) a büntetőeljárásbeli személyi szabadságot elvonó kényszerintézkedésekkel kapcsolatos szabályrendszert találunk.

A „híres” 6. cikk a tisztességes tárgyaláshoz való jogot deklarálja. Ahogy korábban volt róla szó, e jog valóban „gyűjtő kategória”, és itt ez a szövegezésben is világosan látszik, hiszen több lényeges alapelv megtalálható benne. 1. pontja magának a tisztességességnek a követelménye mellett előírja a bíróság függetlenségét, pártatlanságát, az észszerű időn belüli elbírálást, és a nyilvánosságot (valamint annak esetleges korlátait). Magát a vádelvet (a funkciómegosztást és a vádhoz kötöttséget) kifejezetten az egyezmény sem nyilvánítja ki, csak utalás történik arra, hogy a felsorolt alapelvek megtartásával történő eljárás során hoz a bíróság határozatot a terhelt ellen felhozott vád megalapozottságát illetően. A cikk 2. pontja az ártatlanság vélelmét fekteti le, a 3. pont pedig több, részben alapelvnek is minősülő terhelti jogot deklarál, úgy mint a tájékoztatáshoz, indítványozáshoz, kérdéshez való jogot, a védelem elvét, valamint az anyanyelv használatát. Áttételesen köthető itt is az eljárási jogokhoz (pl. kényszerintézkedések kapcsán) a 8. cikkben lefektetett magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog, míg egyértelműen eljárási alapelv a 13. cikkben deklarált, hatékony jelzőjű jogorvoslathoz való jog.

Az egyezményhez több kiegészítő jegyzőkönyv is készült. Számunkra itt most csak a hetedik számú a fontos, ez tartalmazza ugyanis a korábban kimaradt ne bis in idem elvet, kifejezetten büntetőjogi tárgyú döntések tekintetében; míg a jegyzőkönyv 2. cikke szintén speciálisan a büntetőügyekre vonatkozóan bontja ki a jogorvoslati (fellebbezési) jog elveit, kivételt is megfogalmazva.

Az EJEE, és az abban foglalt jogok érvényesülése kapcsán Kovács hangsúlyozza, hogy nem elsősorban tartalmi változást jelentett a korábbi jogkatalógusokhoz képest, hanem a koncepcionális újítást az a kontrollmechanizmus jelenti, amely nem jelentéstételre, és ajánlásokra épül, hanem kötelezően alkalmazandó döntések meghozatalát teszi lehetővé (1998-tól az Emberi Jogok Európai Bírósága által).²²⁴

A PPJNE hasonló módon szabályozza az egyes jogok tartalmi elemeit. Lényegi különbség nem e téren, hanem a működési mechanizmusban van, ugyanis a jogok

---

²²⁴ Kovács Péter: Nemzetközi közjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 309-310. (a továbbiakban: Kovács). Kovács részletesen ismerteti a működési módot, tehát az eljárás rendjét is.

érvényesítésének fórum az Emberi Jogok Bizottsága, amely azonban nincs felruházva olyan kötelezési/döntési hatáskörrel, mint az Emberi Jogok Európai Bírósága.²²⁵

A 7. cikk az embertelen, megalázó bánásmódot és a kínzást tiltja. A 9. cikk pedig a letartóztatott személyek különböző jogosultságait részletezi.

Csak ebben az egyezményben, annak 10. cikkében jelennek meg olyan, tulajdonképpen végrehajtási-jogi elvek is, amelyek a büntetőeljárás letartóztatással is összefüggésben állnak (a magyar jogban ezek a Be. letartóztatási szabályainál, illetve a Bv. tv.-ben jelennek meg), ezek az emberi méltóság tiszteletben tartására, valamint az elkülönítésre vonatkoznak.

A kifejezetten büntető eljárásjogi, és javarészt alapelvi jellegű regulák a PPJNE 14. cikkében jelennek meg. Az 1. pont nem a „tisztes eljárás” elnevezés alatt, de tartalmilag hasonló módon több elvet tömörít, így a törvény előtti egyenlőséget, a bíróság függetlenségét, pártatlanságát és a tárgyalás nyilvánosságát (illetve annak korlátait). A cikk 2. pontja itt is az ártatlanság védelmének megfogalmazása. A 3. pont pedig terhelti jogokat rögzít. Ezek részben konkrét terhelti jogok (pl. tájékoztatáshoz való jog, kérdezési jog), részben viszont alapelvek, vagy elvi jellegű tételek: az önvádra kötelezés tilalma, a védelem elve, az észszerű időn belül történő elbírálás és a nyelvhasználat. A cikk 5. pontja a jogorvoslati jogot rögzíti, míg a 7. pont a kétszeres értékelés tilalmát.

4.6. Az alapelvi források rendszerének áttekintése

Láthattuk, hogy a büntetőeljárás alapelvek forrásrendszere meglehetősen összetett, sok elv a legmagasabb jogforrásoknak is része. Egyes elvek valamennyi jogforrásban megjelennek, mások viszont vagy csak az egyik, vagy csak a másik jogkatalógusban bukkannak fel. Az áttekinthetőség céljából álljon itt egy összefoglaló táblázat, amely kísérletet tesz az alapelvi jogforrásrendszer megjelenítésére. Mivel e ponton még nem foglalkoztam a büntetőeljárás alapelvek csoportosítási lehetőségeivel, ezért e rendezés során – tisztán a források áttekinthetősége céljából – valamennyi, korábban érintett elvi jellegű tételt felsoroltam, bár egyesek ténylegesen klasszikus működési alapelvek, mások szervezeti jellegű elvek, végül rögzítésre került néhány, kifejezetten alapelvnek nem tekinthető, de elvi jellegű tétel is. Bizonyos szemlélet szerint egybe tartozó elveket

²²⁵ Kovács: 304-306. Ld. itt részletesen a működési mechanizmust is.

(pl. funkciómegosztás, vádhoz kötöttség, bizonyítási teher, ártatlanság véelme) ezúttal külön tüntettem fel. A források közül pedig itt csak a hatályos Be.-t, a bírósági szervezeti törvényt, az Alaptörvényt, és a két ismertetett emberi jogi tárgyú egyezményt jelenítem meg. (A korábbi eljárási törvényeket illetve a jogszabályi formát nem öltő forrásokat nem).

ELVEK /FORRÁSOK	BE.	BSZI.	ALAPTÖRVÉNY	EJEE	PPJNE
<i>Funkciómegosztás</i> ²²⁶	5.§	-	-	-	-
<i>Vádhoz kötöttség</i>	6.§	-	-	-	-
<i>Bizonyítási teher</i>	7.§ (1)-(2) bek.	-	-	-	-
<i>Kétséget kizáró bizonyítás</i>	7.§ (4) bek.	-	-	-	-
<i>Önvádra kötelezés tilalma</i>	7.§ (3) bek.	-	-	-	14. cikk 3. pont g) pont
<i>Ártatlanság véelme</i>	1. §	-	XXVIII. cikk (2) bek.	6. cikk 2. pont	14. cikk 2. pont
<i>Védelem elve</i>	3. §	-	XXVIII. cikk (3) bek.	6. cikk 3. pont c) pont	14. cikk 3. pont b) és d) pont
<i>Officialitás elve</i>	4. § (1) bek.	-	-	-	-
<i>Kétszeres értékelés tilalma</i>	4. § (3) bek.	-	XXVIII. cikk (6) bek.	7. kieg. jkv. 4. cikk	14. cikk 7. pont
<i>Tisztességes eljárás</i> ²²⁷	-	-	XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek.	6. cikk 1. pont,	14. cikk 1. pont („igazságos”)

²²⁶ A *félkövérrel és dőlttel* szedett elvek alapvetően olyan elvek, amelyek csak a büntetőeljárásra jellemzőek. Az elvek jogi normák szerinti megnevezését használtam, és nem az elméletben kialakult megjelölésüket (pl. vádelv, ne bis in idem). Az elvek sorrendjének itt nincs jelentősége.

²²⁷ A *dőlttel* szedett elvek olyan elvek, amelyek eljárásjogiak, de nem specifikusan a büntetőeljáráshoz kötődnek, más eljárásjogokban is érvényesülnek.

<i>Törvény előtti egyenlőség</i>	-	7. §	XV. cikk (1) bek.	14. cikk	14. cikk 1. pont, 26. cikk
<i>Bírósági eljáráshoz való jog</i>	-	8. §	XXVIII. cikk (1) bek.	5. cikk 3. pont	14. cikk 1. pont
<i>A bíróság igazságszolgáltatási monopóliuma</i>	-	1. §, 16. §	XXVIII. cikk (1) bek., 25. cikk	6. cikk 1. pont	14. cikk 1. pont
<i>Pártatlanság</i>	-	3. §	XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek.	6. cikk 1. pont	14. cikk 1. pont
<i>Függetlenség</i>	-	3. §	XXVIII. cikk (1) bek., 26. cikk (1) bek.	6. cikk 1. pont	14. cikk 1. pont
<i>Nyilvánosság</i>	436. § (1) bek. (nem az alapelvi fejezetben)	12. §	XXVIII. cikk (1) bek.,	6. cikk 1. pont	14. cikk 1. pont
<i>Anyanyelv használat</i>	8. §	-	XXIX. cikk (1) bek.	6. cikk 3. pont a) és e) pontok	14. cikk 3. pont a) és f) pont
<i>Jogorvoslati jog</i>	(már nem az alapelvi fejezetben) Pl. 369.§, 480.§	13. § (2) bek.	XXVIII. cikk (7) bek.	13. cikk, 7. kieg. jkv. 2. cikk	14. cikk 5. pont

<i>Laikus bírászkodás</i>	(Jelentősen redukálódott) 680.§, 698.§	15. §	27. cikk (2) bek.	-	-
<i>Észszerű időn belüli elbírálás</i>	143.§ (nem alapelv de kiszélesedett)	119. § kb) pont	XXIV. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek.	5. cikk 3., 6. cikk 1. pont	9. cikk 3. pont, 14. cikk 3. pont c) pont
Alapvető jogok védelme ²²⁸	2.§ (alapelv lett)	-	IV. cikk II. cikk, III. cikk (1) bek., VI. cikk	5. cikk 1. pont 3. cikk, 8. cikk,	9. cikk 7. cikk, 10. cikk 1-2. pont, 17. cikk
Terhelti jogosultságok (pl. indítványozási, tájékoztatáshoz való, kérdezési)	39. §	-	-	5. cikk 2. pont, 6. cikk 3. pont	9. cikk 2. pont, 14. cikk 3. pont

A fenti összefoglaló táblázat alapján pedig már több következtetést is levonhatunk.

Először is megállapítható, hogy olyan fontos, rendszer-meghatározó alapelvek, mint a vádelv (funkciómegosztás, vádhoz kötöttség) vagy a vádlói vádbizonyítási kötelezettség hiányoznak mind az alkotmányos, mind a nemzetközi deklarációból, azokat egyedül a Be. tartalmazza. Az Alaptörvény esetén erre magyarázat lehetne, hogy a specifikusan büntetőeljárás kérdést a hazai jogban a „szaktörvény” (azaz a Be.) szabályozza, ez esetben viszont következtelen megoldásnak tűnik, hogy a szintén büntetőeljárás-specifikus – és a fent felsorolt elvekhez szorosan kötődő – ártatlanság vélelme mégis megjelenik az Alaptörvényben, de az egyezményekben is. A vádelvvel összefüggő elvek közül kizárólag az önvádra kötelezés tilalma bukkan fel a PPJNE rendelkezései között.

²²⁸ A kiemelés nélküli elvek olyan elvi tételek, jogosultságok, amelyek nem kifejezetten büntetőeljárás alapelvek, de fontos elvi élű, elsősorban alap-/emberi jogi deklarációk, amelyek a büntetőeljárásban jelentőséggel bírnak, és egyébként az alkotmányos, emberi jogi deklarációknak mindig részei.

E ponton érdemes feltenni a kérdést, hogy vajon miért hiányzik a – modern államokat egyébként egyöntetűen jellemző – vádelvű eljárást meghatározó elvi tételek lefektetése a magasabb szintű deklarációkból, illetve, hogy helyes-e ez így. A korábbi történeti és rendszertani elemzés alapján látható, hogy – még ha tartalmilag mást is értenek alatta – éppen a vádelv érvényesülésére büszkék sokszor az angolszász országok, és ennek alapján különböztetik meg magukat a kontinentális jogrendtől. Szintén a vádelv volt az, amelynek egyértelmű törvényi deklarációja kivezette az inkvizitórius eljárást alkalmazó kontinentális országokat a nyomozóelvű rendszer elburjánzó negatívumaiból.

Továbbmenve: levezethető-e ezért a fentiekből, hogy a vádelv nem alapkövetelménye a nemzetközi egyezményeknek (tulajdonképpen a tisztességes eljárásnak). Első ránézésre ugyanis úgy tűnik, hogy egy vádelvet figyelmen kívül hagyó (vagy azzal ellentétes előírásokat – pl. hivatalbóli bírói eljárást, bíróság általi vádkiterjesztést – tartalmazó) eljárási rendszer szabályai ez okból nem sértik az egyezményt. A nemzetközi szabályozás e hiányosságára három lehetséges magyarázatot tudok elképzelni. Az első, nevezetesen, hogy véletlenül maradtak ki ezen szabályok az egyezményekből, „jóindulatból” azonnal el is vethető. A második lehetséges ok, hogy az egyezmények megalkotói, és az aláíró államok evidensnek vették a XX. század közepe táján azt, hogy egy állam büntetőeljárás rendszere csakis vádelvű lehet. Ezt támasztja alá több helyen az a megfogalmazási mód („ellene emelt vádról”), amely a vád meglétét mintegy feltételezi. A harmadik magyarázat – amely a második magyarázattal együtt is megfér –, hogy a vádelv a tisztességes eljárás pontosan nem definiált fogalmi rendszerébe tartozik, így sérelme ennek sérelmét jelenti egyben. Kardos Sándor vizsgálatai is erre utalnak, ugyanis a tisztességes eljárás kérdésköre alatt tárgyalja a funkciómegosztás és a vádhozkööttség kérdését is. Kardos az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata alapján úgy látja, hogy funkciómegosztás sérelmét viszont a fenti szerv az EJEE 6. cikk 1. pontjának a bíróság pártatlanságát előíró rendelkezésébe ütközőnek tekintette (De Cubber v. Belgium, Piersack v. Belgium).²²⁹

Mindezen lehetséges magyarázatok ellenére magam úgy vélem, hogy a vádelvnek, és annak részelemeinek, legalább a funkciómegosztásnak, és a vádhoz kööttségnek, de – angolszász felfogásnak megfelelően – a vádlói bizonyítási kötelezettségnek is helye kellene, hogy legyen a legfontosabb nemzetközi emberi jogi deklarációkban.

---

²²⁹ Kardos Sándor: 209.

Arra is érdemes felfigyelni, hogy vádelv mellett az officialitás elve is kimarad mind az alkotmányos, mind a nemzetközi deklarációból. Itt azonban vélhetően más az oka a szabályozás hiányának. A vádelvvel konkuráló, legszűkebb értelemben vett officialitáson kívüli egyéb jelentésrétegek (ld. később részletesen) egyike az a kérdés, hogy a bíróság a tárgyaláson hivatalból végezhet-e bizonyítást (ügyféli versus prezidenciális bizonyítás). Ezen kérdéskör az, amelyben a legjelentősebb a szembenállás a kontinentális Európa és az angolszász országok között (ld. korábban), sőt a magyar jogalkotásban is hosszú ideje vitatott a bírói és a felek általi bizonyítási kötelezettség súlypontjának meghatározása. Álláspontom szerint tehát ezért nincs a nemzetközi egyezményekben erre vonatkozó kötelező előírás, hiszen egyik vagy másik álláspont elfoglalásával az ezzel ellentétes jogi hagyománnyal rendelkező országok eljárása sérthetné az egyezményt.

Továbbhaladva a táblázat adatain, azt is megállapíthatjuk, hogy csak igen kevés, ténylegesen alapelvnek tekinthető tétel van, amely minden megjelölt jogforrásnak része. Tulajdonképpen két ilyen elv van: a nyilvánosság elve, és a jogorvoslati jog (amelyek egyike sem büntetőeljárás-specifikus). Vannak továbbá olyan egyéb elvek, mint például a bírósági eljáráshoz való jog, amely csaknem mindenhol szerepel (a korábbi Be. még tartalmazta, az új törvény viszont már nem), bár a nemzetközi egyezményekben csak áttételesen, közvetett módon van megfogalmazva. Láthatóak továbbá olyan elvi jellegű tételek is, de nem alapelvek, amelyek szintén mindenhol megjelennek (ilyen a személyi szabadság korlátozásának feltételei vagy például az anyanyelv használata).

Vannak végül alapelvek, amelyek nem minden forrásban, de azok többségében jelen vannak (általában a Bszi. a kivétel). Ilyen a már említett ártatlanság vélelme, a védelem elve, és a kétszeres értékelés tilalma.²³⁰ Ezzel szemben viszont a már sokszor emlegetett tisztességes eljárás elve csak a magasabb szintű előírásokban, így az Alaptörvényben, illetve az egyezményekben jelenik meg, a büntetőeljárás törvényben vagy a szervezeti törvényben viszont nem. Ennek oka nézetem szerint az elv – korábban

---

²³⁰ Az ártatlanság vélelme kapcsán már többször utaltam a párhuzamosságra, és annak indokoltságának kérdésére. Itt lehet szükséges megemlíteni a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény – egyébként megfogalmazásában számomra nem minden ponton teljesen egyértelmű – 3. §-át, amely szerint: „Az azonos vagy hasonló életviszonyokat azonos vagy hasonló módon, szabályozási szintenként lehetőleg ugyanabban a jogszabályban kell szabályozni. A szabályozás nem lehet indokolatlanul párhuzamos vagy többszintű. A jogszabályban nem ismételtető meg az Alaptörvény vagy olyan jogszabály rendelkezése, amellyel a jogszabály az Alaptörvény alapján nem lehet ellentétes.” Az alkalmazott fogalmak (pl. indokolatlan párhuzamosság) pontosabb jelentéstartalmának ismerete nélkül az mondható, hogy e jogszabály sem ad magyarázatot egyes elvek párhuzamos szabályozására, mindazonáltal nehezen feloldható dilemmát eredményezne, ha az ártatlanság vélelme csak az Alaptörvényben szerepelne, a Be.-ben viszont nem.

már részletezett – nehezen körülírhatósága. A büntetőeljárás törvényben pedig, ha a jogalkotói szándék az alapelvek tényleges érvényesülése, indokolt az alapelveket tisztán, érthetően, alkalmazható módon megfogalmazni. Ez utóbbi át is vezet a normativitás kérdéséhez.

5. AZ ALAPELVEK FUNKCIÓJA ÉS NORMATIVITÁSÁNAK KÉRDÉSE

A továbbiakban azt látom szükségesnek megvizsgálni, hogy az alapelveknek csak orientáló, rendszeralapozó, elvi-deklaratív funkciója van-e, vagy rendelkeznek normativitással, azaz akár konkrét esetben történő kötelező erejű alkalmazhatósággal.

A normativitás kifejezés jelentése árnyalt, ez félreértésekre adhat okot, ugyanis jelenthet a szó: iránymutatást, szabályozást, mértékül szolgálást is.²³¹ Épp ezért nem mindegy, hogy az alapelveknek kötelező erőt, vagy csak iránymutató szerepet tulajdonítunk, továbbá az sem mindegy, hogy e kötelező erő jelent-e egyben konkrét ügyben való alkalmazhatóságot is. A továbbiakban a jogirodalomban általánosan elfogadott felfogás szerint a normativitás alatt a kötelező erőt, kötelezően alkalmazandó szabályt értem (egy további kérdés még a közvetlenül alkalmazhatóság is), és éppen azt kívánom megvizsgálni, hogy az alapelveknek van-e ilyen tulajdonsága.

A büntető eljárásjog területén e téma kevesebb érdeklődésre tart számot, ellentétben a polgári eljárásjoggal, ahol szakirodalmi vita folyt az alapelvek normativitásának kérdéséről.

Tremmel a normativitás kapcsán egy pozitív és egy negatív aspektust vizsgál. Pozitív megközelítésben az a kérdés, hogy egy alapelv kizárólag önmagában alkalmazható-e, egy büntetőügy sorsa eldőlhet-e kizárólag alapelv alkalmazásával. Erre nemleges választ ad. Negatív megközelítésben pedig szerinte az vetődik fel, hogy önmagában egy alapelv megsértése eljárási szabálysértés-e, eredményez-e semmisséget (abszolút hatályon kívül helyezési ok-e). Tremmel erre is nemleges választ ad.²³²

Király az alapelveket egyértelműen normaként fogja fel (ld. korábban idézett definícióját). Külön hangsúlyozza, hogy az alapelvek feltétlenül normaként jelennek meg, vagy kiemelt, nevesített formában, vagy pedig a törvény egyéb rendelkezéseiből

---

²³¹ Bakos Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973. 587.

²³² Herke – Fenyvesi – Tremmel (2012): 54.

levezethetően. (Utóbbira példa az ártatlanság véelme, amely a II. Be. hatálybalépése előtt nem volt jogszabályi szinten meghatározva, csak egyéb törvényi rendelkezésekből volt kikövetkeztethető.) Megállapítja azt is, hogy a normakénti megjelenés egy fejlődési folyamat eredménye, ugyanis az alapelvek először rendszerint jogi-politikai követelményként jelennek meg, majd ezután öltönek jogi formát. Úgy látja, hogy a már jogi normává lett alapelvek jogi úton kikényszeríthetőek, és gyakorlatot irányító szerepük van mind a jogalkalmazásban, mind a jogértelmezésben.²³³

Erdei az alapelvek, a joghézag, és az analógia kapcsolatának vizsgálata során jut el a normativitás kérdésköréhez. Kiindulópontja, hogy jogalkotási hiba, ha a jogalkalmazó döntése során alapelvre kénytelen hivatkozni (vagy analógiát kell alkalmaznia), ez ugyanis rendszerint joghézag következménye. Utal rá ő is, hogy ha az alapelv normaként is megjelenik a jogszabály keretében, akkor ez megkönnyíti a jogalkalmazást, azonban a nehézséget az okozza, hogy az alapelvek köre nem zárt rendszer, így a tételes jogban le nem fektetett elvektől való eltérés vagy nekik való megfelelés vélemény kérdése lesz. A norma-formát öltő elvek kapcsán viszont azt mondja, hogy azok közvetlen alkalmazása nem kifogásolható, így a jogalkalmazó akár a hiányzó szabályt is kiolvashatja belőle.²³⁴

A polgári eljárásjogban korábban vita volt az alapelvek normativitásának kérdése körül. A Névai névvel fémjelzett irányzat (Névai, Németh) az alapelvek egyértelmű normativitása mellett tette le a voksát. E szerint az alapelvek a jogalkotásban iránymutató funkcióval bírnak a jövőbeli szabályozás kérdésében, a jogalkalmazásban pedig kétely esetén jogértelmező, vagy hézagkitöltő szerepet töltenek be.²³⁵ Részben tagadta ezt a megközelítést Gáspárdy, aki szerint az alapelvek pusztán kisegítő szerepet töltenek be a jogalkalmazásban, továbbá a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában is alig találkozunk az értelmezés során alapelvekre történő hivatkozással.²³⁶ A harmadik felfogás szerint, amely Kengyelé, az alapelveket elsődlegesen a jogtudomány alakítja ki, a mindenkori tételesjogi szabályozásra figyelemmel, és mindig a polgári per egy-egy fontos problémája körül kristályosodnak ki. Így tehát nincsenek örökérvényű alapelvek, ami mégis állandó, az az elvekben

²³³ Király (2008): 107-108.

²³⁴ Erdei (2011): 131-134.

²³⁵ Szilbereky Jenő – Névai László (szerk.): A polgári perrendtartás magyarázata. Közgazdasági Kiadó, Budapest, 1967. 40. (A továbbiakban: Szilbereky – Névai), illetve Kiss Daisy – Németh János – Papp Zsuzsanna – Somlai Zsuzsanna – Szilbereky Jenő: Magyar polgári perjog I. Ligatura Kiadó, Budapest, 1993. 56-57. (A továbbiakban: Kiss – Németh – Papp – Somlai – Szilbereky)

²³⁶ Petrik Ferenc (szerk.): Polgári eljárásjog – Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC, Budapest, 1994. A/1-2.

megragadható eljárásjogi probléma.²³⁷ Wopera a korábbi Pp. kapcsán szintén a normativitás mellett foglalt állást, azon az alapon, hogy bekerült az alapelvek közé az eljárás észszerű időn belül való befejezéséhez való jog, amelynek elmulasztása megalapozza a bíróságok kártérítési felelősségét.²³⁸

Jól látszik tehát, hogy nem egyértelmű az alapelvek normativitásának kérdése, magát a fogalmat is eltérően használják a szerzők. Elsősorban azt szükséges tisztázni, hogy mit értünk pontosan normativitás alatt, azaz mit várunk el ilyen értelemben egy alapelvtől, másodsorban azt, hogy ennek megfelel-e az alapelv.

Elsőként a normakénti megfogalmazás, azaz a tételesjogi rögzítés a kulcsfontosságú. Felmerülhet ugyanis, hogy kötelező erőt tulajdoníthatunk-e olyan alapelveknek, amelyek törvényben nem nyernek kifejezett megfogalmazást. Király és Erdei megállapítását osztva, csak a jogi normaként, jogszabályként testet öltő alapelv esetében beszélhetünk álláspontom szerint normativitásról. Ha ugyanis egy elv csak tudományos absztrakció, de az eljárási törvényben nem szerepel, akkor véleményem szerint erre jogi döntést alapozni nem lehetséges. Legfeljebb egy döntés érveinek támogatására lehet jogtudományban absztrahált elvi tételeket felhozni, amely a részletszabályok helyes értelmezését is segítheti.

Ez továbbvezet egy másik kérdéshez: van-e jelenleg olyan büntetőeljárás alapelv, amely nincs jogszabályi szinten rögzítve (de igény lenne erre, mert pozitív tételezése esetén lehetne rá akár döntésekben is hivatkozni). Jelenleg ilyen alapelvről nem tudok. További kérdés, hogy a jogalkalmazó, amikor alapelvre kíván hivatkozni döntésekor (bár nem túl gyakori az ilyen), avagy – amint Erdei rámutat – erre rákényszerül, csakis a büntetőeljárás törvény, vagy más jogszabály – pl. az Alaptörvény, vagy közvetlenül alkalmazandó nemzetközi egyezmény – büntetőeljárás tárgyú alapelvére is hivatkozhat-e (ld. korábban a jogforrási rendszert). Itt is az a válasz – bár ez csak szituációs megoldás –, hogy jelenleg nem találunk olyan konkrét büntetőeljárás alapelvet ezen szinteken sem, amelyek ne szereplnének a magyar eljárásjogi törvényben. Egyedüli ilyenként legfeljebb a tisztességes eljárás elvét hozhatjuk fel, itt azonban elfogadhatjuk azt az általános nézetet, miszerint gyűjtő elvről

---

²³⁷ Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2010. 72. (A továbbiakban: Kengyel)

²³⁸ Gáspárdy – Wopera – Kormos – Cserba – Nagy – Harsági: 50. Ahogy már utaltam rá, az új Pp.-ben e rendelkezés már nem szerepel az alapelvek között.

van szó, amelynek elemei viszont jelen vannak a Be.-ben is, így a közvetlenül ezen elvre alapozott döntés realitása elhanyagolható.²³⁹

Elfogadva tehát, hogy a normativitás alapfeltétele a jogszabályban – alapvetően a büntetőeljárás törvényben – való rögzítettség, az alapelvek normativitásának tisztázásához három további – összemosódni látszó – fogalom elkülönítését látom szükségesnek. Más jelent ugyanis nézetem szerint a kötelező erő mint „elméleti” normativitás, más a kötelezően alkalmazhatóság mint „gyakorlati” normativitás – azaz, hogy konkrét ügyre lehet-e (és szokás-e) alkalmazni az adott alapelvet –, és megint más, hogy vajon erre érdemi (végleges) döntést lehet-e alapítani.

Mindenekelőtt azonban e ponton érdemes idézni a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet idevágó 66. §-át, amelynek (1) bekezdése szerint „Az azonos vagy hasonló jogviszonyokat átfogóan szabályozó jogszabályok tervezetében az általános rendelkezések között a jogszabály alkalmazására, értelmezésére, valamint a szabályozásra vonatkozó alapelvek határozhatóak meg”. Ezen, csak szükség szerint rögzítendő alapelvek vonatkozásában azonban azt, a meglehetősen szigorú, és ahogyan majd látjuk a tényleges jogalkotásban nem minden esetben érvényesülő kikötést teszi a jogszabály a fenti szakasz (2) bekezdésében, hogy „Normatív tartalommal nem rendelkező kijelentést vagy a szabályozás célját nem lehet a jogszabály alapelvei között rögzíteni”. (Más kérdés, hogy – ahogyan erre már utaltam – a III. Be. és az új Be. már eleve nem az alapelvek kifejezést használja, részben megkerülve tehát a fenti előírást.)

Visszatérve a normativitás jelentésrétegeire, az első fogalom, a kötelező erő meglátásom szerint a jogszabály nyelvtani megszövegezésén múlik. Absztrakt megfogalmazás ugyanis nehezen képes kötelező erőt teremteni. Az olyan szövegezések, mint pl. „tisztelőben tartják”, „figyelembe veszik”, nehézkesen alkalmazhatók konkrét ügyekben, inkább csak elvi deklarációk. A kötelező erőhöz olyan világos megfogalmazás szükséges, amelyből kiviláglik, hogy a leírt szöveg parancs, amelyet kötelezően kell alkalmazni. Így pl. a hatályos Be. azon megfogalmazása, hogy „A vád bizonyítására a vádló köteles.” [Be. 7. § (1) bekezdés] alkalmas kötelező erő

---

²³⁹ Nehezen tartom elképzelhetőnek a gyakorlatban, hogy a jogalkalmazó egy vitatott jogkérdésben a döntését a tisztességes eljárás alapelveire hivatkozva hozná meg, méghozzá azon az alapon, hogy ez a magyar jogba implementált, és így közvetlenül alkalmazandó elv. Ezzel szemben az Európai Emberi Jogi Bíróság – bár nem büntetőbírószak – éppen ezen elv sérelmére hivatkozással állapít meg jogsértéseket.

megállapítására, hiszen világosan meghatározza kötelezettségként, hogy a bíróság előtt melyik félnek kell a vádat bizonyítania.²⁴⁰

Ezután merül fel a kötelezően alkalmazhatóság kérdése. Vannak olyan elvek ugyanis, amelyek megszövegezésük alapján világosan kötelezően alkalmazandó parancsok, ellenben azt konkrét ügyben mégsem lehet alkalmazni, vagy ez legalábbis hipotetikus marad, az elv jellegéből és/vagy az eljárás rendszeréből kifolyólag. Így például a Be. 5. §-a világosan kimondja, hogy „A büntetőeljárásban a vád, a védelem és az ítékezés elkülönül.” Ez kötelező erejű norma, egyértelmű parancsot fogalmaz meg. A jelenlegi eljárási rendszerben azonban – pont azért, mert probléma nélkül, és a szervezeti különállóságok folytán folyamatosan érvényesül – csak elméleti kategória marad, nem tud közvetlenül alkalmazhatóvá válni, hiszen nincs olyan eljárási „szituáció”, ahol ennek alkalmazhatóság a gyakorlatban felmerülne. Hasonló volt a III. Be.-ben a jogorvoslati jog mint alapelv. Ennek esetén viszont a közvetlen alkalmazhatóságot az zárta ki, hogy a törvény az egyes eljárási szakaszokban konkrét, „saját” jogorvoslati szabályokat fektetett le (pl. panasz a nyomozás során, fellebbezés a bíróság döntéseivel szemben), így az alapelvre való „visszahivatkozás” nem merülhetett fel.

Ezzel szemben viszont vannak olyan alapelvek, amelyek konkrét ügyekben, eljárási helyzetekben is alkalmazhatók. Ilyen például a már említett vádlói bizonyítási kötelezettség, amelynek további részletszabályai olyan értelemben nincsenek, hogy azok az alapelvet megelőzően felhívható jogszabályhelyek lennének. Elképzelhetőnek találok, hogy a jogalkalmazásban konkrét esetben is fel lehet hívni ezt a rendelkezést, ha valaki azt észleli, hogy az elv sérül. Hasonlóan hivatkozhatónak látom a nyomozó hatóság és az ügyészség hivatalbóli eljárás-indítási kötelezettségének megsértését is.²⁴¹

Végül azt kell megvizsgálni, hogy vannak-e olyan elvek, amelyek nemcsak, kötelező erejűek a megfogalmazásuk révén, és emellett konkrétan is alkalmazhatóak, hanem akár érdemi – a büntetőjogi felelősségre vonatkozó – döntést is lehet rájuk alapítani (azaz nem csak részlet-jogkérdés eldöntésében segítenek). A korábban példaként hozott elvek, habár kötelező erejűek, és konkrétan alkalmazhatóak is,

²⁴⁰ A kötelező erő álláspontom szerint nem vész el akkor sem, ha ahhoz nem fűződik jogkövetkezmény, bár a kikényszeríthetőség kétség kívül erősíti a normakénti figyelembevételt, ahogyan arra Wopera is felhívta a figyelmet. (Ún. *Lex imperfecta*, ld. Földi – Hamza: 79.)

²⁴¹ Előbbire példa lehet, ha a bíróság vagy az ügyészség kötelezni akarná a terheltet az ártatlanságának bizonyítására. Utóbbira pedig olyan esetet lehet elképzelni, ha a nyomozó hatóság azon az alapon nem indít eljárást (nem magánindítványra üldözendő,) általa hivatalból észlelt cselekmény esetén (pl. csalás), hogy a sértett nem tett feljelentést. Megint más kérdés ezek esetén is, hogy a fenti jogsértéseknek konkrét szankciója nincs lefektetve.

azonban céljuk/funkciójuk okán alkalmatlanok arra, hogy érdemi döntést alapozzanak rájuk. Álláspontom szerint jelenleg egyetlen ilyen, Be.-ben rögzített alapelv van, amely a kötelező erővel bír, konkrétan alkalmazható és érdemi döntésnél hivatkozható (hiszen éppen a végleges döntések mércéjéül alkották meg). Ez pedig a Be. 7. § (4) bekezdésében megfogalmazott alapelv, amely szerint „A kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére.” Ebben az esetben az elv tartalma és megfogalmazása, azaz funkciója és célja az oka annak, hogy büntetőjogi „fő kérdésre” vonatkozatható.²⁴² A kétséget kizáró bizonyítás ugyanis pontosan a döntés meghozatalát orientálja, arra vonatkozóan ír elő kötelező szabályt: a bizonyosság kétséget kizáró fokát el nem érő esetben a terhelt büntetőjogi felelősségét tilos megállapítani (ennek pedig további részletszabályokban lefektetett kvázi jogkövetkezménye, hogy a terheltet fel kell menteni). Az elv néhány további részletkérdését (pl., hogy ki az elv pontos címzettje) később igyekszem majd tisztázni, ehelyütt annyit látok szükségesnek rögzíteni, hogy tapasztalataim szerint ezen elvre való kifejezett hivatkozás ténylegesen meg is jelenik a joggyakorlatban (akár határozatok indokolásában is találkozhatunk vele).

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy a normativitás összetett kérdés, nem lehet automatikusan igenlően válaszolni rá, és csak konkrét elvek kapcsán határozható meg. Álláspontom szerint létezik az alapelveknek – legalábbis bizonyos alapelveknek – normatív ereje. Maga a normativitás azonban több rétegben értelmezhető, összesen három feltétel szükséges ahhoz nézetem szerint, hogy egy elv ilyennek minősüljön, illetve további egy feltétel esetén ez akár a büntetőeljárás fő kérdésére is vonatkozhat. Elsőként az szükséges hozzá, hogy az alapelv jogszabályszövegben rögzítve legyen; másodsorban az, hogy megfogalmazása alapján kötelező erőt, kötelezést tartalmazzon, harmadsorban az, hogy – bizonyos egyéb feltételek, így megfogalmazás, az eljárás rendszere, más szabályai alapján – kötelezően alkalmazható legyen konkrét ügyre vonatkozóan. Végül szintén alapvetően a megfogalmazásból és annak tartalmából eredően lehetőség van arra, hogy a fenti három feltételnek megfelelő alapelv akár adott ügyben a bűnösség fennállása tekintetében is hivatkozási alap lehessen a jogalkalmazó számára.

---

²⁴² Érdekeség, hogy az ártatlanság véelme látszólag szintén a büntetőjogi fő kérdésre vonatkozik, azonban ezen elv pontosan a fő döntés meghozataláig van csak érvényben (addig nem lehet a terheltet bűnösnek kezelni), magának a döntésnek már nem mércéje.

Egy további kérdés merülhet még fel: a jogalkotót is köthetik-e (kötelezhetik-e) az alapelvek?²⁴³ Első ránézésre úgy vélhetnénk, hogy korábbi kódexek, vagy a hatályos törvény alapelvei a jogalkotót nem kell, hogy kössék, szabadon alkothat az alapelvektől akár eltérő szabályokat is. Mégis úgy vélem, hogy a jogalkotó – nem csak a nemzetközi kötelezettségek okán – a mai korban nem teheti meg, hogy régóta meggyökeresedett alapvető elveket figyelmen kívül hagyva, vagy akár azokkal ellentétes elveket meghatározva alkot meg egy kódexet, vagy akár módosítja a meglévőt. Pontosabban elvi síkon megteheti, de annak alkotmányos vagy nemzetközi következményei lehetnek, de szembetalálkozhat akár a közfelháborodással is.²⁴⁴ A jogalkotó mozgástere e tekintetben tehát szűk, ezért kijelenthető, hogy ha nem is jogi kötőerővel, de elvi jelleggel a jogalkotót is kell, hogy orientálják az alapelvek, mi több a megalkotott részletszabályok maguk sem konkurálhatnak az alapelvekkel (már csak a törvény belső logikájának és koherenciájának követelménye miatt sem).

6. AZ ALAPELVEK KÖRE ÉS CSOPORTOSÍTÁSI LEHETŐSÉGEI

A dolgozat elején igyekeztem láthatóvá tenni, hogy alapelv-definíciókból nincs hiány, (magam is törekedtem egy olyan fogalom-meghatározásra, amely legalábbis alkalmas a keret kijelölésére), azonban ez sem oldja meg azt a dilemmát, hogy míg bizonyos elvekről bizton állíthatjuk, hogy alapelveknek tekinthetők, addig lesznek olyan elvek, amelyek ilyen minősége vitatható marad. Abban, hogy mi minősül alapelvnek, az alapelvi definíciók mellett, vagy akár ahelyett, nagy segítséget nyújt az alapelvek csoportosítási lehetőségeinek meghatározása.

Vannak szerzők, akik a hagyományos szervezeti és működési kategóriákat alkalmazzák, míg mások további csoportosítási lehetőséget is felvetnek. A csoportosítás azonban jól mutatja, hogy a szerzők egyáltalán mit tekintenek alapelvnek. Mint látni fogjuk ez is meglehetősen vegyes képet mutat.

²⁴³ A kérdést Herke is érinti, amikor az alapelvek – korábban már idézett – meghatározása kapcsán úgy foglal állást, hogy a későbbi meghozandó törvényeknek és törvényt módosításoknak is meg kell felelniük az alapelveknek. Herke (2019): 15.

²⁴⁴ Példaként hozható fel az utóbbi időkből a III. Be. kiemelt jelentőségű ügyekkel kapcsolatos fejezetének (XXVIII/A. Fejezet) néhány szabálya. A törvényszöveg őrizetbe vétellel kapcsolatos rendelkezése (554/G. §) úgy szabályozott volna, hogy az egyébként akár 120 óráig is fenntartható őrizet első 48 órájában a terhelt és a védő érintkezését az ügyész megtilthatta volna. E rendelkezést azonban – több más rendelkezéssel együtt – a 166/2011. (XII. 20.) AB határozat megsemmisítette, tekintve, hogy alkotmányellenes egyben nemzetközi szerződésbe is ütközik. Az AB határozat indokolása (7.2. rész) kifejezetten a *védelem elvére* hivatkozik.

6.1. Csoportosítási kategóriák és osztályozási elméletek a magyar jogirodalomban

A leginkább bevett felosztás tehát az alapelvek szervezeti és működési kategóriákba sorolása. Ez a rendszerezés egyébként a polgári eljárásjognak is sajátossága.²⁴⁵ Kengyel megjegyzi, hogy a szervezeti-működési felosztás a szocialista jogirodalom jellemzője, amely azonban ma is él. Ő maga azonban egy olyan, szintén kettős felosztást alkalmaz, amely szerint megkülönböztethetők az *igazságszolgáltatás alapelvei* (pl. igazságszolgáltatás kizárólag bíróságok útján, a nyilvánosság elve), míg a másik csoportot *a polgári eljárás sajátos elvei* képezik (pl. kérelemre történő eljárás elve, rendelkezési elv). Kengyel mindazonáltal az alapelvek ismertetésénél egyszerűen csak a Pp.-ben rögzített elvekből indul ki.²⁴⁶ Németh szintén a Kengyel által is alkalmazott kettős felosztás mentén különbözteti meg az alapelveket.²⁴⁷

A büntető eljárásjog tudományában a Kengyel illetve Németh által alkalmazott kategorizálására nincs példa, holott álláspontom szerint az a büntető eljárásjogra is jól alkalmazható lenne, mert a különbségtételt sokkal markánsabban megjeleníti, mint az első ránézésre nehezen értelmezhető szervezeti és működési fogalmak.

Az I. Bp.-hez kapcsolódó XX. század eleji szakirodalomban viszont még nem jelent meg a szervezeti-működési felosztás, ekkor a csoportosítás még erőteljesen az eljárási rendszerek témaköréhez kapcsolódik.

Balogh, amikor a „vezérelvek” történeti és elméleti alapjait vizsgálja, szintén az eljárási rendszerekhez kapcsolja az egyes elveket. Két fő elvet különít el, a vádelvet, és a nyomozó elvet, amely értelemszerűen az azonos elnevezésű rendszerek vezérelvei. Előbbihez kapcsolódóan magyarázza többek között a védelem elvét, illetve a terhelt jogait, utóbbi kapcsán pedig az officialitás elvét, az írásbeliséget, a titkosságot, illetve az anyagi igazság elvét.²⁴⁸ Látni kell azonban, hogy Balogh nem törekszik kifejezetten alapelvek összegyűjtésére, és rendszerezésére, csak a vezérelvek kapcsán említ meg további elveket.

Hasonlóképp nem jelenik meg mai értelemben vett csoportosítás Fayernél vagy Finkeynél sem, ők is a két vezérelvből és az ezekre épülő alaprendszerekből indulnak ki, és csupán egy-egy fontosabb elvet (pl. nyilvánosság elve) emelnek ki, és írnak

²⁴⁵ Ld. pl. Szilbereky – Névai: 59., vagy Gáspárdy – Wopera – Kormos – Cserba – Nagy – Harsági: 51.

²⁴⁶ Kengyel: 72-73.

²⁴⁷ Kiss – Németh – Papp – Somlai – Szilbereky: 60. oldaltól

²⁴⁸ Balogh – Edvi Illés – Vargha I.: 67-160.

ezekről nagyobb részletességgel, Bursics úgyszintén csak a legfontosabb elveket emeli ki, majd elemzi röviden.²⁴⁹

Angyal viszont az elveket többféleképpen is rendszerezi. Elsőként megjelöli a tiszta vádrendszer „elméletben kiformalódott” alapelveit, amely szerinte a rendelkezési elv, a bírói passzivitás elve, az ügyfélegyenlőség elve, a bírói pártatlanság elve, és a végleges eldöntés elve. Ehhez képest a tiszta (elméleti) nyomozó rendszer alapelvei: a nyomozó elv, a bírói aktivitás elve, a bírói korlátlanlanság elve, a bírói elfogultság (mint nem elv, hanem tényszerű velejáró), valamint a gyanúbüntetés alkalmazásának elve.²⁵⁰

A két rendszer általános alapelveiként pedig hét-hét jellemzőt rögzít Angyal, amelyek azonban – bár elvként vannak megjelölve – részben eltérnek a korábban ismertetett kategóriáktól. Így a vádrendszer jellemzői nála: a vádelv, az „eljáráscelemek” elkülönítése, a rendelkezési elv, a bírói passzivitás és a szabad bizonyítás elve, az ügyfélegyenlőség elve (a terhelt perbeli fél), a bírói pártatlanság elve, a szóbeliség, a közvetlenség és a nyilvánosság, valamint a végleges eldöntés elve. A nyomozó rendszer alapelvei pedig (párhuzamba állítva a vádrendszer fenti kategóriáival) a hivatalbóliség elve, az eljáráscelemek egységesítése, a nyomozó elv, a bírói aktivitás és a kötött bizonyítás elve, a bírói korlátlanlanság elve (a terhelt a per tárgya), a bírói elfogultság, írásbeliség, közvetlenség, titkosság, valamint a gyanúbüntetés alkalmazása.²⁵¹

Ahogy már volt szó róla, Angyal is leszögezi, hogy az akkor hatályos jogrendszer vegyes, de inkább mérsékelt, vagy modern vádrendszerű. Így ennek alapelveiként – az I. Bp. alapján – más elveket ismertet. Meghatároz több nagyobb alapelveket, amelyeken belül kisebb elveket is megállapíthatónak lát. Ilyen nagyobb elvek nála a vádelv, az officialitás elve, az anyagi igazság elve, valamint az egyéni jogok biztosításának elve, továbbá egy szintén – nevében – is gyűjtő kategória, az általános processzuális elvek csoportja. A vádelven belül jelöli meg egyrészt a funkciómegosztást, másrészt a vádhoz kötöttséget, és annak részeleleit. Az officialitás elvén belül tárgyalja a legalitás elvét, az ún. immutabilitás elvét (a büntetőigény változtathatlanságának elvét), valamint ezzel szemben a büntetőügyekben nem alkalmazható rendelkezési elvet. Az anyagi igazság elvéhez köti a bírói aktivitás elvét, a szabad adatszolgáltatást, valamint a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvét, valamint itt értelmezi a perorvoslatokhoz való jog kérdését is. Az

²⁴⁹ Fayer 15-37., Finkey 214-229., Bursics: 13-19.

²⁵⁰ Angyal: 254-255.

²⁵¹ Angyal: 256.

egyéni jogok biztosításának elvén belül magyarázza a bírói függetlenség elvét, az egyéni jogok korlátozásának kizárólag törvények útján történő lehetőségét, az ártatlanság vélelmét, az ügyfélegyenlőség elvét, a végleges döntés elvét, valamint a laikus elem részvételének lehetőségét. Az általános processzualis elvek között pedig olyanokat határoz meg, amelyek „mindennemű eljárásban egyenlőek”, így ilyen például a nyilvánosság, a szóbeliség, a közvetlenség, és a koncentráció elve.²⁵²

Móránál – a II. Bp.-hez kapcsolódóan – már megjelenik a szervezeti- és működési alapelvekre való szétbontás. E csoportosítás hibájának véli azonban, hogy az elnevezés félrevezető, mert egyes szervezeti alapelvek (pl. a bírói függetlenség elve) a bíróság működésére, és ezáltal magára az eljárásra is kihatnak. Megjegyzi viszont, hogy a csoportosítás kérdése vitatott a tudományban, nem alakult ki egységes álláspont, sem a felosztás, sem az alapelvek körét illetően. Említi azt is, hogy több szerzőnél az ismertetés alapja egyszerűen a törvényben lefektetett alapelvek köre, amely viszont nem szerencsés, ha egy kódex hiányos az alapelvek teljeskörű felsorolását illetően. Azt is hozzáteszi, hogy a szervezeti-működési kettős felosztás mellett a magyar tudományban is megjelenik a jogforrás szerinti csoportosítás (az Alkotmányban és büntetőeljárás törvényben rögzített alapelvek elkülönítése).²⁵³

Szabóné arra az álláspontra jut, hogy az alapelvek tartalmának és struktúrájának megismerése szempontjából a csoportosítási módszerek közül „három alkalmazható eredményesen”: a forrás alapján, a tárgynak megfelelően, és a tartalomra tekintettel történő rendszerezés. Megemlíti továbbá azt a nézetet (Cselcov), hogy az alapelvek a szerint is csoportosíthatók, hogy mely eljárási szakaszban érvényesülnek (pl. hivatalbóliség a nyomozás során, közvetlenség, funkciómegosztás a tárgyalás során). Szerinte viszont ez ellentétes a büntetőeljárás egységéről vallott (szocialista) koncepcióval. A források szerinti felosztás alapján Szabóné „alkotmányi és nem alkotmányi” alapelveket különböztet meg. Ugyanakkor kritizálja is relatív volta miatt ezt a csoportosítást, mert egyrészt a jogszabályi hierarchia okán sorrendet állít fel az alapelvek között, másrészt rámutat, hogy nem valamennyi lényeges alapelv szerepel az Alkotmányban. A tárgy szerinti csoportosításánál jelenik meg nála a szervezeti és működési alapelvekre való felosztás, amelynek alapja szerinte az, hogy az alapelvek a

---

²⁵² Angyal: 258-294.

²⁵³ Bólya – Kocsis – Móra I.: 115-116.

szűkebb vagy a tágabb értelemben vett igazságszolgáltatásra (utóbbi alatt értendő a büntetőeljárás egésze) vonatkoznak. A szervezeti alapelvek értelmezésében a bíróságra vonatkozó alapelvek, míg a működési elvek általános érvényűek és a büntetőeljárás valamennyi szakaszára igazak.²⁵⁴ Utal arra is, hogy a II. Be. I. fejezete tartalmaz egy további elvet az alapelvek között, nevezetesen a személyi szabadság és más állampolgári jogok biztosítását, azonban ez szerinte több mint alapelv, inkább az eljárás egyik feladata. Szabónénál az alapelvek tartalma szerinti rendszerezés az elvek eljárásban betöltött szerepük és jelentőségük alapján történő csoportosítását jelenti. Itt veti fel, hogy lehet-e az elveket rangsorolni, hiszen egyértelmű, hogy egyenlőségjelet nem lehet tenni közéjük. Végző soron azonban elveti első-, vagy másodosztályú elvek elválasztását, és kategorikusan elutasítja a korábbi „burzsoá” jogtudomány vezérelv-koncepcióját is. Tarthatatlannak tartja ugyanis egy-egy vezérelv, nevezetesen a nyomozó vagy vádelv kiemelését, mint amelyek az egész eljárási rendszert jellemzik, ez ugyanis indokolatlanul mellőzné a másodlagos elvek jelentőségét, de eleve tévesnek tartja, hogy egy vezérelv az egész büntetőeljárás rendszerét képes meghatározni. Ha lenne is ilyen elv, az szerinte csakis valamely összetett „monstre-elv” lehetne, amely több, „nagyszámú elv foglalata”, ilyen mesterséges elv kialakítására azonban szerinte nincs szükség.²⁵⁵

Ugyanakkor mégis felveti, hogy pusztán a tudományos elemzés céljából az alapelveket súlyuk szerint is érdemes megkülönböztetni. Azokat az elveket tartja elsődlegesnek, amelyek a büntetőeljárás főszemélyeinek („hatóságok”, terhelt, védő) jogi helyzetére, egymáshoz való viszonyára irányulnak (pl. hivatalbóliság, ártatlanság vélelme). További tartalmi értelemben vett csoportosítási lehetőségnek véli azt is, hogy egy-egy elv érvényesülése tűrhet-e korlátozást, vagy sem (előbbi típusba tartozónak tartja például a védelem elvét).²⁵⁶

Később Szabóné egy alapjaiban hasonló, de részben eltérő rendszerezési elméletet is felvázolt. A hármas felosztást megtartja, azonban a forrás, és tárgy szerinti kategóriák mellett (előbbi kettő alatt ugyanazt érti, mint az korábban részletezésre került) a harmadik csoportot már nem tartalom szerinti csoportosításnak nevezi, hanem az alapelvek rendszer-alkító jelentősége szerint kategorizál. E csoport kritériumaként azt határozza meg, hogy az adott alapelv az eljárási funkciók gyakorlására felhatalmazott főszemélyek jogi helyzetét meghatározó előírásokat tartalmaz-e, vagy

---

²⁵⁴ BM tankönyv: 51-52.

²⁵⁵ BM tankönyv: 53.

²⁵⁶ BM tankönyv: 54.

más, ezzel összefüggő, de elsősorban az eljárás lefolytatásával, módjával kapcsolatos útmutatást foglal-e magában. Ez alapján rendszeralakító elvnek azt tekinti, amely a büntetőeljárás alapviszonyokat határolja körül. Ilyen szerinte a hivatalbóliség elve, az eljárási feladatok megosztása, az ártatlanság véelme, a védelem elve, a jogorvoslati jogosultság elve, valamint a bizonyítás szabadsága.²⁵⁷ Úgy tűnik tehát, hogy Szabóné részben revideálta korábbi nézetét, és elfogadta, hogy egyes alapelvek a rendszeralakító jelentőségük miatt prioritást élvezhetnek.

Szabóné vizsgálta az alapelvek és a garanciák összefüggéseit is: vannak olyan, kiemelkedő helyet elfoglaló alapelvek, amelyek a koncentrált állami büntetőhatalommal szembeni garanciákat jelentenek.²⁵⁸

A rendszerezéssel kapcsolatos elméletét megelőzően megjelenik még egy további distinkció Szabónénál: megkülönböztet ugyanis egyrésztől általános értelemben vett alapelveket, amelyek a különböző történelmi büntetőeljárás rendszereket jellemzik, és amelyeken belül meg lehet különböztetni a garanciákat érvényre juttató elvi tételeket, másrésztől ún. aktuális alapelveket, amelyek azon elvi tételeket jelentik, amelyeket egy konkrét büntetőeljárás rend elfogad és kifejezésre juttat.²⁵⁹

A rendszerváltás utáni szakirodalomban a felosztásokat illetően jelentős változás nem történt, a legáltalánosabb kategória továbbra is szervezeti-működési csoportosítás maradt.

Király megkülönböztethetőnek lát ún. általános jogelveket, amelyek az egész jogrendszer jellemzésére hivatottak (pl. törvényesség, jogegyenlőség, méltányosság), míg vannak speciálisan büntetőeljárás alapelvek. Ő is alkalmazza a jogforrás szerinti felosztást, amelybe egyik oldalról az Alkotmányban megfogalmazott, a másik oldalról az ezen kívüli elvek tartoznak, és említi a nemzetközi normákban megjelenő alapelveket is. A legáltalánosabb felosztásnak azonban ő is a szervezeti és működési elvek kategóriáját tartja. Felhívja ellenben a figyelmet arra, hogy az osztályozásnak nincs hatása az alapelvek erejére, sőt az osztályozást „bizonyos fokig mesterkéltnek” is véli, hiszen például a szervezeti elvek a szervezet működése közben érvényesülnek, és „ennyiben működési elvként is felfoghatók”.²⁶⁰

---

²⁵⁷ Egységes jegyzet (1986): 87-90.

²⁵⁸ Egységes jegyzet (1986): 85-86.

²⁵⁹ Egységes jegyzet (1986): uo.

²⁶⁰ Egységes jegyzet (1992): 80., illetve Király (2008): 109., 112-113.

Királynál azonban további olyan tézisek is megjelennek, amelyek az alapelvek felosztásával szorosan összefüggenek. A büntetőeljárás rendszerével összefüggésben állapítja meg, hogy vannak alapelvek, amelyek eltérnek kivételt (pl. officialitás, nyilvánosság, közvetlenség), mégis az esetek többségében ezen elvek uralkodó alapelveknek minősülnek, ezért megmarad a rendszerjellemező tulajdonságuk is. Vannak azonban kivételt nem tűrő elvek is (pl. bírói függetlenség, védelem elve, ártatlanság vétele). Megjegyzi azonban, hogy ezen felosztás nem szolgálhat az alapelvek rangsorolásának alapjául.²⁶¹

Részletesebben foglalkozik továbbá Király egyrészt az alapelvek számának, és ezzel összefüggésben az ún. alapelv-infláció kérdésével, másrészt az ún. vezérelv-konceptióval is. Az első kérdést illetően Király megállapítja, hogy az elmélet egy idő után szembetalálta magát azzal, hogy vajon hány általános, elvi tételt kell alapelveknek tekinteni. Úgy látja, hogy van ugyan sok fontos elvi előírás (pl. az eljárás gyorsasága, időszerűsége, vagy a kényszerintézkedések törvényessége), azonban mindezek alapelveként való kezelése, tehát az alapelvek túl nagy számának meghatározása az alapelvek „inflációjához” vezet, amelynek eredménye az alapelvek elértéktelenedése, és alkalmas arra is, hogy az eljárási rendszernek ne a lényegi elemeit lássuk. Ezért szerinte csak az eljárási rendszer egy-egy olyan lényeges jegyét kifejező elvi tételt célszerű alapelveként kezelni, amelyet az eljárás története ilyenként igazolt és a tudomány általánosan elismert.²⁶²

A másik kérdés pedig a korábban már említett ún. vezérelv-konceptió. Király szerint a büntető eljárásjog elméletében létezik egy olyan teória, amely szerint található a rendszerben olyan „vezér-”, vagy „centrális alapelv”, amely köré az adott eljárási rendszer felépül. Ilyennek tekintették korábban a vádelvet és az inkvizíciós elvet. Szerinte ezen elméletnek vonzó tulajdonsága, hogy kísérletet tesz egy axiomatikus, zárt logikai rendszer megalkotására. Az „élő” büntető eljárási jogok azonban szükségleteket kielégítő pragmatikus rendszerek, és nem minden alapelv következik egy centrális elvből. Így például a kontradiktórius eljárás szerinte nem szükségszerűen nyilvános. Úgy látja, hogy az alapelveket sokkal inkább a kölcsönös kapcsolódás, az egymást kiegészítő jelleg jellemzi, azzal, hogy egyes elvek között valóban szorosabb kapcsolat

---

²⁶¹ Egységes jegyzet (1992): 76., illetve Király (2008): 108.

²⁶² Egységes jegyzet (1992): uo., Király (2008): uo.

áll fenn (pl. a kontradiktórius eljáráshoz szorosabban kapcsolódik a nyilvánosság, szóbeliség).²⁶³

Egy további kérdéskör Királynál az alapelvek és a garanciák összefüggéseinek vizsgálata. (Más szerzőknél a két fogalom ilyen világos elkülönítése nem mindig jelenik meg.) Kijelenti, hogy az alapelvek nem azonosak a garanciákkal, de nem is ellentétes, vagy egymást kizáró fogalmak. Felfogásában a garanciák (vagy biztosítékok) a tágabb fogalomkör (rendeltetésük is szélesebb), amelybe az alapelvek is beletartoznak. A garanciák arra hivatottak, hogy szolgálják a büntetőeljárás feladatainak teljesítését, óvva a sértett vagy a terhelt – és végeredményben a társadalom – alapvető jogait. A garanciák lehetnek jogiak, szervezeti, és jogon kívüli, társadalmi-politikaiak. A jogi garanciák viszont kikényszeríthetőek. Mivel Király elméletében a garanciák az alapelveknél tágabb fogalmak, így ide értendők olyan technikai szabályok is, mint például a határidők meghatározása. Itt is felhívja azonban a figyelmet az inflálódás veszélyére, amely épp a garanciális jelleg eltűnéséhez vezethet. Ezért szerinte ki kell emelni azokat az eljárási célokat, jogtárgyakat és jogintézményeket, amelyekkel kapcsolatosan garanciákról lehet beszélni. Ilyen szerinte különösen a legalitás, az officialitás, az elfogulatlan, pártatlan igazságkeresés, a személyek sérthetlensége és szabadsága, a tisztességes bánásmód, vagy a védelem joga. Király továbbá a jogi garanciákat egymáshoz kapcsolódni, és hierarchikus rendszerbe szerveződni látja (pl. a pártatlan igazságszolgáltatás garanciája a bírák és a bíróságok függetlensége, az ártatlanság vélelme, vagy a kontradiktórium elve, ez utóbbiak garanciája lehet az in dubio elv stb.). Fontosak a szerző szerint a szervezeti garanciák is, mint pl. a bíróságok függetlensége. A jogon kívüli, társadalmi-politikai garanciákat azonban negatívan látja, mert ezek tényleges politikai akarat nélkül nem képesek a jogi garanciákat támogatni, mi több a politikai önkény beszivároghat a büntetőeljárás garanciák közé (a társadalom sokszor ezért nincs túl jó véleménnyel a büntetőeljárásokról).²⁶⁴

Végül – az alapelvek kategorizálásával összefüggő – szintén egyedi kérdéskör Királynál az alapelvek elavultsága. Utal rá, hogy a jogirodalomban van olyan nézet, amely szerint a büntetőeljárás egyes elvei elavultak, mert alapjuk a XVIII-XIX. századból származik. Király szerint önmagában a modernizáció nem kell, hogy az

---

²⁶³ Egységes jegyzet (1992): 76-77., Király (2008): 108-109.

²⁶⁴ Egységes jegyzet (1992): 7-80., Király (2008):110-112.

elismert elveket érvénytelenítse, de azt is hozzáteszi, hogy az alapelvek nem érinthetetlen dogmák.²⁶⁵

Cséka négy csoportosítási lehetőséget ismertet: az alapelvek forrása, tartalma, tárgya, és az eljárási szakaszok viszonyában történő rendszerezést. A jogforrások szerinti felosztás nála is az Alkotmány, a szervezeti törvények és a büntetőeljárás törvény relációjában jelenik meg. A tartalom szerinti csoportosítás alatt azt érti – hangsúlyozva, hogy a rangsorolás szerinte sem helyes –, hogy az elvek milyen „alakító hatással” bírnak az eljárás rendszerére, alapvető funkcióira és alanyainak jogosítványaira. E rendszerezésben beszélhetünk a büntetőeljárás „egészének arculatát meghatározó” alapelvekről (pl. hivatalbóliség elve, az eljárási feladatok megosztása), míg vannak „más”, az előbbieket hatályosulását biztosító elvek (pl. közvetlenség, nyilvánosság elve). Az alapelvek tárgya szerinti felosztásában jelenik meg Csékánál a szervezeti és működési elvek csoportja. Az eljárási szakaszok szerinti kategorizálás pedig „legfeljebb” azt jelenti értelmezésében (ugyanis nyilvánvalónak látja, hogy az alapelvek rendeltetése az, hogy az egész eljárást meghatározzák), hogy egyes elvek csak a bírósági szakaszban, vagy csak más eljárási szakaszban, avagy az egész eljárás során érvényesülnek.²⁶⁶

Cséka is foglalkozott az alapelvek számának kérdéskörével, valamint az alapelvek és a garanciák viszonyával. Előbbi kapcsán ő is úgy látja, hogy nem helyeselhető tendencia az eljárási elvek számának növelése, inkább a kisebb számú, jelentős alapelv deklarációja az indokolt, hiszen előbbi az alapelvek jelentőségének csökkenésével jár. (Nem indokolt olyan követelményeket, mint a hiteles rögzítés, vagy az eljárás gyorsasága alapelvnek tekinteni.) Megfigyelhető viszont, hogy a jogalkotó a korábban a tudomány által kidolgozott elveket igyekszik törvényi szinten is megjeleníteni. A garanciák és az alapelvek viszonyát ő is hasonlóképpen látja: a garancia szerinte is „szélesebb” fogalom, az alapelveket viszont „mélyebb” értelműnek látja. Előbbiek feladata elsősorban, hogy „örködjenek” az eljárás törvényes lefolytatása, illetve a résztvevők jogainak és kötelezettségeinek betartása felett. Cséka is úgy látja, hogy az alapelvek a garanciák rendszerében helyezkednek el, viszont felfogásában az alapelvek nagyobb számú garanciát mintegy „összesűrítve” jelenítenek meg. Így

---

²⁶⁵ Király (2008):112. Példaként hozza fel, hogy a tárgyalás nyilvánosságának elve új dimenziókat kapott a telekommunikációs lehetőségek büntetőeljárásba történő bevezetésével.

²⁶⁶ Cséka (szerk.) (2006.): 54-56.

például a védelem alapelve a garanciarendszer részeként tartalmaz garanciális jellegű részlet-szabályokat.²⁶⁷

Fantoly úgyszintén négyféle csoportosítási lehetőséget vázol. A tárgy szerinti (szervezeti-működési), az eljárási szakaszok szerinti, valamint a forrás alapján történő rendszerezés mellett, – Királyra és Tremmelre is hivatkozva, akik egyébként éppen elvetik ezt – felveti a szuperelv illetve vezérelv koncepciót is, mint amely az alapelvek rangsorát jeleníti meg. Végső soron ez utóbbit nem kritizálja, hanem olyan elveket ért alatta, amelyekre az egész büntetőeljárás rendszer épül, és egyben alapjai a körük csoportosuló más elveknek is. Ezek jellegzetessége, hogy elhagyásuk alapjaiban változtatja meg a büntetőeljárást. Ilyen szuperelv szerinte a vádelv vagy a kontradiktórius eljárás elve, de ilyen lehet a jogállami büntetőeljárás elve, vagy a tisztességes eljárás követelménye is. (Az egyes elvek elemzését azonban ő is a szervezeti-működési felosztásra építi.)²⁶⁸

Tremmel alapvetően ötféle csoportosítási lehetőséget különít el. A szervezeti-működési felosztást ő is ismerteti, azonban vitathatónak véli, mert egyrészt kétséges, hogy léteznek-e valóban tisztán szervezeti elvek, amelyeknek a szokásos meghatározása, hogy valamennyi igazságszolgáltatási ágban érvényesülnek, másrészt vannak olyan alapelvek, amelyek közösek ugyan a polgári- és büntető igazságszolgáltatásban, – pl. anyanyelv használata – azonban ezeket mégsem tekintik szervezeti alapelveknek. Tremmel is figyelembe veszi az osztályozásnál az alapelvek forrását, azonban a csoportosítást annak mentén végzi el, hogy az alapelv Alaptörvényben rögzített-e, vagy sem, illetve külön csoportot jelent, hogy az alapelv emberi jogi egyezményben szerepel-e, vagy nem. A negyedik kritériuma nála az, hogy az elv az egész büntetőeljárásban, vagy csak a bírósági szakaszban érvényesül. Az ötödik csoport Tremmelnél a Tóth által bevezetett, a terhelt és az állam viszonya szerinti felosztás (ld. később).²⁶⁹

Megjelenik Tremmelnél azonban egy hatodik felosztás is: fontosnak véli az elsősorban ténykérdésekkel összefüggő alapelvek (ártatlanság vélelme, szabad bizonyíték-értékelés) megkülönböztetését a jog- és ténykérdésekkel egyaránt összefüggő alapelvektől. Nézőpontja szerint az igazságszolgáltatás pusztán formális definíciója – mint bírósági ítélkezési tevékenység – nem kielégítő, a materiális fogalom

---

²⁶⁷ Cséka (szerk.) (2006.): 53.

²⁶⁸ Fantoly – Budaházi (2015): 30-32.

²⁶⁹ Herke – Fenyvesi – Tremmel (2012): 48-50.

ellenben utal a jogalkalmazás folyamatára, ahol a bíróságnak egyaránt kell tény- és jogkérdésekről döntenie, és ahol maradéktalanul érvényesül a lehető legtöbb szervezeti és működési alapelv. Az alapelvek tehát szerinte végső soron a valóságnak és a törvénynek egyaránt megfelelő határozat meghozatalának biztosítékai, egyben kritériumai.²⁷⁰

Tremmel végül csak a leginkább jelentőséggel bíró alapelveket elemzi, azonban nem a szervezeti-működési elkülönítés mentén. Észlelhetők nála további egyedi felosztások. Az egyik legjellegzetesebb az, hogy az ártatlanság véelmét lényegében nem egy elvnek, hanem elv-csoportnak tartja, amelybe az ártatlanság véelmén (praesumptio boni viri) kívül beletartozik a bizonyítási teher (onus probandi), és a kétséget kizáró bizonyítás (in dubio pro reo) elve is, illetve e három elvvel szorosan összefüggőnek tartja az önvádra kötelezés tilalmának elvét is (nemo tenetur). Szintén elvcsoport nála a kontradiktórium elve, amely magában foglalja a vád, a védelem, és az ítékezés elkülönítését, a bíróság vádhoz kötöttségét, és a vád és a védelem egyenjogúságát. Önállóan vizsgálja viszont a hivatalbóliség elvét, a védelem elvét, a nyilvánosság elvét, a közvetlenség elvét, a szóbeliség elvét az anyanyelv használatának elvével egyetemben, továbbá a jogorvoslati jogosultság elvét, valamint a bírósági eljáráshoz való jogot a büntetőjogi felelősség önálló elbírálásának szabályával együttesen. Külön alapelv viszont nála a bizonyítékok szabad mérlegelésének, valamint az emberi jogok tiszteletben tartásának elve.²⁷¹

Tremmel is foglalkozik az alapelv-infláció kérdésével, és a jelenséget veszélyesnek tartja. Ennek egyik formája szerinte az elvek körének folyamatos bővítése (pl. együttműködés elve, jogerő elve), a másik pedig a részelvek önállósítása (mint pl. az in dubio pro reo elvé, amely olvasatában az ártatlanság véelméhez tartozna). Hasonlóan veszélyesnek tartja a vezérelv/szuperelv koncepciót: mind a régi vezér-, vagy rendszeralkotó elvek kiemelését, mind olyan újabb szuperelvek megjelenítését, mint a tisztességes eljárás elve, a jogállami büntetőeljárás elve, a fegyverek egyenlőségének elve, vagy az alkotmányos büntetőeljárás koncepciója. A veszélyt elsősorban abban látja, hogy a büntetőeljárás többtényezős, jóval összetettebb folyamat annál, minthogy elveit egy-egy vezér- vagy szuperelvbe lehetne sűríteni. A szuperelvbe tömörítés továbbá visszafejleszti a büntető-eljárásjog tudományát is. A legtöbb ilyen elv ugyanis vagy felbontható klasszikus alapelvekre (pl. a tisztességes eljárás elvének része

---

²⁷⁰ Herke – Fenyvesi – Tremmel (2012): 54.

²⁷¹ Herke – Fenyvesi – Tremmel (2012): 55-83.

a nyilvánosság, a bíróságok függetlensége stb.), vagy nem tekinthető általános elvnek (pl. a fegyverek egyenlőségének elve), vagy pedig nem is minősül ténylegesen büntetőeljárás-specifikusnak (pl. alkotmányosság elve).²⁷²

Tóth az alapelvek rendszerezésekor kétféle módszert alkalmaz. Az első nála is a szervezeti és működési elvekre felosztás. Sajátos nála azonban, hogy a két csoportba besorolt elveket további két csoportba osztja: megkülönböztethetőek szerinte alkotmányos (azaz Alaptörvényben rögzített) szervezeti és működési elvek, valamint az egyéb törvényekben, azaz a büntetőeljárás törvényben, valamint a szervezeti törvényekben rögzített elvek. Ezzel Tóth tehát lényegében egy forrás szerinti csoportosítást is elvégez. Szintén egyedi nála az elvek a szerinti kategorizálása, hogy azok a terhelt és az állam viszonyát miként jellemzik. Három csoportot lát felállíthatónak: az első csoportba azon elvek tartoznak, amelyek az állam oldaláról nézve fogalmazzak meg követelményt (pl. hivatalból való eljárás elve, szóbeliség, közvetlenség), a második csoport elemei az állam és a terhelt viszonyát fejezik ki (ártatlanság véelme, bizonyítási teher, in dubio pro reo elv), míg a harmadik csoport elvei a terhelt hátrányos helyzetének ellensúlyozására szolgálnak (pl. védelem elve, jogorvoslati jog).

Farkas csak a szervezeti-működési felosztás mentén rendszerezi az alapelveket. Mégis fellelhető nála néhány rendezési szempont. Külön kezeli ugyanis a büntetőeljárás ún. alkotmányos elveit, amelyek közé számos klasszikus alapelvet is besorol. Megállapítja továbbá ő is, hogy egyes alapelvek az eljárás valamennyi szakaszában érvényesülnek, míg mások csak a tárgyalási szakaszban. Ezen kívül utal ő is a jogforrás szerinti elkülöníthetőségre. Végül a garanciarendszer kapcsán is tesz megállapítást: az alapelveket a garanciarendszerbe tartozó, szűkebb kategóriának tartja.²⁷³

Erdei az alapelvek kategorizálása kapcsán három „tant” ismertet. Az első a szervezeti-működési kettős, amelynek kapcsán több, részben kritikus megjegyzést tesz, ám végső soron maga is ezt a rendszerezést veszi alapul. Rámutat arra, hogy a „régii” tankönyvirodalom a szervezeti alapelvek kategóriájáról nem szól, de a szocialista

---

²⁷² Herke – Fenyvesi – Tremmel (2012): 50-54., illetve a legtöbb kérdésben ugyanígy: Tremmel (1996): 18-22., 57-65., illetve Fenyvesi – Herke – Tremmel (2004): 60-67., 76-83. A csoportosítási módokat és az ártatlanság véelmének „gyűjtő kategóriáját” Herke is átveszi, és így elemzi az ide tartozó elveket. Herke (2019): 15-16., 20-21.

²⁷³ Farkas – Róth (2018): 77., 90-96.

irodalomban is volt olyan (Móra), aki említi ugyan e csoportot, de nem részletezi. Erdei szerint ez arra utal, hogy a korábbi felfogás szerint ezek a büntetőeljárásen kívüli, más jogágba tartozónak vélt elvek voltak. Hozzáteszi azt, hogy a szervezeti kategória minden esetben a bíróságra utal, attól függetlenül, hogy az eljárásban más szervezetek is részt vesznek. A '70-es évek tankönyvirodalmától azonban szerinte elmaradhatatlan a szervezeti elvek kategóriája, azonban mivel nem egységes az ide tartozó elvek köre, úgy látja, hogy a tankönyvírókat kevésbé foglalkoztatják a szervezeti elvek, mint a működésiek. Nézete szerint a szervezeti-működési felosztás kritikusai azt hozzák fel ellenérvként, hogy a szervezeti elvek az igazságszolgáltatásra általánosan vonatkozó elvek, így célszerűbb lenne a büntetőeljárás saját elveivel foglalkozni. Ez esetben viszont pl. a nyilvánosság, vagy a jogorvoslati jog – mint az egész igazságszolgáltatásra vonatkozó elvek – kihagyása szerinte a büntetőeljárás alapelvek számának drasztikus csökkenéséhez vezetne.²⁷⁴

A második csoport nála is a forrás szerinti felosztás: a tudomány általában Alaptörvényben, szervezeti törvényekben, illetve büntetőeljárás törvényben szabályozott elvek között tesz különbséget, valamint ismert a nemzetközi jogi dokumentumban rögzített elv kategóriája is. Utóbbival azonban szerinte azért kell óvatosan bánni, mert az ilyen elvek nem automatikusan, csak implementálással válnak a belső jog részévé. Rámutat arra, is, hogy a Be. és a szervezeti törvények bár azonos szinten vannak a jogforrási hierarchiában, a szervezeti törvény elvei – bár „kívülről” – mégis meghatároznak a büntetőeljárás számára elveket, sőt ezt elvileg más törvény is megtehetné. Úgy látja továbbá, hogy bár egyes alapelvek alkotmányos és más törvényi szinten (Be., szervezeti törvények) egyaránt le vannak fektetve, mindazonáltal hibás következtetés volna azt gondolni, hogy az alkotmányos szinten is deklarált elvek magasabb rendűek lennének. E szabályozás oka szerinte pusztán az, hogy az alkotmányozó egyes elveket az alkotmányos rend szempontjából fontosnak ítél kiemelni. Felveti annak is a lehetőségét, hogy vajon lehetséges lenne-e valamennyi fontos alapelvet alkotmányos szinten is megjeleníteni, ezt azonban terjedelmi okokból veti el (az alaptörvény „nem lehet végtelenített dokumentum vagy a jogágak elveinek lexikonja”).²⁷⁵

Felvet továbbá Erdei egy további hipotetikus problémát, abból kiindulva, hogy az elmélet szerint egy alapelv akkor is érvényesülhet, ha azt az eljárási törvény nem

²⁷⁴ Erdei (2011): 141-145. Erdei felveti az osztályozás és rendszerezés fogalmak különbözőségét, azonban ezek ismertetésétől eltekintek, és magam nem teszek különbséget e fogalmak között.

²⁷⁵ Erdei (2011): 146-147.

deklarálja, de a rendelkezései az elvvel összhangban állnak. Azaz mi történne, ha egy elvileg közvetlenül érvényesülő alapelvet csak az alaptörvény deklarálna, de a büntetőeljárás törvény nem, illetve mi a helyzet akkor, ha az elv, még az alaptörvényben sem jelenik meg? Előbbi kapcsán úgy látja, hogy az alkotmányos szabályozás elegendő, a törvényben történő megismétlés nem kívánalom. Utóbbi kérdéstről pedig azt mondja, hogy nincs szó valódi problémáról, hiszen a törvény elveinek az Alkotmányból levezethetőnek, de legalább azzal összhangban állónak kell lenniük.²⁷⁶

Végül a források kapcsán még egy elvi kérdést vizsgál meg: vajon az eljárási alapelvek mindig ténylegesen az alkotmányból származnak-e. Erre nemleges választ ad, és példaként az ártatlanság vélelmét hozza, mint amit csak az alaptörvény az, ami alkotmányi rangra emel. Ez ugyanis Erdei szerint egy tisztán, csakis a büntetőeljárásra vonatkozó alapelv, amely a XX. század második felétől emelkedett emberi jogi rangra, tehát kiindulópontja a büntetőeljárás volt (hasonlónak látja a védelem elvét is). Ezért úgy véli, hogy az alapelveknek az alaptörvényből nem feltétlenül levezethetőnek, hanem inkább „kiolvashatóknak” kell lenniük. Ennek következménye viszont az, hogy az alkotmányból kiindulva az elv kiterjeszhetővé válik más jogterületekre is (pl. fegyelmi eljárásokra).²⁷⁷

A harmadik osztályozási szempont Erdeinél az alapelvek hatóköre szerinti felosztás, amely arról szól, hogy egy elv az eljárás egészére vagy csak egy szakaszára vonatkozik. Azt állapítja meg, hogy ezt a felosztást nemigen alkalmazzák, a legmarkánsabban Tremmel elméletében jelenik meg, de nála is csak az eljárás egészére, valamint csak a bírósági szakaszra vonatkozó alapelvek megkülönböztetése történik meg. Erdei kritikusan említi továbbá Szabóné teóriáját, aki ragaszkodott az alapelvek általános jellegéhez, és egyben elvetette a vezérelv koncepciót, azon az alapon, hogy az csak a bírósági szakaszra érvényes elvet tesz alapelvvé. Erdei szerint az általánosság (az egész eljárásra alkalmazhatóság) kritériuma arra vezetne, hogy az alapelv-katalógus túl szűk lenne. A hatókör vizsgálatánál csak a működési elveket vizsgálja, abból is kiindulva, hogy a szervezeti elvek csak a bíróságra, így csak a bírósági szakaszra vonatkoznak. Koncepciójában a nyomozási szakasz egyetlen „saját” alapelve a hivatalból való eljárás elve, míg a tárgyalási szakasz „sajátja” a szóbeliség, a nyilvánosság és a közvetlenség. Szokás még szerinte ide sorolni az anyagi igazság elvét,

---

²⁷⁶ Erdei (2011): 147.

²⁷⁷ Erdei (2011): 147-148.

valamint vitathatatlanul ide tartozik a vádhoz kötöttség és a funkciómegosztás elve is. Emellett az eljárás „egészét” érintő elvek is vannak: ilyen szerinte az ártatlanság vélelme, a védelem elve, a jogorvoslati jogosultság elve, az anyanyelv használatának elve, és a tisztességes eljárás elve (illetve néhány további elv, amelyek azonban felfoghatók a fentiek valamely részelemeként – pl. szabad bizonyítás elve).²⁷⁸

Végül Erdei is foglalkozik az alapelvek és a garanciák viszonyrendszerével, azzal, hogy szerinte a témakör a magyar szakirodalomban kevésbé központi. Szerinte a garanciák (vagy biztosítékok) tételesjogi rendelkezések, és – ellentétben az alapelvekkel – csakis norma formájában érvényesülhetnek, hiszen enélkül nem lennének kikényszeríthetőek. Más kérdés, hogy nemcsak eljárási jog, de azon kívüli jog, vagy társadalmi igény garantálása is lehet a garanciák célja, de szerinte csakis nagyobb jelentőségű jogok tartozhatnak e körbe. Nem tartja továbbá elvetendőnek azt, hogy az alapelvek is garanciáknak minősülhetnek, de csak akkor, ha az adott alapelv valamely adott korszakban védendő értéket fejez ki, valamint ha ez a törvényben kikényszeríthetően jelenik meg.²⁷⁹

6.2. Következtetések az osztályozások kapcsán

Láthattuk tehát, hogy a büntető eljárásjog tudományában az alapelvek csoportosítási kategóriái csak első ránézésre egységesek. (Azt terjedelmi korlátok okán nem is állt módomban összevetni, hogy az egyes szerzők, az egyes kategóriákba hány és milyen elvet sorolnak be.) Az egységesség látszatát a szocialista korszakban megjelent szervezeti és működési elvekre felosztás központi szerepe kelti, de még ezt is csak fenntartásokkal jelenthetjük ki, hiszen többen (pl. Tremmel) – és már a szocialista időszakban is (ld. Móra) – kritikával illetik ezt a rendszerezést. Vannak további általános kategóriák – pl. forrás szerinti rendszerezés, vagy az eljárási szakaszok szerinti besorolás –, feltűnnek azonban teljesen egyedi felosztások is (pl. Tóth). Egyes szerzők tisztázzák az alapelvek, és más elvi tételek, valamint a garanciák viszonyát, míg mások nem foglalkoznak ezzel. Több szerző is jelzi továbbá az ún. alapelv-infláció veszélyét. Igen eltérő megítélés alá esik azonban az alapelvek rangsorolásának kérdése, valamint ebből kiágazóan a vezérelv, illetve szuperelv koncepció megítélése. Számos szerzőnél

---

²⁷⁸ Erdei (2011): 150-151.

²⁷⁹ Erdei (2011): 151-153.

burkolt formában ott van továbbá az a törekvés, hogy a csoportosítási lehetőségek bemutatását követően végső soron a Be-ben rögzített alapelvekből kell kiindulni, így végül is külön kategóriát képeznek a büntetőeljárás törvényben rögzített elvek (ennek legszélesebb gyűjteménye, ahogy már jeleztem a II. Be. volt). Utóbbi megoldásnak azonban akadályát képezi a III. Be. és az új Be. elnevezést változtató törekvése (alapelvekből alapvető rendelkezések), ennek során alapelvnek nem mondható tételeknek a törvény elején való rögzítése, míg klasszikusnak mondható alapelvek kihagyása (közvetlenség elve), vagy a törvény más fejezeteibe történő „deportálása”.

Az alapelvek rendszerezésével kapcsolatos következtetésekhez álláspontom szerint az alábbi kérdéskörökre érdemes fókuszálni: 1. a legáltalánosabb csoportosítási lehetőségek fenntarthatóságának kérdésköre; 2. az új, vagy más jogterületen ismert osztályozási formák átvétele; 3. a vezérelv koncepció elfogadhatóságának vizsgálata, illetőleg (újra)értelmezése; valamint 4. az alapelvek rangsorának kérdése. Ennek során nem oktatással összefüggő célok vezérelnek, így nem azt kívánom javasolni, hogy a tankönyvek hogyan rendszerezzenek, pusztán e dolgozat keretei között igyekszem a rendszerezést más, vagy új megvilágításba helyezni, amely elsősorban a dolgozat további, az egyes alapelvekkel foglalkozó részének bázisát képezheti.

1. Első ránézésre a legtöbb szokásos csoportosítási mód logikailag elfogadhatónak látszik, és azok az alapelvek tartalmi meghatározására sincsenek kihatással. Mégis úgy vélem, hogy csaknem az összes ilyen felosztási típus alkalmas arra, hogy áttekinthetőség helyett zavart keltsen, illetve további kérdéseket vessen fel.

a) A források szerinti felosztás látszólag nem okozhat problémát, mert objektív és tényszerű, a besorolás alapja ugyanis az, hogy az adott alapelv hol jelenik meg. A probléma akkor jelentkezik, amikor azt a kérdést tesszük fel, hogy az adott forrásban, adott helyen (törvényi fejezetben) megjelenő valamennyi szabály alapelv-e, illetve, hogy van-e olyan alapelv, amely ugyanazon törvényben, de máshol, vagy „burkoltan” jelenik csak meg. Ahogyan azt már korábban bemutattam, ez a probléma a hatályos Be. esetében valamennyi rész kérdés kapcsán jelentkezik.

További problémát okoz a források szerinti kategorizálásnál, hogy egyes elvek (pl. ártatlanság vélelme) több jogforrásban is megjelennek. Erdeivel egyetértve, ez a jogszabály-szerkesztési megoldás tévesen azt sugallja, hogy a magasabb szintű jogforrásban is deklarált elvek magasabb rendűek is. Implikálja továbbá azt a kérdést, hogy egyrészt vajon mi az a kritérium, amely az adott alapelv pl. alaptörvényi rögzítését

is indokoltta teszi; másrészt, hogy egyes, lényeges elvek miért nem szerepelnek mégsem a magasabb jogforrásban (pl. a vádelv).

További kérdés lehet, hogy ha a szervezeti törvényeket is alapvető forrásnak tekintjük, akkor a büntető eljárásjogi elemzések során helyénvaló-e ezen törvények alapvető rendelkezéseit is értelmezni, holott e törvények értelmezése már az alkotmányjog terebélyesébe tartozik.

Mindezek alapján meglátásom szerint az a következtetés vonható le, hogy az alapvető források szerinti rendszerezése az alapvető dogmatikai vizsgálatához nem szükséges, attól további eredményes megállapítások nem várhatók. Egyetértek Erdei azon megállapításával, hogy egy-egy alapvető jogforrásának megválasztása a jogalkotó szubjektív preferenciájának függvénye. Ennek okán elegendőnek vélem a büntetőeljárás törvény mint forrás áttekintését. A hatályos jogrendben a helyzet annyiban szerencsés is, hogy nincsenek olyan büntetőeljárás alapvető elvek, amelyek a büntetőeljárás törvényben – akár az alapvető rendelkezéseknél, akár a részletszabályokban – ne szerepelnének.

b) A szervezeti és működési alapvető elvekre való felosztás kapcsán azon szerzők álláspontját osztom, akik nem tartják célravezetőnek ezt a rendszerezési módot. Itt még az oktatási szempont sem magyarázható, hiszen – ahogyan Erdei is utal rá – a szerzők többsége a szervezeti elvek elemzését már nem tartja fontosnak. Problémásnak látom a csoportok megnevezését is. A szervezeti megnevezés még alapvetően tükrözheti az osztályozás kritériumát. (Bár egyes szerzők – pl. Szabóné, Cséka – idesorolják a törvény előtti egyenlőség elvét, amely viszont meglátásom szerint a bíróság szervezetével nem függ össze.) Ezzel szemben a „működési” megnevezés már első ránézésre sem világos, és azt is sugallja, mintha a büntetőeljárásnak lenne nem „működő” folyamata is (nem azonosítva ezt a büntetőeljárás ún. statikus vagy általános szabályaival). Ezért azon szerzők álláspontját tudom csak osztani (Móra, Király, Tremmel), aki arra hívják fel a figyelmet, hogy a szervezeti tekintetű alapvető elvek is érvényesülnek a büntetőeljárás „működése” során is. Ez alapján viszont a csoportképzés alapja, megkülönböztető jegye vesz el. Nem igazolható továbbá a szervezeti-működési felosztás és azon forrás szerinti felosztás összekapcsolása sem, amely szerint a szervezeti alapvető elvek a szervezeti törvény(ek)ben, míg a működési elvek a büntetőeljárás törvényben szabályozottak. A nyilvánosság elve ugyanis a bírósági szervezeti törvényben is szerepel, sőt a büntetőeljárás törvényben (két kódex óta) sem az alapvető elvek között tartják nyilván (hanem máshol), mégis működési és nem szervezeti

alapelvnek szokás tekinteni. Úgyszintén valótlán azon kapcsolódási pont, amely a szervezeti-működési csoportokat az általános igazságszolgáltatási alapelvek kontra speciálisan büntetőeljárás alapelvek felosztással hozza párhuzamba. Itt viszont az anyanyelv használatának elve, vagy a jogorvoslati jog hozható példaként, amelyek egyaránt általános igazságszolgáltatási alapelvek, ám a működési és nem a szervezeti elvek közé szokták ezeket sorolni.

c) Az alapelvek eljárási szakaszok szerinti érvényesülése is gyakori elhatárolási szempont. Ezt a szerzők különbözőképpen látják. Van, aki szerint alapelveknek az egész eljárásra (annak minden szakaszára) kell vonatkozniuk (Szabóné). Erdei szerint viszont ez az alapelvek számának csökkenéséhez vezet, így nem indokolt kritériumként meghatározni. Cséka szerint is az alapelveknek az a rendeltetése, hogy az egész eljárást meghatározzák, de a szakaszokhoz kötés nézetében csak azt jelenti, hogy egyes elvek mely eljárási szakaszban tudnak érvényesülni. Szintén az érvényesülést – és nem a „vonatkozást” – ragadja meg Tremmel és Farkas. Erdei viszont azt is megjelöli, hogy mely alapelv, mely eljárási szakasz „sajátja”.

Mindezek szintén alkalmasak további kérdések és problémák felvetésére. Erdei például a nyomozás egyedüli saját elveként a hivatalbóliséget jelöli meg. A hivatalbóliságnak azonban több jelentésrétege van (ezt később részleteiben is kifejtem), és ahogy már utaltam rá, a legszűkebb konkurál a vádelvvel. E legszűkebb jelentés viszont csak a bíróság eljárására (annak megindíthatóságára) értelmezhető (a nyomozásra tehát nem), és ha az eljárás vádelvű, akkor nem is lehet jelen az eljárási rendben (a bíró nem indíthat hivatalból eljárást, csak vádra). A hivatalbóliség további jelentései viszont nem csak a nyomozásra vonatkozhatnak, hiszen pl. a hivatalból való bizonyítás az ügyészt is kötelezheti a tárgyaláson, és – bár korlátokkal – a bíróságot is. Nem tartom továbbá pontosnak az olyan megállapításokat, miszerint pl. a tárgyalási szakasz elvei a nyilvánosság és a szóbeliség, míg a nyomozásé a titkosság és az írásbeliség. Az, hogy egy eljárási cselekmény nem nyilvános, nem jelent egyben titkosságot is, illetve az írásbeliség pont annyira van jelen a szóbeliség mellett a nyomozás során is, mint a tárgyaláson (a nyomozó is szóban hallgat ki, és erről jegyzőkönyv készül). Vita alapja lehet az is, hogy az ártatlanság vélelme, vagy a bizonyítási teher az egész eljárásra vagy csak a bírósági tárgyalásra vonatkozik. A két elv ugyanis összefügg, és céljuk alapján nézetem szerint eredetileg a bíróság előtti bizonyításra vonatkoznak, de nyelvtani megfogalmazásuk alapján akár a nyomozási szakaszra is irányadóak lehetnek.

A problémát nézetem szerint a feltétlen szakaszokban való gondolkodás adja. Ezzel nem az eljárási szakaszok meglétét vagy figyelembevételét tagadom, csak azt kívánom hangsúlyozni, hogy az alapelvekenti minősítésnél nem indokolt az elveket szakaszokhoz kapcsolni, inkább célszerű az eljárást egységként felfogni. Itt ismét utalok arra a vitatott kérdésre, hogy elvi szinten az eljárás ténylegesen két, egyenrangú főszakaszból áll-e, vagy pedig a nyomozás alapvetően éppen a tárgyalási szakaszt előkészítő céllal működik. Az utóbbi időben a törekvés az utóbbi irányba mutat, hiszen a büntetőjogi felelősség megállapítása – nem hagyva figyelmen kívül, és nem is vitatva az ügyészség diszkrecionális jogkörét, szankció-alkalmazási hatáskörét, vagy elterelő eljárási módok alkalmazását – továbbra is a bíróság kezében van, és az egész nyomozás végső soron a vádló vádemelési jogkörének – valamilyen irányba történő – gyakorlására irányul, tulajdonképpen annak eldöntésére, hogy kezdeményezzen-e vádjával bírósági eljárást vagy nem. Az a szocialista koncepció tehát – ahogyan arra Bócz is utal²⁸⁰ –, miszerint a nyomozás és a tárgyalás egyenrangú főszakaszok, ad absurdum a tárgyalás csak a nyomozás leellenőrzésére szolgál, nézetem szerint nem tartható (pedig a joggyakorlatban ennek nyomai még manapság is felbukkannak).

Mindezek alapján viszont már szükségtelennek látszik olyan elemzésekbe bocsátkozni, mint, hogy például a vádhoz kötöttség csak a bírósági szakaszra vonatkozó elv. Az eljárás egységként tekintése esetén ugyanis a vádelvűség nézetem szerint tulajdonképpen az egész büntetőeljárásnak alapelve, és nem csak annak egy részének. (Ez részben visszakapcsolódik korábbi megállapításomhoz is, miszerint a vegyes eljárási rendszer megnevezés ellenére az egész eljárás vádelvű, és nem csak a bírósági szakasz, hiszen nyomozás esetében a vádelv kérdései értelmezhetetlenek.)

2. Kérdés, hogy lehet-e, illetve érdemes-e a vázolt osztályozási szempontok mellé újabb felosztási módot sorolni. Egyetérthetünk Királlyal abban, hogy az osztályozás mindig mesterkélt, ezért nemlegesnek tűnhet a válasz. Ha azonban a büntetőeljárási alapelveket tisztán a büntetőeljárás dogmatikájának szempontjából szeretnénk vizsgálni, akkor átvételre érdemesnek tartom a polgári eljárásjog tudományának (ld. Kengyel elmélete) azon felosztását, hogy az adott alapelv tisztán büntetőeljárási alapelv-e, avagy általános igazságszolgáltatási elv. Jelen dolgozat további elemzései során alapvetően ezt a felosztást látom követendőnek. Ez a megoldás viszont ilyen értelemben – saját további

---

²⁸⁰ Bócz Endre: Büntetőeljárási joguk kalandjai – sikerek, zátonyok és vargabetűk. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006. 30-48. (A továbbiakban: Bócz 2006.)

vizsgálódásaim tárgyát illetően – búcsút jelent számos klasszikus büntetőeljárás alapelvtől, mint amelyen pl. a nyilvánosság elve, vagy a jogorvoslati jogosultság elve. Így a továbbiakban – figyelemmel a következő pontokban is kifejtettekre – csakis az olyan büntetőeljárás-specifikus²⁸¹ elvekre fogok fókuszálni, mint elsődlegesen a vádelv, valamint az ehhez szorosan kapcsolódó alapelvek.

3. A vezérelv illetve szuperelv koncepciót szintén szükségesnek látom közelebbről szemügyre venni. A két kifejezést sok szerző szinonimaként használja, ám véleményem szerint nem azonosak. A vezérelv elmélet alatt a II. Világháború előtti szakirodalom azon koncepciója értendő, amely az eljárási alapelveket és rendszereket egy-egy fontos, a rendszert jellegében meghatározó központi alapelv – gyakorlatilag a vádelv és a nyomozó elv – köré építette. A szuperelv alatt pedig több szerző inkább a napjainkban „divatos/hangzatos” gyűjtő alapelveket érti, mint pl. a tisztességes eljárás, a fegyveregyenlőség, az alkotmányos, illetve a jogállami büntetőeljárás elvei.

A szuperelv koncepciót, több szerzővel egyetértve (Tremmel, Király), nem tartom követendőnek. Ezen elvek ugyanis önmagukban többnyire semmit nem mondanak, tartalmuk nehezen, vagy csak jogértelmezéssel tárható fel, ellenben részelemként általában tartalmazzák azokat a klasszikus alapelveket, amelyek viszont önmagukban is megállják a helyüket. Itt szeretnék utalni az általam is helytelen jelenségnek tartott alapelv-inflációra is, amely nemcsak kisebb szabályok, elvi tételek alapelvvé nyilvánítását jelentheti, hanem megjelenési formája lehet szuperelvek meghatározása is.

A vezérelv koncepciót azonban nem tartom elvetendő elméletnek, mi több felfogásom szerint alkalmas jelenleg is azt a célt betölteni, amelyre hivatott: olyan központi alapelv meghatározására, amely az eljárás alapkarakterét önmagában is képes meghatározni, és a többi elv vagy levezethető belőle, vagy szorosan kapcsolható hozzá.

Részben azonban továbbfejlesztendő ez a teória, ugyanis a régi jogirodalom a vezérelv-koncepciót alapvetően a két alaprendszer kontrasztjának hangsúlyozására használta, illetve ezzel magyarázták a vegyes rendszer jellemzőit is. Ahogy a korábbi fejezetben részletesen kifejtettem, a vegyes rendszereknek is a vádelv adja az alapkarakterét, így nyomozóelví rendszerről ma már csak történeti kategóriaként

---

²⁸¹ Senkit ne tévesszen meg, hogy számos egyedi büntetőeljárás alapelvnek vannak polgári perjogi rokon-elvei (pl. a vádelvnek a kérelemhez kötöttség elve, vagy a vádlói bizonyítási tehernek a felperesi bizonyítási teher). Ez ezen elveket nem teszi általános igazságszolgáltatási elvekké.

érdemes beszélni. Ezért az élő jog vizsgálatánál mára kizárólag a vádelv mint vezérelv jöhet csak szóba.

Ki kell térni arra is, hogy a szocialista jogirodalom a korábbi vezérelv koncepcióhoz igyekezett más értelmezést fűzni, mint ami az eredeti jelentése volt. A vádelvű eljárás és a vádrendszer fogalma inkább szinonima volt eredetileg, az eljárási rendszer megnevezésére szolgált, és a vezérelv kifejezés nem feltétlenül azt jelentette, hogy pl. a vádhoz kötöttség elve a központi, magasabbrendű elv. A vezérelv szó inkább az alapelv kifejezést jelentette más szóval. Mindazonáltal egy központi elv kiemelése nem állt távol a régi eljárásjogászoktól sem, és ezzel – bármennyire is szeretett volna – a későbbi szakirodalom sem tudott igazán szakítani. Mint láthattuk, a későbbi szerzők újra és újra visszatérnek – a vezérelv-koncepció elvetésének dacára – arra, hogy létezik rangsor az alapelvek között, vagy legalábbis vannak elvek, amelyek képesek az egész eljárás karakterét meghatározni.

Az ilyen karakter-meghatározó-, vagy rendszerelvnek pedig alapvető jellegzetessége, hogy központi mivolta könnyen tesztelhető, oly módon, hogy ha a rendszerből kiemeljük, akkor megváltozik-e az eljárás alapkaraktere, szerkezete.

Ilyen elv álláspontom szerint a jelenlegi büntetőeljárási rendszerben kizárólag a tágabb értelemben vett vádelv, amelybe beleértendő a funkciók elválasztása, a vádhoz kötöttség és a váddal való rendelkezési jog is (ennek részletes vizsgálata a dolgozat következő részének tárgya). Beláthatjuk ugyanis, hogy csakis a (tágabb értelemben vett) vádelv az, amelyet, ha elmozdítunk a rendszerből (és evidens módon nem működésképtelen eljárást hagyunk helyette, hanem a vádelvvel konkuráló, elsősorban a szűkebb értelemben vett hivatalbóliság elve kerül a helyére), akkor egy egészen más, ellentétes szerkezetű eljárási rend alakulna ki. Míg más elvek kivonása (akár igen komoly) sérelmet okozna ugyan, de nem rendszerében változtatja meg az eljárást. (Ezt itt most nem kívánom valamennyi elvvel elvégezni, azt bárki levezetheti egyszerű gondolatkísérlet útján.)

A további elvek pedig valamilyen módon kapcsolódnak a központi elvhez. Így a vádelvnek vannak közvetlen leágazásai (pl. a vádlói bizonyítási teher, az önvádra kötelezés tilalma, az ártatlanság véelme, a kétséget kizáró bizonyítás), míg vannak olyan további alapelvek, amelyek csak közvetetten kapcsolódnak a központi elvhez, annak kvázi támogatói (pl. védelem elve, jogorvoslati jog).

4. A fentiek fényében röviden kell csak magyarázni az alapelvek rangsorolhatóságának kérdését. A vezérelv-koncepció fentiek szerinti elfogadása nézetem szerint egyben a rangsorolásra is predestinál. Így tehát álláspontom szerint létezhet az alapelveknek rangsora, központi rendszer-meghatározó ún. vezérelv elfogadásával egyben azt is kell mondanunk, hogy az ilyen vezérelv egyben felette is áll a további elveknek, legalábbis a rendszer szerkezete szempontjából. Erre tekintettel magam a jelenlegi eljárási rendszerben az alapelvek háromosztatú hierarchiáját tudom elképzelni. Ennek élén a vezérelvként a (tágabb értelmű) vádelv áll. A második fokon a vádelvből közvetlenül következő elvek találhatók (pl. vádlói bizonyítási teher), míg a harmadik helyen azon egyéb, ám ettől függetlenül fontos alapelvek helyezkednek el, amelyek feltétlen érvényesülést kívánnak ugyan, de nem következnek közvetlenül a vádelvből (pl. jogorvoslati jog elve, nyilvánosság elve).

Ezzel le is zárom dolgozatom azon első részét, amely az alapelvekkel és eljárási rendszerekkel általánosságban kívánt foglalkozni. Legutóbbi következtetéseim reményeim szerint már igazolták azt, hogy az alapelvek közül a vádelvvel szükséges és érdemes is részletesebben is foglalkozni. Az alapelvek osztályozási lehetőségeinek fentebbi alaposabb vizsgálatát is azért tartottam szükségesnek, mert indokolt volt annak az ellenőrzése is, hogy fellelhető-e egy olyan karakteres alapelve a büntetőeljárásnak, amely más elveknél erőteljesebben határozza meg az eljárási rendszer jellegét, esetleg alkalmas arra, hogy más további elvek alapja, forrása legyen. Mindezek okán a dolgozat következő részének tárgya már kizárólag – a fentebbi vizsgálatok által is igazolhatóan – központi jelentőségű vádelv és az ahhoz szorosan kötődő egyéb elvek részletkérdéseinek vizsgálata.

KÜLÖNÖS RÉSZ

A VÁDELV ÉS AZ AHHOZ KAPCSOLÓDÓ ELVEK KÉRDÉSEI

7. A VÁDELV FOGALMA, ELEMEI, SZABÁLYOZÁSA

7.1. A vádelv fogalmára vonatkozó elméletek a magyar jogtudományban

A vádelv részletesebb vizsgálata keretében elsőként a vádelv fogalmát, és annak elemeit kívánom tisztázni. A vádelvet rendszer-meghatározó, egyben összetett alapelvnek tekintem, ám mivel szoros összefüggés áll fenn az elemek között, ezért célszerűnek tartom a továbbiak során a vádelv kifejezést egységesen használni. Magam a vádelv elemeinek a funkciómegosztást, a vádhoz kötöttséget, és a váddal való rendelkezési jogot tekintem azzal, hogy az elemek további részelemekre bonthatók. Ennek részleteit később fejtem ki.

A jogirodalomban a vádelv tartalmának értelmezése eltérő. Van, aki a vádelvet gyűjtő fogalomként használja, míg sokan a vádhoz kötöttséggel azonosítják. A vádelv definiálása egyes szerzők esetében kidolgozott, míg mások nem fordítanak figyelmet a részletekre.²⁸²

Balogh a vádelvet a vádrendszerű eljárás „sarktételeként” tekinti, úgy véli, hogy maga a fogalom nehéz, és nem teljesen tisztázott. A vádelvet szerinte az különbözteti meg az inquisitiotól, hogy míg utóbbi esetén a bíró hivatalból kezdi meg a „kutatást” a bűncselekmény és tette után, addig az előbbi esetén a bíró arra van korlátozva, hogy a vádló által emelt vádat ítélettel elbírálja. A vádelv érvényesítését szerinte történelmi tények, az inkvizitórius eljárás elleni felháborodások indukálták, azonban a vádpert megvalósító új kódexek sokszor maguk sem voltak tisztában a vádelv fogalmával. Így kerülhetett sor arra, hogy számos vegyes kódex alkalmazza a vizsgálóbírói eljárás hivatalbóli megindítására vonatkozó vitatható rendelkezéseket. Történelmi példákat hozva szerinte a vádelvet ignorálják az olyan szabályok, amelyek szerint a benyújtott közzvadat már nem lehet visszavonni, illetve, ha az ügyészség eljárás-megszüntetési

---

²⁸² A továbbiakban általában a vádelv, valamint a funkciómegosztás és a vádhoz kötöttségre vonatkozó teóriákat, majd jogforrásokat tekintem át, a váddal való rendelkezés elméletéről és szabályozásáról egy későbbi cím alatt szólok részletesebben.

indítványa ellenére a bíróság a főeljárás megnyitását rendelheti el. Balogh egyébként az I. Bp.-t tartja a korabeli törvények közül a vádelvet egyik legmagasabb szinten megvalósító jogszabálynak.²⁸³

Balogh nézete szerint a XIX. századi magyar jogban vitás volt a vádelv meghatározása, így a Csemegi-féle 1882. évi eljárásjogi tervezet kapcsán is viták merültek fel a vádelv határait illetően (pl. napirendre került, hogy a bíróság a vádlónak a szankcióra vonatkozó indítványához is kötve legyen).²⁸⁴ Az I. Bp. hatályba lépéséig érvényesült joggyakorlat kapcsán is megállapítja, hogy ingadozó volt a vádelv értelmezését illetően. Például az 1880-as években egyes királyi törvényszékek akkor is megállapítottak bűnösséget, ha az ügyészség a főtárgyaláson a vádat ejtette. Eltérő volt a jogértelmezés abban is, hogy a bíróság a vád mely részéhez van kötve. Háromféle álláspont alakult ki: az első szerint a bíróság kötve van mind a vád tényállásához, mind annak minősítéséhez, mind a büntetésre vonatkozó indítványhoz. A második szerint a bíróságot a tényállás köti, annak minősítése nem, ellenben a bíróság súlyosabb büntetést nem szabhat ki, mint amit a vádló indítványozott.²⁸⁵ A harmadik álláspont szerint (amelyet Balogh a sajátjának vall) a bíróság kötve van a vádban írt tényálláshoz, de annak büntetőjogi minősítéséhez, és a büntetésre vonatkozó indítványhoz nem.²⁸⁶

Balogh maga is elemzi a vádelvet. Első tézise, hogy a vádelv megléte nem függ össze azzal, hogy a vádat hatóság vagy magánszemély képviseli, továbbá értelemzavaró a vádelv és a vádképviselő kifejezések keverése. Megállapítja viszont, hogy a vádelvnek sem szabad olyan abszolút céllá válnia, amely a büntetőper legfontosabb céljait, az egyéni szabadságjogok megóvását és a tiszta (anyagi) igazság elérését felülírná. Nem lehet továbbá a vádelvet a polgári per rendelkezési elve mintájára érvényesíteni, mivel a két eljárástípusnak eltérő a jogalapja és célja. A vádelvet eszköznek tekintti a pártatlan és elfogulatlan bírósági eljáráshoz, az eljárási funkciók helyes szétválasztása útján. Ugyanezt szolgálja szerinte a vádhoz kötöttség is, mert a nyomozó rendszer története bizonyítja, hogy az a bíró, aki vád nélkül, vagy vádlói akarat ellenére eljárást indít vagy hoz határozatot, nem lehet elfogulatlan, mert állást foglalt az ügyben, és így a bűnösség megállapítása felé fog hajlani. Fontos továbbá,

²⁸³ Balogh – Edvi-Illés – Vargha I.: 68-73.

²⁸⁴ Erre az új Be. bizonyos esetekben már lehetőséget ad (ld. az eljárás egyezség esetén nevű különjárást – Be. 736. § (3) bekezdés).

²⁸⁵ Balogh szerint ez olyan ellentmondásokhoz vezet, miszerint egy, a bíróság által helyesen büntetettnek minősített cselekmény miatt – amelyet a vádhatóság tévesen vétségnek minősített – nem szabhatna ki börtönt csak az indítványozott fogházat, amely viszont eleve törvénysértő lenne. Az új Be. bizonyos esetkörben ezt is megengedi (ld. előkészítő ülésen történő eljárás-befejezés – Be. 565. § (1) bekezdés).

²⁸⁶ Balogh – Edvi-Illés – Vargha I.: 78-82.

hogy az elválasztott eljárási funkciókra „külön állami orgánumokat” szervezzenek (ő maga az állami védői [„közvédő”] hatóság felállítását is javasolja). A bíróságot pedig „távol kell tartani” a bűnüldözési funkciótól, és a vádemelés és a vádképviselő funkcióját az ítélelhozástól teljes mértékben külön kell választani, de ugyanúgy szükséges a bírót „felmenteni” a perjogi védelem teendői alól is.²⁸⁷

Végül Balogh a vádelv „attribútumait” az alábbi tételekben foglalja össze: 1. A bíró csak akkor maradhat elfogulatlan, ha nem veszi át a vádló szerepkörét, így vád hiányában sem eljárást nem indít, sem „megtorlásra irányuló intézkedést” nem tesz (a vizsgálóbíró hivatalbóli intézkedéseit sem tartja elfogadhatónak). 2. A nyomozás a bírói eljárást megelőző és előkészítő funkció kell, hogy legyen, amely alapján a vádló, aki tájékozódik a bizonyítékokról, így bírói eljárás a vádelvű perben csak a vádemelés után kezdődhet, ezért a vizsgálat sem lehet(ne) bírói teendő. 3. A tényállás és az azokat alátámasztó bizonyítékok bíró elé terjesztése a vádló joga, sőt kötelessége,²⁸⁸ így a vádló rendelkezési joga körébe esik a terhelt megjelölése, a vád tárgyává tett cselekmények „megállapítása”, a bizonyítási eszközök megjelölése és a cselekmény minősítése. 4. A vádelv része, hogy a terhelt az ellene emelt vádról, és azok bizonyítékairól tudomást szerezzen, és jogosult (de nem kötelezett) legyen a javára szolgáló bizonyítékokat összegyűjteni, illetve a vádról nyilatkozni, és védekezni. 5. A vádló a vád ura (dominus litis), arról az egész eljárás során rendelkezhet, így egészen az ítélelhozatalig a vádat elejtheti, módosíthatja, és ez a bíróságot köti, azaz a vádelvvel ellentétes, ha a vádelejtés nem megengedett, vagy, ha a bíróság a vádlót vádemelésre, vagy a vád fenntartására kötelezheti. 6. A bizonyítás, a bizonyítékok felkutatása, beszerzése legalábbis első sorban a felek teendője; így a kereszkérdezéses rendszert látja a vádelv szempontjából ideálisnak, azonban belátja, hogy nem feltétlenül helyes, egyben nem követelmény a teljes bírói passzivitás, inkább a kiegészítő bizonyítási szerepkört látja helyénvalónak. 7. A terhelt személyére és a vád tárgyára nézve a bíróság kötve van a vádhoz, azaz nem ítéelhet el más személyt, illetve nem ítéelhet el a vádlottat más büntetendő cselekmény miatt, mint, amire a vád kiterjedt. Úgyszintén kötelezettsége a bíróságnak, hogy az eljárást megszüntesse (és nem felmentő rendelkezést hozzon!) azon személyek vonatkozásában, illetve azon cselekmények miatt, amely miatt a vádló a vádat – az ítéel meghozataláig – elejtette. 8. A bírói és a

²⁸⁷ Balogh – Edvi-Illés – Vargha I.: 84-90.

²⁸⁸ Balogh nézete szerint a legalitás elvéből kifolyólag a vádelv azt is jelenti, hogy a közvádló az állami büntetőjogi igényt köteles érvényesíteni, tehát nincs lehetősége a vádemelést mellőzni belátása függvényében, azaz köteles vádat emelni akkor, ha a cselekmény elkövetését megállapíthatónak tartja, és a döntést a bíróra kell bíznia.

vádlói funkció egymástól való függetlenítése okán úgy látja, hogy a bíróság a minősítéshez és a büntetési indítványokhoz ne legyen kötve, csak a történeti tényálláshoz.²⁸⁹

Fayer a vádelv értelmezésekor a bírói bizonyítási kötelezettségből indul ki. Az inkvizitórius rendszerrel szemben (a vádelvi szemléletű) szabad bírói mérlegeléssel nem áll összhangban, ha a bíró részt vesz a bizonyítékok előzetes összegyűjtésében, és a bűnüldözésben. Ezt három tézissel támasztja alá: 1. a bíró csak olyan esetben elfogulatlan, ha nem vesz részt a peranyag produkálásában, sem a vádemelésben, sem az előzetes eljárásban (ellenkező esetben felmentő rendelkezés szükségessége esetén morális dilemmába jut); 2. a bíró, ha vádló és védői funkciókat is köteles ellátni, kikerülhetetlenül ingadozni fog egyes, egyesített, de különmű funkciói között; 3. ha a bíró nincs kötelezve az ügybe való beavatkozásra, akkor figyelmét végig az elé vitt anyag jogi értékének latolására összpontosíthatja, és így megmenekül az előítéletektől. Fayer szerint e szempontok alapján nyert elfogadást a vádelv axiómája, amely szerint a bírói teendőktől el kell választani mindazt, ami alapján a bíró a vádlottal szemben mint ellenfél vagy érdekelt tűnhet fel. E célból került sor a korábban a bíróban összpontosult hatalom megosztására, az ügyészi szervezet felállítására, és a védői rendszer kiépítésére. Ezáltal a bíró is más helyzetbe kerül: nem tekinti magát az ügy urának, az ügy a vádló ügye, nem áll érdekében a vád sikere sem, és már nem az állam lép működésbe az egyén ellen, hanem az állító fél küzd a tagadó féllel szemben. Mindezek alapján álltak elő szerinte az alábbi „vádelvi eszmék”: 1. a keresztkérdézési rendszer (amely angol eredetű, és alkalmazható a magyar jogban, de a gyakorlatba nem ment át); 2. a vádló az eljárás bármely pillanatában ejtheti a vádat; 3. az ügy korlátozva van azon tárgykörre, amelyet a vádló a bíró elé hozott; és 4. a vádló nincs jogosítva a vád tárgyát egyoldalúan megváltoztatni és kiterjeszteni. Ezekhez két megjegyzést fűz: egyrészt, a fenti elvek felállításával az anyagi igazság kiderítése szükségszerűen csorbát szenvedhet, másrészt, a vádelv révén felállított vádhatóság mint önálló szerv akár veszélyeket is rejthet magában (a porosz és a francia államügyészség visszaélésszerű politikai üldözéseit említi), mindez azonban szerinte az adott történeti, politikai viszonyoktól függ. Fayer az ügyész váddal való rendelkezési jogát szűkebben értelmezi, ugyanis a vád megváltoztatását, -kiterjesztését nem tartja megengedhetőnek.²⁹⁰

---

²⁸⁹ Balogh – Edvi-Illés – Vargha I.: 90-94.

²⁹⁰ Fayer: 15-18.

Finkey értelmezésében a vádelv abban áll, hogy a bíróság csak vád alapján járhat el, csak a vádolt személyre és a vád tárgyává tett cselekményre indítja meg a bírói eljárást, csak az előtte emelt vád alapján hozhat ítéletet, vagyis vád nélkül senkit el nem ítélhet. Ebből azt a következtetést is levonja, hogy a vád és az ítélezés el van különítve, valamint a vádló és a bíró egymástól függetlenek.²⁹¹

Angyal a vádelv kifejezést gyűjtő fogalomként használja, amelynek két vezérlő gondolata: 1. „vád nélkül bírói eljárásnak illetőleg bírói működésnek nincs helye (nemo iudex sine actor)”; 2. „a bíróság vádlószerpet nem tölthet be, és arra senkit nem kényszeríthet (nemo procedat iudex qua actor, és nemo invitus ad agendum cogitur)”. Az első lényegileg a vádhoz kötöttség, míg a második a funkcióelválasztás megfogalmazása. Előbbi kapcsán úgy látja, hogy az csak a bírói eljárásra vonatkozhat (a nyomozás során több okból nem tartja érvényesíthetőnek). A 2. számú elv azonban teljesen és következetesen érvényesül a jogban (I. Bp.) az egyes funkciók külön „szervek” körébe utalásával, és csak látszólagosan szenved csorbát azáltal, hogy a bíróságnak hivatalbóli bizonyítási kötelezettsége van. A vádelv áttörését látja viszont az I. Bp. vizsgálóbíróra vonatkozó szabályaiban, eljárásához ugyanis csak főszabályként szükséges erre irányuló vádlói indítvány.²⁹²

Amilyen fontos volt a XIX. századi szerzőknél a vádelv kérdése, olyan mostohán bántak vele a szocialista szerzők, különösen a II. Bp., és az I. Be. idején (a II. Be. időszakától ismét jelentőséget kapott a vádelv értelmezése).

Kocsis ugyan kijelenti, hogy „A vád legdöntőbb eljárásjogi jelentősége az, hogy vád nélkül nem indítható bírói eljárás.”²⁹³, azonban Móra közös írásukban mégis azt hangsúlyozza, hogy az alapelvek között szándékosan nem emelendő ki a vádelv (amely azt jelenti nézetében, hogy a bíróság csak törvényes vád alapján, a vád tárgyává tett cselekmény miatt, a vádban megjelölt személy ellen folytathat eljárást, és az eljárás során kötve van a vádló indítványához). Ez szerinte nem jelenti azt, hogy „a szocialista felfogás a vádelvet a maga egészében elvetné, hanem csupán azt, hogy a szocialista felfogás szerint a vádelv nem dogma, és különösképpen az ún. tiszta vádeljárás nem olyan eszménykép, amely felé tűzön-vízen keresztül törekedni kellene.” Példaként

---

²⁹¹ Finkey: 215.

²⁹² Angyal: 258-260.

²⁹³ Bólya – Kocsis – Móra I.: 167.

hozza a szovjet büntető perrendtartást, amely a vádelv puszta eszközszerepét azzal is hangsúlyozta, hogy a bíróság vádelejtés esetén is folytathatta a tárgyalást.²⁹⁴

Molnár és szerzőtársai szerint a II. Bp.-nek azon (1954. évi novella utáni) kitétele, hogy „A bíróság a terhelt cselekményét a vád alapján bírálja el” csak annyit jelent, hogy a vádban foglalt cselekményről feltétlenül állást kell foglalnia bíróságnak. Meglátásuk szerint a vádelv kiiktatásának oka az, hogy a bíróságnak a vád tárgyának elbírálásán túl sajátos állami büntetőjogi igényt kell érvényesítenie, így a vád funkciója leszűkült az eljárást megindító szerepkörre, tehát csak a vád eredendő hiánya akadályozza a bírósági eljárásnak. A bíróságnak ugyanis alkotmányból eredő kötelezettsége az objektív igazság felderítése, és nemcsak a vádról, hanem az elé vitt ügyről kell teljes egészében döntenie. A bíróság általi ún. eljárás-kiterjesztést – azaz, hogy elbírálás alá vonjon a vádban nem szereplő cselekményeket is – így megengedhetőnek látták (de csakis közvádas ügyekben, magánvádas ügyekben viszont nem) még olyan cselekményre is, amelynek tárgyában az ügyész a nyomozást a vádirat benyújtása előtt megszüntette. Hozzáfüzik azonban, hogy a bíróság nem vádképviselői vagy vádló szerv, így, amikor a bíróság a vádban nem írt többlet cselekményeket is a per (és nem a vád!) tárgyává tesz, akkor az vádnak sem tekinthető, az ügy tárgyai ilyenkor maguk a tények, nincs olyan ugyanis, hogy „bírósági vád illetve bírói vádmódosítás”, ámbar ezen bírói módosítás illetve kiterjesztés „strukturális szempontból” a vádmódosítás illetve – kiterjesztés esetének felel meg.²⁹⁵

A vádhozkööttség és a funkciómegosztás viszonyának tisztázásával is adós maradt a korszak jogirodalma. Móra röviden elemzi ugyan a kontradiktórius tárgyalás elvét, azonban kezdetben ezt nem a funkciómegosztás oldaláról, hanem akként értelmezi, hogy a vádlott a tárgyaláson a vádlóval azonos jogú ügyfélként vesz részt, és a bíróság a felek kétoldalú meghallgatásával hoz döntést. Később mégis arra utal, hogy

²⁹⁴ Bólya – Kocsis – Móra I.: 129-130.

²⁹⁵ Molnár László és munkaközössége: A büntető perrendtartás kommentárja. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1957. 525-528. (a továbbiakban: Molnár és munkaközössége). A szerzők szerint a bíróságnak a megjelölt esetben az ügyésztől, ha az részt vett a tárgyaláson, a módosulás tárgyában indítványt kell kérnie, ha pedig ügyészi részvétel nélkül zajlott a tárgyalás, akkor még erre sem kerül sor. Hozzáteszik továbbá – eseti döntésekre hivatkozva –, hogy ezen bírói „eljárás-kiterjesztés” is csakis a tárgyaláson feltárt tények, és a tárgyaláson feltárt bizonyítékok alapján történhet, pusztán gyanúokok alapján nem, illetve fenn kell állnia az egyébként is szükséges büntetőjogi büntethetőségi feltételeknek, illetve a kizáró okok hiányának. [BH1041, BH1117, BH1368 – utóbbi döntés szerint: „A vád hiánya nem szolgálhat alapul arra, hogy a bíróság a vádlott bűnösségének megállapítását mellőzze.” Egy további eseti állásfoglalás – LBbk. 24. – még azt is kimondta, hogy a vádlott a vád tárgyává nem tett bűncselekményben akkor is kimondható bűnösnek, ha az egyébként a vád tárgyává tett bűncselekmények tekintetében teljes körben felmentik.]

a vádlói és ítélkezői funkció éles elkülönítése a kontradiktórius tárgyalás elvének eleme, illetve következménye, és nemkívánatos, hogy a bíró vádlói szerepbe kerüljön.²⁹⁶

Szabóné a büntetőeljárás rendszerét vizsgáló írásában a vádelvet szembeállítja az ún. kontradiktórius elvvel. A vádelvről azt tartja, hogy az a „burzsoá vádelv-koncepció” átvételével került be a szocialista jogba, amely az eljárás formájában és a funkciómegosztás meghatározásában is tükröződik. E vádelv-koncepcióról a következőket állítja: 1. A büntetőeljárás formáját a vádelv, vagy az inkvizitórius elv, vagy a kettő együttes érvényesülése határozza meg. 2. A szocialista eljárásra mindkettő jellemző, így az vegyes rendszerű. 3. A szocialista eljárásban a vádelv eredményeként az eljárási funkciók (vád, védelem, ítélkezés) meg vannak osztva. 4. A funkciómegosztás formai és tartalmi ismérveit a vádelv határozza meg. 5. A vádelv, és a funkciómegosztás csak a bírósági szakaszban érvényesül. 6. A vádelvet megvalósító bírósági szakaszhoz képest a nyomozási szakasz másodlagos jelentőségű, és bár önálló, de előkészítő jellegű. A vádelv-koncepció alapján pedig a funkciómegosztás szerinte az alábbiakkal jellemezhető: 1. A funkciómegosztás csak a büntető perben érvényesül (mert a vádelv is csak a perben érvényesülhet). 2. Az előkészítő eljárás a vád emeléséhez és fenntartásához szükséges peren kívüli eljárások sorozata, amelyben a terhelt alany, de nem ügyfél, és alárendeltségi viszonyban áll. 3. Az igazságszolgáltatási funkció megvalósítása a vádnak és a vádfunkciót ellátó vádló tevékenységének a függvénye (a bírói szakasz megindítása, az elbírálás terjedelme). 4. A vádfunkció a vádló rendelkezése a váddal (a vádló a vád ura). 5. A védekezési funkció nem azonos a védekezéshez való joggal, előbbi csak a perben érvényesülhet, ahol a vádlott mint ügyfél szerepel, védő esetleges segédletével. Szabóné azonban azon az állásponton van, hogy a részletezett szocialista vádelv-koncepció sem fogadható el, mert ellentétes a szocialista büntetőeljárás feladataival. Elfogadhatóbbnak véli a szintén szocialista szemléletű kontradiktórius elvet, amelynek keretszabályai kitölthetők a tárgyaláson megvalósuló funkciók alanyainak tényleges feladataival. Ezzel szemben a vádelv adta keretszabályokban az eljárási funkciók tényleges feladatai és tartalma nem juthatnak kifejezésre, a kontradiktórius elv alapján ugyanis a bíróság a perben egyértelműen a felek felett áll, a vádló is ügyfél, és a bíróságnak az igazságszolgáltatási funkció letéteményeseként felelőssége van a döntés igazságáért és törvényességéért. E szemléletben pedig a bíróság előtt az ügyész mint vádló csak a számára törvényben előírt jogok gyakorlásával és keretében végezheti feladatait, így az ügy érdekében nem

²⁹⁶ Bólya – Kocsis – Móra I.: 120., 129.

dönthet, és nem is vonhatja el az ügyet a bíróság elől. Így tehát a kontradiktórius elv szerint – a vádelvvel szemben – a vádemelés után a vádlónak már nincs joga rendelkezni a váddal.²⁹⁷ Később ezt azzal magyarázza – egyben kritizálva a vezérelv-koncepciót is, amely szerinte a funkciómegosztás kérdését indokolatlanul a perszakaszra korlátozza, és nem veszi figyelembe a nyomozást –, hogy a vádló vádemelésen felüli váddal való rendelkezési joga indokolatlanul szűkíti a bíróság jogkörét, de egyben veszélyezteti a felek egyenjogú helyzetét is, hiszen a váddal való további rendelkezési jog a vádlónak privilegizált helyzetet biztosít, és alkalmas az ügyészi önkény érvényesítésére.²⁹⁸

Szabóné a funkciómegosztást is részletesen elemzi. Áttekinti az angol, francia, orosz, és a „burzsoá” magyar funkciómegosztási elméleteket, és arra jut, hogy az a magyar jogban is csak formálisan érvényesült, és fiktív volt. Ennek oka, hogy bár a perszakaszban formálisan érvényesült a funkciók elválasztása, de a vizsgálat során a vizsgálóbírói eljárásban még formálisan sem, amely azonban büntetőügyben megengedhetetlen.²⁹⁹ Az eredeti (bár szerinte fiktíven érvényesülő) vádelv-koncepció ismérveit a következők szerint összegzi: 1. A perbeli funkciók megoszlása, a vád, a védelem és az ítékezés teendőit egymástól különböző személyek és szervek látják el. 2. A vádló – a legalitás keretein belül – rendelkezik a váddal (ez három alfunkciót takar: a) az eljárás megindítását – nyomozás, vádemelés; b) az eljárás megszüntetését – vádelejtés; és c) az eljárás tárgyának meghatározását – vádirat, vádmódosítás). 3. A bíróság az ítéleti tényállás meghatározásánál kötve van a vádhoz. Ugyanakkor fogyatékosai között sorolja fel, hogy: 1. A vádelv támogatói az államhatalmi ágak elválasztásának, és a polgári per hármas tagolásának elméletét rá akarják kényszeríteni a büntetőeljárásra, holott ez a jogviszonyok különbözősége, és az alanyok eltérősége miatt nem lehetséges. 2. Az előkészítő (nyomozási) szakaszt a vádelv lebecsüli, és csak a perszakaszt emeli ki, ahol a vádelv érvényesülni tud, ezáltal fontos, a terhelt jogait biztosító alapelvek az előkészítő szakaszban nem tudnak érvényesülni. 3. Az előzőek folytán az előkészítő szakasz teljesen az ügyész irányítása alatt áll, a bíróság nem gyakorolhat kontrollt afelett, hogy az ügyész ki ellen, milyen bűncselekmény miatt, milyen bizonyítékok alapján emel vádat, vagy, hogy ezen bizonyítékokat hogyan szerzi be. 4. A váddal való rendelkezési jogból fakadóan a vádló uralkodó pozícióba kerül,

²⁹⁷ Szabóné Nagy Teréz: A büntetőeljárás rendszer alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1966. 24-29. (A továbbiakban: Szabóné 1966)

²⁹⁸ Szabóné (1966): 35-37.

²⁹⁹ Szabóné (1966): 243-250.

amely alkalmas visszaélésekre. 5. A váddal való rendelkezés elvéből eredő ügyészi túlsúly megvalósíthatatlanná teszi az ügyfélegyenlőséget, és az ártatlanság véelmét sem engedi ténylegesen érvényesülni, mert a terheltet indokolatlanul a saját ártatlanságának bizonyítására kényszeríti, holott a bizonyítási teher éppen a vádlón van. Összességében azt mondja, hogy a vádelv legkövetkezetesebb alkalmazásával sem lehetséges a büntetőeljárás funkciókat ellátó alanyok tevékenységének lényegét reálisan meghatározni, és a szükséges garanciákat biztosítani.³⁰⁰

A II. Be. ismét lehetőséget adott a vádelv fogalmának értelmezésére, ugyanis egyértelmű, alapelvi megfogalmazást nyert mind az eljárási feladatok megoszlása, mind a vádhoz kötöttség. Szabóné a II. Be.-hez kapcsolódó elemzése során már jelentősen eltérően látja a vádelvet a korábbiakhoz képest. A vádelvet az eljárási feladatok megoszlásának elve (másnéven: szocialista kontradiktórius elv) megnevezés alatt értelmezi a büntetőeljárás működési elvei között, és a funkciómegosztást, valamint a funkciókkal kapcsolatos tevékenységet ellátó alanyok kölcsönös jogi helyzetét érti alatta. Hozzáteszi, hogy a II. Be. 9. §-a összetett követelményrendszert tartalmaz. Az (1) bekezdés elsősorban a bírósági szakaszra irányadóan a három funkció elválasztását jelenti. Ez azonban a szocialista koncepció szerint a nyomozás során is érvényesül, bár itt még csak a védelmi és bűnüldözési funkció elválasztásáról lehet szó, azzal, hogy a vádhatóság nem kizárólag bűnüldözési funkciót lát el, hanem – objektív, védelmi tényfelderítési kötelezettsége folytán – igazságszolgáltatási funkciót is. A funkciómegosztást elsősorban célszerűségi szabálynak véli, amelynek révén biztosítottak a terhelt jogai, a hatóságok közötti észszerű munkamegosztás, továbbá ellenőrizhető a hatóságok tevékenységének törvényessége, döntéseik megalapozottsága. Az eljárási feladatok megoszlása második elemének a 9. § (2) bekezdésében írt szabályt tartja, amelyet vádhoz kötöttségnek nevez. Ez szerinte a bűnüldözési és igazságszolgáltatási funkció kapcsolatának legfontosabb elemeit juttatja kifejezésre. Az elv két legfontosabb sarokpontja, hogy egyrészt a bírósági eljárás előfeltétele a törvényes vád, másrészt a bíróság az igazságszolgáltatási tevékenységét a vád keretei között köteles teljesíteni. A bíróságnak tehát nem általában az igazságot kell felderítenie, hanem a vád által körülhatárolt tények igazságát, amely egyben a védelem

---

³⁰⁰ Szabóné (1966): 250-261. Egy korábbi írásában Szabóné egyenesen azt vizsgálta, hogy alapelvi-e egyáltalán a vádelv, amelynek egyébként maga is három részelemeként a funkciómegosztást, a váddal való rendelkezési jogot, és a vádhoz kötöttséget jelöli meg. Végül arra a következtetésre jut, hogy „a vádelvnek mint különálló alapelvnek tehát nincs létjogosultsága a szocialista büntető eljárásban”. Szabó Lászlóné: Alapelve-e a vádelv a magyar szocialista büntető eljárásnak? Jogtudományi Közlöny 1960/12. 670-681.

irányvonalait is megszabja. Szabóné nyilvánvalóvá teszi, hogy a vádhozkööttség olyan erős előírás, hogy a törvényes vád hiánya a bírósági eljárás akadály, azt törvényes vád hiányában meg sem lehet indítani, illetve amennyiben ez az eljárás során derül ki, az eljárást „nyomban abba kell hagyni”. A vádhozkööttségnek három ismervét határozza meg: 1. a törvényes vádat – bírósági eljárás kizárólag ez alapján indulhat; 2. a személyhez kööttséget; és 3. a cselekményhez kööttséget. A személyhez kööttség fenti elvéből azt a következtetést is levonja, hogy a vádlott személye az eljárás során nem változhat meg, amely egyrészt azt jelenti, hogy a megvádolt személy más személlyel nem helyettesíthető, de az eredetileg vádolt személy mellé más sem lehet utóbb bevonni, tehát a vádat az ügyész nem terjesztheti ki a bírósági eljárásban más személyre. A tényálláshoz kööttség pedig kettős kötelezettséget takar: egyrészt a bíróság csak a vádban megjelölt tényállás valóságát köteles vizsgálni, másrészt viszont a bíróság köteles a vádat kimeríteni. Külön hangsúlyozza végül, hogy a bíróság nem helyettesítheti mással a vádban foglalt történeti tényállást, és nem is bővítheti ki újabb tényállással, erre csakis a vádlónak van lehetősége.³⁰¹

Tremmel kijelenti: „Ha nincs vádló, nincsen vád, mégis folyik büntetőeljárás, mégis ítéleznek, azt nem lehet másnak tekinteni, mint bírósági önkénynek”. Mind a II., mind a III. Be. kapcsán a kontradiktórium elve címszó alatt vizsgálja a vádelvet (önállóan nem említve azt), amely három részeltet foglal magában: 1. a vád, a védelem, és az ítékezés viszonyát, 2. a vád és az ítékezés viszonyát, és 3. a vád és a védelem viszonyát. Az 1. pont alatt határozza meg a három funkció elválasztásának elvét, amely a vádelvű eljárásban következetesen érvényesül. A 2. elv alapján a bíróság az ítékezés során csak vád alapján járhat el, csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek, és csak olyan cselekmény alapján, amelyet a vád tartalmaz. A 3. pont alatt pedig azt érti, hogy a kontradiktórius eljárás elve érvényesülésének követelménye a vád és a védelem egyenjogúsága, amely biztosítja a két ellentétes eljárási funkció küzdelmét, az érdemi vita lehetőségét, és az elbírálás egyoldalúságának elkerülését.³⁰²

A III. Be. a II. Be.-hez hasonlóan szabályozta a vádelv kérdéskörét, azzal, hogy a funkciómegosztást az 1. §-ban rögzítette az eljárási feladatok megosztása cím alatt, míg

³⁰¹ Egységes jegyzet (1986): 94-97., illetve ugyanígy BM tankönyv: 57-59. A személyhez kööttséget utóbbi helyen annyival pontosítja, hogy a bíróság a megindult eljárás keretében maga sem vonhat felelősségre olyan személyt, akivel szemben az ügyész vádat nem emelt.

³⁰² Tremmel (1996): 74-78., illetve később: Fenyvesi – Herke – Tremmel (2004): 89-92., és Herke – Fenyvesi – Tremmel (2012): 65-66.

a vádhoz kötöttséget a bíróság eljárásának alapja cím alatt deklarálta a 2. §-ban. Így a vádelvi elméletek is ezen szabályozáshoz kötődve jelentek meg.

Király kijelenti, hogy a vádelv az alapja a vádelvű eljárásnak, amely ennyiben rendszert meghatározó természetű. Egy helyen vizsgálja a vádelvet, az eljárási feladatok megoszlását, és a kontradiktórius eljárás elvét. A funkciómegosztást és a vádelvet együtt kezeli, ugyanis a vádelv jellemzőiként az alábbiakat határozza meg: 1. Az eljárás csak az ellen és csak olyan cselekmény miatt folyik, aki és amely miatt vádat emeltek. 2. A bíróság kötve van a vádhoz: arról a cselekményről kell döntenie, amely miatt vádat emeltek, és annak a személynek a bűnösségéről, aki ellen vádat emeltek (ezt nevezi vádhoz kötöttségnek). 3. A vádról a vádló rendelkezik: módosíthatja, elejtheti. 4. A vádelvből következően, illetve ezzel összefüggően az eljárási feladatok (funkciók) megoszlának. A vádelv szerinte feltételezi, hogy a vádról a vád képviselőjétől különálló személy (fórum) döntsön. Hozzáteszi: „Az ügyész (közvádoló) egyedül nem dönthet a bűncselekmény ügyében, és a bíróság sem ítéltet a bűncselekményről vád nélkül. Más szóval: az ügyész az elkövető felelősségre vonását csak a bíróság útján érheti el, és fordítva, a bíróság csak az ügyész kezdeményezésére ítéltet.” Szól továbbá Király a vádhoz kötöttség részelemeiről is. A bíróságnak a teljes vádbeli tényállásra döntési kötelezettsége áll fenn (legyen az bűnösség-megállapítás, felmentés, vagy eljárás-megszüntetés), azaz azt ki kell mérítenie, „nem teheti meg, hogy a tényállás valamelyik részéről hallgasson”. A vádelvből következik szerinte a tettazonosság követelménye is, a bíróság döntésének „arról a tényállásáról, és csakis arról kell szólnia, amit vád tárgyává tettek: egyfelől azt ki kell mérítenie, másfelől azon nem terjeszkedhet túl”. Megjegyzi viszont, hogy ez csak a tényállásra vonatkozik, a büntetőjogi minősítéstől a bíróságnak jogában áll eltérnie. Felveti továbbá, hogy a bíróság dönthet-e a vádról, ha az ügyész azt elejtette. Ezt Király – figyelemmel a törvény kötelezően alkalmazandó eljárást megszüntető rendelkezésére is – egyértelműen nemlegesesen válaszolja meg, ám aggályosnak tartja, hogy a téves vádelejtés a törvény (a III. Be.) szerint semmilyen módon nem orvosolható (legfeljebb új bizonyítékok, tények alapján perújítással).³⁰³

Külön vizsgálja Király a kontradiktórius eljárás elvét. Ez nála nem a vádelv vagy a funkciómegosztás szinonimája, hanem „a vádelvnek és az eljárási feladatok megoszlása elvének a folyománya”. Ezen elv alatt pedig a két ellentétes érdekű fél, a vád és a védelem képviselőinek a tárgyalási jelenlétét, bizonyítási cselekményeit érti.

³⁰³ Király (2008): 123-125. Hozzátehetjük: az új Be. 638. § (1) bekezdése vádejtést követő eljárás-megszüntetés esetére már kifejezetten kizárja a perújítás lehetőségét.

Szerinte a tiszta kontradiktórius tárgyalás és az ún. ügyféli per viszont csak a felek általi és nem a bíróság általi bizonyítással valósulhat meg.³⁰⁴

Cséka a III. Be. szabályozási struktúrája mentén elemzi a vádelvet. Elsőként az eljárási feladatok megoszlását (vagy más néven szerinte kontradiktórius elvet) vizsgálja, amely a vád, a védelem és az ítélezés funkcióinak elválasztását jelenti. A funkciómegosztás szerinte a korábban alkalmazott funkcióegyesítésre, és az ezzel járó önkényre reakcióként fejlődött ki, ellenőrzés, a védelem alanyai jogainak kiszélesítése, valamint a munkamegosztás céljából. Ezen elv szerinte is a bírósági szakaszra vonatkozik, ámbár érvényesül a nyomozás során is, de itt csak a védelem és a bűnüldözés relációjában. A vádelv fejeződik ki továbbá abban, hogy a bíróság az ítélezés során törvényes vád alapján jár el; e szabály a vád (bűnüldözési) és az igazságszolgáltatási funkció viszonyát juttatja kifejezésre. Ezt, a két funkció elválasztásán túl, sajátos viszonyrendszernek véli, amelynek folytán a vádlott bűnösségének megállapításához két állami hatóságnak (ügyész és bíróság) kell azonos állásponton lennie, míg a bűnösség hiányának felismeréséhez elegendő, ha az egyiknek ez az álláspontja. E kettős meggyőződésnek továbbá ugyanazon személy és cselekmény vonatkozásában kell fennállnia. A vádhoz kötöttségben az igazság bírósági megállapításának fontos biztosítékát látja, a vád ugyanis egyrészt körülhatárolja a tényeknek azon körét, amelynek valóságáról a bíróságnak meg kell győződnie, másrészt irányt szab a védelem joghelyzetének, irányának is. A személyhez kötöttség kapcsán Cséka is egyértelművé teszi, hogy az ügyész nem terjesztheti ki más személyre a vádat a tárgyaláson. A tényálláshoz kötöttség pedig szerinte is kettős kötöttséget takar: csak a vádban megjelölt cselekmény lehet bírósági ítélet tárgya (túlterjeszkedés tilalma), de a vádban megjelölt valamennyi cselekményt el kell bírálni (vádkimerítési kötelezettség). A bíróságnak tehát szerinte sincs jogosultsága a vádban foglalt tényállást mással helyettesíteni, módosítani, bővíteni, legfeljebb pontosíthatja azt. A vádkiterjesztés, -módosítás joga ezért csak a vádlót illeti. Cséka is hozzáfűzi, hogy a vádhoz kötöttség nem eredményezi azt, hogy bíróság eltérő büntetőjogi minősítést nem alkalmazhat.³⁰⁵

Tóth külön nevezi meg az eljárási feladatok megoszlásának elvét és a vádelvet, ám összefüggően beszél róluk. Előbbi alatt szigorú munkamegosztás ért a három funkció vonatkozásában, és követelmény az is, hogy a bíróság csak a megvádolt személy ügyében dönthet, és csak a vádban rögzített tényeket bírálhatja el. Ennek

---

³⁰⁴ Király (2008): 125-126.

³⁰⁵ Cséka (szerk.) (2006): 64-66.

ellenére – vitatható módon – hozzáteszi, hogy a bíróságnak „Újabb tények vagy személyek felelősségének felmerülésekor az ügyészhez kell fordulnia a vád módosítása, kiegészítése végett.” Az eljárás feladatok megoszlásának következménye szerinte, hogy a bíróság előtt a vádlót, a terheltet és a védőt azonos jogok illetik meg, azzal, hogy az elv nem abszolút, mert a bíróságnak és az ügyésznek is feladata a mentő körülmények feltárása is. A világosan körülírt munkamegosztás eredménye szerinte a bírói ítélkezési privilégium és az ügyészi vádmonopólium is.³⁰⁶

Fantoly is külön elvként kezeli az eljárási feladatok megoszlását (más néven szerinte is a kontradiktórius eljárás elvét), és a vádelvet, figyelemmel a III. Be. szerkezetére (1. és 2. §-ok). Az első alatt a három funkció éles elválasztását érti, felhívva a figyelmet a „funkciók átjárhatatlanságának tilalmára”, amelyben demokratikus jogállami biztosítékot lát, hiánya ugyanis önkényhez, illetve a független és pártatlan igazságszolgáltatás alapelvei garanciájának összeomlásához vezethet. Már azt is a funkciómegosztás sérelmének tekinti, ha a bíróság az ügyészt a tárgyaláson a bíróság által szükségesnek látott bizonyítás indítványozására hívja fel, hiszen a vád bizonyítottságának kockázata is az ügyészt kell, hogy terhelje. A vádelv megjelenítése szerinte az is, hogy a bíróság az ítélkezés során törvényes vád alapján jár el. A törvényes vádnak négy minimális kritériumát sorolja fel: 1. a vádlói legitimációt mint a törvényes vád alaki követelményét; 2. a személyi vádhoz kötöttséget; 3. a tárgyi vádhoz kötöttséget; és 4. az eljárás lefolytatásának indítványozását.³⁰⁷

Erdei a funkciómegosztás alatt értelmezi a vádelvet is. A három funkció megosztásának érvényesüléséről csak akkor lehet szó szerinte, ha a funkciók bármelyikének gyakorlója a másik két funkciót, vagy azok egyikét teljes egészében vagy lényeges elemeiben nem veheti át. Más a helyzet azonban a vádlónak és az ítélkezőnek (mindkettőnek) a védelemhez való, valamint a vádló és az ítélkező egymáshoz való viszonya tárgyában. Előbbi esetben szerinte a vádló és az ítélkező is gyakorolhat védelmi jellegű feladatokat (pl. enyhítő körülmények feltárása), nem lehet viszont engedményt tenni a vádló és az ítélkező elkülönítése tekintetében. Nála a funkciómegosztásból következik a vádelv is, amelynek lényege, hogy a bíróság csak vád alapján járhat el, és csak a vád tárgyává tett cselekményről, és a vádban megjelölt személy felelősségéről dönthet. Ez tehát a vádhoz kötöttség, amelyet sok szerző önálló alapelveként kezel. Szintén a funkciómegosztásból ered, hogy a vád és a védelem

---

³⁰⁶ Belovics – Tóth (2015): 51-52.

³⁰⁷ Fantoly – Budaházi: 34-39.

üggyfélnek minősülnek a bíróság előtt, amelyből a vegyes rendszerű per kontradiktórius jellege következik. A vádat Erdei a büntetőeljárás egyik központi fogalmának tartja, jelentősége, hogy e nélkül a büntetőjogi felelősség eldöntésére hivatott bíróság működése nem indulhat meg. A vád döntő szerepét jelzi az is, hogy az ezáltal meginduló perszakaszban a büntetőjogi felelősség megállapítása – szemben a nyomozásbeli gyanúval, megalapozott gyanúval – „közeli fenyegetéssé” válik, mert itt már a büntetőjogi felelősség megállapítására és büntetés kiszabására jogosult bíróság van döntési helyzetben. A vád fogalmának nélkülözhetetlen elemei szerinte a törvényesség, valamint a bűncselekménynek minősülő magatartás és az elkövetéssel megvádolt személy megjelölése, mert ezek hiányában a bíróság nem tudja, hogy mi miatt, és ki ellen kell eljárnia. Erdei kitér a tettazonosság kérdéskörére is, valamint arra az általánosan elfogadott tézisére, hogy a vád kijelöli a tárgyalás ténybeli és jogi kereteit. Utóbbi kapcsán megjegyzi hogy, ha a bíróság a vádló jogi minősítéséhez is kötve lenne, akkor az már éppen a funkciómegosztás elvét, és a bírói függetlenség elvét sértené. Végül visszatér arra a kérdésre, hogy mi az összefüggés a funkciómegosztás elve és a vádelv között, amelyek szerinte is elválaszthatatlanok. A kérdés szerinte az, hogy melyik elv következik melyikből. Szerinte mindkettő mellett lehet érveket felhozni, mindazonáltal jelzi, hogy a funkciómegosztás hamarabb is életbe léphet, akár már a nyomozási szakaszban (legalábbis a bűnüldözési és védelmi funkciót illetően) is.³⁰⁸

A vádelvi fogalom-meghatározások között szükséges említeni egy alkotmánybírósági döntést, amely maga is definiálta a vádelvet. A 14/2002. (III. 20.) AB határozat szerint: „A történetileg változó tartalmú és eltérő eljárási keretek között alkalmazott vádelv lényegét a hatályos Be. szerint alapjában véve három elem alkotja: a perbeli funkciók megosztása, a vádló váddal való rendelkezési joga, a bíróság vádhoz kötöttsége mind az eljárás bírósági szakaszának megindítása, mind annak lefolytatása, mind pedig az ítélethozatal során.” (III/2. pont, 2. bekezdés).

7.2. A vádelv jogi szabályozásának fejlődése Magyarországon

Az I. Bp.-ben – már a törvény elnevezéséből (bűnvádi) is kitűnve – a vádelv központi szerepet kapott. Nyomban a törvény 1. §-a azt mondta ki: „Bűnvádi ügyben bírói eljárás csak a törvény értelmében, vád alapján és csak az ellen indítható, a kit büntett, vétség

---

³⁰⁸ Erdei (2011): 169-178.

vagy kihágás nyomatékos gyanúja terhel”. A vád tehát világosan a bírósági eljárás feltétele. A „bírói eljárás” alatt értendő viszont a vizsgálat, a vád alá helyezési eljárás, a közvetlen idézés, a főtárgyalás, és az egyes bíróság előtt folyó tárgyalás is. A vádemelés előtt a 103. és 104. §-ok alapján – főszabályként – a királyi ügyész indítványára volt szükség már a vizsgálat elrendeléséhez is. Az indítványhoz pedig a vizsgálóbíró – a korábban már említett és többek által kritizált kivételekkel – hasonló módon kötve volt, mint a perbíró a vádhoz. A tárgyalásra vonatkozóan pedig a 325. § azt írta elő, hogy „a bíróság semmiség terhe alatt nem tehet ítélete tárgyává oly tettet, mely miatt a vádló vádat nem emelt”, azzal a megkötéssel, hogy „sem a tett minősítése, sem a büntetés kiszabása tekintetében nincs a törvényszék a vádló indítványához kötve”. A 316-317. §-ok a vádló vádváltoztatási jogát részletezték (ld. később részletesebben). Több helyen is lefektetett szabály továbbá, hogy a vád elejtése az eljárás megszüntetéséhez kell, hogy vezessen.³⁰⁹

Az I. Bp.-ben az eljárási feladatok megosztása is érvényesült. Bár a kódex nem mondja ki külön a funkciók elkülönítését, ez azonban következik az említett 1. §-ból, egyes konkrét eljárási szabályokból, továbbá a királyi ügyészség mint önálló szervezet létrehozásából és a királyi ügyész vádló szerepéből³¹⁰ (illetve a védő pozíciójából is).

A II. Bp. „Alapvető elvek” című fejezetében sem a vádelv, sem annak komponensei nem szerepeltek. A jogszabály eredeti szövegezése mindazonáltal egyértelművé tette, hogy a vádelv érvényesült, ami levezethető az ügyészség szervezeti függetlenségéből,³¹¹ a vádemelés, és a vádképviselő intézményéből is (pl. 38. §, 137., §). A funkciómegosztás ugyan csak áttételesen következett a fenti rendelkezésekből (kimondva nem volt), ellenben a vádhoz kötöttséget a törvény egyértelművé tette az „Ítélet” című fejezetben: „A bíróság csak olyan tények alapján hozhat ítéletet, amelyek miatt vádat emeltek.” [178. § (1) bekezdés, az 1954. évi novella előtti szövegezés]. E rendelkezés magában foglalja mind a vád bírósági eljárást indukáló funkcióját, mind a szűkebb értelemben vett vádhoz kötöttséget, és a vádon túl terjeszkedés tilalmát is. A 175. § (3) bekezdése pedig előírta, hogy „Ha az ügyész, illetőleg a magánvádló a tárgyaláson a vádat elejti, [...] a bíróság az eljárást megszünteti”. Később azonban az

³⁰⁹ 128. §, 264. §, 268. §, 283. §, 323. §, 352. §

³¹⁰ Ld. az 1871. évi XXXIII. törvényt.

³¹¹ A Népköztársaság Elnöki Tanácsa az 1953. évi 13. törvényerejű rendelettel hozta létre a Magyar Népköztársaság Ügyészségét, mint önálló, független szervet.

1954. évi V. törvény a II. Bp. novellájaként jelentősen csökkentette a vádelv hatókörét. Molnár és szerzőtársai szavaival: „perrendünk a vádelvvel szakított”.³¹²

Az 1954. évi novella 66. § (3) bekezdésének eredményeként – a korabeli szovjet koncepciónak megfelelően – a II. Bp. 175. § (4) bekezdése értelmében az ügyész – tárgyaláson történt – *indokolt vádelejtése sem kötelezte a továbbiakban a bíróságot az eljárás megszüntetésére* (erre már csak a tárgyalás előkészítése során történt vádelejtés vagy pedig a magánvádlói vádelejtés esetén volt lehetőség). Ilyenkor tehát a bíróság nemhogy vád nélkül, de vádlói akarat ellenére folytathatta az eljárást.

A novella több más rendelkezése (68. §) is súlyosan erodálta a vádelvet. Így a vádon túl terjeszkedés tilalmát lényegében megszüntetve, *a bíróság – hivatalból – a vád szerinti bűncselekményen felül bizonyíthatónak látott további bűncselekményben is megállapíthatta a vádlott bűnösségét* [178. § (4) bekezdés]. A novella a 178. § (1) bekezdést is akként módosította, hogy „A bíróság a terhelt cselekményét – az alábbi rendelkezésekben meghatározott *kivételektől eltekintve* – a vád alapján bírálja el.”³¹³

A vádelv fenti két elemének kiiktatásával tulajdonképpen csak kezdeményezési jog (vadémelés) maradt meg, de ezzel lényegében maga a vádhoz kötöttség is megszűnt, hiszen a fenti két esetkörben vád nélkül járt el a bíróság. Ezáltal pedig nemcsak a vádhozkötöttség, de a funkciómegosztás is csorbát szenvedett.

Szintén e novella vezette be az ügyész nélküli tárgyalás lehetőségét a kisebb tárgyi súlyú bűncselekmények miatt indult ügyekben, amely rendelkezés egészen 2011-ig érvényben volt [II. Bp. 154/A. §-a].³¹⁴ Mi több, a törvényszöveg azt határozta meg, hogy mely esetekben kötelező az ügyészi részvétel, úgy tűnhet tehát, hogy az ügyész nélküli tárgyalás a főszabály. Ennek révén a bírósági tárgyaláson sok esetben a vádfunkció nem volt jelen, ezért annak átvételére a bíróság kényszerült (pl. vádirat ismertetése). A korabeli jogszabálymagyarázat szerint a „nem személyes vádképviselő” indoka egyrészt az volt, hogy az ügyészt csak a „törvényesség fokozottabb biztosításának” érdekében indokolt személyes megjelenésre kötelezni, másrészt „az

³¹² Molnár és munkaközössége: 525.

³¹³ Molnár és szerzőtársai szerint e rendelkezésekkel a vádelv, és a vádelvi értelemben vett tettazonosság érvénye, mint az ítélethozatal tartalmi korlátja megszűnt. A tettazonosság követelménye az eljárás tárgyát (és nem a vád tárgyát!) képező és az elbírált tényállás azonosságára korlátozódott. Molnár és munkaközössége: 534.

³¹⁴ A 72/2009 (VII.10.) AB határozat alkotmányellenesség címén megsemmisítette a III. Be. azon rendelkezéseit (241. §), amelyek az ügyész kötelező tárgyalási részvétele alóli kivételeket fogalmaztak meg. A döntés kifejezetten a vádelv, és azon belül a funkciómegosztás sérelmének megállapításán alapul.

ügyészi szervek szerteágazó felügyeleti tennivalóikat nem lennének képesek ellátni, ha vádképviseleti feladatuk ellátása túlzott mértékben lekötne őket.”³¹⁵

Az I. Be. sem deklarálta a vádelvet (vagy elemeit) alapelveként. A jogszabálymagyarázat – bár a törvényszövegnél bővebben határozza meg az alapelvek körét – a vádelvet szintén nem említi, csak a kontradiktórium elvét. Utóbbi alatt viszont csak a kétoldalú meghallgatás elvét értik, és a vádlói, illetve védői funkció elválasztását. Nincs szó azonban sem a vádlói és ítélkezői szerep elhatárolásáról, sem vádelv további részelemeiről. A magyarázat viszont kimondja, hogy a bíróság nem terjeszkedhet túl a vádiratban írt tényálláson, az állami büntetőigény tehát csak a vád formájában jelenik meg, amelyet csak a vádemelésre jogosult (ügyész vagy magánvádló) terjeszthet a bíróság elé. Ha pedig az ügyész a bíróság felhívásának ellenére nem terjeszti ki a vádat, mindezért csakis az ügyész felelős.³¹⁶

A vádelv csak részletszabályokban – bár még mindig erősen korlátozottan – jelenik meg. A bíróság határozatai című fejezetben, a 224. § (1) bekezdése mondja ki, hogy „A bíróság csak olyan tények alapján hozhat ítéletet, amelyek miatt vádat emeltek.”. A vád ténybeli kereteihez kötöttséget, valamint a bírósági eljárást megindító funkciót tehát deklarálta a jogszabály. E kódex viszont már nem tartotta fent elődjének a vádon túl terjeszkedést megengedő szabályait. A vádat ugyanis a vádló módosíthatta, terjeszthette ki, a 224. § (4) bekezdés értelmében pedig, ha a bíróság a bizonyítás eredményeképpen úgy látta, hogy a vádlott más bűncselekményben is bűnös, akkor az ügyészt (magánvádlót) a vádmódosítással kapcsolatos jogainak (213. §) gyakorlására hívta fel, vagy ha a tárgyalás ügyész nélkül zajlott, akkor részére az iratokat megküldte. Bár a felhívás még mindig sérti a vádelvet (azon belül a funkciómegosztás elvét), e szabály már nem engedte meg a vádlói akarat nélküli vádkiterjesztést.

A korábbi kódex rendelkezéseit finomítja az I. Be. a 221. §-ának (3) bekezdésében azzal is, hogy, ha az ügyész a vádat elejti, a bíróság az eljárást megszüntetheti, ha azonban a vádelejtést nem látja indokoltnak, az eljárást folytatja és ítéletet hoz (kivéve a tárgyalás előkészítése során történt vádelejtést).³¹⁷

³¹⁵ Molnár és szerzőtársai: 423.

³¹⁶ A büntető eljárás kézikönyve I. Belügyminisztérium Tanulmányi és Módszertani Osztálya, Bp., 1963. 33-56, 528-529. (A forrásmű szerzők egyáltalán nevét nem tünteti fel. A továbbiakban: Az I. Be. magyarázata.)

³¹⁷ Az ügyész (mind a II. Bp., mind az I. Be. idején) furcsa helyzetbe kerülhetett, amikor vádelejtése ellenére bírói akaratra mégis továbbfolyt az eljárás. Az akkori jogszabályok ugyanis – a hatályos törvénnyel ellentétben – nem ismerték az ügyészi felmentési indítványt, és a 6/1967. Legf. Ü. utasítás 26. pontja is azt írta elő az ügyész számára, hogy amennyiben a vádlott felmentése indokolt, az ügyész a vádat ejtse el. Ez tehát azt eredményezhette, hogy ha az ügyész a vádat elejtette a tárgyaláson, azonban a

A jogszabály miniszteri indokolása szerint az I. Be. a korábbi jogszabályhoz képest több elemet szándékozott meríteni a vádrendszerű eljárásból. Az indokolás a II. Bp. 1954. évi novellával módosított vádelejtésre vonatkozó rendelkezését úgy értelmezi, hogy az ügyészi vádelejtést követően a bíróság köteles volt folytatni az eljárást. Mivel azonban az ügyészi vádelejtés az esetek többségében megalapozott, ezért az új kódexben van lehetőség az eljárás megszüntetésére, és a hivatalbóli bírói folytatására csak indokolatlan vádelejtés esetén kerülhet sor. Utóbbi oka az, hogy a téves vádelejtés esetében nem lenne lehetőség a törvénysértés kiküszöbölésére.³¹⁸

A II. Be. már világosan rögzítette a funkciómegosztás és a vádhoz kötöttség elvét is, az eljárási feladatok megoszlása cím alatt, az alapelvek között (9. §). Az (1) bekezdés szerint „A büntetőeljárásban a vád, a védelem és az ítélezés egymástól elkülönül. A (2) bekezdése pedig lefektette, hogy „Bírósági eljárás csak törvényes vád alapján indulhat. A bíróság annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek, és csak olyan cselekmény alapján, amelyet a vád tartalmaz.” A § (3) bekezdése értelmében pedig: „A bírósági eljárásban a bizonyítás során a vádlót, a terheltet, és a védőt azonos tárgyalási jogok illetik meg.” Ez volt tehát addig a vádelv legteljesebb körű törvényi definiálása.

A kódexet elemző tankönyvek a jogszabályszöveg mentén a kontradiktórium elvéből indulnak ki, és a funkciómegosztás mellett a másik sarkalatos pontként a vádelvet említik, amely ebben az értelmezésben a vádhoz kötöttséggel azonos, és nem összefoglaló elnevezés.³¹⁹ Azt is megfigyelhetjük, hogy itt még azonos szakaszban (bár külön bekezdésekben) szerepel a funkciómegosztás és a vádhoz kötöttség, amely a szoros összefüggést jobban kifejezésre juttatja.

A törvény miniszteri indokolása röviden szól csak a 9. § értelmezéséről. Nem találunk utalást arra sehol, hogy e törvény következetesebben kívánta érvényesíteni a vádelvet, holott ez a törvényszövegből világosan kitűnik. Az (1) bekezdésben rögzített

---

bíróság mégis folytatta a tárgyalást, az ügyésznek – annak ellenére, hogy a vádlott bűnösségét nem látta megállapíthatónak – úgy tűnik, hogy mégis részt kellett vennie az eljárásban.

³¹⁸ A büntető eljárás (Az 1962. évi 8. számú törvényerejű rendelet és mellékjogszabályai). Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1962. 10., 127. Meg kell jegyezni azonban, hogy az ún. törvényességi óvás intézménye korrekciós lehetőséget biztosíthatott, ugyanis az I. Be. 280. §-a értelmében a legfőbb ügyész, vagy a Legfelsőbb Bíróság elnöke bármely bíróság büntető ügyben hozott jogerős határozata ellen a Legfelsőbb Bíróságnál törvényességi óvást emelhetett, ha a határozat törvénysértő vagy megalapozatlan volt. Később a II. Be.-ben pedig már a törvényességi óvás egyik nevesített esete volt a téves vagy megalapozatlan vádelejtés [284. § (2) bekezdés].

³¹⁹ Pl. Farkas Ákos – Róth Erika: Előadások a büntetőeljárás jog köréből. Bibor Kiadó, Miskolc, 2000. 45., vagy Tremmel (1996): 74-76.

szabályról azt írja az indokolás, hogy az javarészt eddig is érvényesült, és elsősorban a bírósági szakaszra vonatkozik, de a szabály immár a nyomozások során is érvényesül, azzal, hogy itt értelemszerűen a vád és a védelmi funkció elválasztása jelenik csak meg. A (2) bekezdés az indokolás szerint az ítélezés és a törvényes vád viszonyát jelöli ki, utóbbi pedig világosan a bírósági eljárás megindításának és folytatásának alapvető feltétele. Az a követelmény, hogy a bírósági eljárás csak törvényes vád alapján indulhat meg és folyhat, továbbá hogy a bíróság csak a megvádolt személy büntetőjogi felelősségéről, és csak a vádban megjelölt cselekmény alapján dönthet, a törvényesség és a védelem érvényesülésének fontos feltétele. A (3) bekezdés kapcsán az indokolás azt mondja, hogy a törvény szövege nem használja az „ügyfélegyenlőség” kifejezést, amely nem fejezi ki hűen a vádló, a vádlott és a védő jogi helyzetét. A büntetőeljárásban ugyanis a vádló és a vádlott – az ügyész hatósági jogai és kötelezettségei következtében – nyilvánvalóan nem lehetnek egyenjogú felek. Az eljárás bírósági szakaszában, legteljesebben a bizonyítás során azonban az alapvető jogok (az ügy megismerése, észrevétel, kérdés, indítvány) a vádlót, a védőt és a vádlottat egyaránt megilletik.

A törvény további, alapelveken túli rendelkezéseiben is megjelenik a vádelv. A 18. § (4) bekezdésének második mondata kimondja, hogy az ügyész a vádat elejtheti vagy módosíthatja, ugyanezt erősíti meg a 209. § (1) bekezdése is. A 170. § (1) bekezdésének e) pontja, továbbá a 213. § (1) bekezdés f) pontja alapján pedig a vádelejtés már mindenképpen az eljárás megszüntetését eredményezte.

A vádelv tiszta érvényesülésének azonban a II. Be.-ben is voltak még akadályai. Ilyen volt 1954. óta töretlenül az ügyészi részvétel nélküli tárgyalások esete (19. §). A vádelv ellen ható rendelkezés volt az is, hogy a 227. § értelmében, ha a vád kiterjesztésének feltételei álltak fenn, és az ügyész nem volt jelen a tárgyaláson, erről a bíróság az ügyészt a tárgyalás elnapolása vagy az eljárás elkülönítése mellett értesítette. A III. Be. megalkotásakor a jogalkotó ugyanezt a rendelkezést a törvény eredeti szövegében a 342. § (3) bekezdése alatt átvette volna. E szabályokat azonban az Alkotmánybíróság a már idézett 14/2002. számú határozatával megsemmisítette. Az AB határozat indokolásának lényege is az volt, hogy a közvádlói és a bírói szerep összemosása, a bíróságnak a vád oldalán történő beavatkozása az eljárásba, a szabályozás lényegéből fakadóan alkalmas lehet arra, hogy kételyeket ébresszen a bíróság pártatlansága tekintetében. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a vizsgált rendelkezések szemben állnak a büntető igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó egyes feladatoknak közvetlenül az Alkotmányból levezethető, és a II. Be. 9. §-ában

külön is nevesített funkciómegosztás elvével, amelynek folytán alapjaiban sértik a tisztességes eljáráshoz való jog elvének garanciális szabályait.

A III. Be. még nagyobb jelentőséget tulajdonított a vádelvnek. A jogalkotó a funkciómegosztást, és a vádhozkööttséget kiemelt helyen, a törvény első két szakaszában szabályozta (tehát már külön szakaszokban). Az 1. § „Az eljárási feladatok megoszlása” címen a funkciómegosztást deklarálta, amely kimondta a vád, a védelem és az ítékezés egymástól való elkülönültségét. A 2. § „A bíróság eljárásnak alapja” (kevésbé egyértelmű) címmel a vádhozkööttséget deklarálta. A törvény legutóbb hatályban volt szövege szerint az (1) bekezdés határozta meg a bíróság vádhozkööttségét (a bíróság az ítékezés során törvényes vád alapján jár el). A (2) bekezdés részletezte a törvényes vád fogalmi kritériumait (a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt kezdeményezi a bírósági eljárás lefolytatását). A (3) bekezdés pedig a vádhozkööttség alanyi és tárgyi oldalát szabályozta, miszerint a bíróság csak a megvádolt személy, vádban leírt cselekménye kapcsán dönthet a büntetőjogi felelősségről. Végül a (4) bekezdés a „vádkimerítési” kötelezettséget, és a vádon túl terjeszkedés tilalmát rögzítette, azzal, hogy a bíróság nincs kötve a vádló büntetőjogi minősítéséhez, és a büntetésre/intézkedésre irányuló indítványához.

Utalni kell arra, hogy e szakasz jelentős változáson esett át, ugyanis az eredeti törvényszöveg pusztán két bekezdést tartalmazott. Az (1) bekezdés még nem tartalmazta a vád „törvényes” jelzőjét, a (2) bekezdés pedig a legutoljára hatályos (3) bekezdéssel azonos szöveggel rögzítette a vádhozkööttség alanyi és tárgyi oldalát. A 2006. évi LI. törvény azonban átalakította a törvényhelyet. Bekerült egyrészt a vád törvényessége mint jelző, másrészt a törvényes vád fogalmának értelmezése, harmadrészt pedig a vádkimerítési kötelezettség és a vádon túl terjeszkedés tilalma. Ezzel összefüggően a törvény több más ponton is módosult. Így a törvényes vád hiánya eljárást megszüntető okká lépett elő (332. §), illetve a 75. § (1) bekezdése kiegészült azzal, hogy „ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására”. (Mindezeket később érinteni fogom.)

Az új büntetőeljárás törvény több olyan szabályt is bevezet, amelyek közvetlenül, vagy közvetetten érintik a vádelvet, vagy annak valamelyik elemét. A vádelv legfontosabb

részelemei az alapelvek éléről „hátrébb” kerültek, és jelenleg az eljárási feladatok megoszlását, az ítélezés alapját és a vádhoz kötöttséget a törvény 5. és 6. §-ai szabályozzák.

Az eljárási feladatok megoszlása cím alatt szabályozott funkciómegosztás rész-elv még megfogalmazását illetően sem változott, és így tartalmi módosulás sem történt. A miniszteri indokolás szerint a funkciómegosztás még következetesebb érvényre juttatása a törvény egyik kiemelt célja, és éppen ez a cél tükröződik több más, elsősorban a később ismertetendő vádlói vádbizonyítással kapcsolatos koncepcionális változtatásokban is.³²⁰ Megjegyzem azonban, hogy a törvény első, hivatalosan is hozzáférhetővé vált tervezetében a funkciómegosztás elvének meghatározásából a védőre való utalás kimaradt volna, és csak a vádló és az ítélező funkció elválasztását deklarálta volna a törvény. Az új Be. magyarázata során Erdei is utal rá, hogy továbbra is a legfontosabb a vádlói és ítélező funkció elkülönítése.³²¹

A vádelv további elemeinek – az új Be. megfogalmazásában: „Az ítélezés alapja és vádhoz kötöttsége” – meghatározása, azonban már kisebb változáson esett át. Maga a cím is pontosabb az elv tartalmát illetően a III. Be. „A bíróság eljárásának alapja” címéhez képest, hiszen a vád a büntetőítélet/ítélkezés és nem általánosságban a büntetőbírói eljárás vonatkozásában bír funkcióval. Megjelenik továbbá már a címben is – üdvözölhetően – a vádhoz kötöttség rész-elv is.

E szakasz az új törvényben négy rész-szabályt rögzít: 1. az ítélezés alapja a vád, 2. a bíróság ehhez a vádhoz (személyi és tárgyi oldalról) kötve van, 3. a vádról döntenie kell mindenképpen, azonban 4. a vádon túl nem terjeszkedhet. Erdei is megjegyzi azonban, hogy a vád definiálásával e törvény is adós marad, továbbá valóban elhagyja a jogalkotó a „törvényes” jelzőt a vád előtt, és e fogalom meghatározását is, amely közvetetten a vádat is valamelyest definiálta.³²²

Megfogalmazásbeli változás több helyen is megfigyelhető. A „törvényes” jelzője eltűnésén túl, az „ítélkezés során vád alapján jár el” szöveget váltó „vád alapján ítélezik” megfogalmazás azonban tartalmi eltérést nem jelent. Úgyszintén nem látok lényegi eltérést azon változtatás tekintetében, amely szerint a „bíróság köteles a vádat kimeríteni” megszövegezés „a bíróságnak a vádról döntenie kell” megfogalmazásra

³²⁰ Az általános indokolás III. pontja szerint: „A funkciómegosztás következetesebb érvényesítésének eredményeként hangsúlyosabban megjelenik, hogy a vád bizonyítása nem a bíróság feladata, a vádért egyértelműen a vádló viseli a felelősséget [...]”

³²¹ Bánáti János – Belegi József – Belovics Ervin – Erdei Árpád – Farkas Ákos – Kónya István: A büntetőeljárás törvény magyarázata (szerk.: Belovics Ervin, Erdei Árpád). HVG-ORAC, Budapest, 2018. 36. (A továbbiakban: Az új Be. magyarázata)

³²² Az új Be. magyarázata: 37.

változott. Sőt az új megfogalmazás még világosabb, hiszen a „dönt” kifejezés egyértelműbben utal arra, hogy a bíróságnak az ítékezésnél, azaz a fő döntésnél kell a vádra figyelemmel lennie.

A vádon túl terjeszkedés tilalmát a két törvény teljesen azonosan fogalmazza meg. Észre kell azonban vennünk, hogy a III. Be. 2. § (4) bekezdésében lefektetett szabályát, nevezetesen, hogy a bíróság nincs kötve a vádlónak a vád tárgyává tett cselekménye minősítésére, a büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására vonatkozó indítványához, az új Be. már nem jeleníti meg. (Álláspontom szerint e szabály eleve nem a vádkimerítés és a vádon túl terjeszkedés kérdésköréhez, hanem a (3) bekezdésben megfogalmazott alanyi és tárgyi vádhozkööttséghez kívánkozott volna.) Erdei szerint az új Be. ezzel eltérő felfogást vezet be, de álláspontja szerint ez nem jelenti azt, hogy a továbbiakban a vád tárgya nem a terhelt terhére rótt magatartás lenne, hiszen épp az új Be. 6. § (3) bekezdése rögzíti, hogy a bíróság csak a megvádolt személyéhez és annak vádban megjelölt cselekményéhez van kötve, a jogi minősítésről nem szól, annak ellenére, hogy a törvény később a 422. §-ában a büntetőjogi minősítést is a vád kötelező törvényes elemeként jelöli meg. Erdei szerint az ezzel ellentétes nézet oda vezetne, hogy ha a bíróság a minősítéshez is kötve lenne, akkor a tényállást helyeslő, de eltérő minősítést megállapító bírói álláspont esetén felmentő döntést kellene hozni.³²³ Blaskó – annak ellenére, hogy a törvény nem rögzíti – úgyszintén továbbra is érvényesülő szabálynak véli a fentieket.³²⁴

Meglátásom szerint azonban tudatos jogalkotói szándék volt a fenti szabály elhagyása mögött. Az új. Be. beismerésen alapuló egyszerűsítő rendelkezései révén két esetben is kötve lehet a bíróság az ügyészség egyéb indítványaihoz is. Az egyezségi külön eljárásnál kimondja a törvény [736. § (3) bekezdés], hogy az egyezség jóváhagyása esetén a bíróság az ítéletében a vád szerinti minősítéstől és az egyezség szerinti szankciótól sem térhet el. Az 565. § (2) bekezdése pedig azt írja elő, hogy ha a bíróság a bűnösséget beismerő nyilatkozatot az előkészítő ülésen fogadta el, nem szabhat ki illetve alkalmazhat az ügyészség ún. mértékes indítványánál hátrányosabb büntetést vagy intézkedést. Így bár ez kivétel, és nem főszabály, de vélhetően ezért hagyta el a jogalkotó az ezekkel ellentétes előírást az alapelvi, tehát általánosan érvényesülő rendelkezések közül.

---

³²³ Az új Be. magyarázata: 38.

³²⁴ Kommentár a büntetőeljárás törvényhez (Főszerk.: Polt Péter) 1. kötet. Wolters Kluwer, Budapest, 2018. 58. (A továbbiakban: Kommentár a büntetőeljárás törvényhez.)

Végül az új Be. 6. § (3) bekezdésében rögzített vádhoz kötöttség szabálya kapcsán sem történt érdemi változtatás, csak kisebb nyelvtani módosítás történt. A bekezdés továbbra is a személyi és tárgyi kötöttséget deklarálja. Az azon személy, „aki ellen vádat emeltek” megfogalmazást a „megvádolt személy” kitétel váltja fel, és e tekintetben a „dönt” állítmányt alkalmazza a törvény, míg a tárgyi elemet illetően nem változik a meghatározás, mindössze annyi különbség áll fenn, hogy itt a „bíráhat el” kifejezést használja a törvény. Erdeivel egyetértve természetesen továbbra is érvényes az, hogy ügyészégi vádmódosítás esetén már nem az eredeti, hanem a módosított vádhoz való kötöttség áll be.³²⁵

7.3. A vádelv értelmezése és szabályozása az angol-amerikai jogrendszerekben

Láthattuk, hogy az angol-amerikai jogirodalom szegényes az alapelvek általános meghatározását illetően, míg az eljárási rendszerek kategorizálását tekintve eltérő felosztás dominál. Mivel azonban az angol-amerikai jogirodalom világosan a vádrendszerű eljárás támogatója, ezért a legtöbb szerző szentel legalább néhány gondolatot a vádelv kérdéskörének is, bár annak értelmezése sok esetben eltér a magyar felfogástól.

LaFave és szerzőtársai szerint az amerikai büntetőeljárás két fő jellegzetessége, hogy ügyféli (adversarial) és, hogy vádelvű (accusatorial). A kettő kiegészíti egymást: míg az ügyféli jelleg a felek felelősségét jelöli ki az ügy – jogi és ténybeli kérdéseinek – felderítését, előbbrevitelét illetően, addig a vádelvű jelleg a bizonyítási teher megosztását határozza meg a felek között. A vádelv ugyanis nézetükben azt jelenti, hogy az állam mint vádló köteles a vádlott bűnösségét bizonyítani, anélkül, hogy a vádlottnak a saját ártatlanságát kellene bizonyítania. Ennek alapja a korai angol vádelvű eljárás, amelyben a bűncselekmény sértettje maga fordult a bírósághoz, hogy sérelmének jóvátételét követelje. Kijelentik továbbá, hogy a vádelvű jelleg több eljárási szabályban is tükröződik. Ilyenek a már említett, az államot (vádlót) terhelő bizonyítási teher, az ártatlanság vélelmének, valamint a vádlott vonatkozásában az önvádra kötelezés tilalmának kimondása.³²⁶

³²⁵ Az új Be. magyarázata: uo.

³²⁶ LaFave et al. 29-30.

Áttételesen utal a vádelvre (a vádhoz kötöttségre) a szerzők vádemeléssel kapcsolatos döntéssel foglalkozó elemzése. Általánosságban a vádolás alatt az értik, hogy egy személyt formálisan is megvádolnak egy bűncselekmény elkövetésével, amelynek így bírósági tárgyalás az eredménye, kivéve, ha bűnösségét beismerte, és vádalkura kerülhet sor. LaFave és szerzőtársai írásából a vádemelésnek az amerikai eljárásban is bírósági eljárást (kizárólagosan) indukáló hatása akkor válik egyértelművé, amikor kimondják, hogy a vádemeléskor a vádlónak (ez legtöbbször az ügyész, nagyobb tárgyi súlyú ügyekben a vádesküdtszék jóváhagyásával, de egyszerűbb megítélésű ügyeknél maga a rendőrség is) mérlegelni kell több szempontot, így pl. azt, hogy a bizonyítékok elégségesek-e a vád támogatásához, vagy, hogy ne kerüljön-e sor a vádemelés helyett a vádlott részvételére valamely elterelő programban.³²⁷

Dressler a vádelv kapcsán szintén a vádlói bizonyítási kötelezettségből indul ki, amely nála is azt jelenti, hogy a vádlónak kell bizonyítania a vádlott bűnösségét, szintén hangsúlyozva, hogy a vádlott emellett nem kötelezhető a saját ártatlanságának bizonyítására.³²⁸

Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya, annak V. Kiegészítése nyomán tartalmaz a vádelvvel összefüggésbe hozható rendelkezéseket (a vád a bírósági eljárás feltétele, önvádra kötelezés tilalma), ezeket korábban már idéztem. Az amerikai büntetőeljárást alkotmányosági szempontból vizsgáló szerzők azonban egyöntetűen csak az önvád kötelezés tilalmára helyezik a hangsúlyt. Így Amar szerint ez utóbbi az V. Kiegészítés elsődleges alapelve.³²⁹ Dressler szintén csak ezt a klauzulát elemzi az V. Kiegészítést érintően.³³⁰

Az Egyesült Államok tételes jogában viszont nehezebb a vádelv szabályainak felkutatása, az állami kódexek nagy száma, és a vádemeléssel kapcsolatos eljárások sokszínűsége okán is. Az hogy a vád kizárólagos feltétele a bírói eljárásnak, és ahhoz a bíróság kötve van, így kimondva, sehol nem szerepel, arra csak áttételesen lehet következtetni.

Így például Alabama állam büntetőeljárás kódexének 15-8-1 szakasza a vádemeléssel kapcsolatos eljárás vonatkozásában a vádirat fogalmát (egyben a vádemelést) úgy határozza meg, mint „írásbeli vádemelés a vádesküdtszék által,

---

³²⁷ LaFave et al: 678-686.

³²⁸ Dressler: 30.

³²⁹ Amar: 46.

³³⁰ Dressler: 461-482.

amelyben megvádolnak egy személyt valamely jogilag üldözendő cselekmény miatt.”³³¹ Maine állam kódexe utal rá, hogy a vádemelés jogköre a vádesküdszékkel illeti, a meghatározott, hatáskörébe és illetékességébe tartozó esetekben, a meghatározott hatáskörű bíróság felé, és hatásköri szabályok függvényében az adott ügyész tárja az összegyűjtött bizonyítékokat az esküdszék elé (15. cím, 203. fejezet, 1251-1260. §-ok).³³² Nebraska állam törvénye elsősorban – ez a szabály más államok jogában is feltűnik – a vádemelés időbeli korlátjával összefüggésben utal a vádelvre, amikor az eljárásjogi kódex 29. fejezete 29-110. szakaszai azt részletezik, hogy senkit sem lehet megvádolni anélkül, hogy a vádesküdszék a cselekmény elkövetésétől számított három éven belül vádiratot nyújtott volna be a bírósághoz.³³³ Oklahoma állam kódexének szabályai (22. cím, 22-2 §) szintén arra utalnak, hogy a bírósági eljárásra vádemelés alapján kerülhet sor, amelynek formája – néhány kivétellel – vádirat lehet, vagy „értesítés” (information). A 22-11 § pedig azt mondja ki, hogy a vádemelés Oklahoma Állam mint fél nevében történik, az ellen a személy ellen, akit a bűncselekmény elkövetésével megvádoltak.³³⁴ Valamivel egyértelműbben fogalmaz Louisiana eljárási törvénye, amikor azt mondja ki a 381. címben, hogy a vád alapján történő büntetőeljárás lényege, célja, hogy az állam nevében, a büntetőbíróság büntetést szabjon ki egy olyan személlyel szemben, aki a törvényeket megsértette. A 382. cím pedig a vádemelés módját részletezi, amely a halálbüntetéssel, vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűntettek esetén a vádesküdszék által kiadott vádirat alapján történhet, más esetekben pedig a kerületi bíróság előtt a vádemelés vádirattal vagy értesítéssel történik. A vádiratot pedig a jogszabály 383. címe úgy definiálja, mint vádesküdszék által készített írásbeli vádat, míg 384. cím szerint az értesítés a kerületi vagy a városi ügyész által készített és aláírt szintén írásba foglalt vád, amelyet a hatáskörrel rendelkező bírósághoz kell benyújtani.³³⁵

Spencer az angol büntetőeljárás kapcsán általánosságban a vádelvűség kritériumainak tartja: a vádló hivatalos vagy magán minőségét, az eljárás szóbeliségét/írásbeliségét, nyilvánosságát/titkosságát, az ártatlanság vélelmét (ezzel összefüggésben a bizonyítási teher kérdését), a vádlott jogait, és a bíró aktív/passzív tárgyalási magatartását.³³⁶ Említi

³³¹ <https://law.justia.com/codes/alabama/2017/title-15/chapter-8/article-1/section-15-8-1/> (2019. 10. 27.)

³³² <https://law.justia.com/codes/maine/2017/title-15/part-3/chapter-203/> (2019. 10. 27.)

³³³ <https://law.justia.com/codes/nebraska/2017/chapter-29/statute-29-110/> (2019. 10. 27.)

³³⁴ <https://law.justia.com/codes/oklahoma/2017/title-22/section-22-2/> (2019. 10. 27.)

³³⁵ <https://law.justia.com/codes/louisiana/2017/code-codeofcriminalprocedure/> (2019. 10. 27.)

³³⁶ Delmas-Marty – Spencer: 20-27.

továbbá, hogy a büntetőeljárást alapelvi szempontból érintő HRA több olyan szabályt is deklarál – az ártatlanság vélelmét, a nyilvánosság és a szóbeliség elvét, a keresztkérdéses rendszert, valamint a tanúk felek általi kikérdezését –, amelyek a büntetőeljárás vádelvűségével vannak összefüggésben.³³⁷ A funkciómegosztást nem közvetlenül értelmezi Spencer, hanem arról a büntetőeljárás résztvevőinek szervezeti különállósága kapcsán beszél. Így a bírósági szervezetrendszer mellett, a sértetti vádképviselőten túl – amely értelemszerű funkcionális különállóságot feltételez –, a nem túl régi (1985-ben felállított) állami vádhatóság, a Crown Prosecution Service (CPS) önállóságát is hangsúlyozza (amely a korábbi rendőrségi vádemelés feladatát vette át).³³⁸

Sanders és szerzőtársai hangsúlyozzák, hogy a 2003. évi CJA volt az, amely ténylegesen átruházta a vádemelés kérdésében való döntést teljes körben a CPS-re, kivéve a legkisebb ügyeket. Mindazonáltal hozzáteszik, hogy a rendőrség bizonyos értelemben mégis megmaradt a vádemelésről való döntés jogosultjának, hiszen a rendőrség dönt a vádemelés mellőzéséről, ha az ügyet nem adja át az ügyésznek, aki így nem dönthet a vádemelésről sem.³³⁹ Davies és szerzőtársai pedig ennek kapcsán megjegyzik, hogy jogszabályváltozás miatt az ügyészek mintegy „beköltöztek a rendőrsőkre”, azért, hogy tanácsot tudjanak adni a vádemelés kérdésében.³⁴⁰

A fenti sajátosság abból fakad, hogy az ügyészség az angolszás országokban formálisan nem gyakorol jogokat a nyomozás, illetve a nyomozóhatóság (tevékenysége és döntése) felett. Spencer külön rá is mutat: ha az ügy áttekintése után az ügyész arra a meggyőződésre jut, hogy további bizonyítékok beszerzése szükséges, felkérheti a rendőrséget erre, ám Angliában az ügyész kötelező erővel nem mondhatja meg a rendőrségnek, hogy mit tegyen, legfeljebb az ügy ejtésével „fenyegetheti” meg a rendőrséget, amennyiben az a bizonyítékok felkutatásának nem tesz eleget.³⁴¹

Spencer a funkciók „tisztá elválasztását” más megközelítésben is elemzi. Ezt – az angolszász felfogásnak megfelelően – a nyomozás és az ítékezés viszonyában, a

³³⁷ Delmas-Marty – Spencer: 147.

³³⁸ Delmas-Marty – Spencer: 147-149., 152-153.

³³⁹ Sanders et al: 371-372.

³⁴⁰ Davies et al.: 213. A szerzők is említik ugyanitt, hogy a CPS létrehozása előtt a magisztrátusi bíróságok előtti egyszerűbb ügyekben a rendőrség volt a vádló, és a vádemelést, illetve vádképviselőt solicitorok segíthették eseti vagy állandó megbízás alapján, míg a Crown Court előtti ügyekben barristerek járhattak csak el, de a rendőrség nevében. A rendőrség nyomozási és vádlói kettős funkciója azonban feszültséget okozott (például a bűnözés-kontroll funkció és a tisztességes eljárás elve összeütközésbe került, hiszen a nyomozás funkciójából kifolyólag a vádemelési funkciót is kizárólag az elegendő bizonyítékok beszerzésének célja hatotta át). Ez vezetett oda, hogy már 1929 óta különböző királyi bizottságok foglalkoztak a vádemelés problémájának megoldásával.

³⁴¹ Delmas-Marty – Spencer: 175.

valóság felderítésében való közreműködés oldaláról vizsgálja. Az angol értelmezés szerint a tényleges funkciómegosztás azáltal jön létre, hogy a nyomozás, a valóság felderítése a nyomozó hatóság és az ügyész feladata, a védelemé pedig a védekezés, míg a bíróságnak ilyen valóság-felderítése kötelezettsége nincsen. De hozzáteszi, hogy ezek alól napjainkban egyre több a kivétel, valamint a funkciómegosztáshoz kapcsolja, hogy a bíró nem járhat el olyan ügyben, amiben érdekeltsége van. Spencer is foglalkozik az ügyész diszkrécionális jogkörével, amelyből következik, hogy bírósági eljárásra csak akkor kerülhet sor, ha az ügyész vádemelés mellett dönt. Hangsúlyozza, hogy Angliában az ügyész vádemelési jogköre sosem jelentett egyben vádemelési kötelezettséget, sőt a CPS létrehozásának épp az volt az egyik célja, hogy egy szervezet következetesen vizsgálja meg az ügyeket abból a szempontból, hogy vádemelésre kerüljön-e sor. Úgy látja továbbá, hogy egyfajta funkciómegosztás áll fel az ügyészség és a rendőrség között is, a vádemelésről való kérdés megoszlik, és két fázisban történik: előbb a nyomozó hatóság dönt a nyomozás végén, hogy folytatja-e az eljárást (az ügy átadásával), majd az ügyész dönt arról, hogy a neki átadott ügyben vádat emel-e. Az ügyész ismét két fázisban dönt: előbb megvizsgálja, hogy az ügy a bizonyítékok alapján alkalmas-e a vádemelésre, majd pedig arról határoz, hogy a közérdek indokolja-e a vádemelést.³⁴²

Davies az angol rendőrség vádemeléssel kapcsolatos jogkörét akként pontosítja, hogy a rendőrség az első elkövetés esetén háromféle döntést hozhat: 1. ha a jogsértés csekély, akkor „megrovás” (reprimand) elnevezésű intézkedést alkalmazhat; 2., ha valamivel súlyosabb a cselekmény, akkor „utolsó figyelmeztetés” (final warning) adhat, míg 3. a fentiekén kívül a vádemelésről dönt. Mindez azonban már ismételt bűnelkövetés esetén nem alkalmazható, ez esetben végső soron már csak a vádemelés kerülhet szóba. A szerzők említik a figyelmeztetés jogintézményét, illetve az egyre terjedő mediációs lehetőségeket, mindazonáltal, ha a rendőrség végül a vádemelésről dönt, akkor az iratokat meg kell küldenie a CPS-nek döntéshozatalra. Maga a vádemelési eljárás vagy a letartóztatást követő vádemeléssel kezdődik, vagy pedig a magisztrátusi bíróságok előtt oly módon, hogy a bíróság idézést bocsát ki a lehetséges elkövető irányába, miután a rendőrségtől, vagy más vádemelésre jogosult szervtől vagy személytől értesítést (information) nyújtottak be hozzá. Utóbbi azonban CJA óta már formális, írásbeli vádirat formájában közlik a bírósággal.³⁴³

---

³⁴² Delmas-Marty – Spencer: 160-162.

³⁴³ Davies et al: 212-213.

Spencer szerint az ügyész diszkrecionális jogkörébe tartozik az is az 1985. évi POA 23. szakasza alapján, hogy az eljárás semmilyen formában történő továbbfolytatását nem látja indokoltnak, és ejti az ügyet, ám ilyenkor ennek tényéről tájékoztatnia kell a bíróságot. Az ügyészi vádejtésnek – az eljárás ún. „nem-folytatásának” (discontinuance) – azonban korlátai vannak: a magisztrátusi bíróságok előtt bármikor megtörténhet, mielőtt a bizonyítás felvétele meg nem kezdődik, míg a Crown Court hatáskörébe tartozó ügyekben erre csak addig kerülhet sor, amíg az ügyet tárgyalásra utalják. Szokatlannak tűnhet az az előírás is, hogy az ügyészi ügy-ejtés ellenére, maga a terhelt ragaszkodhat az eljárás folytatásához, amennyiben biztos a felmentésében, vagy a neve nyilvánosság előtti tisztázását óhajtja. Spencer hozzáteszi, hogy a POA 23. szakasza alapján történő „nem-folytatás” nem az egyetlen módja az ügy-ejtésnek. Az ügyész ugyanis azt is megteheti, hogy a bíróság előtt nem prezentál bizonyítékokat, amellyel – az angolszász bizonyítási szabályokból fakadóan – lényegében felmentésre készíti a bíróságot.³⁴⁴

7.4. A vádelv elemei, szerkezete, a vádelv „evolúciója”

Az előző két cím alatt részleteiben igyekeztem megvizsgálni a magyar vádelv-fogalmi elméleteket, a vádelv magyar tételes jogi való megjelenését, valamint a vádelv angol-amerikai értelmezését. A következőkben mindezek tükrében a fogalmi elemek tisztázása és értelmezése a célom. Az angolszász felfogás azonban olyannyira eltérő a magyar megközelítéstől, hogy az alábbi vizsgálódások során nagyrészt figyelembe se vehető. Az angol-amerikai megállapítások sokkal inkább a vádlói bizonyítási kötelezettséggel kapcsolatos későbbi elemzések során használhatók fel.

Mint láhattuk, maga a vádelv kifejezés általában nem egyetlen elvet takar, hanem gyűjtőfogalom, ám szűkebb és tágabb értelmezése is megjelenik. A szűkebb vagy tágabb értelmezés vízváltója általában az, hogy a vádelv részének tekinthető-e a funkciómegosztás elve is. A szűkítő értelmezés pedig még tovább szűkíthető, azzal, hogy a vádelv csak a szó szerinti vádhoz kötöttséggel azonos (amely szintén további elemekre bontható), vagy abba beletartozhat a váddal való rendelkezés joga is.

³⁴⁴ Delmas-Marty–Spencer: 170-171. Ld. még POA 23-23A szakaszai. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/23/section/23> (2019. 10. 27.) Spencer részletezi, hogy Angliában egyébként nem gyakori a CPS részéről az ügyeknek a POA 23 szakasza szerinti ejtése, erre az ügyek kb. 12 %-ában kerül sor.

Valamennyi értelmezési formára láthattunk példát, azonban sok esetben nem történik tudatos fogalom-tisztítás.

A magyar szerzők többségének megállapítása alapján látszik, hogy a funkciómegosztás elve nehezen kezelhető külön a szűkebb értelemben vett vádelvtől, amely utóbbi alatt a legtöbben a vádhozkööttséget értik. Jól látható, hogy a funkciómegosztás olyan szükségszerű velejárója, lényegében feltétele a vádhozkööttségnek, hogy hiányában maga a vádhozkööttség válna értelmetlenné. Amennyiben ugyanis a vádlói és ítélezői funkció nem válik el (jelen esetben csak e két funkció elválasztásának van jelentősége), úgy vádhozkööttségről sem beszélhetünk igazán, hiszen a nem külső fórumról érkező, hanem az ítélező fórum által „előterjesztett” vád valójában nem tekinthető vádnak, hanem hivatalbóli döntésnek, amely nem egy független alany kívánatát tükrözi, hanem az ítélező meggyőződését. Döntésről (ítélkezésről) ilyen értelemben akkor beszélhetünk, ha egy másik alanytól érkező felvetésről/kérelemről kell a döntésre feljogosítottak határozni. Láthatjuk azt is, hogy a funkciómegosztás nemcsak indító feltétel, de végig jelenlévő háttérfeltétel is, hiszen, ha a vádelv további elemei sérülnek, mindig sérül a funkciómegosztás elve is. Így például, ha a bíróság maga vádat módosíthat, azon túlterjeszkedik, avagy vádejtés ellenére, immár vád nélkül tovább ítélezik, akkor vádlói funkciót vesz át, így a funkciók elválasztása is csorbát szenved.

Erre tekintettel a funkciómegosztást is a vádelv részének, sőt feltételének tekintem, tehát a vádelvbe beletartozik nézetem szerint mind a funkciómegosztás, mind a vádhozkööttség. Utóbbi részem azonban szintén összetett fogalom, és nemcsak azt jelenti, hogy az ítélező csak vád alapján járhat el, de azt is, hogy később ehhez a vádhoz végig kötve van. A történeti elemzéssel láthatóvá igyekeztem tenni azt, hogy a magyar jogi fejlődésben sem következett az előbbiből az utóbbi is, hiszen előfordult, hogy a vádhozkööttség leszűkült a bírói eljárást megindító funkcióra, míg az e vádhoz való további kööttséget sok esetben feloldották a jogszabályok.

A vádhozkööttség (időben) első és alapvető eleme tehát a vád bírósági eljárást megindító kizárólagos funkciója. A hangsúly a kizárólagosságon van, ugyanis a tiszta érvényesülés nem engedi meg, hogy a bíróság vád nélkül akár csak kivételesen is ítélezési funkciót gyakorolhasson. Szintén hangsúlyos az ítélezési kifejezés, mert a vád mint feltétel csak ezen funkció relációjában bír relevanciával, így nem kizárt, hogy a bíróság egyéb feladatait, eljárási cselekményeit vád (indítvány) nélkül, akár hivatalból végezhesse. Így lényegében az inkvizitórius eljárás leginkább kritizált alapelemeit – a

funkcióhalmazt és a hivatalbóli eljárásindítást – már a funkciómegosztás, és a vád bírósági eljárást indító kizárólagos funkciója önmagában is képes semlegesíteni.

A vádhozkööttség további részeleme az, amit szűkebb, vagy szó szerinti értelemben vett vádhozkööttségnek is nevezhetünk. Ez szintén további részelemekre bontható. A vádhozkööttség egy további fontos garancia a vád bírósági eljárást indító funkciója után, és nem feltétlenül következik belőle. Ezt lefektető szabály hiányában a bírósági eljárás ugyan csak vád alapján indul meg, mindazonáltal a bíróság nincs szükségszerűen kötve e vád kereteihez. A vádhozkööttség deklarálása nélkül a bíróság a vád kereteit túllépheti, a vádtól eltérő tényállást állapíthat meg, más cselekmény miatt is ítélezhet, mint amit a vád tartalmazott. Éppen ezért a vádelv tiszta érvényesüléséhez szükséges lefektetni azt is, hogy a bíróság a vádhoz kötve legyen, azaz a vád kereteit ne léphesse túl.³⁴⁵ A kööttség két legfontosabb eleme pedig egyfelől a személyhez kööttség, másfelől a tényálláshoz kööttség. A bíróság így csak a megvádolt személy büntetőjogi felelősségéről dönthet, és csak azon cselekményről, amelyet a vád tartalmaz. Az alanyi és a tárgyi kööttség képezi tehát a vádhoz kööttség pilléreit. Mindemellett a vádhozkööttség megvalósításának fennáll két további, az elvet gyakorlati útmutatással kitöltő parancsa: egyfelől az, hogy a bíróság a vád kereteit nem lépheti túl (ez evidens a vádhoz kööttség alapján), másfelől pedig az, hogy a vádat azonban kimeríteni köoteles (ez pedig célszerű, mert enélkül a vád egyes elemei döntés nélkül maradhatnának, amely magát a vádat tenné céltalanná).

A vádhoz kööttséget követően a vádelvnek van egy további részeleme is. Nevezetesen az, hogy a vádlót magát e kööttség ne köosse, csak az ítélezőt, azaz, hogy a vádló, ha szabadon megvolt a joga a vádemelésre, akkor a vádját a bíróság előtt – bár ésszerű keretek között és a terhelt számára biztosított garanciák mellett – szabadon alakíthassa, és e módosított vád legyen a továbbiakban a bírósági eljárás alapja. Tehát szükséges a vádlót (és csak őt) arra is felhatalmazni, hogy vádját korrigálhassa, változtassa. Ellenben fontos deklarálni azt is, hogy a vádhozkööttség fenti formulája mindvégig kell, hogy érvényesüljön, azaz a bíróság mindig az aktuális, akár újra és újra alakított vádhoz legyen kötve, hiszen a vádhozkööttség már sérülne, és a vádváltoztatási funkció értelmetlenné válna, ha a vád változtatása alkalmával a bíróság

---

³⁴⁵ Itt most nem részletezve a joggyakorlat által kimunkált azon megállapításokat, miszerint a minősítéshez nincs kötve a bíróság, csak a tényálláshoz, de lehetősége van a tényállástól is minimális, nem releváns részelemekben eltérni (pl. elkövetési időpont pontosítása, ld. pl. BH 2005.242., EBH 2005.1199).

kötöttsége eloldódna, és csak az eredeti vád vonatkozásában állna fel. Így a váddal való rendelkezési jog is eleme kell, hogy legyen a vádelvnek.

Végül a vádelv záróköve, egyben a fenti rendelkezési jog eleme az is, hogy a vádló szabadon rendelkezessen a vádjának fenntartásáról is, azaz, hogy a vádját szabadon ejthesse. Ennek azonban további elengedhetetlen követelménye a vádelv tiszta érvényesülése érdekében, hogy a bíróság a vádejtéshez is kötve legyen, azaz, hogy ezen vádlói döntés esetén az eljárást ne folytathassa, hiszen vádlói akarat nélküli folytatás esetén vádlói funkcióba lép, és a funkciómegosztást is sérti. Így a legutolsó lényeges elem a vádejtés bírósági eljárást megszüntető funkciója.

A fentieket – amelyek végső soron egyben egy időbeli előrehaladás, mi több történeti fejlődés állomásai is – összegezve a vádelv elemeit, egyben fejlődési stádiumait, a vádelv evolúciójaként az alábbi táblázattal kívánom szemléltetni. Egyben a táblázatban vázolt szerkezetet, és az ott jelölt részelemeket tekintem és nevezem egységesen vádelvnek. A továbbiakban a fent írt részelemeket és a hozzájuk kapcsolódó problémákat igyekszem részletesebben tárgyalni, valamint foglalkozni fogok a vádelvhez szorosan kapcsolódó, alapvető kérdésekkel, elsősorban a vád bizonyításának néhány problémájával.

A vádelv elemei

<p>1. ELEM: <u>A FUNKCIÓMEGOSZTÁS</u></p>	<p><i>a vádló és az ítélkező funkció</i> (mind szervezeti mind eljárási) <i>elválasztása</i>, amely a többi elem <i>kiindulási és háttérfeltétele</i> is.</p>
<p>2. ELEM: <u>A VÁDHOZ KÖTÖTTség</u></p>	<p><i>a) a vád bírói eljárást (ítélkezést!) kizárólagosan megindító funkciója</i></p>
	<p><i>b) az ítélkezés (szűkebb értelemben vett) vádhoz kötöttsége. Rész-elemei:</i></p> <p><i>b/1) <u>Mihez van kötve a bíróság:</u></i></p> <ul style="list-style-type: none"> - személyhez (alanyi) kötöttség - cselekményhez (tárgyi) kötöttség

	<i>b/2) <u>Hogyan van kötve:</u></i> - vádkimerítési kötelezettség - vádon túl terjeszkedés tilalma
3. ELEM: <u>A VÁDDAL VALÓ</u> <u>RENDELKEZÉSI JOG</u>	<i>a) a vád módosításának (változtatás és kiterjesztés) joga</i>
	<i>b) a vádejtés joga (amely eljárás-megszüntetést kell, hogy eredményezzen)</i>

8. A VÁDELV ÉS A HIVATALBÓLISÁG ELVÉNEK ÖSSZEFÜGGÉSEI

A vádelv elemeinél láthattuk, hogy a funkciók elválasztását követően, a vádhozkööttségen belül az elsődleges elv, hogy a bíróság kizárólagosan vád alapján indíthassa meg ítélezési tevékenységét, azaz, „magától” tehát hivatalból nem indíthat eljárást, csak egy tőle különálló alany kérelme/indítványa alapján. E ponton ragadható meg a vádelv és a hivatalbóliság eredeti összefüggése.³⁴⁶ Láthattuk, hogy a két elvet sokan konkurálnak tekintik, rendszerelméleti alapon a vádelvet a vádelvű, míg a hivatalbóliságot a nyomozóelvű eljárás központi elemének. Sokak szerint azonban ez csak a történeti rendszerek szintjén igaz, míg a vegyes rendszer képes a két elvet együttesen alkalmazni.³⁴⁷ A rendszertan kapcsán azonban ezzel kapcsolatosan már kifejtettem, hogy nézetem szerint a vádelv csak a vádló és a bíróság – tehát a bírósági eljárás – relációjában értelmezhető, és az eljárásra mint egységre alkalmazandó jelző. Mivel pedig a vegyes rendszer bírósági eljárása is vádelvű, ezért a hivatalbóliság ezen eredeti – legszűkebb – értelmű alkalmazhatóságát a vádelvű eljárások (így a vegyesnek

³⁴⁶ Bár van olyan nézet a szakirodalomban, amely alapján a hivatalbóliság és az officialitás nem azonos fogalmak (ld. később Erdei, Tóth), a szerzők többsége azonban a két fogalmat szinonimaként használja, így magam is így alkalmazom a továbbiakban.

³⁴⁷ Pl. Erdei (2011): 77.

hívott rendszerek is) kizárják, tehát a bíróság hivatalból, vád nélkül nem járhat el, az ítélezési funkció nem léphet működésbe.

E legszűkebb értelmezésen túl azonban figyelembe kell venni, hogy a hivatalbóliság több értelemben használt kifejezés a magyar eljárásjogi hagyományban. Az elv tágabb értelmezési tartományában pedig előfordulhat, hogy egymás mellett élhet a vádelv és a hivatalbóliság elve. Utóbbit is többen is alapos elemzésnek vetették alá a jogirodalomban (általában a legalitás és az oportunitás elveivel együttesen), ahol jól látszanak az eltérő értelmezések.

A tágabb értelmezés is többirányú. Az egyik afelé mutat, hogy a hivatalbóliságnak nemcsak a bíróság, hanem a nyomozó hatóság és a vádhatóság is letéteményese lehet. A másik irány pedig az, hogy a hivatalbóliságot ne pusztán a bíróság ítélezési funkciójának vetületében értelmezzük, hanem a bíróság szélesebb értelemben vett tevékenységében is, különösen a (hivatalbóli) bizonyítás kérdéskörénél. A legtágabb értelmezési tartományt jelentheti pedig, ha minden nem indítvány-függő eljárási kötelezettséget a hivatalbóliság alá sorolunk (pl. a bíróság hivatalból vizsgálja a hatáskörét, hivatalból védőt rendel ki stb.)

A szabályozásban is megjelenő értelmezési problémákat jól tükrözi, miszerint pl. a II. Be. az 5. § (1) bekezdésében alapelveként deklarálta, hogy valamennyi „hatóságnak” („hivatalbóli”) kötelezettsége, hogy a tényállást az eljárás valamennyi szakaszában alaposan és hiánytalanul tisztázzák. Ezt egyesek – bár alapvetően a bizonyításra vonatkozó szabály – szintén a hivatalbóliság részének tekintették (pl. Király).³⁴⁸ A törvény 2. §-ának pedig címe is „a hivatalból való eljárás” volt, viszont nem a bírósági, hanem általában az egész eljárásra, nemcsak a bíróságra, hanem minden „hatóságra”, és nem az eljárás megindítására, hanem annak lefolytatására írt elő kötelezettséget. Ez utóbbi szintén további kérdésekhez vezet. A II. Be. után a III. Be. és az új Be. a hivatalbóli bizonyítás kérdéskörét már nem az alapelvek között, hanem a bizonyításról szóló fejezetben szabályozza [III. Be. 75. § (1) bek., új Be.164. §], és a II. Be.-től eltérő tartalommal, a két későbbi jogszabály is tartalmaz azonban olyan rendelkezéseket, amelyek alkalmasak a két kérdéskör összemosására.

Azt már most megállapíthatjuk, hogy a hivatalbóli bizonyítás kérdése a vádelv vádhoz-kötöttség részével nincs közvetlenül összefüggésben, hiszen az eljárás vádelvű és vádhoz kötött maradhat végig annak dacára, hogy a bíró is rendelkezik hivatalbóli tényállás-felderítési (bizonyítási) kötelezettséggel. Nem véletlen, hogy az I.

---

³⁴⁸ Pl. Egységes Jegyzet (1986): 253.

Bp. időszakának jogirodalomában az utóbbit az anyagi igazság témaköre alatt tárgyalták. A bírói hivatalbóli bizonyítási kötelezettség inkább a funkciómegosztásra lehet – legalábbis látszólag – kihatással, hiszen a vádfunkció átvételének látszatát keltheti a vád alátámasztására irányuló bírói hivatalbóli bizonyítás. Ami önmagában még nem jelentené a funkciómegosztás tényleges sérelmét (a bíró ettől még nem lesz vádló is egyben), de ez továbbgyűrűzhet a bírói pártatlanság, illetve függetlenség megsértésének látszata irányába (amelynek esetében tudjuk, hogy már a látszólagos sértés is elegendő lehet).³⁴⁹ Vélhetően ezért is kapcsolódik össze a két kérdéskör, hiszen a büntetőeljárásnak a fő célja éppen a tényállás megállapítása és tisztázása a bűnösség megállapíthatósága érdekében. Ezért az angolszász szerzőknél is láthattuk, hogy a hivatalbóli eljárást éppen a hivatalbóli bizonyítással azonosítják, miképpen a vádelvet pedig a vádlói bizonyítási teherrel (hozzátéve azonban, hogy mindezt nem a vádló és bíróság, hanem a vádló és a védő viszonylatában!), ilyen módon a két „felsőbb szintű” alapelv, az officialitás elve és a vádelv levetül egy „alsóbb” szintre, azaz a bírói hivatalbóli bizonyítás, vagy vádlói bizonyítás területére (amely magában foglalja mind a vádlói bizonyítási teher kérdését – amely tehát a vádló és a védelem relációjában értelmezendő –, mind a felek általi bizonyítás kérdését, amely viszont már a felek, azaz részben a vádló, valamint a bíróság viszonyában bír jelentőséggel).

Mivel azonban a vádlói vádbizonyításról később külön cím alatt kívánok szólni, ezért a továbbiakban az eljárás megindítását jelentő officialitásra fókuszálok, de ezt is csak a vádelv relációjában. (A legalitás és az oportunitás kérdéseit csak a szükséges mértékben érintve.)

8.1. Az officialitásra vonatkozó elméletek a magyar jogtudományban

Balogh szerint az inkvizitórius rendszert meghatározó nyomozó elv szerint – a vádperrel szemben – eljárás megindítása nincs kötve „magánosok akaratához”, illetve az ítélet

³⁴⁹ A pártatlanság és függetlenség látszatának kérdése mind a EJEB, mind EU bíróságának gyakorlatában megjelenik. Drávay-Farkas utal rá, hogy az EJEB munkálta ki pártatlanság ún. szubjektív és objektív tesztjét, amelyek közül az utóbbi van összefüggésben a pártatlanság külső látszatával. Ezt a jogértelmezést a magyar Alkotmánybíróság is magáévá teszi, így pl. a 67/1995. (XII. 7.) AB határozat szerint „[...] el kell kerülni minden olyan helyzetet, amely jogos kétséget kelt a bíró pártatlansága tekintetében”. Ld. Drávay-Farkas Helga: A pártatlanság elve a bírósági közvetítői eljárásban és gyakorlati megvalósításának nehézségei. 7-8. Forrás: https://szekesfehervaritorvenyszek.birosag.hu/sites/default/files/news/a_partatlansag_elve_a_birosagi_kozvetitoi_eljarasban_es_gyakorlati_megvalositasanak_nehezsegei_0.pdf (2020. 08. 12.)

ténybeli megállapításai nem függenek a felek önkényétől. Helyesli, hogy a modern büntető törvénykezésben az állam hivatalból üldözi a bűncselekményeket, mert a közérdek ezt kívánja. E tétel azonban oda vezet, hogy bírónak is kötelezettsége lesz a „bűncselekmények utáni hivatalbóli kutatás”. Ez úgy küszöbölhető ki, hogy a vád bizonyítékainak összegyűjtését és a vádképviselőt egy hivatalból eljáró vádhatóságra bízzák, a bíróság hivatalbóli kötelessége pedig a vád elbírálására vonatkozik. Sokáig általános volt az a nézet, hogy az inkvizitórius eljárás lényege szerint a bíró vád nélkül, közérdekből ex officio eljár, és az eljárás során az anyagi igazságot akarja kideríteni. Ám szerinte e felfogás összekeveri a hivatalból való eljárást, az anyag igazság kutatását és a nyomozó elvet. A széles értelemben vett vádelvnek (amely szerint a vád bizonyítása is kizárólag a vádló és nem a bíró feladata) ugyanis megengedett korlátja három tényező: a hivatalbóliság bizonyos érvényesülése, az anyagi igazság elve és a terhelti jogok érvényesítése.³⁵⁰

Finkey értelmezésében a hivatalbóliság elve abban áll, hogy az állam a büntetendő cselekmények üldözését és az elkövetők megbüntetését nem hagyja a sértettek „önkényére”, hanem kötelességének tekinti, hogy az elkövetők „felfedezéséről” és megbüntetéséről erre hivatott állami szervek által gondoskodjon. Nézete szerint ez a vádelvet elfogadó országokban a vádhatóságok feladata, amely áll a gyanú leellenőrzéséből, a nyomozás lefolytatásából, a vádemelésből és a vád képviselőtől.³⁵¹

Angyal szerint az officialitás elve bár a nyomozórendszerben fejlődött ki, azonban a vádelvi rendszerben is meghonosítható. Az officialitás szerinte annak a következménye, hogy a büntetőhatalom gyakorlása az államot illető közérdek, így érvényesülése nem tehető függővé a sértett tetszésétől. Az officialitás így mindkét rendszerben megvalósítható: a nyomozó rendszerben a bíróság kötelessége minden tudomására jutott esetben az eljárás megindítása, míg a vádrendszerben ez a külön vádhatóság feladata. Szükséges szerinte továbbá, hogy a sértett akaratától való függetlenítésen túl a jogosult szervnek egyben kötelessége is legyen az eljárás megindítása, utóbbi pedig már a legalitás elvének folyománya. Utóbbival áll szemben szerinte az opportunitás elve, amely annak lehetősége, hogy a döntésre jogosult célszerűségi alapon dönthessen az eljárás megindításáról vagy mellőzéséről.³⁵²

---

³⁵⁰ Balogh – Edvi Illés – Vargha I.: 167-194.

³⁵¹ Finkey: 221-222.

³⁵² Angyal: 260-271.

Bárd értelmezésében a legalitás parancs, azaz kötelezettség a hatóságok számára a büntetőtörvény alkalmazására, illetve a büntető igény érvényesítésére. Ezzel szemben az officialitás jogosultság, amely felhatalmazza az állam erre a célra létrehozott szerveit, hogy a büntető igényt mások beleegyezésétől függetlenül, akár akaratuk ellenére is érvényesíthessék. A jogirodalom szerinte hajlamos a két elv összerosásására, amely helytelen, mert a két elv nemcsak, hogy nem fonódik szükségszerűen egybe, de akár egymás ellentétei is lehetnek. Míg ugyanis az officialitás elve az állam bűnüldöző apparátusának a hatalmát alapozza meg, addig a legalitás e hatalomnak állít korlátot. Ezt azzal magyarázza, hogy míg az inkvizitórius eljárás térhódítása óta az officialitás elve lényegében a hatalmi önkény eszköze lehetett korlát nélkül, addig a legalitás előírásával ennek gátat szabott a jogalkotó azáltal, hogy a büntetőeljárás lefolytatását kivételt nem tűró kötelezettséggé tette, kizárva, hogy a bűnüldöző hatóságok a saját érdekeiktől vagy más jogon kívüli tényezőktől tegyék függővé, hogy éljenek-e a hatalmukkal. Bárd az officialitás alóli kivételnek tekinti például a magánindítvány jogintézményét, míg a legalitás törésének azokat a jogintézményeket tartja, amelyeknél a jogalkalmazó felhatalmazást kap, hogy egyes bűncselekmények tárgyában eltekinthessen büntetőigény-érvényesítési kötelezettségétől. Rendszerében tehát az opportunitás elve a legalitás ellentéte, így a jogalkotó választhat, hogy amennyiben lazítani kíván a szigorú, minden cselekményre kiterjedő büntető jogalkalmazáson, úgy a legalitás szigorú érvényesítése mellett, az officialitás elve alól ad nagyszámú kivételt, vagy az opportunitásnak teret adva a legalitás alól enged kivételeket (és egyidejűleg az officialitás alól kevesebb kivételt enged).³⁵³

Erdei az officialitással kapcsolatban úgy foglal állást, hogy az a vegyes rendszerben csak a nyomozási szakaszra lehet érvényes, mert a bírósági szakaszban a vádelvvel kibékíthetetlen ellenétbe kerülne. Megjegyzi, hogy a tankönyvirodalom az utóbbi időben a legalitással együtt tárgyalja az officialitás elvét, amelynek eredményeként a két elv annyira összefonódott, hogy már a tételesjogi megfogalmazás is túllép az officialitás elvén, és abban a legalitás is megjelenik. Szerinte a jogirodalomban annyira eltérőek a nézetek, hogy a közös pont csak a két elv szoros összefüggése, egyben Bárd – fentebb ismertetett – álláspontját véli a legmeggyőzőbbnek. A hivatalbóliság elvéről – amibe szerinte mind az officialitás, mind a legalitás beleértendő – azt tartja, hogy annak címzettje kizárólag az ügyész lehet, és a közvádli szerepkör folytán a legalitás mint parancs, az officialitás pedig mint általános

---

³⁵³ Bárd Károly: A büntető hatalom megosztásának buktatói. KJK, Budapest, 1987. 66-71.

felhatalmazás jelenik meg. Az oportunitás elvét Erdei is a legalitás szigorát enyhítő tételként értelmezi, amely elsősorban az ügyészi diszkrecionális jogkörökben valósul meg. Támadhatónak véli ellenben a legalitást az anyagi, míg az officialitást az eljárási joghoz tartozónak vélő álláspontokat, hiszen például a magánindítvány mint anyagi jogban megfogalmazott büntethetőségi akadály éppen az officialitás, és nem a legalitás kivétele. Így ez, illetve a magánvád az, ami eljárásjogi kivétel az officialitás alól, nem pedig az oportunitás jogintézményei, hiszen azok a legalitás alól jelentenek kivételt. Ő azonban sem az ügyészi megrovást, sem a vádemelés elhalasztását, sem a közvetítő eljárásra való utalást nem tartja az oportunitás jegyében álló, legalitás elve alóli kivételnek. Ezen esetekben szerinte a legalitás parancsa a büntető anyagi jog feltétlen alkalmazásával megvalósul (a megrovás intézkedés, a vádemelés elhalasztása mellett szintén anyagi jogi intézkedésként állhat vagy áll a pártfogó felügyelet, a közvetítő eljárást pedig a tevékeny megbánás köti az anyagi joghoz). Így végső soron csak azon ügyészi döntést tartja az oportunitás talaján állónak, amikor a közvádoló célszerűségi okból dönt a büntetőeljárás mellőzéséről. Ez pedig a III. Be. vonatkozásában csak a nyomozás és a vádemelés részbeni mellőzése volt, illetve a vádemelés elhalasztása akkor, ha amellet nem állt pártfogó felügyelet.³⁵⁴

Király az officialitás („az eljárás megindítása és lefolytatása hivatalból”), és a legalitás (törvényesség) elvét egyaránt alapelvi és egymással összefüggő követelménynek tekinti. A legalitásnak szerinte két eleme van, az egyik szerint minden bűncselekmény miatt alkalmazni kell a büntető törvényt, a másik pedig, hogy csak bűncselekmény miatt. Az officialitás elvéről azt tartja, hogy a történelem során lassan épült ki, és teljes körű érvényesüléséről a bűnüldözés és a vádképviselet teljes államosítása és centralizálása utántól beszélhetünk. Megjegyzi, hogy mind a legalitás mind az officialitás mindig is kivételt tűrő szabályok voltak.³⁵⁵ Egy másik írásában pedig így definiál: „A legalitás a büntetőeljárásban az a követelmény, hogy a bűncselekményeket, értve ez alatt minden bűncselekményt, az erre hivatott szervek derítsék fel, és biztosítsák a büntető törvények alkalmazását; az officialitás értelmében pedig e tevékenység a hatóságok feladata”. A III. Be. kapcsán a 6. § (1) és (2) bekezdései szerinte azok, ahol a két elv megfogalmazást nyer. Törvényhozói tévedésnek

---

³⁵⁴ Erdei (2011): 180-192. Az új Be.-re ezen megállapítások már csak részben tarthatóak.

³⁵⁵ Király Tibor: A legalitás a büntetőeljárásban. Jogtudományi Közlöny, 1986/5., 201-202.

tartja viszont, hogy e törvényhelyek szerint az officialitásnak a bíróság is címzettje, holott a bíróság hivatalból eljárást nem indíthat, hanem csak vád alapján járhat el.³⁵⁶

Tremmel szerint a III. Be. 6. § (1) bekezdése az officialitás, más szóval a hivatalbóliság parancsa. E szabály a hatóságokkal szemben támaszt követelményt, ugyanis a hatóságnak általában a magánszemélyek bármilyen kérelme, vagy engedélye nélkül, a részére előírt kötelezettségből, hivatalból (ex officio) le kell folytatnia a büntetőeljárást. Utal arra az általánosan elfogadott nézetre, hogy az anyagi joghoz kapcsolódó legalitás elvének a büntetőeljárásbeli megfelelője a hivatalbóliság elve. Szerinte is mindkét elv bír kivételekkel. A legalitás törésének tekinti a magánindítványt, a külön felhatalmazott szerv feljelentését és a kívánatot. Míg az officialitás szenved csorbát pl. a magánvád, az együttműködő terhelt, a fedett nyomozó, a nyomozás részbeni mellőzése, vagy a vádemelés elhalasztása esetén. Figyelemre méltó megjegyzése, hogy közvetetten jelent törést az officialitás elvén a vádhoz kötöttség elve, a korlátozott felülbírálat, és a súlyosítási tilalom.³⁵⁷

Tóth szerint a hivatalbóliság elve az, amelyet két fogalommal szoktak jelölni: legalitással és officialitással, amely az elv két oldalát jelenti. A legalitás szerinte is kötelesség, amely arra vonatkozik, hogy bűncselekmény gyanúja esetén érvényesíteni kell az állami büntetőjogi igényt (ez alól jelent kivételt az opportunitás). Az officialitást ellenben ő is jogosultságnak véli, amely szerint bűncselekmény gyanúja esetén az állam felhatalmazást ad a nyomozó hatóságnak, az ügyésznek és a bíróságnak az állami büntetőjogi igény érvényesítésére (ez alóli kivétel szerinte a feljelentés, a magánindítvány és a kívánat).³⁵⁸

Cséka szerint is a hivatalból való eljárás, másként officialitás megfogalmazása a III. Be. 6. § (1) bekezdésében jelenik meg. Alapja a büntető jogviszony, ahol az állam jogosult, de a sértettel szemben kötelezett is a büntető igény érvényesítésére. Ennek letéteményesei a hatóságok, amelyek az elv alapján cselekvésre kötelesek törvényi keretek között. A hatóságok tehát külön kérelem nélkül is „kötelesek cselekedni” – kivételektől eltekintve – akkor is, ha ezt a sértett nem kezdeményezi. A hivatalbóliság szerinte az eljárás minden szakaszában érvényesül: a nyomozás hivatalból indul meg (csak kivételesen kell hozzá kérelem), a nyomozó hatóságnak valamennyi lényeges körülményt kötelessége feltárni, az ügyész a nyomozás eredményeként hivatalból emel vádat, ha annak anyagi és eljárásjogi feltételei fennállnak, és az elv a bírósági

---

³⁵⁶ Király (2008): 118., 122.

³⁵⁷ Fenyvesi – Herke – Tremmel (2004): 72-76.

³⁵⁸ Belovics – Tóth (2015): 48-49.

szakaszban is érvényesül, noha szűkebb körben. Utóbbit akként magyarázza, hogy maga a bírósági eljárás hivatalból nem, csak vádra indulhat meg, más eljárási cselekményt azonban a bíróság hivatalból végez, amelyre példaként a bizonyítási eljárás lefolytatásának kötelezettségét hozza. A kivételeket két csoportba osztja: eljárásjogi kivétel például a vádemelés elhalasztása, míg anyagi jogi kivétel a magánindítvány. A hivatalból való eljárás feltétele pedig a III. Be. 6. § (2) bekezdésében írt szabály, amely szerint az eljárás megindításának feltétele a bűncselekmény gyanúja, konkrét személlyel szembeni lefolytatásának feltétele pedig a megalapozott gyanú.³⁵⁹

Farkas úgy látja, hogy a legalitás az igazságszolgáltatás állami monopóliumának része, amely szerint az állam kötelezettséget vállal minden bűncselekmény üldözésére. Az officialitás, azaz az eljárás hivatalból való lefolytatásának elve pedig azt jelenti, hogy az igazságszolgáltatásban közreműködő szervek (nyomozó hatóság, ügyész, bíróság) eljárásához nincs szükség más (ezeken kívüli) személy vagy szervezet hozzájárulására. A törvény általános felhatalmazást ad e szerveknek az eljárás megindítására és lefolytatására, sőt ezt kötelességükké teszi, ez a kötelesség pedig a legalitás parancsa, amely kiterjed arra, hogy a nyomozó hatóságok minden bűncselekmény miatt nyomozást rendeljenek el, az ügyész minden bűncselekmény esetén emeljen vádat, és a bíróság minden bűncselekmény esetén szabjon ki büntetést. Jelzi azonban ő is a kivételeket, amelyek vagy a Btk.-ban (pl. magánindítvány), vagy a Be.-ben jelennek meg (pl. vádemelés részbeni mellőzése).³⁶⁰

8.2. Az officialitás elvének szabályozása a magyar jogban

Az I. Bp. a hivatalbóliság elvét nem rögzítette egyetlen generálklauzulában. A királyi ügyészségről szóló fejezetben a törvény 33. §-a világosan lefekteti a vádhatóság bűnüldözési kötelezettségeként a hivatalbóli nyomozásteljesítést és a vádképviselést. A nyomozást illetően pedig a 94. § előírja a „rendőri hatóságok” nyomozás-lefolytatási kötelezettségét, amely nem függhetett – a magánindítványos bűncselekményeket kivéve – feljelentés megtételétől. A vizsgálóbíró eljárására azonban – ahogy már korábban említésre került – főszabályként indítványhoz kötöttséget fektet le a törvény, azonban kivételként a hivatalbóli eljárást is megengedi, ha az eljárás megindítását követően

³⁵⁹ Cséka (szerk.) (2006): 69-72.

³⁶⁰ Farkas – Róth (2018): 93-94.

mutatkozik szükségesnek a vizsgálatot más személyre vagy cselekményre kiterjeszteni (106. §). A 117. § értelmében továbbá a vizsgálóbíró a vizsgálat során hivatalból, indítvány bevárása nélkül is köteles volt megtenni mindazokat az intézkedéseket, amelyek a tényállás megállapítása és az elkövető felderítése érdekében szükségesek voltak. További részletszabályokból szintén előtűnik néhány hivatalbóli kötelezettség. Ilyen például, hogy a bíróság a hatáskörét és az illetékességét hivatalból vizsgálja (15. §), védőt kötelező védelem esetén hivatalból rendel ki (127. §), vagy, hogy a bíróság a főtárgyalásra tanúkat, szakértőket hivatalból is megidézhet (288. § 5. bek.), illetve, hogy a másodfokú bíróság egyes kérdéseket hivatalból is köteles vizsgálni, a fellebbezés kereteitől függetlenül (pl. 384-385. §§).

A II. Bp. és az I. Be. szintén nem tartalmazott kifejezett, a hivatalbóli eljárást rögzítő alapelvet. Az I. Be. 2. § (1) bekezdése csak annyit írt elő, hogy a törvény feladatának megvalósítása a büntetőügyekben eljáró hatóságok kötelessége. Az ügyészség kapcsán szintén mindkét törvény lefekteti, hogy kötelezettsége a bűncselekmények üldözése, a bűncselekmények felderítése, a büntetőeljárások megindítása [II. Bp. 38. § (1) bekezdés, I. Be. 16. §]. A részletszabályok között pedig e kódexeknél is találhatunk hivatalbóliságot rögzítő előírásokat (például a hatáskör és illetékesség vizsgálata – II. Bp. 31-32. §§, I. Be. 57. §, védő kirendelése – II. Bp. 49. § (2) bek., I. Be. 38. § (2) bek.). Megjelenik továbbá a II. Bp.-ben már némely olyan – akár a vádelvet sértő –, kifejezetten a bíróságra vonatkozó szabály is, amely a benyújtott vád, illetve annak tényállása vonatkozásában ír elő kötelezettséget. Ilyen például, hogy a 140. § (2) bekezdése alapján a bíróság a tárgyalás előkészítése során hivatalból megvizsgálja a vádiratot egyes szempontok alapján (pl., hogy helyes-e a cselekmény minősítése), majd a (3) bekezdés a) pontja alapján „elfogadja vagy módosítja a vádiratot [...]”. A 143. § pedig kifejezetten az ügy felderítése vonatkozásában írja elő a bíróságnak: „ha az ügy felderítése érdekében szükséges és az adatok megszerzése a tárgyaláson nem biztosítható, elrendelheti a nyomozást, illetőleg a nyomozás kiegészítését”. A 167. § (1) bekezdése alapján pedig a bíróság az ügy kellő felderítése érdekében (hivatalból) elrendelheti a bizonyítás kiegészítését. Ehhez hasonló szabályok az I. Be.-ben is megtalálhatók (pl. 176-179., 212. §§).

A II. Be.-ben már az alapelvek között – az első helyen – jelenik meg az officialitás: „A büntetőügyekben eljáró hatóságok az e törvényben megállapított feltételek fennállása esetén kötelesek a büntetőeljárást lefolytatni” (2. §). Ez tehát általános előírás, amely valamennyi, a büntetőügyekben eljáró hatóságra irányadó.

Kérdés, hogy mi értendő büntetőügyekben eljáró hatóság alatt, illetve, hogy a jogszabályhely miért csak az eljárás lefolytatásáról ír, az eljárás megindításáról nem. Az indokolás azonban tisztázza: „Az elv általános érvényű: a büntetőeljárás valamennyi szakaszában és mind a nyomozó hatóságok, mind pedig a bíróságok tevékenységében érvényesül. A nyomozó hatóságok a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén - az erre irányuló kérelem, feljelentés hiányában is - kötelesek a büntetőeljárást megindítani, a nyomozást lefolytatni; az ügyész, ha a büntetőjogi felelősségrevonás feltételei fennállnak, hivatalból emel vádat; a bíróság pedig - ha a törvényes vádemelés megtörtént - hivatalból köteles az eljárást lefolytatni és az ügyben döntení”.³⁶¹ A jogalkotói álláspont szerint tehát – bár ez a törvénytövegből nem következik – az elv a bíróságot is érinti (azaz hatóságnak tekintendő), azzal a fenntartással, hogy eljárásindítási kötelezettsége nincs, csak vádemelés után járhat el, ezután azonban már hivatalból kell lefolytatnia az eljárást, így tehát egyfajta összefüggést vázol a vádelvvel is.

A III. Be. 6. §-a szintén alapelveként fogalmazta meg a hivatalbóli eljárást. A törvény elődjének hiányosságait korrigálni igyekszik, ugyanis a megfogalmazás szerint „A bíróságnak, az ügyésznek és a nyomozó hatóságnak kötelessége, hogy az e törvényben megállapított feltételek esetén a büntetőeljárást megindítsa, illetőleg az eljárást lefolytassa”. Itt tehát már ismertek a címzett „hatóságok”, és mind az eljárás megindítása, mind a lefolytatása deklarált kötelesség. Az indokolás is tisztázni igyekszik a problémás kérdéseket. Egyrészt megemlíti, hogy az officialitás elve ténylegesen a királyi ügyészség felállításától datálható (1871), valamint az egyidejűleg kiépülő rendőri szervezet működésbe lépésétől, és meg is állapítja, hogy az officialitás elvének a büntetőeljárás megindítását és lefolytatását tekintve e két szerv a letéteményes. A bíróságot illetően pedig azt mondja, hogy „A törvény egyértelművé teszi, hogy a törvényben megállapított feltételek esetén a büntetőeljárás megindítása, illetőleg a hivatalból való eljárás elve alapján a már megindult eljárás folytatása a bíróságnak is kötelessége”. Korábban már utaltam Király e kitételrel kapcsolatos kifogására, azaz, hogy a vádelv alapján a bíróság ténylegesen nem lehet az eljárás megindítója. Az ellentmondást az indokolás sem oldja fel, hiszen nem világos, hogy a bíróságnak a III. Be.-ben mely esetben volt általános büntetőeljárás-indítási feladatköre (az ítélkezési funkciót tekintve természetesen nem volt), hacsak ezalatt nem értendőek

---

³⁶¹ Az indokolás ezen felül a másodfokú felülbírálat terjedelmére vonatkozó szabályokban is a hivatalbóliság érvényesülését látja.

azok az egyéb eljárási formák (pl. különleges eljárások), ahol lehetősége volt a bíróságnak hivatalból, indítvány nélkül is eljárni [pl. III. Be. 555. § (2) bekezdés a) pont], esetleg e kötelezettség azt takarta, hogy vád esetében viszont a bíróságnak meg kell indítania az eljárást, ezt azonban már nem lehet hivatalbóliságnak nevezni, hiszen épp az ellenkező „előjelű” vádelvet jelenti.

Az új Be. 4. § (1) bekezdése részben változtat a szabályozáson: „Az ügyészség és a nyomozó hatóság a tudomására jutott közvádra üldözendő bűncselekmény miatt hivatalból megindítja az eljárást.” Míg a (2) bekezdés szerint: „A bíróság – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – indítványra jár el”. A miniszteri indokolás azonban e szakaszokhoz konkrét indokokat vagy magyarázatot nem rögzít, csak megismétli a törvényből is kiolvashatót, a korábbi törvény megfogalmazásától való jelentősnek mondható eltérés tényleges okait azonban nem részletezi.

Erdei szerint a lényegét tekintve ez megfelel a korábbi törvény felfogásának, azonban azt emeli ki, hogy az új törvény nem utal a kivételek lehetőségére, és bár tartalmazza a közvádra üldözendő kitélt, azonban nem számol a közvádas, de magánindítványra üldözendő bűncselekmények körével, ahol a magánindítvány épp a hivatalbóli megindítás akadályá.³⁶² E szempontból valóban szerencsésebb volt a korábbi törvényben a „törvényben megállapított feltételek esetén” fordulat, amely alkalmas volt a fenti kivételek kezelésére is.

A szakasz (1) bekezdésének újítása elsöre helyeselhetőnek tűnik, mert az eljárás megindításának kötelezettjei köréből kihagyja a bíróságot. Itt azonban újra az a probléma vetődik fel, ami a III. Be. esetében. Ha itt a jogalkotó csakis az ítélezési feladatkör viszonylatában kívánt szabályt alkotni, akkor valóban nem lehet a bíróságnak eljárás-indítási kötelezettsége, épp a vádelvi szabályok folytán, ám ezt az erre vonatkozó alapelvek világosan rendezik (6. §). Ha ellenben eljárás-indítás alatt tágabb – lényegében az ítélezési funkción kívüli – esetkör értendő (pl. egyszerűsített felülvizsgálati eljárások, különleges eljárások, amelyek lefolytatására az adott jogszabályhelynél ad felhatalmazást a kódex), akkor viszont nincs ok arra, hogy a bíróságot kihagyjuk a hivatalbóli eljárásindításból. (A problémát esetleg a (2) bekezdésben írt, az indítványra való eljárás alól adható kivétel oldhatja fel.)

Az új törvény továbbá az eljárás lefolytatásáról már nem, csak megindításáról szól. A dinamikus rész szabályaiból ugyan következik, hogy a nyomozó hatóság és az ügyészség az elrendelt nyomozást le kell, hogy folytassa, azonban a lefolytatási

---

³⁶² Az új Be. magyarázata: 34.

kötelesség deklarálásának elmaradása nem világos. Nézetem szerint szükséges rögzíteni és elválasztani a két fogalmat, ugyanis bár főszabályként mindenféle feltétel nélkül megindítandó az eljárás, azonban annak végigvitele is külön parancsot igényelne, mert a megindító aktus nem jelent egyet azzal, hogy cselekményt fel kell deríteni, és valamilyen fázisig az eljárást el kell juttatni. Erre legfeljebb abból lehet következtetni, hogy a törvény meghatározza, hogy eredménytelenség esetén (ld. bizonyíthatóság hiánya miatti megszüntetési okok – Be. 398. §) az eljárást meg kell szüntetni.

Mindezek fényében viszont a 4. § (2) bekezdésében írt szabály is értelmezést igényel. Itt három probléma vetődhet fel. Az első, hogy ha a rendelkezés a bíróság ítélkezői feladatára, és a váddal való összefüggésre vonatkozik, akkor az egyrészt indokolatlan ismétlés, hiszen azt a törvény 6. §-a a vádhoz kötöttség kérdésénél rendezi, másrészt a vád nem tekinthető ilyen értelemben a törvény (illetve a korábbi kódexek vagy akár a szakirodalom) szóhasználat szerinti indítványnak. Nem lehet e szabály az (1) bekezdés kivétele sem, ahol tehát már nem szerepel a bíróság a felsoroltak között, hiszen az (1) bekezdés kizárólag a büntetőeljárás hivatalbóli megindításáról beszél, a bíróság pedig erre – amennyiben itt magának a büntetőeljárásnak a megindításáról, azaz a nyomozásról beszélünk – még indítványra sem jogosult az új Be. rendszerében sem (ismét hangsúlyozva, hogy a vád nem tekinthető ilyennek, a magánvádas eljárást indító feljelentés pedig ilyen értelemben vádnak tekintendő). A második probléma, hogy nem értelmezhető e szabály a bíróság adminisztratív feladataira, vagy korrekciós eljárásaira sem, hiszen – ahogy említettem – ezekben éppen a hivatalbóli döntési lehetőség a főszabály és nem a kivétel, ugyanis a bírósági eljárás végső soron nagyszámú ilyen döntések sorozata.³⁶³ Végül a harmadik problémaként: nem marad más lehetőség, mint, hogy e bekezdés a bizonyításra vonatkozó előírás lenne. Ez esetben viszont azt kell látnunk, hogy egyrészt már itt kivételt enged a főszabály alól a törvény, másrészt viszont a szabály elhelyezése nem következetes, mert egyrészt a büntetőeljárás megindításának alapjai közé került, holott nem erre vonatkozik (esetleg a bizonyítás alapvetései cím alatt lehetne helye az alapelvek között), másrészt bizonyítási szabály lévén a bizonyításról szóló részben a törvény ezt szintén szabályozza (164. §), így a kettős szabályozás itt sem indokolt.

---

³⁶³ Például: vádemelést követően a bíróság *hivatalból* vizsgálja az illetékességét, hatáskörét, döntéskörét, egyesítésről, idéz, értesít, tűz tárgyalást, napol, dönt kényszerintézkedésekről stb. Mindazonáltal jó példa viszont a kizárólag indítványra történő, de mégsem ítélkezési bírósági feladatra a nyomozási bíró eljárása.

8.3. Következtetések az officialitás és a vádelv összefüggései kapcsán

Láthattuk, hogy a hivatalbóliség értelmezése a szakirodalomban is vegyes képet mutat, de a jogszabályok sem adnak megnyugtató megoldást a felvetődő problémákra. Már az elv megnevezése is vitatott, van, aki az officialitás elvét a hivatalbóliséggel azonosítja (pl. Király, Cséka, Farkas), mások az utóbbi egyik elemének tekintik az officialitást, a másoknak pedig a legalitást (pl. Erdei, Tóth). E két utóbbi elv viszonyának értelmezése is heterogén, van, aki az anyagi és eljárási jog oldaláról közelít (pl. Tremmel), mások a jogosultság és kötelezettség mentén különítenek el (pl. Bárd). Nem egyöntetű annak megítélése sem, hogy az elv csak az eljárás megindítására vonatkozik-e, vagy beleértendő a hivatalbóli bizonyítás kérdésköre is (pl. Király). Az elv címzettjének meghatározásában is jelentősek a nézetkülönbségek: vannak szerzők, akik valamennyi eljáró szervre irányadónak tekintik az elvet (pl. Tóth, Cséka, Farkas, Balogh), mások csak az ügyészséget és a nyomozó hatóságot tartják valódi címzettnek (pl. Király, Erdei, Finkey, Angyal).

Az officium latin szó nemcsak hivatalt, de egyben kötelezettséget is jelent.³⁶⁴ Már csak ennek okán is magam a hivatalbóliség és az officialitás fogalmakat – ahogyan jeleztem – szinonim fogalmakként kezelem. Erre is figyelemmel az elv inkább látszik kötelezettségnek, mert a jogosultságként való felfogása azt sugallja, hogy címzettje számára lehetőség pl. az eljárás megindítása, illetve mintha azt valaki előtt, vagy valaki (más jogosult) ellenében kellene érvényesíteni. Holott tartalmilag a modern (így a hazai) büntetőeljárásokban ez nem igaz, hiszen az egyes címzetteknek bűnüldözési, eljárás-indítási kötelezettségét a törvény írja elő. Elvi oldalról viszont másfelől a jogosultságként felfogás is alátámasztható. A vádelv viszonylatában, egy vádelvet nem érvényesítő inkvizitórius rendszerben ugyanis alappal jelenthető ki, hogy pl. a bíróságnak „joga van” bármiféle külön kérelem, vád nélkül az eljárást megindítani (ez ugyanígy megállapítható vádelvű rendszerben a bűnüldöző hatóság és a sértett esetleges feljelentése vonatkozásában). A kérdés eldöntése meglehetősen nehéz, ám mivel mind a jogként, mind a kötelezettségként felfogás indokolható, és egyben egyiket sem lehet egyértelműen kizárni, ennek okán az tűnik a leghelyesebb felfogásnak – amelyet más szerző is megállapít (Cséka) –, hogy a hivatalbóliség egyidejűleg jogosultság és kötelezettség is. Utóbbira is figyelemmel a legalitás elvével való (akár látszólagos)

³⁶⁴ Györkösy: 390.

konkurálásnak sem kívánok több figyelmet szentelni, az iménti – azaz jogként és kötelezettségként egyaránt való – meghatározás ugyanis nézetem szerint elegendő a vádelvvel való összefüggés vizsgálatára.

Látható az is, hogy az officialitás elvének több jelentésrétege van, nézetem szerint ez indokolja az eltérő értelmezéseket. A vádelvhez hasonlóan szűkebb és tágabb értelmezéséről is szó lehet. Beszélhetünk egyrészt olyan általános elvről, amely a büntetőeljárás megindítására és lefolytatására vonatkozik, másrészt beszélhetünk a részletszabályokra irányadó hivatalbóliságról, ahol az egyes eljárási cselekményeket az adott szerv nem (vagy nem csak) kérelem alapján végezheti el. Az általános elven belül is külön kezelhető az eljárás megindítására, és az eljárás lefolytatására vonatkozó kötelezettség. Mint jeleztem, többjelentésű az officialitás a címzettek tekintetében is. Külön vizsgálatot érdemel az officialitás értelmezése a bíróság esetében, ugyanis elkülöníthető az ítélkezési funkcióra, valamint az egyéb bírósági eljárásokra vonatkozó hivatalbóliság, speciálisan a bizonyítási kötelezettség tekintetében.

A legszűkebb értelmezés ezek közül, egyben a vádelvvel leginkább összefüggő kérdés, hogy a bíróságra mennyiben vonatkozik az officialitás elve, az ítélkezési funkció tekintetében. Nézetem szerint ez az egyetlen érdemi ütközési pont a vádelv és az officialitás elve között, az egyetlen olyan esetkör, ahol a két elv nem fér meg egymás mellett. Vádelvű eljárásban ugyanis – a funkciómegosztás és a vádhoz kötöttség révén – a bíróság ítélkezési funkcióját tekintve nem működhet a hivatalbóliság. Ezzel ellentétes eset – azaz, hogy a bíróság hivatalból, vád nélkül ítélkezik – csak akkor állhat fenn, ha éppen a funkciómegosztás és a vádhoz kötöttség hiányzik, amelynek folytán az eljárás viszont már nem vádelvű.

Itt említhető meg az is, hogy az eljárás hivatalbóli megindításnak és a lefolytatásnak a jelentése a bíróság esetében nem azonos. Mondhatnánk – ahogy több szerző is teszi (pl. Cséka, Király) –, hogy a bíróság esetében (továbbra is csak az ítélkezési funkcióról beszélve) csak a megindítás zárandó ki, a lefolytatás nem. Ez esetben tehát a bíróság mégis lehetne címzettje az officialitásnak, anélkül, hogy az konkurálna a vádelvvel. Az eljárás-lefolytatás ugyanis azt jelenti, hogy ha már a vádemelés megtörtént, akkor a bíróságnak le kell folytatni az eljárást. Ez azonban részben jogi, részben nyelvi paradoxon. Hiszen jogi oldalról a tiszta érvényesüléshez nem elegendő a vádelvet az eljárás megindító funkcióval azonosítani, hanem ahhoz szükséges a vádhoz kötöttség megléte, valamint a vádejtés joghatásának érvényesítése is. Ilyen módon azonban a bíróság végig függőben van a vádtól a fő döntés meghozatalát

illetően, végig jelen van a vád mint feltétel, ezért nyelvi ellentmondás is lenne azt kijelenteni, hogy egy feltétel megtörténtéhez (vádemelés) kötött, majd annak folyamatos fenntartásától (vádhoz kötöttség) függő eljárás egyben hivatalból is történik a feltétel bekövetkezése után (annak lefolytatását illetően), hiszen éppen a feltételhez (kérelemhez) kötöttség az, ami a hivatalbóliséget, azaz a feltétel nélküliséget annulálja. Így értelmezésem szerint a bíróságnak az ítélezési funkcióra vonatkozó esetben eljárás-lefolytatásban megnyilvánuló hivatalbóli kötelezettsége sincs, pusztán „nyelvtani csapda” ezt feltételezni. (Ahogy utaltam már rá, a vád alapján valóban fennáll a megindítási kötelezettség, ami kötelezettség ugyan, de pont a vádelvből eredő parancs, és nem hivatalbóliség, hiszen utóbbi épp az „önmagától”, azaz nem külső alany kérelme alapján való megindítást jelenti.)

A hivatalbóliség ezen, az eljárás megindítására/korlátozására vonatkozó legszűkebb jelentése azonban arra vezet, hogy vádelvű eljárásokból (ideértve minden, vádelven működő bírósági szakaszt tartalmazó, vegyesnek hívott rendszert) ki kell rekeszteni a hivatalbóliség elvét a bíróság vonatkozásában. Itt azonban bekapcsolható a vizsgálatba a hivatalbóliség címzettjének kérdése. Ha ugyanis az eljárásról mint egységről beszélünk, akkor annak része a nyomozási fázis is. Az eljárás nyomozással való megindítása vonatkozásában viszont – figyelemmel a hatályos és a korábbi kódexekben kialakított hagyományos szabályozásra (annak néhány kivételével) – nem indokolt a hivatalbóli eljárás-megindítási jogot/kötelezettséget kirekeszteni, hiszen ez az ügyészséget és a nyomozó hatóságot – a jogszabályok folytán – egyértelműen terhelő kötelezettség. Így a hivatalbóliség ezen szűkebb értelmezésének címzettje viszont csak az utóbbi két hatóság lehet.

A bíróság további, nem ítélezési funkcióit illetően azonban a vádelvű eljárásban is megengedhető a hivatalbóliség, mert nem konkurál a vádelvvel. Mi több látni kell, hogy a hivatalbóli döntések ítélezési funkción túli kizárása – ide nem értve most a bizonyításra vonatkozó követelményeket – a zökkenőmentes eljárást blokkolná, vagy akár el is lehetetlenítené. Így tehát amennyiben az officialitást tágabban értelmezzük, akkor az az ítélezési funkción kívül érvényesítendő elv, és ez utóbbi esetben – még a bizonyítás kapcsán megengedett bírói officialitás esetében is! – nem sérti a vádelvet, azzal megfér.

Még egy kérdésre szükséges végül kitérni: a vádhatóságot terhelő hivatalbóliség elve (bűnüldözési/eljárás-indítási és lefolytatási kötelezettség) milyen összefüggésben áll a

vádelvvel. Azaz a hivatalbóliség egyben vádemelési kötelezettséget is jelent-e, és ily módon sérti-e a vádelvet, ha az ügyész szabad, váddal kapcsolatos jogköre korlátozást szenved (a vádat joga van ejteni, módosítani, de a vádemelésről nem mérlegelhet).

Korábban utaltam rá, hogy Balogh szerint kívánatos a vádemelési kötelezettség megállapítása is a legalitásból kifolyólag, így a vádemelés nem önkényes döntés lesz, de más szerzők (korábban Szabóné, illetve ld. később Fekecs) is utalnak arra, hogy az ügyészségnek nem lehet joga elvonni az ügyet a bíróság elől. Ebben a formában az ügyészt terhelő hivatalbóliség bizonyos értelemben sérti a vádelvet. Ez azonban nézetem szerint csak látszólagos ellentmondás. A hivatalbóliség parancsából ugyanis nem az automatizált vádemelési kényszer következik, csak a vádemelés feltételeinek fennállta esetén történő vádemelési kötelezettség. Így (és erre majd a vádemelés megalapozottsága kapcsán kitérek) a bizonyítékok vagy a vádlói meggyőződés hiánya esetén semmiképpen nem áll be a hivatalbóliség folytán vádemelési kötelezettség.

Tovább árnyalják a képet az ún. elterelést engedő jogintézmények ügyészségi diszkrecionális jogkör keretében való alkalmazhatóságának lehetőségei.³⁶⁵ Önmagában az ügyész vádemelésen kívüli alternatív döntéseinek jogalapját is lehet vizsgálni vagy vitatni, mint ahogy erre volt is már példa a szakirodalomban.³⁶⁶ Látszólag a diszkrecionális jogkör léte is ellentmond a hivatalbóliség elvének. Anélkül azonban, hogy a kérdést részleteiben is vizsgálnánk, azt mondhatjuk, hogy ebben az értelemben az ügyészi döntést parancsolja csak meg a hivatalbóliség elve, és nem ennek típusát, azaz a vádemelést. A különféle elterelő eljárások ügyészségi alkalmazása ugyanis ma már a vádemelés reális alternatíváit jelentik. Az elterelő intézmények diszkrecionális jogkör keretében való alkalmazása viszont megintcsak látszólag konkurál a vádelvvel. A vádelvnek ugyanis a bíróság a címzettje alapvetően, és nem a vádló. Az ítélező fórum tekintetében azonban az ügyészségi elterelés nem sérti a vádelvet, hanem tulajdonképpen kikerüli azt, mert sem a vádelv, sem az ítélezési funkció nem lép működésbe.

---

³⁶⁵ Az ügyész diszkrecionális jogának fogalmáról és részletkérdéseiről ld. részletesen: Róth Erika: Az ügyész diszkrecionális jogköre. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2015. 32-47.

³⁶⁶ Pl. Kertész Imre: Ügyészbíráskodás? Magyar Jog 1996/1. A szerző végül megengedhetőnek tartja az „ügyészbíráskodás” egyes típusait. Pápai-Tarr pedig az ügyész bírói szerepkörbe tévedését veti fel az ügyészi szankcióalkalmazás esetében. Pápai-Tarr Ágnes: A büntetőeljárás gyorsításáról. Gondolat Kiadó, Budapest, 2012. 85.

9. A VÁDEMEELÉS MEGALAPOZOTTSÁGÁNAK KÉRDÉSE

Mielőtt a vád megalapozottságának (előzetes szűrésének) kérdéseit vizsgálnám meg, röviden foglalkozni kívánok a vádemelés megalapozottságával is; azzal a problémával, hogy „Mi kell ahhoz, hogy az ügyész vádat emeljen?”.³⁶⁷ Úgy tűnik, hogy a jogalkotó eddig valamennyi kódexünkben hallgatott erről, míg a jogtudományban meglehetősen eltérők a nézetek arról, hogy a bizonyosság milyen fokán döntsön az ügyész a vádemelésről.

Olyan szabályt tehát nem találhatunk egyik eljárásjogi törvényünkben sem, amely meghatározná, hogy mikor emeljen vádat az ügyész, más szabályokból lehet csak áttételes következtetést levonni. A kérdés magja a bizonyosság foka, ám mivel a bizonyíthatóság nem egzakt kérdés, nem lehet róla egy skála fokain, vagy százalékokban beszélni, bár utóbbira többen kísérletet tesznek. A skála egyes fix pontjai azonban szóba kerülnek. Ezért szokás beszélni 100%-os bizonyítottságról, amelyet általában a bírói bűnösség-megállapítás mércéjének tartanak (a 99% ekkor már felmentést kell, hogy eredményezzen), míg vitatott, hogy akár a megalapozott gyanú, akár az ügyészi vádemeléshez szükséges meggyőződés a képzeletbeli skála 50%-ához képest hol helyezkedik el.

9.1. A gyanúhoz és a vádemeléshez szükséges bizonyosság jogszabályi alapjai

Az I. Bp. vádirat benyújtásáról szóló 254. § első bekezdése szerint a királyi ügyészség akkor nyújthatta be a vádiratát, „mihelyt erre a nyomozás adatai elégséges alapot adnak”. A vád alá helyezés kapcsán még utalni fogok rá, de itt is meg kell említeni, hogy a vádtanács a vád alá helyezést megtagadta és az eljárást megszüntette akkor, ha „a terhelt ellen felhozott bizonyítékok nem elegendők arra, hogy bűnösségére nézve alapos gyanút keltsenek” (264. § 6. pont). A nyomatékos gyanú pedig az I. Bp-ben törvényi fogalom volt, már az 1. § kimondta, hogy „Bűnvádi ügyben bírói eljárás csak a törvény értelmében, vád alapján és csak az ellen indítható, a kit büntett, vétség vagy

³⁶⁷ Jelen cím alatt akként beszélek a vádemelés kérdéséről, mint amely a terhelt felelősségre vonhatóságának megállapítását jelenti. Ezért a vádemelés megalapozottsága – ahogyan arra korábban már utaltam – magába foglalja a vádemelés (büntetőjogi felelősség megállapítását feltételező) alternatíváinak, az ügyészségi elterelő döntéseknek (új Be. 391. (1) bekezdés c)-d) pontok – feltételes ügyészi felfüggesztés, közvetítői eljárás) vagy a megrovás alkalmazásának a megalapozottságát is.

kihágás nyomatékos gyanuja terhel”. E rendelkezésekből úgy tűnik, hogy az I. Bp. rendszerében a vádemeléshez legalább az alapos (nyomatékos, tehát egy erősebb valószínűségű) gyanú szükséges volt, de ezen belül az ügyész szerint elégségesnek ítélt bizonyítékok már megalapozhatták a vádemelést, ám annak a teljes bizonyosság szintjét nem kellett elérnie.

Egy idő után kialakult egy, a kódexek szövegébe is beépülő fokozati rendszer, amely szerint a nyomozás elrendeléséhez az ún. egyszerű gyanú szükséges, míg konkrét személy terheltként való bevonásához az ún. megalapozott/alapos gyanú kell. A II. Bp. még nem következetes a szóhasználatban, mert a nyomozás megindításához a bűncselekmény „alapos gyanúját” tette szükségessé (86. § (1) bekezdés), de ez a követelmény is csak az 1954. évi novellával került be. A nyomozás befejezése kapcsán a törvény eredeti szövege azt tartalmazta, hogy „A nyomozást be kell fejezni, ha annak eredménye szerint a vádirat benyújtására kellő alap van.” A novella utáni normaszöveg viszont már azt a követelményt támasztotta, hogy „A nyomozóhatóság, ha a tényállást felderítette és a terhelt bűnösségének megállapításához szükséges adatokat megszerezte, a nyomozás befejezéséről határozatot hoz.” [135. § (1) bekezdés] Tehát míg az előbbi változat egy kevésbé erős valószínűséget is megfelelőnek talált, addig a módosított szöveg már a bűnösség megállapításához szükséges bizonyossági fokot írt elő.³⁶⁸

Az I. Be. is a nyomozás megindítását a „büntett alapos gyanújához” kötötte [103. § (1) bekezdés]. A terheltté nyilvánításhoz viszont az kellett, hogy meghatározott személy „alaposan gyanúsítható büntett elkövetésével” [114. § (1) bekezdés]. A 163. § (1) bekezdése a nyomozás befejezhetőségét szintén a „terhelt bűnösségének megállapításához szükséges adatok” megszerzéséhez kötötte. A vádemelés kérdésében való döntésről e jogszabály csak annyi eligazítást ad, hogy a 165. § (2) bekezdése alapján az ügyész háromféle döntés közül választhatott: pótnyomozás, nyomozás megszüntetés és vádemelés. Ebből következően, amennyiben az első kettőt nem választja, vádat kellett emelnie. A megszüntetési okokat az I. Be. hasonlóképp szabályozta, mint a későbbi jogszabályok, amelyek között szerepelt a bizonyíthatóság hiányára utaló ok is [160. § (1) bekezdés b) és e) pont].

A II. Be. előírása szerint az eljárás megindításához mind a bűncselekménnyel mind a személlyel kapcsolatosan „alapos gyanú” kellett [12. § (2) bekezdés]. E

---

³⁶⁸ Móra a vádemelés kapcsán utal arra, az 1954. évi novellával bevezetett helyzetre, amely kivette a vádirat készítésének a jogát az ügyész kezéből, és a vádirat elkészítésével a nyomozó hatóságot ruházta fel, azzal, hogy azt az ügyésznek jóvá kell hagynia, és ő nyújtja be a bírósághoz. Ezt a megoldást Móra is kritikával illeti, és indokolatlannak tartja. Bólya – Kocsi – Móra II.: 280-284.

törvény azonban már sem a nyomozás befejezhetőségéhez, sem a vádemeléshez nem határozott meg mércét.

A III. Be. már úgy rendelkezett, hogy az eljárás megindításához a bűncselekmény gyanúja, míg adott személy tekintetében a megalapozott gyanú szükséges [6. § (2) bekezdés]. A nyomozás kapcsán a III. Be. ismét tartalmazott szabályt a bizonyítottság fokát illetően: „A nyomozás során fel kell deríteni a bűncselekményt, az elkövető személyét, fel kell kutatni és biztosítani kell a bizonyítási eszközöket. A tényállást oly mértékben kell felderíteni, hogy a vádló dönthessen arról, vádat emel-e.” [164. § (2) bekezdés]. E szabály azonban még mindig nem igazított el a vádemelés kérdése kapcsán.

Az új Be. pedig az egyszerű és a megalapozott gyanú külön tartását a III. Be.-vel egyezően tartalmazza, azonban azokat már nem egy helyen, az alapvető rendelkezések között rögzíti, ugyanis míg a nyomozás elrendeléséhez továbbra is az ún. egyszerű gyanú szükséges³⁶⁹, és a meghatározott személy csak megalapozott gyanú esetén hallgatható ki [385. § (1) bekezdés], addig két olyan eljárási formát is rögzít – a már ismert feljelentés kiegészítését, és az új előkészítő eljárást – amelyet a nyomozás elrendelése előtt, éppen a bűncselekmény gyanújának megállapítása céljából alkalmazhatnak [340. § (1) bekezdés, 380. §].

Az egyéb, áttételes szabályok kapcsán a II., a III. és az új Be.-t érdemes együtt vizsgálni, mert hasonló rendelkezéseket tartalmaznak, részben alapelvi szinten, részben a bizonyítás általános szabályai kapcsán, amelyekből azonban már lehetséges közvetetten a vádemelés megalapozottságának kérdésére következtetni.

Az első ilyen szabály az *in dubio pro reo* elv: a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére. Ez a II. Be.-ben a bizonyítás szabályai között jelent meg [61. § (4) bekezdés], míg a III. Be.-ben és az új Be.-ben az alapelvek között található meg [III. Be.: 4. § (2) bekezdés, új Be.: 7. § (4) bekezdése]. Egyes nézetek szerint ez csak a bíróságot kötő szabály (ld. később), azonban a törvényszövegből az látszik, hogy egyrészt nincs címzettje, másrészt terheltről, és nem vádlotról szól, így minden eljárási szakaszra vonatkozóan tűnik (már csak alapelvi rangja folytán is).

---

³⁶⁹ Bár ezt ezúttal ilyen módon nem jelenti ki a törvény, csak áttételesen következik pl. az előkészítő eljárást követően a nyomozás elrendelésének okából, amelyhez a bűncselekmény gyanúját követeli meg a törvény (344. § (5) bekezdés), vagy a feljelentés elutasításának a bűncselekmény gyanújának hiánya miatti okából (381. § (1) bekezdés b) pont).

További, általános, így a vádhatóságra is irányadó bizonyítékértékelési szabály található a II. Be.-ben az alapelvek között, míg a III. és az új Be.-ben a bizonyítás szabályai között, amely szerint a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a bizonyítékokat egyenként és összességükben szabadon értékeli, a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg [II. Be. 5. § (3) bekezdés, III. Be. 78. § (3) bekezdés, új Be. 167. § (4) bekezdés].

Végül pedig szintén a bizonyításra vonatkozó általános szabály – lényegében az anyagi igazság elvének megfogalmazása – amely szerint a II. és a III. Be. szóhasználatában a bíróságnak, ügyészségnek, nyomozó hatóságnak a tényállás alapos és hiánytalan felderítésére kell törekedni [II. Be. 5. § (1) bekezdés, III. Be. 75. § (1) bekezdés], míg az új Be. kifejezésével a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a döntését valósághű tényállásra alapozza [163. § (2) bekezdés].

Utóbbi két szabályhoz is azt a megjegyzést kell fűznünk, hogy egyrészt a szabályok címzettje világosan az ügyészség is, másrészt e szabályok is a törvény statikus részeiben, vagy az alapelvek között, vagy a bizonyítás általános szabályai között helyezkednek el, tehát szintén nincsenek eljárási szakaszhoz kapcsolva.

Végül egy negyedik jogszabályhelyet is érdemes felhívni: a nyomozásról szóló részben a kódexek azonos szóhasználattal a nyomozás megszüntetésének okaként szabályozzák, hogy ha a bűncselekmény nem bizonyítható, vagy ha az nem bizonyítható, hogy a bűncselekményt a gyanúsított követte el; ekkor az ügyész vagy a nyomozó hatóság megszünteti a nyomozást [II. Be. 139. § (1) bekezdés b) pont, III. Be.: 190. § (1) bekezdés b) és c) pont, új Be.: 398. § (1) bekezdés c) pont, valamint a (2) bekezdés a) pont].³⁷⁰

Összességében, egymásra vonatkoztatva a fenti rendelkezéseket már most levonhatnánk azt a következtetést, hogy az ügyészi döntésnek a vádemelés kérdésében is kétséget kizáró meggyőződésen kellene alapulnia. Ehhez képest a jogtudományban ettől eltérő, de ezt helyeslő álláspontok is megjelennek.

---

³⁷⁰ A III. és az új Be. kijelentő módot használ („megszünteti”), míg a II. Be. a „meg kell szüntetni” fordulatot alkalmazta, így világosan mindhárom helyen kötelezettségről van szó.

9.2. Jogtudományi álláspontok a gyanúhoz és a vádemeléshez szükséges bizonyosságról

Edvi Illés az I. Bp. kommentárjában a vád alá helyezés feltétele kapcsán azt írja: „Az alapos gyanú körülbelül azt jelenti, a mit a nyomatékos gyanú. Mindegyik több, mint az egyszerű gyanú, és kevesebb mint a jogi bizonyosság.”³⁷¹

A II. Bp. kapcsán Molnár és szerzőtársai szerint vádemelésre³⁷² – csak akkor kerülhet sor, „ha meghatározott személlyel (a terhelttel) szemben *megnyugtatóan bizonyítható* a társadalomra veszélyes olyan magatartás (tevékenység vagy mulasztás), melyre a büntető törvénykönyv büntetés kiszabását rendeli és a terhelt büntetőjogi felelősségrevonásának törvényes akadálya nincs”. Négy feltételt határoznak meg a vádemeléshez: a) nyomozás befejezett, b) büntetendő a cselekmény, c) az elkövető személye megállapított, d) a felelősségrevonásnak nincs anyagi vagy eljárásjogi akadálya.³⁷³

Kratochwill úgy látja (a II. Be. időszakában), hogy bár a vádemelés feltételeiről a törvény nem rendelkezik, de az alapelvekből és más törvényi rendelkezésekből erre következtetni lehet. Nézete szerint, míg a nyomozás elrendeléséhez elég az alapos gyanú, addig a vádemeléshez már bizonyosság szükséges. Míg tehát a nyomozás során elegendő a bűnüldöző hatóság feltételezése, addig a vádirat már azt juttatja kifejezésre, hogy az ügyésznek a bizonyosság szintjén kialakult az a meggyőződése, hogy bűncselekményt követtek el, és a gyanúsított volt az elkövető.³⁷⁴

Király szerint a vádnak egyrészt törvényesnek (ld. következő címnél írtak) másrészt megalapozottnak kell lennie. A törvényesség egyik kritériuma nála, hogy bűncselekmény megalapozott gyanúja áll fenn valakivel szemben (a másik kettő, hogy vádemelésre jogosulttól származzon, és, hogy az elkövető büntetőjogilag felelősségre vonható legyen³⁷⁵). A vád akkor megalapozott szerinte, ha olyan bizonyítékokon alapul,

³⁷¹ Balogh – Edvi Illés – Vargha I.: 215-216., III.: 196-197.

³⁷² Szóhasználatukkal: „vádiratkészítésre”. Ahogy korábban már írtam, ez az 1954. évi novella óta a nyomozó hatóság feladata volt (ügyészi jóváhagyással), de Molnárék utalnak rá, hogy a gyakorlatban azonban továbbra is az ügyész készítette el a vádiratot.

³⁷³ Molnár és munkaközössége: 353.

³⁷⁴ Egységes jegyzet (1987) II.: 74.

³⁷⁵ Több szerző is utal a büntethetőségi akadályokra, amelyek a vádemelésnek gátat szabnak. Ahogyan Róth is utal rá, a magyar jogban egyetlen eset van, amikor büntethetőséget kizáró ok áll fenn, mégis vádat kell emelni: ha büntethetőséget kizáró kóros elmeállapotú terhelt esetében kényszergyógykezelést kell alkalmazni, ezt ugyanis csakis a bíróság állapíthatja meg. A korábbi joggyakorlatot szentesítve az új Be.

amelyek törvényes bizonyítási eszközökből származnak. Mivel azonban a törvény előírja az ügyész számára is a bizonyítékok egyenkénti és összességi értékelését, és a szabad meggyőződését, ezért Király szerint az ügyész meggyőződésétől függ, hogy milyen értéket tulajdonít a bizonyítékoknak és milyen tényállást állapít meg. Álláspontja szerint viszont, amíg a bírónak a bizonyosságig kell eljutnia, addig az ügyésztől a törvény ilyet nem követel, és bár ideális, ha az ügyész is eljut idáig, azonban a jog az ügyésztől csak azt igényli, hogy megalapozott gyanú alapján emeljen vádat. Ebbe szerinte beleférhet a kételynek egy bizonyos foka, azonban az ügyész mégsem emelhet vádat, ha arra a belső meggyőződésre jut, hogy a gyanúsított nem bűnös. Az ügyész akkor kerül viszont nehéz helyzetbe, ha a felettese utasítja a vádemelésre, ő azonban nincs meggyőződve a bűnösségről (a Be. ugyanis nem veszi figyelembe az ügyészség hierarchikus szervezetét). Ilyenkor csak arra van lehetőség, hogy a szolgálati törvény szerint felmentést kérjen az ügyben való eljárás alól.³⁷⁶

Tremmel „bizonyosság és valószínűség a vádemeléskor” cím alatt vizsgálja a kérdést. Utal rá, hogy a szakirodalomban többséginek tekinthető nézet szerint az ügyésznek is el kell jutnia a bizonyosságig a vádemeléskor, szerinte azonban elégséges a „valószínűség magas foka”, azaz a két irányban is fennálló „nyomatékos gyanú”. Ennek oka elsősorban az, hogy az ügyész a nyomozási iratok alapján nincs abban a helyzetben, hogy olyan bizonyossággal döntsön, mint később a bíróság a tárgyaláson, amelynek ez kötelező előírás, ugyanis egyes tárgyalási alapelvek, mint a közvetlenség, vagy a kontradiktórium ekkor nem érvényesülhetnek. A második ok pedig az, hogy az ügyész nem független fórumként dönt az ügrről, hiszen a nyomozás uraként nem lehet ilyen helyzetben. Egyebekben maga azt tartja szerencsésnek, ha az ügyész az iratok alapján és meggyőződéssel emel vádat.³⁷⁷ Tremmel egyébként korábban az *in dubio pro reo* elv értelmezésekor is úgy foglalt állást, hogy az csak bírósági üggyöntő határozatra vonatkozik.³⁷⁸

Lőrinczy szerint a helyes álláspont az, hogy az ügyész csak akkor emelhet vádat, ha a nyomozás során beszerzett bizonyítékok kétséget kizáró módon támasztják alá a

---

már a törvényszövegbe is beépítette ezt a fordulatot a vádirat kellékei között [422. § (1) bekezdés d) pont]. Farkas – Róth (2018): 365.

³⁷⁶ Király (2008): 390-391. Tapasztalataim szerint az említett „felmentés” kérése a gyakorlatban nem igazán fordul elő.

³⁷⁷ Fenyvesi – Herke – Tremmel (2004): 450-451., ugyanígy Herke – Fenyvesi – Tremmel (2012): 260-261.

³⁷⁸ Fenyvesi – Herke – Tremmel (2004): 81-82.

terhelt bűnösségét. Az ügyész szerint ugyanis nem indítványozhatja olyan személy büntetőjogi felelősségre vonását, akinek a bűnösségéről nincs meggyőződve.³⁷⁹

Cséka kijelenti, hogy a tudományban két nézet tartja magát: az egyik szerint a vádemeléshez elég a megalapozott gyanú, illetve lehetőleg a bizonyítékok magas fokú valószínűsége, míg a másik szerint a bírói bizonyosság szükséges hozzá. Szerinte az ügyész akkor emelhet vádat, ha a szubjektív meggyőződése szerint a bíróság várhatóan meg fogja állapítani a terhelt bűnösségét.³⁸⁰

Róth szintén úgy látja, hogy vádemelés az ügyész azon meggyőződését fejezi ki, hogy bűncselekmény történt, és azt a nyomozás által szolgáltatott adatok alapján a terhelt követte el, akinek felelősségre vonása nem ütközik akadályba. Úgy látja, hogy egy skála mentén, aminek az elején az egyszerű gyanú áll, a végén pedig a bizonyosság, a vádemelés valahol félúton helyezkedik el, de az ügyész meggyőződése már közel áll a bizonyossághoz.³⁸¹

Gellér viszont úgy foglal állást, hogy a vád megalapozottsága nem lehet azonos az ítélet kétséget kizáró bizonyítottsági fokával, meg kell azonban haladnia a megalapozott gyanú szintjét.³⁸²

Fekecs szerint a gyakorlatban az ügyész általában nem emel vádat, ha a kétséget kizáró bizonyosságot nem állapítja meg, és a vádemelés magában hordozza a bírósági felmentés lehetőségét (ezt a statisztikai szemlélettel hozza összefüggésbe). Ő maga mégis úgy látja, hogy fennálló kétség esetében is emeljen vádat az ügyész, ha bensőleg meg van győződve a bűnösségről, mert így a megszüntetéssel nem vonja el a jogot, hogy a bíróság igazságszolgáltatási funkcióját gyakorolja, és az igazságot, akár felmentéssel megállapítsa. Itt a szerző gyakorló bírók azon álláspontjára hivatkozik, amely szerint problémás, ha az ügyész megakadályozza, hogy egy ügy bírói szakaszba jusson, és így elvágja annak a lehetőségét, hogy a bíróság esetleg mégis kimondja a bűnösséget. A megszüntetés pedig akkor helyes, ha kétséget kizáróan az állapítható meg, hogy nem a gyanúsított követte el a bűncselekményt, vagy az nem bűncselekmény. Kétség esetén azonban vádat kell emelni, mert a bíróság még mindig megállapíthatja a bűnösséget.³⁸³

---

³⁷⁹ Cséka (szerk.) (2006): 397.

³⁸⁰ Cséka Ervin: Az ügyész jogállása a büntetőeljárásban. In: Ligeti Katalin (szerk.): Wiener Imre ünnepi kötet. KJK, Budapest, 2005. 236-237.

³⁸¹ Farkas – Róth (2018): 367.

³⁸² Gellér Balázs: A vád törvényességének egyes aspektusai. Jogtudományi Közlöny 2011/9. 460.

³⁸³ Fekecs Gyula: Ártatlan bűnösség. Néhány gondolat az in dubio pro reo eljárásjogi elvéhez. Belügyi Szemle 2001/11. 135-140.

Bócz álláspontja, hogy a vádemeléshez szükséges bizonyítottság mércéjének egyik szélső értéke a „kérdéses tények igaz volta felől táplált maradéktalan meggyőződés, a másik az alapos gyanú”. Szerinte viszont nem az ügyésznek a tényekre vonatkozó igazságról kialakított szubjektív meggyőződése az irányadó, hanem a várható bizonyítási anyag értékéről alkotott észszerű vélemény. Az ügyésznek a nyomozási irat ismerete alapján azt kell megítélnie, hogy „az a bizonyítási anyag, amely a nyomozás eredményét figyelembe véve a tárgyaláson remélhető, milyen racionális érvanyagot ígér, s hogy annak révén meggyőzhető lesz-e egy szakszerűen eljáró, tárgyilagos bíróság”. Mindezen felül vizsgálni kell még azt is, hogy, hogy nem áll-e fenn olyan tény reális lehetősége, amely törvényes alapot adhatna a vádemeléstől való eltekintésre.³⁸⁴

Erdei úgy látja, hogy a kétséget kizáró bizonyítottság követelménye a bíróságra vonatkozik, a vádlóval szemben nem támasztható ilyen igény. Ha a vádemelésről kialakította a saját álláspontját, akkor azt a vádemeléssel automatikusan a bíróság kritikájának vetheti alá. Felveti, hogy ennek eredményeként az ügyész abban a tudatban is emelhet vádat, hogy maga kétségtelennek tartja a tényeket, de a bíróság ezt nem így látja, de az is lehet, hogy az általa kétségesnek látszó tények utóbb a bíróság előtt igazolást nyernek. Szerinte elviekben követelmény, hogy csak akkor emeljen vádat az ügyész, ha bizonyíthatónak látja a tényeket és a terhelt bűnösségét, tartózkodnia kell azonban a vádemeléstől, ha azt látja, hogy a tények bizonyítására nem lesz képes. Korlátozást viszont ténylegesen csak ez utóbbi jelent, mivel a törvény megszüntetésre vonatkozó előírásai őt is kötik.³⁸⁵

Belovics a vádemelés szubjektív feltételének vizsgálata kapcsán kifejti, hogy azon szerzőkkel ért egyek, akik szerint a vádemelésnek objektív tényeken és az ügyész azon szubjektív meggyőződésén kell alapulnia, hogy az eljárás tárgyát képező cselekmény bűncselekmény, és, hogy azt a terhelt követte el. Ezt szerinte megerősíti az Üsztv. 53. § (5) bekezdése is, amely szerint az ügyész mentesítést kérhet a felettes ügyész utasítása alól, ha nézete szerint az utasítás jogszabállyal, vagy jogi meggyőződésével összeegyeztethetetlen. Tévesnek tartja továbbá azt a nézetet, amely szerint, ha terhelt bizonyítékok rendelkezésre állnak, akkor a mentő bizonyítékok ellenére is köteles az ügyész vádat emelni, azon az alapon, hogy a büntetőjogi felelősségről csak a bíróság dönthet, ez ugyanis ellentétben áll a bizonyítékok értékelésének ügyészségre is vonatkozó szabályával. Elfogadja továbbá Bócz – fentebb

---

³⁸⁴ Bócz (2006): 138-139.

³⁸⁵ Erdei (2011): 206-207.

már idézett – azon álláspontját is, amely a várható bizonyítottságra utal, ezt Belovics alátámasztottnak látja a CPS bizonyítási próbatesztre vonatkozó dokumentumával, amely szintén a bizonyítékok azon szintjéről szól, amelyek alapján reális a terhelt elítélése. Ezen dokumentum azonban figyelmen kívül hagyja az ügyész meggyőződését. Belovics szintén felhívja a figyelmet a megszüntetési okokra, amelyek fennállta esetén az ügyésznek meg kell szüntetnie a nyomozást, tehát nem emelhet vádat. Ezért a vádemeléshez az objektív és a szubjektív okok együttes fennforgását látja szükségesnek, amelyek esetén viszont a legalitás parancsa alapján kötelező a vádemelés.³⁸⁶

9.3. Következtetések a vádemelés megalapozottsága kapcsán

Magam a bizonyítottsági mérce egyik szélső értékét, mégpedig a kétséget kizáró bizonyítottságot látom elfogadhatónak a vádemelés kérdésében is. Álláspontom szerint ez világosan levezethető azon jogszabályi rendelkezésekből, amelyek egyrészt a kétséget kizáró bizonyítottságot, másrészt a bizonyítékok szabad értékelését, harmadrészt a tényállás anyagi igazságnak megfelelő megállapítását írják elő az ügyészség részére is, és az eljárás minden szakaszában, így a nyomozás tekintetében is (azaz az új Be. rendszerében a vádemelés kérdésében való döntés szakaszában is). Ezt támogatják továbbá az ügyészt is kötő megszüntetési okok, amelyek alapján világos, hogy bizonyíthatatlanság esetén megszüntetésről kell rendelkezni, amely kizárja az egyidejű vádemelést adott személy adott cselekménye kapcsán.

A gyakorlatban azonban még az egyszerű megítélésűnek látszó ügyekben is felmerülhet (és fel is merül) a bizonyíthatóság problémája. Jó példa az olyan kevés bizonyítékkal rendelkező ügyek esete, ahol kizárólag egyetlen terhelő vallomás áll szemben a terhelt tagadásával. A kétséget kizáró bizonyíthatóság formulája ilyenkor segítséget nyújt. Azonban igen fontos szerepet játszanak a több szerző által említett objektív és szubjektív körülmények is. Egyetértek Beloviccsal, aki szerint csak a kettő konjunktív fennállása esetén jöhet szóba a vádemelés.

Az objektivitás nyilvánvalóan a tények bizonyítható meglétét és az akadályok hiányát jelenti, ám objektivitás tiszta formájában talán sosem lehetséges. Mégis az objektív oldalt legtalálébban talán a Bócz által is említett olyan bizonyíthatósági fok

³⁸⁶ Belovics Ervin: A vád törvényessége. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Habilitációs Füzetek. Tudományos tevékenységet áttekintő összefoglalás. Budapest, 2012. 23-24.
<https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12081/file/T%C3%A9zis.pdf> (2019. 10. 28.)

jeleníti meg, amely kétséget kizárónak tűnik, de egyben várható, hogy a bíróság is így fogja látni.

A szubjektív oldal pedig az ügyész belső meggyőződése; hiánya azt jelenti, hogy az ügyész maga nincs meggyőződve a bűnösségről. Ez nyilvánvalóan akadályát kell, hogy képezze a vádemelésnek. De ahogy Király is utalt rá, a Be. nem számol a szervezeti hierarchiával (nem is beszélve a kiadmányozási rendszerről – más a vádat készítő, és más az aláíró ügyész), és bár az új Be. már ügyészségről beszél, szubjektív meggyőződése csak személynek lehet. Így a szubjektív meggyőződés hiányában történt vádemelés – amennyiben az csak a vádiratot szerkesztő ügyészt érinti, de mást, különösen vezetőjét nem – vagy azt jelentheti, hogy az adott ügyész utasításra, de végül vádat emelt, vagy nem ő emelt vádat (mert kihasználja a szolgálati törvény szerinti mentesülés lehetőségét, ami nem gyakori), hanem az utasító ügyész, vagy más utasított ügyész. Vádemelés esetén ugyanis volt legalább egy (vezető beosztású, vagy kiadmányozásra jogosult) ügyész, akinek viszont meggyőződése, hogy vádat kell emelni, ennek hiányában ugyanis a nyomozás (/eljárás) megszüntetésére került volna sor.

Más kérdés, ha van szubjektív meggyőződés, de az objektív oldal fogyatékos, a bizonyítékok nem elégségesek, nincs realitása a bírósági elítélésnek, vagy az legalábbis nagyon kockázatos. Az ügyész még a kisebb kockázat esetén is valószínűleg nemlegesen foglal állást, minél kisebb a realitás, annál inkább. Ezt nem a magas váderedményesség érdekében teszi – a magas váderedményesség éppen az itt leírt gyakorlat eredménye, és nem az ügyészek előtt lebegő cél! –, hanem azért, mert bár személyesen meggyőződött a valóságról, tudja, hogy az elítélés kockázatos, a felmentés a reálisabb, és bár semmiféle olyan rendszer nincs, amely a felmentő rendelkezés miatt szankcionálná az ügyészt (nincs pervesztesség), mégis előfordulhat akár fegyelmi felelősségre vonás is, ha nyilvánvalóan alaptalanul vagy indokolatlanul került sor a vádemelésre. Ezt pedig az ügyészség nem szereti kockáztatni. (Humánus oldalról nyilván a terhelt érdekében sem). Ahogyan Bócz személyes példával is megvilágítja³⁸⁷, a személyes meggyőződés tehát önmagában kevés, ha a bizonyítékok nem elegendők.

A vádemeléshez tehát e tényezők meglétét látom szükségesnek. Nem tartom helyénvalónak sem azt, hogy a megalapozott gyanú elég lenne a vádemeléshez, sem azt, hogy ennél magasabb, ám a bizonyosságot el nem érő valószínűség elegendő. Meg kell jegyezni, hogy a magyar eljárásjogot jó ideje az alapos bizonyítás jellemzi már a

---

³⁸⁷ Bócz (2006): uo.

nyomozás során is,³⁸⁸ amely alapján az ügyész alappal tud mérlegelni, és döntenie a bizonyosságról, nem olyan kockázattal kell tehát vádat emelnie, mint azon – angolszász – rendszerekben, ahol a nyomozás csak adatgyűjtést jelent, így a váderedményesség is jóval alacsonyabbá válik. Másrészt a magalapozott gyanú és a bizonyosság közötti valószínűségi szint, mint amelyre több szerző is utal, számomra értelmezhetetlen is. Számokban ez nem mérhető, ez visszamutat a szubjektív oldal kapcsán elmondottakra. Vagy bizonyos az ügyész abban, hogy a terhelt követte el a bűncselekményt, akkor pedig vádat emel, vagy ha elbizonytalanodik, akkor az *in dubio pro reo* elv alapján a megszüntetést kell választania. Végképp nem tartom helyénvalónak az olyan álláspontot, miszerint az ügyész saját bizonytalansága esetén is emeljen vádat, különben elvonja a bíróság döntési jogát, és a bíróság egyébként lehet, hogy elítélné a terheltet. Azon megállapítás pedig, hogy a felmentés is az igazság megállapítását jelenti, valótlan, és figyelmen kívül hagyja az *in dubio pro reo* elvet. Az ügyész feltétlen vádemelésre kötelezése – ahogyan korábban már érintettem – a vádló szabad döntési jogkörét vonná el, amely vádemelő automatává tenné az ügyész, és ezzel nemcsak terhelti jogokat sértene, de a vádrendszer alapkoncepcióját is.

Még egy dologra térek ki röviden. A bizonyítás rendszerében az új Be. egy jelentős változtatást vezet be. Bár a törvény előírása alapján a terhelt beismerő vallomása önmagában továbbra sem elegendő sem a vádemeléshez, sem a bűnösség megállapításához, és emellé – ha a törvény kivételt nem tesz! – az egyéb bizonyítékokat is be kell szerezni [183. § (4) bekezdés], az új törvény mégis jóval nagyobb jelentőséget tulajdonít a beismerésnek. Ez jól tükröződik elsősorban az egyezség, valamint az ügyészségi határozat vagy intézkedés kilátásba helyezése nevű ügyészségi intézkedés szabályaiban. Mindazonáltal magam azon az állásponton vagyok, hogy az ügyész a fenti jogintézményeket (az egyezségi vádemelést, illetve a kilátásba helyezés szerinti intézkedési formát) csak akkor alkalmazza, ha meggyőződött kétséget kizáróan a bizonyítottságról. Nincs lehetőség ugyanis arra, hogy láthatóan valótlan terhelti beismerés, és ezt támogató néhány bizonyíték esetén az ügyészség a beismerésben megnyugodva egyben a bűnösségről is meggyőződjön, és erre alapozva emeljen vádat. Ha a bizonyítottság nem áll fenn, vagy a meggyőződés hiányzik, bármilyen kecsegtető

---

³⁸⁸ Bár az új Be. indoklásából az olvasható ki, hogy egyes elterelő jogintézmények (pl. közvetítői eljárás) alkalmazásához a „felületesebb” bizonyítottság is elegendő lehet, hiszen utóbb még lehetőség van az eljárás folytatására is. Amellett, hogy a túlbizonyítás értelemszerűen kerülendő, álláspontom szerint a jövőben sem várható, hogy akár a nyomozó hatóságok, akár az ügyészség megelégednének a kevésbé alapos bizonyítottsággal.

is a beismerés folytán az ügy gyorsabb lezárásának a lehetősége, vádemelésre nem kerülhet sor, és az eljárás megszüntetéséről kell dönteni.

10. A VÁDELV ÉS A VÁD „TÖRVÉNYESSÉGÉNEK” ÖSSZEFÜGGÉSEI, A VÁD SZŰRÉSÉNEK, KONTROLLJÁNAK KÉRDÉSEI

A III. Be. 2006. évi novellája az alapelvek között megjelenítette a törvényes vád fogalmát, valamint a törvényes vád hiányának jogkövetkezményét is beiktatta. A III. Be.-nek kevés olyan jogintézménye volt, amely ennyi vitát váltott ki. Az új Be. látszólag mellőzi a vád törvényességére és annak jogkövetkezményeire vonatkozó szabályokat, mindazonáltal úgy tűnik, mégis van (lehet) utóélete a fogalomnak.

A témakör összetett, és nemcsak a jogtudományban váltott ki vitákat, de a kérdéskörrel több ízben foglalkozott az Alkotmánybíróság, és a Kúria is, mind BKv., mind eseti döntések formájában, de a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja is készített a témában összefoglalót. Mindezekre tekintettel nem áll módomban a téma teljes körű vizsgálata, de a vádelv aspektusából a kérdéskör megkerülhetetlen, így csak e tekintetében vizsgálom a problémát.

10.1. A vád szűrésének, a vád alá helyezésnek elméleti és történeti alapjai

A vád törvényessége mint jelző nyelvtani szempontból egy pozitív kritériumnak, feltételnek látszik. A feltétel megfogalmazása vélhetően egy megfeleléségi szempontot jelent, azaz a vád akkor megfelelő, ha törvényes, ha viszont nem törvényes, akkor – jogi fogalom lévén – nem is megfelelő (külön kérdés, hogy ettől még vádnak tekinthető-e). Megjegyzem a „törvényes” kifejezés érthető ugyan, de túl általános „jogi” fogalom – ahogy ellentéte a „törvénytelen” is –, mert nem világos, hogy eredendően milyen törvénynek való megfeleléség értendő alatta, illetve, ha nem konkrét jogszabályra utal, akkor vajon a „helyes, megfelelő” stb. szinonimája-e (megint más kérdés, hogy a III. Be. a fogalmat definiálni is igyekezett).

A vád elfogadhatóságának vizsgálata nem példanélküli a jogrendszerben, a magyar szabályozás – a vád törvényessége fogalmának bevezetése előtt – is ismert olyan szűrőket, amelyek kifejezetten a vád megfelelésségét, a vád alá helyezés

lehetőségét vizsgálták. Edvi Illés szavaival „A vád alá helyezés intézményének alapja az az eszme, hogy az előzetes eljárás folyamán összegyűjtött adatok bírói mérlegelése kívánatos és szükséges, nehogy az állampolgár kitévessék a nyilvános főtárgyalással járó zaklatásnak, valamint erkölcsi és anyagi hátrányoknak”.³⁸⁹

A magyar jogban az I. Bp. időszakától a vádtanács gyakorolta e funkciót. Ezt megelőzően az 1843. évi javaslat a vádesküdszéki angol rendszert vette volna alapul, majd az 1853. évi osztrák perrendtartás, az 1872. évi ideiglenes szabályzat, de a Csemegi-féle eljárásjogi tervezet is a kötelezően – de nem minden ügýtípusban – alkalmazandó vádtanácsi rendszert preferálta. A vádtanács az I. Bp. rendszerében sokfunkciós intézmény volt, amely folyamatos szerepet játszott a vizsgálóbíró által lefolytatott eljárás során is, de az egyik kulcsfeladata a vád alá helyezés volt. A vádtanács összetétele az I. Bp.-ből nem, csak a törvényt életbeléptető 1897. év XXXIV. törvény 8. §-ából derül ki, amely szerint a királyi törvényszéken működő, elnökből és két bíróból álló fórum volt. A királyi ügyészség részéről képviselt vád esetében (XV. Fejezet A) cím) „[...] ha vizsgálat nem volt tartva, köteles a kir. ügyészség, mihelyt erre a nyomozás adatai elégséges alapot adnak, a vádiratot az ügy irataival együtt a vádtanács elnökénél benyújtani.” (254. §). A későbbi rendelkezésekből az is kiderül – ahogy a törvény kommentárja is utal rá³⁹⁰ –, hogy az I. Bp. – a kortárs kódexekkel, illetve a korábbi szabályozással ellentétben – az ún. fakultatív vádtanácsi rendszert alkalmazta, azaz a vádtanács a vádat csak a vád ellen emelt terhelti kifogás esetén vizsgálta (256-261. §§).

A vádtanács a vádirat alapján ötféle intézkedést tehetett (262-266. §-ok): 1. az ügyben nyomozást, vizsgálatot vagy annak kiegészítését, vagy új bizonyíték felvételét/beszerzését rendelhette el; 2. az ügyet hatáskör/illetékesség hiányában az illetékes bíróság vagy hatóság elé utasíthatta; 3. az eljárást felfüggeszthette; 4. a vádirat elutasítása mellett az eljárást megszüntethette; végül pedig ha az előző négyről nem kellett döntenie, 5. a terheltet vád alá helyezhette. Jól láthatóan tehát a vádtanácsnak nemcsak formai szűrő szerepe volt, hanem a bizonyítékokat is mérlegelte, így a fenti 1. pontban írtak szerint a bizonyítás kiegészítéséről is dönthetett, de a 264. § 6. pontja alapján az eljárást akkor is megszüntethette, ha „ha a terhelt ellen felhozott bizonyítékok nem elegendők arra, hogy bűnösségére nézve alapos gyanut keltsenek”. A vádtanácsok tevékenységüket a II. Világháború végéig végezték, majd az 1946. évi XIV. törvény

---

³⁸⁹ Balogh – Edvi Illés – Vargha III.: 163.

³⁹⁰ Balogh – Edvi Illés – Vargha III.: 168., 189.

megszüntette a jogintézményt, és az '50-es évektől a tárgyalás előkészítése a tanács elnökének jogkörébe került át.

A külföldi jogrendekben is ismert a vád megfelelőségének vizsgálata. Az Egyesült Államok jogrendszerében – az V. Alkotmány Kiegészítés óta – számos államban (18) nem önmagában a vádirattal történik a vádemelés, hanem ehhez szükséges a vádesküdszék (Grand Jury) döntése is (bizonyos esetekben csak a vádlott külön kérelmére, és egyes esetekben csak meghatározott bűncselekmények vonatkozásában). LaFave és szerzőtársai szerint ez egyfajta garancia, a vádesküdszék ugyanis szűrőként garantálja, hogy egy megvádolt személy ellen ne folyhasson addig bírósági eljárás, amíg a vádat jóvá nem hagyják. Az egyes tagállami szabályokból azonban az is kitűnik, hogy a vádesküdszék nemcsak formai kérdéseket vizsgál, hanem a bizonyítékok értékelésébe is belebocsátkozhat („control over proof”; egyes államokban az ügyész felelőssége a bizonyítékok prezentálása, míg máshol a vádesküdszék tagjai akár a vád tanúihoz kérdéseket is intézhetnek a vád alá helyezési meghallgatás során – „go beyond the prosecutor’s presentation of evidence”).³⁹¹ Megjegyzem, az V. Kiegészítés és az egyes eljárási kódexek szövege alapján sem teljesen egyértelmű, hogy a vádemelésnek pontosan mikor és ki a letéteményese, és a szövegezésekből úgy tűnhet, hogy végső soron a vádesküdszék tekintendő vádemelőnek („indictment of a grand jury”). Ebből úgy tűnhet, nem pusztán a vádemelés szűrője ez a fórum, hanem maga a vádemelő is. Ezt erősíti meg Hegedűs is, aki szerint a vádesküdszéki vád alá helyezés során a vádemelésről nem csupán az arra indítványt tevő vádló, hanem az esküdszék is határoz.³⁹²

Angliában is régóta létezik a vádemelés kontrollja. A vádesküdszék (Grand Jury) működése évszázados múltra tekint vissza. Működött önálló vádemelési fórumként is, közvádlói funkcióban, illetve a közvádló vádemelése esetén bizonyos bűncselekményeknél a terheltet csak a vádesküdszék vádhatározata alapján lehetett vádlottként a főtárgyalásra idézni.³⁹³ Később a vádesküdszéki rendszert a XX. század közepétől a magisztrátusi rendszer váltotta fel. Spencer részletezi, hogy korábban a magisztrátusok kezében volt a Crown Courthoz benyújtott vádiratok bizonyítékainak előzetes vizsgálata, abból a szempontból, hogy azok tárgyalás megtartásához

³⁹¹ LaFave et al. 741.

³⁹² Cséka Ervin – Fantoly Zsanett – Hegedűs István – Kovács Judit – Maráz Vilmosné (szerk.: Cséka Ervin): A büntetőeljárás jog alapvonalai II. Béba Kiadó, Szeged, 2007.: 44.

³⁹³ Balogh – Edvi Illés – Vargha I.: 41.

elégesség-e. Ez kezdetben szóbeli meghallgatásokból állt, legalább a vád tanúit illetően. Erre azonban szerinte addig volt szükség, amíg a vádlók döntően magánszemélyek voltak, a professzionális rendőrség és ügyészség korszaka előtt. Az utóbbi évtizedekben azonban Spencer szerint a magisztrátusi vád alá helyezés formálissá vált. A tanúk meghallgatása 1967-től opcionális, és hacsak a vádlott nem kérte, az ügy tárgyalásra került a bizonyítékok különösebb vizsgálata nélkül. Az 1996-os reform alapján pedig, ha a vádlott kérelmezte a bizonyítékok vizsgálatát, ezt csak az iratok, a rendőri jegyzőkönyvek alapján tették meg, meghallgatás helyett. Az 1998 évi módosítás óta pedig, ha a cselekmény tárgyalásra alkalmas már a vád alapján, akkor azt továbbítani kell a bíróság felé bármilyen további vizsgálat nélkül.³⁹⁴

A magyar tankönyvirodalom a kérdéskört a tárgyalás előkészítése kapcsán tárgyalja, ennek formái között tanítják a vádesküdszékre és a vádtanácsra vonatkozó ismereteket, amelynek egyik fő feladatuként jelölik meg a vád szűrését. Róth a tárgyalás előkészítésének modelljeinél maga is a vád alá helyezés kifejezést használja, és világossá teszi, hogy a modelleknek ez az elsődleges funkciója. Kifejti továbbá, hogy a bíróság nem járhat el vád – „még hozzá törvényes elemekkel rendelkező vád” – hiányában, ha viszont a vádemelés megtörtént, és eljárási akadály nem áll fenn, „a bíróság hivatalból köteles lefolytatni az eljárást a legalitás elvéből fakadó parancs alapján”. A vádemelés szerinte ugyanis nem jelenti automatikusan a bírósági eljárás megindulását, így a szükségtelen bírósági eljárások megelőzésére alakult ki a vád előzetes kontrollja. A vád alá helyezés két történeti modelljeként pedig a kontinentális vádtanácsi, és az angolszász vádesküdszéki rendszert említi.³⁹⁵

Belovics a tárgyalás előkészítésének a legfontosabb funkciójaként szintén azt emeli ki, hogy „a törvényi követelményeknek meg nem felelő vád bírósági tárgyalására ne kerüljön sor, illetve a büntethetőség hiányának nyilvánvaló eseteiben az okkal érintett személy büntetőeljárás hatálya alá ne kerüljön”, (pl. nyilvánvalóan elévült cselekmény ne kerüljön indokolatlanul tárgyalás elé). A két funkciót Belovics külön tartja: az elévült cselekmény miatti vádemelést a törvénynek nem megfelelő váddal nem mossa össze. Hangsúlyozza továbbá azt is, hogy a tárgyalás előkészítése során kizárt a bizonyítás felvétele, és a bizonyítékok mérlegelése is.³⁹⁶

---

³⁹⁴ Delmas-Marty – Spencer: 172.

³⁹⁵ Farkas- Róth (2018): 407-409.

³⁹⁶ Belovics – Tóth (2015): 308-309.

Tremmel a III. Be. kapcsán, már a 2006. évi novella előtt is úgy fogalmazott, hogy a tárgyalás előkészítésének egyik feladata, hogy „csak alapos és törvényes vád alapján kerülhessen sor bírósági tárgyalásra (garanciális funkció)”. A vád alá helyezés kapcsán különbözőnek tartja az angol és a kontinentális modellt, úgy véli, hogy vád alá helyezést inkább a vádesküdszéki rendszerben végeznek, míg a vádtanács esetében a vádemelés aktusa a hangsúlyosabb, és a vádtanács döntésére nem minden esetben kerül sor (fakultatív rendszer). Egyedi álláspontot képvisel Tremmel abban is, hogy – a vádszakaszhoz hasonlóan – ún. közbenső eljárásnak véli a tárgyalás előkészítésének fázisát is. Tremmel nézete szerint a magyar tárgyalás előkészítése során a tárgyalás kitűzése jelenti a bíróság részéről a vád elfogadását, az ügyész által egyoldalúan megvádolt személyből a tárgyalás kitűzése után válik vádlott. Ez azonban nézete szerint nem jelent előzetes döntést a bűnösségről, hanem csak azt, hogy a bíróság szerint a perelőfeltételek fennállnak, és a vád tárgyává tett cselekmény bizonyíthatónak látszik. Így a bíróság szerinte nem a vádat veszi át, csak a vádlott ügyét érdemi elbírálásra.³⁹⁷

Király a tárgyalás előkészítésének garanciális funkcióját akként határozza meg, hogy „feladata annak biztosítása, hogy törvénytörő vád ne kerüljön a bíróság elé”. Ő is hasonlóképpen bemutatja a két fentebb említett modellt. Hangsúlyozza azonban, hogy a tárgyalás előkészítésének vádszűrő funkciója nem tekinthető vád alá helyezési eljárásnak, mivel a vádirat benyújtásával „a vád megtörtént, és ami utána következik, az nem vád alá helyezés, hanem a vádirat előzetes vizsgálata és a tárgyalás előkészítése”. Fontos megállapítása ennek kapcsán az is, hogy ezzel a vádhatóság az ügyész, ha azonban a vád alá helyezési eljárásnak ismernék el a bíróság tevékenységét, akkor az a vád és az ítélezési funkció egy kézben – a bíróság kezében – egyesülését jelentené. A jelenlegi rendszerben azonban pusztán azon aktus, hogy a bíróság kimondja a vád törvényességét és a bírósági eljárásra alkalmasságát, még nem jelent előzetes ítéletet a vádról. Mindazonáltal Király azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy a tárgyalás előkészítésének, és ezáltal a vád szűrésének az ügyben ítélező bíró kezébe helyezése veszélyt is rejt magában, nevezetesen, hogy a bíróság az ekkor kifejtett előzetes ellenőrzési tevékenysége során „[...] sajátjává teheti a vádban kifejtett álláspontot, vagyis elfogulttá válhat az ügyben”.³⁹⁸ Belovics is egyértelműen ezt az álláspontot támogatja.³⁹⁹

---

³⁹⁷ Fenyvesi – Herke – Tremmel (2004): 453-454

³⁹⁸ Király (2008): 421-423.

³⁹⁹ Belovics – Tóth (2015): 310.

10.2. Megállapítások a vád alá helyezési eljárások kapcsán

Valamennyi említett szerző megegyezik abban, hogy a mai magyar jogban külön vád alá helyezési, vagy az ítéző bíróságtól eltérő fórum általi aktus nem létezik, pusztán az ítézőbíróság végez egyfajta szűrést a vád elfogadhatósága kapcsán, egyéb más adminisztratív feladatok mellett a tárgyalás előkészítése során. Ebből jól látszik nézetem szerint, hogy a vádemelés a mai magyar jogban ipso iure aktus, tehát a vádemelés beáll attól a pillanattól, hogy a vádló vádat emelt a bírósághoz, adminisztratívén, amikor a vádirat a bíróságra érkezik, és azt ott érkeztetik/iktatják. („Az ügyészség a vádiratnak a bírósághoz való benyújtásával emel vádat. A vádemelés miatt nincs helye jogorvoslatnak.” – Új Be. 421. §.) Így a terhelt vádlottá válik ettől kezdődően, és a vádelv révén a vád a vádról való döntéssel kapcsolatos bírósági eljárás megkezdődését kell, hogy generálja. Ahogyan pl. Koósné is megjegyzi, a magyar jogban jelenleg nincs a vádról döntő külön beiktatott eljárási forma, így szerinte a vád tartalmi kontrolljának két eszköze lehet: a váddal szembeni garanciális követelmények megfogalmazása a vád törvényességében, és a bíróság vádirattal kapcsolatos intézkedési lehetőségei.⁴⁰⁰ A vádemeléssel tehát a bíróság ítélkezési funkciója működésbe lép a vádelv értelmében, így a vád kritériumainak (pl. „törvényességnek”) vizsgálata, illetve ennek jogkövetkezménye csak az esetlegesen megfogalmazott további, váddal szemben támasztott feltételrendszer függvénye lehet. Ez azonban semmiképpen sem jelentheti azt álláspontom szerint, hogy a bíróság a tárgyalás előkészítése során – akár a III. Be. esetében törvényes vád hiánya miatti megszüntetés, akár az új Be. 492. § (2) bekezdés d) és e) pontjai miatti, hiányos vádiratra hivatkozó megszüntetés esetén – magát a vádemelést, és a vádelv érvényesülését akadályozhatná meg. Éppen ezért nem tudok egyetérteni Kadlót azon álláspontjával, amely szerint, „Amennyiben a vád tartalma már születése pillanatában sem vonatkoztatható hibátlanul a büntető anyagi jogszabályban meghatározott konkrét tényállásra, akkor az nem felel meg a törvényes vád tartalmára vonatkozó követelményeknek, így nem lehet a vádhoz kötöttség kiváltására alkalmasnak tekinteni.”⁴⁰¹ Nézetem szerint még a „nem törvényes” vád is működésbe kell, hogy léptesse a vádelvet, illetve a bíróság ítélkezési funkcióját, így a vádhoz

⁴⁰⁰ Koósné Mohácsi Barbara: A vád „törvényessége” az új büntetőeljárás törvény tervezetében. *Fundamentum*, 2016/2-4. 84.

⁴⁰¹ Kadlót Erzsébet: Vád a vádlottak padján, *Magyar Jog*, 2005/2. 68.

kötöttséget is (amely utóbbi álláspontom szerint – ahogyan korábban kifejtettem – egyébként is csak a „következő lépés” a vád bírói eljárást megindító funkciója után).

Álláspontom továbbá a vád alá helyezési eljárás kapcsán általánosságban az, hogy önmagában a vádelv sérelmét jelentheti, ha a vádelvben kizárólagos szerepet játszó vádlói és ítélkező funkció közé bármilyen más alany beékelődik – legyen az akár másik bírói, akár laikus fórum – de – Királlyal egyetértve – az is, ha a bíróság maga foglal állást a vád alá helyezés kérdésében. Úgy vélem, hogy a vádnak – még ha esetleg alaki hibákban szenved is – ki kell tudnia váltania az ítélkezési funkció működését. Így nézetem szerint a vád alá helyezési eljárás még mint formai kontroll is alkalmas a vádelv sérelmére, mert a vádló szabad vádemelési funkcióját, és a bírói ítélkezési funkció vád révén való automatikus működésbe lépését akadályozza, vagy legalább elvben akadályozhatja, így azt is, hogy a vádról kizárólag maga az ítélkező fórum dönthessen. Azt pedig végképp a vádelv sérelmének tartom, ha bármely szűrő fórum nemcsak alaki, hanem tartalmi, sőt bizonyításbeli kérdésekben is dönthet, és akár a bizonyítékok elégtelensége okán gátolhatja a vádemelést. Ez véleményem szerint az ítélkezési funkció elvonását jelenti, egyben azt, hogy a szűrő fórum már magáról a vádról dönt, hiszen belebocsátkozik az ítélkezési funkcióhoz tartozó bizonyítékértékelésbe is. Egyet kell értenem Spencer fentebbi utalásával, miszerint a professzionálisan működő nyomozóhatóság és vádhatóság indokolatlanná teszi a vádemelés ilyen módon történő kontrollálását.

10.3. A vád kontrolljának további fejlődése, a „törvényes” vád szabályozásának előzményei

A vád „törvényes” tételesjogi jelzője nem hosszú múltra tekint vissza. Az I. Bp. nem használta a kifejezést, a vád kontrollját nem a törvényesség, vagy más kritérium ellenőrzése jelentette, hanem a már vizsgált vád alá helyezési eljárás, amely tehát a bizonyítékok elégségességét is vizsgálta, és akár az eljárás megszüntetéséhez is vezethetett.

A II. Bp. nem alkalmazott a vád vonatkozásában semmilyen jelzőt, így a törvényes kitélt sem, és a vád alá helyezési eljárást sem tartotta fenn. A tárgyalás előkészítése során azonban a törvény erőteljes kontrolljogosítványokat adott a bíróság kezébe a

vádat illetően, amelyek azonban nem a vádemelés lehetőségére vonatkoztak, hanem a már benyújtott vádra. Így a 140. § (2) bekezdésének az 1954. évi novellával módosított szabályai alapján a bíróságnak vizsgálnia kellett többek között a vád megalapozásához szükséges bizonyítékok rendelkezésre állását, de a helyes minősítést is, illetve a nyomozás egyes szabályainak betartását. A vád megalapozottságához szükséges bizonyítékokról a törvény kommentárja azt mondja, hogy a bíróság ekkor még a bizonyítékokat nem mérlegelheti, arra csak a tárgyaláson kerülhet sor, ám azt az – ellentmondó – kijelentést is teszi, hogy a bíróságnak itt azt kell vizsgálni, hogy „a vád alátámasztására felhozott bizonyítékok valóságuk esetén elegendő alapot nyújtanak-e a bűnösség megállapításához”.⁴⁰²

Vád alá helyezési eljárás hiányában figyelemreméltó az II. Bp. 140. § (3) bekezdés a) pontjának azon megfogalmazása is, amely szerint a bíróság a (2) bekezdésben foglaltak megvizsgálása után dönt arról, hogy „elfogadja vagy módosítja a vádiratot és ennek alapján elrendeli az ügy tárgyalását”. Ez azt sugallja, mintha a bíróság a vád el nem fogadásáról is dönthetett volna, holott erre nem volt lehetősége, legfeljebb az eljárás – más okból való – megszüntetésére, ugyanis a megszüntetési okok között [145. § (1) bekezdés] sem ez az ok, sem a bizonyítékok említett elégtelensége nem szerepelt. A törvény magyarázata is csak az elfogadás feltételeit és jogkövetkezményét (a tárgyalás kitűzése) említi, az el nem fogadás lehetőségéről nem szól.⁴⁰³ Mindazonáltal arra kell következtetnünk, hogy az el nem fogadás esete, illetve jogkövetkezménye nem lehetett más, mint a pótnyomozás. (A vádirat módosításának lehetőségén pedig nem szükséges csodálkozni a korábban vázolt szocialista megközelítésre tekintettel.)

E törvényben jelent meg tehát a pótnyomozás jogintézménye (ezzel a névvel az 1954. novellával, de a bíróság általi nyomozás-elrendelésre eredetileg is lehetőség volt), amelynek értelmében a bíróság az ügyet az ügyésznek visszaküldhette nyomozás vagy annak kiegészítése érdekében, ha az ügyet nem látta kellően felderítettnek, és az adatok beszerzése a tárgyaláson nem volt biztosítható (143. §). A törvény kommentárja pedig a pótnyomozás okaként – bár ez a törvény szövegéből nem következik – kifejezetten a vádirat megalapozatlanságát jelöli meg.⁴⁰⁴

⁴⁰² Molnár és munkaközössége: 372.

⁴⁰³ Molnár és munkaközössége: 374.

⁴⁰⁴ Molnár és munkaközössége: 376.

Az I. Be. szabályai már finomítanak elődjének megfogalmazásain. Nem jelenik meg sem a vádat alátámasztó bizonyítékok megalapozottságának vizsgálata, sem a vád elfogadásának kérdése. A felderítetlenség kiküszöbölését egységesen a pótnyomozás intézményével szabályozza [172. § (1) bekezdés b) pont, 177. §] a normaszöveg (részben a felderítetlenséget, részben az adatok tárgyaláson való be nem szerezhetségét megjelölve okként).

A vád „törvényes” jelzőjének jogszabályi megjelenítését a III. Be. 2006. évi novellájához szokás kötni, holott a II. Be. már hatálybalépésekor is úgy szabályozott, hogy „Bírósági eljárás csak törvényes vád alapján indulhat.” [9. § (2) bekezdés]. A vád e jelzőjének tartalma azonban nem ismert, a miniszteri indokolás adós marad a magyarázattal, ám a vád állandó jelzőjeként több esetben használja.

Szabóné a II. Be. kommentárjában azt írja, hogy a törvényes vád kritériumait a törvénynek a vádlói legitimációról, illetve a vád legjelentősebb tartalmi elemeiről szóló rendelkezései határozzák meg. Ugyanitt, illetve más írásaiban meg is határozza a törvényes vád fogalmi elemeit: 1. a vád a vádemelésre feljogosított személytől származzon, 2. indítványt tartalmazzon meghatározott személy, meghatározott bűncselekményben való bűnösségének megállapítása és megbüntetése iránt. Kijelenti továbbá, hogy ha a vád nem törvényes, a bírósági eljárást nem lehet megindítani, ha pedig ez az eljárás során derül ki, az eljárást meg kell szüntetni (egy korábbi írásában „abba kell hagyni”), a bíróság azonban a törvényes vád hiányát nem pótolhatja. Nem részletezi azonban, hogy akár a bírósági eljárás meg nem indíthatósága, akár az eljárás megszüntetése ez esetben pontosan milyen törvényhelyeken alapulhat. A törvény kommentárjában ezeket nem említi, ellenben kitér arra, hogy amennyiben a vád a fenti ismérveket nem tartalmazza, a bíróság az iratokat az ügyésznek visszaküldi, vagy pótnyomozást rendel el.⁴⁰⁵

A II. Be. a tárgyalás előkészítése során a vád kontrolljának bizonyos fokú szabályozását szintén tartalmazta. Az egyik ilyen, a 167. § (2) bekezdés d) pontjában írt jogintézmény, amely az iratok ügyésznek történő visszaküldését szabályozta. Ez a II. Be. rendszerében többsíkú volt.

---

⁴⁰⁵ László Jenő (szerk.): A büntető eljárás magyarázata. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1982. 48. (A továbbiakban: A II. Be. magyarázata); Egységes jegyzet (1986):. 96.; Egységes jegyzet (1992): 91.

Jelentette egyrészt továbbra is a pótnyomozás elrendelhetőségét [171. § (1) bekezdés].⁴⁰⁶ Ennek szabályait azonban e törvény már cizelláltabban határozta meg, és lényegében két esetkört ismert. Az első eset továbbra is az volt, ha az ügy felderítetlenségét látta a bíróság. A megfogalmazás szerint azonban „A bíróság a tényállás teljes felderítése érdekében pótnyomozást rendelhet el, és az ügy iratait visszaküldheti az ügyésznek, ha további bizonyítási eszközöket kell felkutatni, vagy ha a szükséges bizonyítást a tárgyaláson csak jelentős nehézséggel lehetne felvenni.” Látni kell, hogy ezt a szöveg immár csak lehetőségként szabályozza. Másrészt elkülöníti a bizonyíték felkutatásának esetét a bizonyítás felvételétől (erről később még szót ejtek), amely utóbbit csak annak tárgyaláson történő nehézsége esetén engedi meg. A pótnyomozás másik esete pedig az volt, „[...] ha az ügy adatai alapján arra lehet következtetni, hogy a további bizonyítás az eljárás megszüntetését eredményezheti”. Ez pedig nyilvánvalóan szélesebb körű alkalmazást jelentett, mintegy feltétel meghatározása nélkül, de kizárólag csak a terhelt érdekében, azaz eljárás megszüntetésének lehetősége esetén.

Az ügyésznek való visszaküldés másik esete pedig: „Ha a vád kiterjesztésének lehet helye, a bíróság erre az ügyész figyelmét felhívja. Felhívhatja az ügyész figyelmét arra is, hogy az ügy adatai a vád tárgyává tett cselekménnyel szorosan összefüggő bűncselekmény miatt más személlyel szemben is vádemelésre adnak alapot. Ebben az esetben az iratokat az ügyésznek - indítványára - megküldi.” Jól látszik, hogy itt is két esetkör áll fenn: a vádkiterjesztés lehetősége, illetve a meg nem vádolt személy „bevonása”. A normaszövegből azonban nem világos, hogy mindkét esetben, vagy csak az utóbbinál volt lehetőség a visszaküldésre. Erre a törvény kommentárja sem ad magyarázatot. Azt viszont hangsúlyozza, valamint több eseti döntés is világossá tette, hogy a vádelv sérelmét jelentette ebben az esetben a pótnyomozás elrendelése, tehát a két jogintézményt elvi okból is el kellett választani (BH1993.19, BH1993.147). A kommentár a vádelv védelmében azt is hangsúlyozza, hogy a felhívás nem egyenlő a bíróság általi vádkiterjesztéssel, hanem ezt csak perökonómia indokolja (lehetőleg egy eljárás folyjék), továbbá nem lehet az ügyészt kötelezni sem rá, aki a felhívást követően maga döntheti el, hogy él-e a lehetőséggel, és ilyenkor csak az ügyészi indítvány

---

⁴⁰⁶ A II. Be. rendszerében pótnyomozás elrendelésére a tárgyalás előkészítési szakaszán kívül még a tárgyaláson is lehetőség volt, ha a bizonyítás kiegészítése más módon nem vezetett eredményre. E döntés ellen azonban a törvény – ahogyan a tárgyalás előkészítése során is – az ügyésznek fellebbezési jogot biztosított. [II. Be. 206. § (3)-(4) bekezdés]

alapozhatja meg a visszaküldést.⁴⁰⁷ Itt is meg kell jegyezni, hogy a felhívás jogintézményét szabályozó bekezdést az Alkotmánybíróság a 14/2002. határozatával – éppen a vádelv, ezen belül a funkciómegosztás sérelmére hivatkozással – végül megsemmisítette.

A II. Be. kapcsán végül azt kell megemlíteni, hogy a törvény 170. §-a az eljárás megszüntetésének a tárgyalás előkészítése során alkalmazható okai között nem tartalmazott olyat, amely a vád valamely elégtelensége okán engedte volna meg az eljárás megszüntetését.

Látható tehát, hogy mindhárom szocialista kódex jellegzetes intézménye volt a pótnyomozás. Érdekes azt is megjegyezni, hogy mindhárom kódex joggyakorlata kikristályosította, hogy a pótnyomozás elrendelésével a bíróság az ügyet „befejezte”, és az ügy nyomozási szakaszba kerül vissza.⁴⁰⁸ Ennek azért van jelentősége, mert ez így mégiscsak egyfajta vád alá helyezési döntést jelentett, hiszen az alkalmatlan vádat („ügyet”) a bíróság visszaadta az ügyésznek. Szintén jelentős, hogy olyan módon tudta az ügyet a bíróság visszaadni az ügyésznek, hogy azt ő maga befejezte, tehát az ítélezési funkció gyakorlását maga akadályozta meg, mindazonáltal ezt nem az eljárás végleges lezárását jelentő eljárás-megszüntetéssel tette meg, hanem lehetőséget adott az ügyésznek a hiányosságok pótlását követően az újbóli vádemelésre. Ez pedig technikailag nagyon is hasonlít a III. Be. jogerőt nem eredményező törvényes vád hiánya miatt eljárás-megszüntetési lehetőségére, illetve az új Be. hasonló szabályaira.

A III. Be. eredeti szövege a 2003. évi hatálybalépéskor még nem tartalmazta a vád „törvényes” jelzőjét az alapelveket rögzítő fejezetben. Az indokolás nem adott magyarázatot a jelző elhagyására, bár több helyen is tartalmazza továbbra is a vád e jelzőjét. Így a vádirat tartalmi kellékeit felsoroló 217. §-hoz fűzött indokolás szerint „A törvényes vád a bírósági eljárás feltétele, a törvényes vád tartalma meghatározza a bírósági eljárás kereteit: a bíróság a vádat nem terjesztheti ki, illetve eljárásában a vádat köteles kimeríteni.”

A törvényes jelző egyetlen helyen jelent csak meg az eredeti szövegben: a másodfokú eljárás hatályon kívül helyezési okai között. A 373. § (1) bekezdés III. pontja azt mondta ki, hogy a másodfokú bíróság tanácsülésen „hatályon kívül helyezi az első fokú bíróság ítéletét, ha az első fokú bíróság törvényes vád hiányában járt el”. Ez

---

⁴⁰⁷ A II. Be. magyarázata: 531. (a részt írta Bagi Dénes)

⁴⁰⁸ Ld. A II. Be. magyarázata 530., Molnár és munkaközössége: 377., Az. I. Be. magyarázata: 509.

azért is figyelemreméltó, mert ekkor a fogalom, vagy annak magyarázata sehol máshol nem szerepelt még. Az indokolás ad némi eligazítást. A törvény eredeti szövegéhez írt indokolás idején azonban még a vád törvényességét értelmező 14/2002. ABh sem született meg, így a kritériumok vélhetően a korábbi törvény joggyakorlatának az eredményei. Az indokolás szerint ugyanis: „Az első fokú bíróság ítéletét a III. pont alapján hatályon kívül kell helyezni, ha a vádat nem az annak előterjesztésére jogosult emelte, például az első fokú bíróság magánvádra folytatott le eljárást olyan bűncselekmény miatt, amelyet az 52. § (1) bekezdése nem sorol fel a magánvádas bűncselekmények között. A törvényes vád fogalmához tartozik, hogy a bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek. A törvényes vád hiányát jelenti a vád tárgyán túl terjeszkedés is, ha a bíróság olyan tényeket is elbírál, amelyeket a vád nem tartalmaz. Ennek a megítélésénél azt kell figyelembe venni, hogy a vád tárgyát azok az események jelentik, amelyeket a vádirat mint megtörtént eseményeket előad, tekintet nélkül arra, hogy ezeket a tényeket jogilag miként értékeli.” Az indokolás tehát elsőként a vádlói legitimációt értelmezi a törvényes vád kritériumaként, amely meghatározást már korábban is kimunkálta az elmélet és gyakorlat, és a törvényes vád formai oldalaként később is irányadó meghatározás volt. Félreérthető azonban az indokolás megállapítása, miszerint a bírósági vádon túl terjeszkedés a törvényes vád hiányát jelenti. Ez a vádelv bíróság általi megsértése, és legfeljebb vád hiányában való eljárásról lehet szó, amely független az eredeti vád „törvényességétől”. A III. Be. ezen (másodfokú eljárásra vonatkozó) eredeti rendelkezése kapcsán azonban még eseti döntések sem értelmezték a vád törvényességének fogalmát, kritériumait, és a jogtudományban sem folyt erre irányuló vizsgálódás.⁴⁰⁹

Király a III. Be. kapcsán, már a 2006. évi novella előtt a váddal szembeni követelményként határozta meg annak törvényességét, mi több annak megalapozottságát is. Szerinte akkor törvényes a vád, ha 1. vádemelésre jogosulttól

---

⁴⁰⁹ E ponton látom szükségesnek megjegyezni, hogy a törvényes váddal kapcsolatos, akár a másodfokú eljárásban is megjelenő későbbi szabályok ellenére, sem a korábbi kódexekben, sem a hatályos Be.-ben nem találhatunk olyan rendelkezést, amely önmagában, és közvetlenül a vádelvet megsértő elsőfokú bírósági döntés – kifejezetten ez okból való – orvoslására alkalmas. A gyakorlatban azonban felmerülhetnek olyan esetek, amikor a bíróság nyilvánvalóan megsérti a vádelvet, mert pl. a vádon túl terjeszkedve állapít meg tényállást. Egy konkrét ügyben a rablás bűnsegédjeként megvádolt személyt – aki a vádirati tényállás szerint figyeléssel segítette a tetteseket – a bíróság erre irányuló vádmódosítás nélkül végül tettesként mondta ki bűnösnek, és az ítéleti tényállásban is az szerepelt – a vádtól eltérően –, hogy a vádlott tettesi magatartást valósított meg. Ez nézetem szerint a vádon túl terjeszkedést jelenti. Az új Be. korlátozottabb hatályon kívül helyezési rendszerében azonban nincs mód az elsőfokú eljárás megismételtetésére pusztán ezen az alapon, a vádelv sérelmét – egyéb ok hiányában – a másodfokú bíróság csak az elsőfokú ítélet megváltoztatásával küszöbölheti ki.

származik, 2. bűncselekmény megalapozott gyanúja miatt emelik, 3. azzal szemben emelik, aki büntetőjogi felelősségre vonható.⁴¹⁰

A törvény eredeti fenti szövegéhez Róth két megjegyzést is fűz. Egyrészt a vád törvényességének jelzőjét az alaki legitimációval kapcsolja össze, azaz nézete szerint a vád törvényes, ha a vádemelésre jogosult, hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóság, a törvény által előírt módon nyújtja be a bírósághoz. Másrészt felhívja a figyelmet arra, hogy ezen hatályon kívül helyezési ok kapcsán a jogalkotó megfélekedett arról, hogy a hatályon kívül helyezés mellé másik döntést (új eljárásra utasítást, megszüntetést, vagy az ügyésznek megküldést) társítson.⁴¹¹

A 2006. évi novella vizsgálata előtt egy további jogintézményt szükséges megvizsgálni, amelynek neve „Intézkedés eljárási cselekmény elvégzése iránt” (268. §). Itt is a jogintézmény vádszűrő funkcióját szükséges értékelni. A normaszöveg meglehetősen sok változáson ment keresztül. Az eredeti szöveg még azt tartalmazta, hogy „A bíróság hivatalból vagy az eljárásban részt vevő személyek indítványára intézkedik aziránt, hogy a bizonyítási eszközök a tárgyaláson rendelkezésre álljanak. Ennek érdekében megkeresheti az ügyészt. Az ügyész megkeresése bizonyítási eszköz felkutatására is irányulhat.” A 2002. évi I. törvény az utolsó mondatot kiegészítette akként, hogy a megkeresés továbbá „a vádirat hiányosságainak pótlására is irányulhat”. A törvény indokolása ezt a kiegészítést nem magyarázza meg. A szöveget módosította továbbá a 2003. évi II. törvény is, amely szerint a bíróság az ügyész megkeresésére határidőt tűzhet, vagy az eljárást is felfüggesztheti. Az eredeti törvénysszöveg jogalkotói magyarázata alapján is látható, hogy e jogintézmény a pótnyomozás helyén hagyott ürt hivatott betölteni. A pótnyomozást azonban a jogalkotó éppen a vádelv, a funkciómegosztás elvének sérelme miatt nem kívánta fenntartani: „A törvény az eljárási feladatok megoszlása elvéből kiindulva nem ad lehetőséget a bíróságnak a [korábbi!] Be. szabályai szerinti pótnyomozás elrendelésére. Így vádemelés után az ügy nem kerülhet vissza az előkészítő szakaszba. Annak érdekében azonban, hogy a bizonyítási eszközök rendelkezésre álljanak, a bíróság megkeresheti az ügyészt.” Ebből világosan látszik, hogy utód-jogintézményről van szó, amely azonban továbbra sem szolgált másra, mint a vádirat bíróság által vélt hibáinak ügyésszel való utólagos korrigáltatására. Ezt megerősítik eseti döntések is: az átmeneti időszakban született BH2004.50. és BH2004.137. is azt mondja ki, hogy a III. Be. hatálybalépése előtt

⁴¹⁰ Király Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris Kiadó, Budapest, 2001. 353.

⁴¹¹ Farkas Ákos – Róth Erika: A büntetőeljárás. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004. 313.

elrendelt pótnyomozást a hatálybalépett Be. szerinti eljárási cselekmény elvégzése iránti megkeresésnek kell tekinteni. Összevetve egyebekben a pótnyomozás jogintézményével, már e ponton megállapíthatjuk azt az egy érdemi különbséget, miszerint az ügy az ügyész megkeresésével továbbra is bírósági szakaszban maradt, nem fejeződött be, nem került vissza nyomozásba.

Jól látszik, hogy az ügyész megkeresése – bár az eredeti törvényszöveget értelmezni kell, mert az esetek felsorolásában nem következetes és egyértelmű – három dologra irányulhatott: 1. a bizonyítási eszközök tárgyalási rendelkezésre állására, 2. bizonyítási eszköz felkutatására, 3. a vádirat hiányosságainak pótlására. A 2006. évi novella a törvényszöveget egyértelműsítette, ezen hármas kategóriát meghagyta, és immár világosan egymás után felsorolva rögzítette (más sorrendben: 3., 2., 1), azzal, hogy a 2. pontban írt megkeresési okot kiegészítette a bizonyítási eszköz biztosításával és megvizsgálásával is a felkutatáson kívül. Ezután a 2011. évi LXXXIX. törvény ismét változtatott a szövegezésen. A módosítást követően is – bár ezúttal a három esetkör megint különböző helyekre került – a fenti három feladat elvégzésére lehetett az ügyészt megkeresni, azonban a bizonyítási eszköz megvizsgálása eltűnt a 2. pontban írt hármas felsorolásból (csak a felkutatás és a biztosítás maradt meg), és ezen megkeresési ok egy további feltétellel egészült ki: az ügyészt csak akkor lehetett megkeresni ez ügyben, ha a bizonyítás felvétele kiküldött vagy megkeresett bíróság útján, vagy a tárgyaláson történő bizonyítás-kiegészítés formájában nem volt lehetséges. Ezt követően a 2013. évi CLXXXVI. törvény újfent módosított a szövegen, ezúttal annyit, hogy a megkeresett/kiküldött bíróra vonatkozó feltételt eltörölte.⁴¹²

---

⁴¹² A bizonyítási eszköz felkutatása, biztosítása és megvizsgálása kapcsán néhány megjegyzést szeretnék tenni. A formula megfogalmazása szándékos, és világosan kitűnik belőle, hogy ez nem a bizonyítási eszköz beszerzését (pl. tanúkihallgatás, szakvélemény beszerzése) jelenti. A felkutatás, biztosítás nyilvánvalóan olyan cselekményt jelent, amelynek elvégzésére a bíróságnak nincs lehetősége, erőforrása. Így pl. egy körülírt, de be nem azonosított személy felkutatására, azonosítására, egy elrejtett tárgy felkutatására, rögzítésére nyilvánvalóan csak a rendőrségnek van erőforrása, amelyet a bíróság az ügyész megkeresésével tud elérni. Ezt erősíti meg a III. Be. egyik magyarázatában is Varga, rámutatva, hogy az ügyész csak akkor kereshető meg, ha rendelkezésre nem álló bizonyítási eszköz felkutatása szükséges, ugyanis rendelkezésre álló bizonyítási eszközt beszerezni a bíróság hivatalból köteles. (A büntetőeljárás törvény magyarázata 1-2. Complex, Bp. 2009. 924. – A továbbiakban: III. Be. Complex kommentár) Ez azonban a gyakorlatban félreértéseket okozott. A Miskolci Járásbíróság gyakorlatában elindult egy olyan tendencia, hogy a fenti szakasz alapján a bíróság az ügyészt hívta fel bizonyíték beszerzésére, különösképpen szakértő kirendelésére, amelynek még a költségét is az ügyészség előlegezte (ez utóbbi már eleve jogsértő volt). A bíróság a szóbeli jelzés ellenére – mivel e végzés a III. Be. 276. § (1) bekezdés i) pontja alapján nem volt fellebbezhető – megmaradt a gyakorlatnál. Végül jelen dolgozat szerzőjének szolgálati úton keresztül tett jelzésére a Legfőbb Ügyészség a BF.481/2015. számú leiratában megerősítette a fentebb elmondottakat, és rámutatott a bíróság helytelen joggyakorlatára. A bíróság vezetője felé történt jelzés eredményeként végül a bíróság elhagyta a fenti gyakorlatát.

A törvény a megkeresés sikertelenségéhez jogkövetkezményt eredetileg nem fűzött, a nem teljesítés nem volt megszüntetési ok sem a 2006. évi novella előtt (az eljárás felfüggesztésére volt csak lehetőség).

A 2006. évi novella jelentősen változtatott a helyzeten, és több oldalról is módosította a törvényt. Elsőként az alapelvek között a vád „törvényes” jelzőjét iktatta be, mint ami a bírósági eljárás feltétele [2. § (1) bekezdés]. Mindemellett ugyanitt meg is határozta, hogy mikor törvényes a vád [2. § (2) bekezdés]. További jelentős módosításként a 267. § (1) bekezdés j) pontját beiktatva a törvényes vád hiányát már a tárgyalás előkészítése során eljárás-megszüntetési okként határozta meg. Ugyanitt a bekezdés k) pontja pedig szintén megszüntetési okként szabályozta azt az esetet, ha a vádirat nem felel meg a 217. § (3) bekezdésében foglaltaknak (a vádirat kellékei), és az ügyész nem tett eleget a 268. § (1) bekezdése szerinti megkeresésben foglaltaknak. Mindemellett a törvényes vád hiánya (a megkeresés teljesítésének mulasztása már nem!) megjelent az ügydöntő határozatok között, az eljárást megszüntető végzés okai között is [332. § (1) bekezdés d) pont], valamint átszerkesztve a hatályon kívül helyezési okokat, a törvényes vád hiánya, immár az eljárás megszüntetésével együttjárva másodfokú abszolút hatályon kívül helyezési okként szerepelt a 373. § (1) bekezdés I./c) pontjában.

A jogalkotó e jelentős változtatásokat igyekezett a novella indokolásában is megmagyarázni. „A törvényes és megalapozott vád az eljárás bírósági szakaszának központi kérdése. Szerepe, jelentősége meghatározó, ezért alapvető érdekek fűződnek ahhoz, hogy a vád megfeleljen a törvény által megszabott minimális feltételeknek. A Be. mindeddig nem határozta meg a törvényes vád fogalmát, követelményeit, bár azt az Alkotmánybíróság a 14/2002. (III. 20.) AB határozatában összefoglalta, s az ítélkezési gyakorlat is tételesen kimunkálta. A törvényes vád követelményei és hiányának jogkövetkezményei a Be. összefüggéseiből kikövetkeztethetők. Ezért a törvény lényegében összegzi a törvényes vádnak a hatályos szabályozásban föllelhető követelményeit és beiktatja a Be. alapvető rendelkezései közé.” Az indoklás ezen magyarázata nem vitatható, bár hozzá kell tenni, hogy a vád törvényességét addig mind formai mind tartalmi oldalról biztosítani volt képes a vádirat elemeit meghatározó törvényhely is. A vádiratok ez alapján készültek, és ennek okán váltak megfelelővé vagy nem megfelelővé. Azt is írja továbbá az indoklás, hogy „Az évtizedek óta következetes ítélkezési gyakorlat szerint a vád nem pusztán attól törvényes, hogy teljesülnek azok a feltételek, amelyektől a törvény a vádlói jogkör gyakorlását függővé

teszi. A vád soha nem törvényes pusztán azért, hogy azt az ügyész (illetve a törvényben meghatározott feltételek szerint a magánvádló vagy a pótmagánvádló) emeli (alaki legitimitáció). Az említett Abh szerint a törvényes vádnak csupán az alaki feltétele, hogy a Be.-ben a vádlói jogosultságokkal felruházott ügyésztől, illetve az ügyek meghatározott körében a magánvádlótól vagy a pótmagánvádlótól származzék. Törvényes csak az a vád lehet, amely a minimális tartalmi követelményeknek is megfelel. Mindezekre tekintettel a törvény a Be. 2. §-át úgy módosítja, hogy új (2) bekezdésben a törvényes vád minimális tartalmi kellékekeit összefoglalja.” Meg kell jegyezni, hogy a jogalkotó még itt sem adta érdemi magyarázatát annak, hogy a tartalmi kellékek meghatározása miért alapvető klauzulában kell, hogy történjen, hiszen az indokolásban felsorolt tartalmi összetevők mint kötelező elemek ezt megelőzően is rögzítve voltak a törvény 217. § (3) bekezdésében.⁴¹³

Már e ponton felhívom a figyelmet arra az elméletben és gyakorlatban is gyakran előforduló hibás nézetre, amely a vád és a vádirat fogalmait, illetve tartalmi elemeit mossa össze, amely álláspontom szerint az indokolásban is tettenérhető.

Az indokolásban szerepel továbbá még egy, álláspontom szerint elvi hibától szenvedő állítás: „Törvényes vád hiányában bírósági eljárás nem indítható és nem folytatható le. Ezért a törvény meghatározza azokat a további rendelkezéseket is, amelyek biztosítják, hogy törvényes vád hiányában a bírósági eljárás megindítására vagy folytatására ne kerülhessen sor.” Ugyanezt részben megismétli a tárgyalás előkészítése kapcsán is: „A törvényes és megalapozott vád a bírósági eljárás lefolytatásának nélkülözhetetlen feltétele. [...] Törvényes vád hiányában bírósági eljárás nem indítható és nem folytatható le.” E megállapítás cáfolni látszik a vádelv érvényesülését, és a már működő eljárási renddel sem fért össze. Azt sugallja ugyanis, hogy a nem törvényes vád nem alkalmas a bírósági eljárás megindítására sem, tehát vádkénti létét cáfolja, azaz ebből úgy látszik, hogy a tárgyalás előkészítése során történő megszüntetéssel törvényes vád hiányában nem is indult bírósági eljárás, tehát a vádelv sem lépett működésbe, azaz vádemelés sem történt. Ez a törvény további rendelkezéseinek is ellentmond, hiszen – vád alá helyezési közbenső eljárás hiányában – nemcsak a vádelvből, azaz alapvető szabályból következik, hogy a bírósági eljárást

---

⁴¹³ Az indokolásban írt feltételeken végighaladva: 1. konkrétan körülírt cselekmény: 217. § (3) bekezdés b) pont; 2. büntető törvény szerinti minősítés: 217. § (3) bekezdés c) pont; 3. pontosan azonosítható személy: 217. § (3) bekezdés a) pont; 4. bizonyítékok megjelölése: 217. § (3) bekezdés, h), i), j) pontok; 5. felelősségre vonásra irányuló indítvány: 217. § (3) bekezdés f) pont; 6. hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság és ügyészség: 217. § (3) bekezdés e) pont. Nem találunk tehát olyan elemet, amelyet a törvény korábban ne szabályozott volna.

vád indítja meg, hanem a III. Be. 217. § (1) bekezdése is azt írta, hogy az ügyész a vádirat bírósághoz való benyújtásával emel vádat. A vád a bíróság eljárást generálja, és nem csak a tárgyalásnak az alapja, így nyilvánvaló képtelenség az a megállapítás, amely szerint nem törvényes váddal a bírósági eljárás meg sem indul, hiszen éppen a már megindult eljárásban hozhat csak ilyen döntést a bíróság, még ha az megszüntetés is.

Már itt utalok arra az ellentmondásra is, miszerint a törvényes vád miatti megszüntetés mind a tárgyalás előkészítése során mind az eljárás végén azonos módon szabályozott ok. A törvény semmiféle további feltételt nem kapcsol a tárgyalás során hozott ügydöntő megszüntető végzés esetéhez. Így tehát adódik a kérdés, hogy ha egy nem módosított, a benyújtottal azonos vád az előkészítő fázisban még nem volt nem törvényes, akkor – leszámítva azt a profán esetet, hogy ezt a bíróság ekkor még nem vette észre – miként válhat nem törvényessé utólag az ügydöntő határozat meghozatalának időszakára. Már ezen ellentmondás is megkérdőjelezi az indokolás azon megállapítását, hogy a törvényes vád hiányában bírósági eljárás nem indulhat és nem folytatható, hiszen a nem módosított vád törvényessége hiányának ügydöntő határozatban való megállapítása nyilván nem jelentheti azt, hogy az eleve nem törvényes vád miatt nem is indult meg a bírósági eljárás.

Megjegyzem továbbá, hogy az indokolás továbbterjeszkedve a törvényszövegen a törvényességen túl még a „megalapozott” vádat is a bírósági eljárás feltételeként jelöli meg, amely pedig már magyarázatra nem is szoruló nyilvánvaló képtelenség, e feltétel esetén felmentő ítéletre mint ügydöntő határozati típusra nem is lenne szükség.

A miniszteri indokolás ezek mellett a korábban említett két utóbb megalkotott megszüntetési okot is magyarázza. A törvényes vád hiánya miatt az előbbiek során már láthattuk, míg a kellékhányos vádirat hiányosságainak nem-pótlására vonatkozó okot az indokolás éppen az eljárási feladatok megoszlása elvének síkján tartja szükségesnek. „Ha a vád nem felel meg a törvény által előírt követelményeknek, a bíróság a Be. 268. § (1) bekezdése alapján megkeresi az ügyészt a vádirat hiányosságainak a pótlása végett. Ha a megkeresés nem vezet eredményre, a bírósági eljárás lefolytatására nem kerülhet sor. A büntetőeljárás alapvető elve az eljárási feladatok megoszlásának a követelménye. A bírósági eljárás lefolytatásának eljárásjogi feltételeit az ügyész köteles biztosítani.” A jogalkotó itt is ugyanabba a hibába esik: a bírósági tárgyalás előkészítését nem tartja a bíróság eljárásának. Továbbá rá kell mutatni, hogy a bírósági eljárás eljárásjogi feltétele maga a vádemelés (nem a vádirat egyes elemei), amelyet az ügyész már biztosított. Ahogyan arra később még kitérek, az

is figyelemre méltó, hogy a vádiratról hozott ezen előzetes döntés beiktatását éppen a funkciómegosztás elvére hivatkozással kívánta a jogalkotó támogatni.

A jogalkalmazás ugyanakkor az elvi (vadelvet érintő) kérdések egy részét ugyan figyelembe vette, egyes kérdések felett azonban elsiklott, így különösen amellet, hogy az ügyész megkeresése a vádirat egyes – különösen a bizonyítékok felsorolására vonatkozó – hiányosságainak pótlására nem sértheti-e a vadelvet. A törvény kommentárjában Mészár legalább arra felhívja a figyelmet, hogy a bizonyítékok rendelkezésre állásával kapcsolatos felhívás nem irányulhat a vádat alátámasztó bizonyítékok beszerzésére, mert ez a funkciómegosztás sérelmét jelenti.⁴¹⁴ A BKv. 97. pedig részletesen is értelmezni kívánja a 268. § 2011. évi novellával módosított szabályait, és többször utal a vadelv esetleges sérelmére is. A BKv. szerint a módosítás eredményeként a bíróság az ügyészt a) nem keresheti meg bizonyítási eszköz megvizsgálása végett; b) nem keresheti meg avégett, hogy a bizonyítékok a tárgyaláson rendelkezésre álljanak; c) bizonyítási eszköz felkutatása, biztosítása végett pedig csak akkor keresheti meg, ha a bizonyítás felvétele kiküldött bíró, vagy megkeresett bíróság útján nem lehetséges, és a bizonyítás kiegészítése tárgyaláson nem végezhető el. „Következésképpen, ha adott is a törvényes feltétele az ügyész bizonyítási eszköz felkutatása végetti megkeresésének, arra nincs lehetőség, hogy a bíróság kérhesse a bizonyíték tárgyaláson való rendelkezésre állását is.” Utóbbi, illetve a b) pontban írt megállapítás azonban álláspontom szerint a törvénytövegből nem következett. Bár valóban a három eset felsorolása – ahogy utaltam már rá – nem egy helyen történt újfent, ahogyan az az eredeti szövegben is szerepelt, azonban az első mondat azt mondja ki, hogy a bíróság intézkedik a bizonyítékok rendelkezésre állása iránt, a második mondat pedig nyomban úgy fogalmaz, hogy „Ennek érdekében [...] megkeresheti az ügyészt”. Ezt követően redukálódott csak le a harmadik mondat arra, hogy, a megkeresés irányulhat a vádirat hiányosságainak pótlására, és a bizonyítási eszköz felkutatására/biztosítására. A BKv. kifejti továbbá, hogy változatlan maradt azonban, hogy a bíróság a) megkeresheti az ügyészt a vádirat hiányosságainak pótlására; b) nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszköz beszerzésére és megvizsgálására, ha az ügyész ezt nem indítványozta [Be. 75. § (1) bek.]. „Következésképpen változatlanul érvényesek az 1/2007. BKv. A/III/2/b) pontjában kifejtettek is: A bíróság nem hívhatja fel az ügyészt a vádat alátámasztó bizonyítékok beszerzésére akkor sem, ha az eljárás

---

⁴¹⁴ Belegi József (szerk.): Büntető eljárási jog. Kommentár a gyakorlat számára HVG Orac, Budapest, 2015, 1234. (A továbbiakban: III. Be. kapcsolos kommentár 2015)

adatai ilyenre utalnak; ezzel a felhívással a Be. 1. §-át megsértve vádlói funkciót gyakorolna. A 75. § (1) bekezdése szerint azonban a bíróság akkor, ha az ügyész nem indítványozza, nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítékok beszerzésére és megvizsgálására. Ugyanakkor például a sértett indítványára, vagy hivatalból a bíróság elrendelheti eljárási cselekmények elvégzését, bizonyítás kiegészítését terhelő bizonyítékok vonatkozásában is (Be. 285. §, 268. §).”

A 2006. évi novella fenti módosításai nagy port vertek fel, és egészen az új Be. 2018. július hó 1. napján történt hatálybalépéséig a téma állandó – akár konkrét ügyekben nyilvános – vitafórumot jelentett. A jogtudományban számos írás született a téma kapcsán, amelyek jelentős része azonban nem eleve a jogintézmény, illetve jogkövetkezményeinek létét, szükségességét kérdőjelezte meg (bár volt ilyen is, pl. Bócz)⁴¹⁵, hanem például az értelmezéssel, annak határaival, a megszüntetési okok alkalmazhatóságával, a megszüntető végzés jogerejével foglalkozott.⁴¹⁶ A bíróság a törvényes vád értelmezése kapcsán csaknem hatvan eseti döntést adott ki, de született a témában jogegységi határozat (1/2018. BJE) és BK vélemények is (1., 90., 101. BKv.), mi több a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja külön is vizsgálta a kérdést (2013.El.II.E.1/4., amelyhez két jeles jogtudós, Király és Erdei is észrevételt írt).

A vita tehát inkább a vád törvényességének mélységeiről szólt, és nem arról, hogy egyáltalán szükség van-e a jogintézményre és jogkövetkezményeire. A témával foglalkozó szerzők meghatározott fokozatokban mérhetően vallották, hogy mikor tekinthető a vád nem törvényesnek. Belovics ezt részletesen is elemzi, és a különböző fokozatokat is vizsgálta. Az első vitatott kérdés az ún. alaki legitimitáció volt, azaz, hogy a vád törvényessége függ-e attól, hogy ki emel vádat. Belovics is utal rá, hogy ez elsősorban a vádló személyének a kérdése, azaz, hogy a vádemelési jogosultságot a közvádló, a magánvádló, vagy a pótmagánvádló, és megfelelően gyakorolják-e, utal továbbá arra, hogy olyan nézet is teret kapott a jogirodalomban (Róth),⁴¹⁷ amely még a hatásköri és illetékességi szabályokat is figyelembe veszi a vád törvényességénél.⁴¹⁸ További vitatott kérdések voltak például az, hogy a vád tárgyává tett cselekmény Btk. szerinti minősítése a vád törvényességét érinti-e (különösképpen a tényállás részévé tett,

⁴¹⁵ Bócz Endre: Valóban a vád törvényességének fogalma volt tisztázatlan? Magyar Jog 2008/5. 263., illetve Bócz Endre: A vád törvényességéről. In: Szabó András ünnepi kötet. Károli Gáspár Református Egyetem, 2008. 7-22.

⁴¹⁶ Pl. Király Eszter: A törvényes vád hiánya miatti megszüntető végzés „jogerőtlenedésének” tanulságos története. In: Fazekas Marianna (szerk): Jogi Tanulmányok, ELTE, Budapest, 2014. 167–179.

⁴¹⁷ Farkas – Róth (2007): 251.

⁴¹⁸ Belovics: A vád törvényessége 14.

de az ügyész által nem minősített cselekményt tekintve),⁴¹⁹ valamint az, hogy a nyomozás során történt, a bizonyítással kapcsolatos törvénysértések kihatnak-e a vád törvényességére,⁴²⁰ mi több olyan kérdések is felvetődtek, hogy a megalapozatlan, vagy nem bizonyítható vád egyben törvénysértő-e.⁴²¹

Mindezeket részleteiben nem kívánom vizsgálni, és nemcsak azért, mert az új Be. nem tartja fenn a törvényes vád fogalmát, de azért sem, mert magam más szemszögből látom problémásnak a törvényes vád kérdéskörét. Annyit mégis szükségesnek tartok megjegyezni – egyetértve Beloviccsal –, hogy az olyan szélsőértéken álló megállapításokat, amelyek a vád nem törvényes voltát látják megállapíthatónak azon esetekben is, amikor a vád „mögött” álló bizonyítékok akár törvénytelenek, akár csak elégtelenek a bizonyításhoz, elfogadhatatlannak tartom. A vádon túllépve, a vádat megelőző nyomozási fázisban beszerzett bizonyítékok értékelése a bíróság ítélkezési funkciójához tartozik, amelyről állásponantom szerint – azok elégtelensége, törvénytelenége esetén – csakis felmentő ítéletben adhat számot, amelyet indokolási kötelezettség is terhel.⁴²² A bizonyítékok bármiféle előzetes értékelése, úgy gondolom – nem csak a felmentő ítélet és annak indokolásának „perökonómiai” megspórolása – egyben a vádról – annak bizonyíthatóságáról, amely a fő kérdése a pernek! – alkotott előzetes értékelést jelent, amely sérti a funkciómegosztás elvét, és ekként a vádelvet is.

Az új Be. tehát elhagyja a „törvényes” jelzőt, a bíróság továbbra is „csak” vád alapján ítélkezik [6. § (1) bekezdés]. Az indokolás arra az álláspontra helyezkedik, amelyet magam is vallok, és amelyet más szerzők (pl. Bócz) is megállapítottak: vád szükséges elemeit nem a vád alapvető funkciójának lefektetésekor kell részletezni. Az indokolás szerint „A [korábbi!] Be.-ben törvényes vádként szereplő formális elvárásokat nem a fogalom fenntartásával, hanem a vád szükségszerű, fogalmi elemeinek kötelező tartalmi elemekként történő nevesítésével rendszerezi”.

⁴¹⁹ Ld. többek között: Belovics: A vád törvényessége 17., Farkas-Róth (2007): 250., 1. sz. BKv. I. címe.

⁴²⁰ Ld. többek között: Belovics: A vád törvényessége 25-29., Gellér Balázs: A vád törvényességének egyes aspektusai. Jogtudományi Közlöny 2011/9., Kadlót Erzsébet: i. m.; Czédli-Deák Andrea: A vád törvényessége az elmélet és a gyakorlat tükrében. Büntetőjogi Szemle 2016/1-2. Az esetjogból: EBH2012.B.21., EBH2011.2299, EBD2012.B.31

⁴²¹ Belovics: A vád törvényessége 29-30., Bócz Endre: Valóban a vád törvényességének fogalma volt tisztázatlan?, illetve részben a korábbi lábjegyzetben hivatkozott művek és BH-k.

⁴²² Czédli-Deák is ezen az állásponton van, és éles különbséget tesz a megalapozatlan és a nem törvényes vád között. Ezen felül szerinte a vád megalapozatlanságának, bizonyítékai elégtelenségének kihatása a vád törvényességére egyrészt sem a törvény szövegéből vagy szelleméből nem következik, másrészt a vádemelést megelőző eljárás figyelembevételével a bíróság lényegében törvénytelenül felülbírná az ügyész vádemelésről való döntését. Czédli-Deák Andrea: i.m. 5-6.

A törvényes vád hiánya az eljárás-megszüntetési okok közül is eltűnik ebben a megnevezésében. A törvényben, bár új rendszert épít fel, úgy tűnik mégis megmaradt az ügyész számonkérhetősége a vád egyes hiányosságait illetően. Az indokolás ezt részletezi: „A vádirat tartalmának szabályozására a törvény kétlépcsős rendszert vezet be. A vádirat törvényes elemei között kötelező elemként sorolja fel a vádirat fogalmi elemeit, amelyek a hatályos szabályozás törvényes vád fogalmának részét képező tartalmi legitimáció elemeinek feleltethetők meg. Erre építve, mintegy második lépcsőként szabályozza a vádirat információs funkciót ellátó további elemeit. A törvényes elemeket és a bizonyítási eszközök megjelölését a bíróság számon kérheti az ügyészségen és végső soron anyagi jogerőt nem keletkeztető határozattal megszüntetheti az eljárást, de további információs rendeltetésű elem hiánya nem képezheti a későbbiekben az eljárás felfüggesztésének vagy a megszüntetésének alapját.”

Valóban: az új Be. 422. §-a „A vádirat tartalma” cím alatt a vádirat elemeit két csoportra bontja. Az (1) bekezdés a vád négy, ún. törvényes elemét tartalmazza (e ponton egyedül visszaköszön a korábbi fogalom): a) a vádlott azonosításra alkalmas megjelölését, b) a vád tárgyává tett cselekmény pontos leírását, c) a vád tárgyává tett cselekménynek a Btk. szerinti minősítését, és d) az ügyészségnek a büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására, vagy a kóros elmeállapota miatt nem büntethető terhelt felmentésére vonatkozó indítványát. A (2) bekezdés pedig az „egyéb”, ám kötelező elemeket rögzíti, mint például elsőként – és ennek még fontos szerepe lesz – a vád tárgyává tett cselekményekkel összefüggő, rendelkezésre álló bizonyítási eszközök megjelölését, vagy pl. a hatáskörre, illetékességre vonatkozó utalást.

Ami pedig a jogkövetkezményeket illeti, e kettős rendszerre építve az új törvény is a tárgyalás előkészítési fázisában határoz meg egyrészt az ügyész felhívásával érvényesített pótlási lehetőségeket, majd pedig a hiányosságok meghatározott esetére megszüntetési okokat. Így a 484. § (1) bekezdésének e) pontjában a tárgyalás előkészítése során vizsgálandó kérdések között ismét láthatjuk a vádirat hiányosságainak pótlása érdekében az ügyészség megkeresését. A megkeresés, és ennek függvényében az eljárás-megszüntetés alkalmazása bizonyos szemszögből megengedőbb, mint a III. Be.-ben, vagy akár az azt megelőző törvényekben volt, bizonyos értelemben viszont szigorúbb. Megengedőbb abban az értelemben, hogy a 493. § rendelkezései alapján a pótlás iránt mindenképpen meg kell kísérelni a megkeresést, és az eljárás-megszüntetés 492. § (2) bekezdés d) és e) pontjaiban írt

megfogalmazása is világosság teszi, hogy bármely hiányosságról is van szó, az eljárás megszüntetésére az ügyészség megkeresése nélkül nincs lehetőség. Szigorúbb viszont abban az értelemben, hogy nemcsak az alapvető „törvényes” kellékek hiányának esetére irányozza elő a megszüntetést, hanem a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök bíróság szerinti nem megfelelő produkálására is, amely ebben a formában a korábbi kódexben nem volt lehetséges.

Az ügyészség megkeresésének lehetőségét – „A vádirat hiányosságainak pótlása” cím alatt – a törvény további esetekre bontja. Jeleznem kell azonban, hogy e törvény már dogmatikailag helyesebben nem a vád, hanem a vádirat hiányosságait említi. Az egyik eset, ha a 422. § (1) bekezdésében írt négy ún. törvényes kelléket nem, vagy hiányosan tartalmazza a vádirat. Ekkor a bíróság hivatalból, vagy indítványra, legfeljebb két hónapos határidő tűzésével keresi meg az ügyészséget a pótlásra. A törvény már itt is, nem csak a megszüntetési okoknál rögzíti, hogy amennyiben az ügyészség a fenti határidőben a hiányosságokat nem pótolja, a bíróság megszünteti az eljárást a 492. § (2) bekezdés d) pontja alapján. Némileg árnyalja azonban a helyzetet az, hogy a fent említett d) pont a megszüntetési okok között egy konjunktív feltételt is tartalmaz, azt, hogy az eljárás megszüntetésére csak akkor kerülhet sor, ha a felhívás ellenére továbbra is hiányos vádirat érdemi elbírálásra is alkalmatlan. A másik eset az, hogy ha az ún. egyéb elemek közül, az a) pontban írt, már korábban jelzett kellék hiányzik, azaz a vádirat nem, vagy hiányosan tartalmazza a vád tárgyává tett cselekményekkel, illetve részcselekményekkel összefüggő, rendelkezésre álló bizonyítási eszközök megjelölését. Az erre való felhívásra viszont az előkészítő ülés megkezdése előtt van lehetőség. Ugyancsak a korábban írt, két hónapos határidő áll ilyenkor is az ügyészség rendelkezésére, és a nem-, vagy hiányos teljesítés a 492. § (2) bekezdés e) pontja szerinti eljárás-megszüntetést vonja maga után.

Az új Be. rendszerében is továbbvonul a megszüntetés fenti lehetőségeinek egy része az ügydöntő határozatok esetére is. Az 576. § (2) bekezdésének d) pontja ugyanis szintén azt tartalmazza, hogy a bíróság megszünteti az eljárást, ha a vádirat nem vagy hiányosan tartalmazza a 422. § (1) bekezdésében írt törvényes elemeket, és emiatt a vád érdemi elbírálásra alkalmatlan. Itt azonban a bizonyítékokra vonatkozó hiányosság mint ok már nem szerepel, csakis a törvényes kellékek hiánya esetén van lehetőség ilyen döntésre.

A tárgyalás előkészítésénél felsorolt megszüntetési okok körét illetően még egy dologra felhívom a figyelmet. Korábban már jeleztem, hogy a vádlói alaki legitimációt

csaknem minden szerző egyöntetűen alapvető követelményként határozta meg. Az új Be. erre figyelemmel van, ugyanis a 492. § (2) bekezdésének c) pontja, valamint az 567. § (2) bekezdés c) pontja egy újnak tekinthető megszüntetési okot emel be: ha a vádat nem az arra jogosult emelte.

Végül utalok arra is, hogy a III. Be. törvényes vád hiánya miatti megszüntető végzése jogerejének vitájára is pontot tesz az új Be., ugyanis a korábban már említett, 492. § (2) bekezdése, valamint az 567. § (2) bekezdése szerinti megszüntetési okokat eleve úgy vezeti be, hogy azokról a bíróság nem ügydöntő végzéssel határoz. A törvény 456. § (2) bekezdése pedig meghatározza, hogy res iudicatum kizárólag a jogerős ügydöntő határozatok eredményeznek, csak ez zárja ki az újabb büntetőeljárás megindítását. Mindezekből következően az ügyész ismételt vádemeléssel élhet akkor is, ha a megszüntetésre a fenti okokból került sor.

10.4. Következtetések a vád szűrése kapcsán

A fentiekből reményeim szerint világossá válhatott, hogy a megvizsgált jogintézmények közös nevezője a vádló vádjának valamilyen szűrése, mielőtt az a bíróság (érdemi, ítélezési) eljárását eredményezné. Egyes jogintézmények különböznek abban a kérdésben, hogy megfékezik-e a vádelv érvényesülését is, azaz lényegében a vádemelést, és a szűrő intézmény képes blokkolni teljesen a bírósági eljárás megindulását is. Más szűrő jogintézményekkel azonban a bírósági eljárás megindul, és a szűrő csak az érdemi, az ítélezési tevékenységet tudja megakadályozni. A fő kérdés az, hogy egyáltalán van-e szükség bármiféle szűrő jogintézményre, mióta – Spencerre ismét visszautalva – mind az ún. előkészítő eljárást (azaz a nyomozást), mind a vádemelést külön erre szakosított, hivatalos, állami szervek végzik (legalábbis alapvetően a közvádas, és közvádló által képviselt ügyekben), amelyek esetében a vád helyességének szűrését maga a bírósági ítélező tevékenység kellene, hogy jelentse.

Láthatjuk, hogy a szűrésnek alapvetően kétféle jogintézménye alakult ki. Az egyik modell nevezhető vád alá helyezési eljárásnak. Ennek különféle altípusait szintén részleteztem, azonban ezen modell differentia specifikája, hogy egy külön eljárási fázist, és egy külön szervet iktat be, amely a vádemelés és a bírósági eljárás, a vádló, és az ítéldbíróság között helyezkedik el. Mindegy, hogy ezt külön bírói tanács, avagy laikus csoport (esetleg bármely más szerv) végzi, a lényeg, hogy a külön szerv, ezen

külön eljárásával olyan hálót képez, amely teljesen el tudja fogni a vádat az ítélőbíróság előtt, azaz a vád a kiszűrés esetén nem képes kiváltani az ítélkező funkciót, így a védelv nem tud működésbe lépni. E modell jellegzetessége továbbá, hogy gyakran nemcsak a vád formai kritériumait ellenőrzi, hanem a vád bizonyíthatóságának kérdéseibe is belebocsátkozik, azaz a vádról állást foglal valamilyen mélységben, és az elégtelen bizonyítékok a vád alá helyezés megtagadásához is vezethetnek.

A másik modell esetében a szűrést maga az ítélőbíróság végzi, a perstádiumot megelőzően, a magyar jogban a tárgyalás előkészítése fázisban. Itt tehát nincs külön szerv és eljárás, és álláspontom szerint a védelv ilyenkor működése lép, ipso iure kiváltja a bírósági eljárást, ezért nem vallom magaménak az olyan álláspontokat, amelyek szerint a szűrés arra vezethet, hogy a bírósági eljárás meg sem indul (így nem tartom a tárgyalás előkészítését sem külön eljárási szakasznak, még akkor sem, ha annak szabályai, szerepe jelentősen átalakult az új Be. rendszerében). A bíróság tárgyalást előkészítő eljárását is a bíróság vád alapján megindult eljárásának tartom, függetlenül attól, hogy itt még – elvileg – nem folyik (folyhatna) bizonyítás, különösképpen bizonyítékértékelés. E modellbe is beszivárog azonban a vád alá helyezési modell néhány jellegzetessége. Így tipikusan az, hogy a szűrés során a vádat megalapozó bizonyítékok vizsgálata is megtörténhet, továbbá az, hogy egyes jogintézmények – tipikusan a pótnyomozás – képesek voltak a vádat a bíróság előtti eljárási szakaszba is visszajuttatni.

Itt szükséges továbbá néhány fogalom tisztázása és elhatárolása. Az első ilyen kérdés a vád és a vádirat megkülönböztetése. A két fogalmat még az elmélet is hajlamos összemოსni. A vád nézetemben egy elvont fogalom, a védelv esszenciális eleme, lecsupaszított formájában egy akaratnyilatkozat, egyben kérelem az ítélkező fórumhoz, amelyben a vádló azt állítja, hogy valaki bűncselekményt (büntetendő cselekményt) követett el, és ennek (és szükségszerűen jogkövetkezmény alkalmazásának) a bíróság általi megállapítását kéri (ez leginkább az ún. tiszta vádrendszer modelljében érhető tetten a legjobban). A vádirat ezzel szemben egy dokumentum, amelyben a vád fenti esszenciája megjelenik, de formáját és tartalmát tekintve azt kell tartalmaznia, amit az eljárási rend megkövetel tőle. Éppen ezért úgy vélem, hogy a vád, épp elvont formájára tekintettel jellegénél fogva nem lehet törvényes vagy törvénytelen. Maga a szó is értelmezhetetlen meglátásom szerint, az ugyanis, hogy valaki – aki a vádolásra jogosult – kéri valaki másnak a bűnössége kimondását és büntetés kiszabását vele szemben, legfeljebb alaptalan lehet, de törvénytelen nem. A vádirat esetében lehet csak szó

törvényességi kérdésekről, de utóbbi esetben is csak azért, mert törvény határozza meg a kellékeit. Ezért talán szerencsésebb a hiányos vád(irat) megjelölés, mint a törvénytelen, vagy nem törvényes.

El kell továbbá választani a hiányos és az alaptalan vád(irat) fogalmait. Hiányos, kellékfogyatékos megint csak a vádirat lehet, a vád nem. A hiányosságnak pedig szintén lehetnek további fokozatai. Az első a már többször említett alaki legitimáció kérdése, amelyet a vád formai oldalaként szokás említeni. Dolgozatomban ezidáig szándékosan a vádelvről általánosságban beszéltem, és bár a példák zöme a közvádló ügyésről szólt, a vádelv dogmatikai kérdései többségükben érvényesek a vád minden formájára (magánvád, pótmagánvád). Mivel azonban a jogrend külön tarthatja a vádló személyének formáit, ezért az adott jogszabályok alapján egymást kizáró módon van lehetőség magán és közvádlói fellépésre, általában az utóbbi javára, azaz a közvádló saját döntésére beléphet a magánvádló helyére, míg fordítva ez többnyire nem lehetséges, csak kivételesen, ha ezt a törvény megengedi (maga a pótmagánvád intézménye is ilyen). Ezen szabályozási megoldás jogalkotói kérdés, és a vádelv vonatkozásában nem jelent dogmatikai problémát. E szabályok alapján pedig nyilvánvaló, hogy a vádlói legitimációval nem rendelkező személytől származó vád ne legyen alkalmas a bírósági eljárás megindítására.⁴²³ Ez sokáig elméleti kérdés volt, majd a III. Be. gyakorlata (és elmélete) a törvényes vád kérdéskörében, annak formai oldalához kötötte, és nem törvényes vádnak tekintette az alaki legitimáció hiányát. Az új Be. megoldotta az elméleti kérdést, és külön eljárás-megszüntetési okká tette a nem a jogosulttól származó vád esetét. Magam úgy vélem, hogy a modellszerű tiszta vádrendszerben, amelyben nincs köz- vagy magánvádló, és utóbbi a természetes forma, ez a kérdés fel sem merülhet. A mai jogrendszerekben azonban elkülönülhet köz- és (pót)magánvádló, így vádelvi értelemben, a vád, és nem a vádirat oldaláról nézve a nem a jogosulttól származó vád, lényegében nem is vád. Ez okból szükségtelennek tartom itt is a törvényes jelző alkalmazását, hiszen az alaki legitimáció a vádnak immár előfeltétele, azaz nem is kellékhányról van szó, hanem tulajdonképpen a vád hiányáról.⁴²⁴

---

⁴²³ A BH2015.186 akkor is megállapította az alaki legitimáció hiányát, amikor az ügyéssel szemben objektív kizáró ok állt fenn. Tipikusan az alaki legitimáció hiányát jelenti viszont, ha olyan bűncselekmény miatt történik vádindítvány benyújtása, amelynek esetén nincs helye pótmagánvádnak. Pl. hamis tanúzás miatt. Ld. EBH2010.2125.

⁴²⁴ Példával megvilágítva: bármiféle eljárást megelőzően az emberölés sértettjének hozzátartozója által a bírósághoz benyújtott, vádirat megnevezésű, akár tartalmában is vádiratra emlékeztető dokumentumot senki nem tekintené vádnak, de nem törvényes vádnak sem, hanem azt egyszerű beadványként értékelnék, eljárás hiányában feljelentésnek, amely alapján nyomozás elrendelésére kerülhet sor.

A vádirat további alapvető, immár tartalmi elemei szükségszerűen: 1. az azonosítható megvádolt személy és 2. a tényállás. (Továbbá megjelenik tipikusan a vádlói büntetőjogi minősítés és a szankcionálás indítványozása.)⁴²⁵ Az elemek körének tágítása ugyancsak jogrend függő, azonban a vád esszenciájának is ezek felelnek meg leginkább. Lényegében, ha a fenti két elem hiányzik, akkor a bíróság ténylegesen nem tud mit kezdeni a benyújtott vádirattal, hiszen vagy azt nem tudja, hogy kit vádol a vádló, vagy azt nem, hogy miért (vagy abszurd esetben egyiket sem). Mindazonáltal látni kell, hogy a vádiratot közvád esetén (magánvád esetén nincs vádirat csak feljelentés⁴²⁶, a pótmagánvádló vádindítványát pedig ügyvédi segítséggel készíti) egy erre létrehozott állami szerv szakembere készíti el, csaknem mindig szervezeten belüli vezetői kontroll mellett. Éppen ezért, ha nem is kizárt, igen csekély valószínűségű, hogy az ügyészség (teljes körben) vádlott, vagy tényállás nélkül nyújt be vádiratot.⁴²⁷ Ez nyilvánvalóan nem is az egy vádlott, egy cselekményes ügyek sajátja lehet, inkább a több vádlott, nagyobb számú cselekményes eseteken fordulhat elő szakmai mulasztás okán. A törvényes vád hiánya miatti problémák és konkrét döntések nem is ilyen „tisztá” esetre vonatkoztak. A fentiek valójában olyan elemi kellékek, amelyek tényleges hiánya nem is tartalmi, hanem már-már formai hibát eredményez. Ilyen esetekre – de álláspontom szerint tulajdonképpen csak ezen esetekre – már alkalmazhatónak tartom a nem törvényes jelzöt. De itt is hangsúlyozni kell, hogy ezt a vádiratról mondhatjuk ki (ahogy az új Be. már következetesebben is alkalmazza ezt a jelzöt). E hiányosság súlyos formájában (pl. nincs megvádolt személy) a bírói döntést lehetetleníti el, lényegében az ítélezési funkció működését blokkolja, ezért itt szükségszerű lehet, hogy a bíróság a tárgyalás előkészítése során az ügyészséget felhívja a pótlásra, és ennek eredménytelensége esetén az eljárás megszüntesse (hiszen ilyen esetben felmentésről sem tudna dönten). Mindazonáltal hangsúlyozom, hogy a szélsőséges eseteken kívül (nincs személy, nincs tényállás) az eljárási rendszer akkor is működőképes, ha a bíróság

---

⁴²⁵ A bűnösnek kimondás indítványozása nem tipikus, és tulajdonképpen a vádemelés ténye implikálja, a szankciókimondás indítványozása pedig feltételezi. A szankció indítványozása egy ideig nem is volt kötelező eleme a vádiratoknak (2011. január 1-ig), míg a büntetőjogi minősítés szükséges ugyan (különösen a hatáskör szempontjából), de hiánya – ellentétben az alany és a tényállás hiányával – nem teszi elbírálhatatlanná a vádiratot.

⁴²⁶ Az EBH2012.B.17. is világosság teszi, hogy „Magánvadás eljárásban nem a magánindítvány, hanem a feljelentés a vád, amelynek tartalmaznia kell a magánindítványt. A vád ezzel felel meg a törvényes vád követelményeinek. Ha ismeretlen kilétű a feljelentett, fogalmilag nincs magánindítvány, következésképpen a magánvád nem törvényes.” Az EBH2012.B.10. és az EBH2006.1395. számú döntések szintén a megvádolt személy hiányát emelik ki magánvadás eljárásban.

⁴²⁷ A BH2017.83. számú eseti döntés az alany hiányaként értékelte azt is, ha a vádlott személye ismeretlen, vagy általánosan megjelölt (pl. a „jelenlévők”), ám nem tekinti ilyennek, ha a vádlott azonosítható, de egyes személyes adatai ismeretlenek.

nem az előkészítő fázisban szűri ki a hibás vádiratot, hanem tárgyalást követően hoz felmentő döntést. (Utóbbi legfeljebb hatékonysági, pergazdaságossági kérdéseket vetne fel.)

A vádirat kellékhányainak azonban csak a fenti eseteinél tartom helyénvalónak, hogy a bíróság előzetes szűrést végezessen, amelynek még a tárgyalást előkészítő fázisban eljárás-megszüntetés lehet az eredménye. A további kellékek hiányánál azonban már elvi okból nem tartom elfogadhatónak a szűrés és a megszüntetés lehetőségét. Ez különösen igaz a vád bizonyítékaira, amely a legneuralgikusabb pontja e kérdéskörnek. A vád alá helyezési eljárások általában vizsgálják a vád bizonyítékokkal való megalapozottságát is, amely – ahogyan már kifejtettem – alkalmas a vádelv megsértésére, érvényesülésének akadályozására. A *pótnyomozás* szintén előzetes állásfoglalás volt a vád bizonyítékairól, amelyet a jogalkotó kifejezetten a *funkciómegosztás sérelme miatt törölt*. Mi több, itt már az ítélőforum mondott előzetes állásfoglalást a bizonyítékokról, és ezáltal a vádról is, azt sugallva, hogy legyenek bizonyítékok beszerezve, amelyek a döntéshez kellenének, és amelyek által már elítélhető (esetleg felmenthető) lehet a vádlott. Elégtelennek látott bizonyítékok esetén ugyanis dönthetett volna a bíróság a tárgyalás kitűzéséről, majd a bizonyítékok megvizsgálását követően a felmentésről is.

Mégis a jogalkotó *a pótnyomozás helyét lényegét tekintve hasonló jogintézményekkel töltötte be azóta is*. Amíg az indokolás kimondta a pótnyomozásról, hogy sérti a vádelvet (a funkciómegosztást), addig a III. Be. bevezette annak a lehetőségét, hogy az ügyész felhívható (volt) egyrészt a vádirat hiányosságainak pótlására, másrészt a bizonyítékok tárgyalási rendelkezésre bocsátására, ehhez később hozzátette a törvényes vád hiányát is, és ezek elmaradását (utóbbi fennálltát) még az eljárás megszüntetésével is honorálta. Ez azonban nézetem szerint a korábbi jogintézmények új köntösbe öltöztetése volt. Be kell látni ugyanis, hogy *a vádirat törvény által meghatározott elemének tekinthető bizonyíték-felsorolás (illetve prezentálás) bármely módon történő számonkérése a bíróság által a vád bizonyíthatóságának előzetes értékelését jelenti (de legalább annak látszatára alkalmas)*, amely akár pozitívan, akár negatívan, de előzetes állásfoglalás a vád megalapozottságáról is, a tárgyalás, azaz az érdemi bizonyítási eljárás megkezdése előtt. Ha pedig ez konkrét bírósági döntésben realizálódik (legyen az akár az iratok visszaadása, akár az eljárás végleges lezárása), akkor *alkalmas annak a látszatát is kelteni, hogy a bíróság nem elfogulatlan a vádat illetően*.

Ezt az anomáliát az új Be. csak részben oldotta fel. Bár a törvényes vád hiányára hivatkozás eltűnt, azonban a bíróság a „törvényes” elemek *mellett továbbra is épp a bizonyítékok felsorolását („megjelölését”) kérheti olyan módon számon az ügyészségtől, hogy annak elmaradása is az eljárás megszüntetését eredményezi.* Ez csak felületesen magyarázható azzal, hogy a bíróság itt még nem a bizonyíthatóságot, hanem a cselekmény, vagy egyes cselekményrészek bizonyítékainak pontos, áttekinthető felsorolását, rögzítését kérheti számon, amely csak formai kérdés.

Fel kell tennünk ugyanis a kérdést: *miként mondhatja a bíróság azt, hogy egy cselekmény bizonyítékainak megjelölése, rögzítése nem elégséges, ha nem merült bele a bizonyítékok értékelésébe, a cselekmények bizonyíthatóságába.* Úgy vélem, hogy ezt a bíróság – azt az esetet kivéve, ha mulasztás okán bizonyíték felsorolása egyáltalán nem történik meg, vagy a felsorolt bizonyítékok egyáltalán nem „jutnak el” a bírósághoz – a bizonyítékok előzetes értékelése, azaz a vád megalapozottságának megvizsgálása nélkül nem teheti meg (a szocialista jogrend legalább nem csinált ebből titkot). Tulajdonképpen pszichológiai képtelenségnek tartom, hogy valaki úgy foglaljon állást a bizonyítékok elégségességének kérdésében, hogy az adott bizonyítékokat ne tekintené át valamilyen mélységben, és erről ne alakulna ki benne a bizonyíthatóság kapcsán valamilyen kép. (Megismételve: ez alatt nyilvánvalóan nem értendő a bizonyíték-felsorolás teljes elmulasztása, a formai értelemben vett hiány, amely értékelés nélkül is megállapítható lehet.) A modern büntetőeljárásban pedig nyilván nem várható el, hogy a kötött bizonyítási rendszerekhez hasonlóan a bíróság pl. a bizonyítékok darabszáma alapján mondjon előzetes döntést a bizonyítékok elégségességéről. Úgy gondolom ezért, hogy amennyiben a bíróság akár az előzetes eljárása, akár a tárgyalás során már bizonyítékokat értékel (annak irányától függetlenül, ez az előzetes iratismertet alkalmazó rendszerekben elvileg megkerülhetetlen), akkor a bizonyítékok elégtelenségéről, a vád megalapozatlanságáról már csak az ítélezési funkciója gyakorlásával, azaz felmentő ítéletben adhat számot. Helytelennek tartom tehát, ha a bizonyítékok érdemi értékelése még a tényleges perbeli bizonyítás előtt megtörténik, és azt a bíróság az ügyész felhívásával, majd esetlegesen az eljárás megszüntetésével nyilvánítja ki.

Az előzetes értékelés mindenképpen legalább látszatában sérti a vádelvet, ezen belül a funkciómegosztást, és a felekben a bíróság elfogultságának látszatát keltheti. A bizonyítékok elégtelensége miatt „visszaadott” ügy, vagy akár az emiatti megszüntetés azt a látszatot keltheti a felekben, hogy a bíróság véglegesen döntött a rendelkezésre

álló bizonyítékokról. Ez tűnhet úgy is, hogy már előzetesen felmentette ezzel a vádlottat (egyidejűleg a felmentő ítélet bonyolultabb indokolását is megspórolva), de rosszabb esetben azt a látszatot is keltheti, hogy a bíróság elítélte volna a vádlottat, ha az ügyészség tudta volna azokat a bizonyítékokat produkálni, amelyek a bíróság szerint (!) a vádlott elítéléséhez kellettek volna. Így összességében tehát nem tartom helyénvalónak az olyan jogintézményeket, így a hatályos Be. 493. § (4) bekezdését sem, amelyek a vádat megalapozó bizonyítékok előzetes értékelése alapján adnak a bíróságnak lehetőséget a vádhatóság felhívására, vagy az eljárás megszüntetésére.

11. A VÁDHOZ KÖTÖTTség Néhány Kérdése: A „Gyanúsításhoz Kööttség” és AZ ALANYI VÁDHOZ KÖTÖTTség Problémái

A továbbiakban a vádhoz kötöttség egyik elemének, az alanyi kötöttségnek néhány problémáját kívánom megvizsgálni. A probléma kiindulópontja a vád és az azt (általában) megelőző gyanúsítás viszonya, amely továbbgyűrűzik a vádemelés utáni bírósági szakaszra. A kérdés lényegében úgy fogalmazható meg, hogy ki ellen lehet vádat emelni, majd pedig kinek a vonatkozásában áll fenn a továbbiakban a vádhoz kötöttség. Ehhez először a gyanúsítás mibenlétét indokolt közelebbről is szemügyre venni.

11.1. A gyanúsítás szabályozásának fejlődése

A I. Bp. már többször említett 1. §-a nemcsak a vádelvet szentesítette, de a vádhoz szükséges „nyomatékos gyanút” is. A 13. § 3. bekezdése pedig a gyanúsítottat olyan terheltként definiálta, „a ki ellen a vizsgálat elrendelése még indítványozva, vagy a vádirat benyújtva nincs”. Míg a nyomozásról szóló VIII. fejezet nem szól a terhelt gyanúsításának módjáról, addig a IX. Fejezetben részletezett vizsgálatnál már határozat meghozatalát írta elő a kódex a vizsgálat elrendeléséről, és e határozatot a 105. § 3. bekezdése alapján a terhelttel – ha még nem volt kihallgatva, kihallgatás keretében – közölni kellett. Bár a határozat tartalmi elemeit nem jelöli meg a törvény, azonban a vizsgálat elrendelésére (főszabályként) csak vádlói indítványra kerülhetett sor, amelyben viszont a 104. § 2. bekezdése alapján meg kellett jelölni a bűncselekményt, a

személyt és az okokat, melyek alapján az indítványozó a vizsgálat elrendelését kéri. Lényeges továbbá a 106. § 1. bekezdésének rendelkezése, miszerint „A vizsgálat csak az indítványban megjelölt tette nézve és csak az ezzel terhelt egyén ellen rendelhető el.” Oldja viszont ezt a kötöttséget a 2. bekezdésnek a hivatalbóltság kapcsán már idézett szabálya, amely szerint a vizsgálóbíró a vizsgálatot más tette és személyre is kiterjeszthette.

Az I. Bp. továbbá külön fejezetben (X.) szabályozta a terhelt hatóság elé rendelését és kihallgatását. A 133. § 2. bekezdése már azt írta elő, hogy: „A terhelt azonosságának megállapítása után általában meg kell jelölni előtte a terhére rótt bűncselekményt”. További részletszabály hiányában azonban nem tudjuk, hogy ebbe beleértendő-e a pontos tényállás és minősítés is, illetve nem világos, hogy az „általában” jelző milyen kivételeket enged meg.

Úgy tűnik, az I. Bp. rendszerében a gyanú közlésének még nem volt a hatályos joghoz hasonló jelentősége, a terhelti státusz önmagában a gyanú alapján létrejött, és a kihallgatás elsősorban nem a gyanú közlésére, hanem az információszerzésre irányult, így előfordulhatott, hogy a terhelt a nyomozás során nem volt tisztában a gyanú tárgyával. A vizsgálat esetén ellenben a vizsgálóbírói elrendelő határozat alapján vélhetően ez utóbbi tényeket megismerhette, emellett pedig a vizsgálat eleve kötöttebb keretek között folyt.

Feltehető továbbá az a kérdés is, hogy az I. Bp. rendszerében a vádemelésre akár nyomozás nélkül is sor kerülhetett-e. A 254. § 1. bekezdése szerint ugyan: „Esküdtbíróság vagy törvényszék hatáskörébe utalt bűncselekmény esetében, ha vizsgálat nem volt tartva, köteles a kir. ügyészség, mihamarabb erre a nyomozás adatai elégséges alapot adnak, a vádiratot az ügy irataival együtt a vádtanács elnökénél benyújtani”. A törvény kommentárjában azonban Edvi Illés ebből azt a következtetést vonja le, hogy a „ha vizsgálat nem volt tartva” kitétel arra ad módot, hogy „nemcsak nyomozás esetében, hanem egyszerű feljelentés alapján is, ha az egyébként kimerítő és meggyőző, benyújtassék a vádirat”. Ennek szerinte is ellentmond némileg a jogszabályhely azon fordulata, amely a nyomozás adataira utal, azonban nézete szerint a királyi ügyészségnek megvolt az a jogköre, hogy már a feljelentés is alapot szolgáltatson a vádemeléshez (álláspontját alátámasztja a miniszteri indokolás ezzel azonos kijelentése is).⁴²⁸

---

⁴²⁸ Balogh – Edvi Illés – Vargha III.: 173.

A II. Bp. gyanúsítással kapcsolatos előírásait a kettősség jellemzi. A kódex 47. § (1) bekezdése ugyan rögzíti, hogy a terhelt a nyomozás során gyanúsított, azonban a törvény eredeti szövege – Bócz szavaival – annyira „hézagos” volt a vádemelést előkészítő szakaszt illetően, hogy vádemelésre akár nyomozás nélkül is sor kerülhetett, és a nyomozás alakszerűségekhez nem kötött kiegészítő szerepet töltött be, így a terhelttel kihallgatása során még a gyanúsítás tárgyát sem kellett közölni.⁴²⁹ A terhelt vallomása a bizonyítási eszközök között a IV. Fejezetben még említés szintjén sem szerepel, az 53. § (1) bekezdése csak a terhelt „nyilatkozatait” említi, további szabályok nélkül. A terhelt kihallgatásának szabályai csak a nyomozásról szóló VI. Fejezetben jelennek meg, és a 92-96. §-ok semmilyen rendelkezést nem tartalmaznak gyanúsításról.

Az 1954. évi novella folytán beiktatott 91/B. § azonban már előírta, hogy a nyomozó hatóságnak, amint elegendő adata volt arról, hogy ki követte el a bűncselekményt, a terheltként való felelősségre vonásról⁴³⁰ indokolt határozatot kellett hoznia, amelyben szerepelt a cselekmény rövid leírása is, majd a határozatot a terhelttel negyvennyolc órán belül közölni kellett, és ki is kellett hallgatni. Láthatjuk, hogy míg a korábbi szabályok alapján a gyanú tárgyának közlése akár el is maradhatott, addig az új szabály már határozat meghozatalát írta elő. Mivel pedig határozat meghozataláról volt szó, ezért az ellen a II. Bp. 136. §-ának rendelkezései alapján panaszt lehetett előterjeszteni. Véleményem szerint ezen a ponton gyökeresedett meg a magyar eljárásjogban a gyanúsítás elleni panasz intézménye, amely azt követően a közlés mint intézkedés elleni panaszként is fennmaradt (az új Be.-ben már külön nevesítve).

Az I. Be. javarészt fenntartotta a II. Bp. módosított rendszerét. A 108. § külön rendelkezéseket tartalmazott már arra nézve is, hogy a büntett elkövetésével gyanúsítható személy – akit már a törvény gyanúsítottként nevez – a terheltté nyilvánítás előtt miként idézhető, hallgatható ki. Egy további cím pedig immár „terheltté nyilvánítás” megjelöléssel (114. §) külön részletezi, hogy erről határozati formában kell döntenet, amely már kiegészül a vonatkozó jogszabályok megjelölésének kötelezettségével is. A közlést illetően azonban a I. Be. a rövid időköz nem tartja fenn, az bármikor megtörténhet, és a terhelti kihallgatásra is csak azt írja elő, hogy annak a nyomozás befejezéséig kell megtörténnie.

A II. Be. 44. § (1) bekezdése alapján világos, hogy a terhelt a nyomozás során gyanúsított, a (2) bekezdés pedig előírja a terhelti megismerési jogot az ügy tárgyát

⁴²⁹ Bócz (2006): 34-35.

⁴³⁰ E kifejezés annyira gyökeret vert a gyakorlatban, hogy egészen az új Be. hatálybalépéséig ügyész gyanúsítás ellen panaszt elbíráló határozatokban is lehetett találkozni vele.

illetően, valamint a 12. § (1) bekezdése azt is rögzítette, hogy büntetőeljárás csak az ellen indítható, akit bűncselekmény alapos gyanúja terhel.⁴³¹ A II. Be. továbbá már a bizonyítási eszközök közé is beemelte a terhelt vallomását, ahol az általános kihallgatási szabályokat rögzíti a törvény (87-88. §-ok). A nyomozásról szóló fejezet pedig egy külön alcímet tartalmazott: „Az alapos gyanú közlése és a gyanúsított kihallgatása”. A 132. § (1) bekezdése előírta, hogy „Ha a rendelkezésre álló adatok alapján meghatározott személy alaposan gyanúsítható bűncselekmény elkövetésével, a hatóság közli vele ennek lényegét, a vonatkozó jogszabályok megjelölésével.”

A II. Be. vezette be azt a ma is érvényesülő rendszert, hogy 1. ha valaki ellen fennáll az alapos gyanú, akkor 2. őt gyanúsítottként ki kell hallgatni, és ennek során 3. vele szóban, de jegyzőkönyvben rögzítve közölni kell a gyanúsítást, ami 4. a cselekmény tényállását és annak Btk. szerinti minősítését jelenti. A törvény szövegéből is jól látszik azonban, hogy nem vádirati, vagy ítéleti alaposságú tényállást kell közölni, csak a cselekmény „lényegét”. A megfogalmazás azonban arra enged következtetni, hogy maga a „meggyanúsítás” nem maradhat el. Ezt több rendelkezés is megerősíti, így pl. a vétségi eljárásbeli nyomozásnál a 151. § egyértelműsíti, hogy más – pl. fegyelmi, szabálysértési – eljárásból át lehet vallomásokat venni, és ekkor ezen személyek büntetőeljárásban történő kihallgatása mellőzhető, ez azonban a gyanúsítottra soha nem vonatkozhat. Megjegyzendő, hogy a gyanúsítás elleni panasz e törvényben sem volt külön nevesítve, az mint intézkedés elleni panasz volt érvényesíthető a 148. § (1) bekezdése alapján.

A III. Be. a gyanúsítást tekintve a II. Be. nyomdokain járt. Már az alapelveket tartalmazó I. Fejezetben, a 6. § (2) bekezdésében részletezi a törvény a megalapozott gyanú kérdését, a 43. § (1) bekezdése pedig megerősítette, hogy a terhelt a nyomozás során gyanúsított, a (2) bekezdés a) pontja jogosultságként írta elő a gyanúsítás tárgyának közlését, valamint mint bizonyítási eszköz szerepelt továbbra is a terhelti vallomás. A 179. § (1) bekezdése világosan előírta, hogy „Ha a rendelkezésre álló adatok alapján meghatározott személy megalapozottan gyanúsítható bűncselekmény elkövetésével, az ügyész, illetőleg - ha az ügyész másképp nem rendelkezik - a

---

⁴³¹ A II. Be. úgy fogalmaz, hogy büntetőeljárás csak bűncselekmény „alapos gyanúja” miatt indítható, és csak az ellen, akit „alapos gyanú” terhel. Itt tehát nem látszott a különbség a gyanú és az alapos gyanú között. Az elmélet és a gyakorlat azonban egy idő után világosan kimunkálta, hogy a gyanú az a bűncselekményre vonatkozik, tehát, hogy valószínűsíthetően történt bűncselekmény, míg az alapos, vagy megalapozott gyanú azt jelenti, hogy azt nagy valószínűséggel egy bizonyos személy, az akit meggyanúsítottak követte el. Ld. Pl. Király (2008): 343., 357-358. A III. Be. rendezte ezt a kérdést, és a 6. § (2) bekezdése már bűncselekmény gyanújáról, a személy megalapozott (már nem alapos!) gyanújáról beszél.

nyomozó hatóság a gyanúsítottat kihallgatja.” A kihallgatás tehát – egy később kifejtett kivétellel – nem volt mellőzhető, ha már megállapította valakivel szemben a megalapozott gyanút a nyomozó hatóság vagy az ügyész. A (2) bekezdés pedig a II. Be-vel egybecsengően írta elő, hogy „A gyanúsítottal a kihallgatás elején közölni kell a gyanúsítás lényegét, az erre vonatkozó jogszabályok megjelölésével.”. A gyanúsítás elleni panasz e kódexben sem volt nevesítve, léte a 196. §-ban szabályozott intézkedés elleni panaszról (korábban: ellenvetés) volt levezethető.⁴³²

Meg kell azonban jegyezni, hogy a III. Be. hatályának idején teljesen bevett szokás volt, mind a nyomozó hatóság mind az ügyészség gyakorlatában, hogy a gyanúsításkor a gyanúsítottat kifejezetten figyelmeztették arra is, hogy a gyanúsítás ellen panaszt terjeszthet elő. E gyakorlat annyiban volt már akkor is kérdéses, hogy ugyan a 43., a 62., a 117. és a 179. §-ok alapján a terheltet tájékoztatni kellett a jogairól, így arról is, hogy határozatok, intézkedések ellen panasszal élhet, azonban a gyanúsítás elleni panasz nem volt nevesítve. Így nem világos, hogy ezt külön miért volt szükséges megtenni, hiszen számos egyéb intézkedés tekintetében nem járt el így a nyomozó hatóság vagy az ügyész. Másrészt az is kérdéses, hogy a gyanúsított ki hallgatás egyáltalán intézkedésnek tekinthető-e. Az intézkedés elleni panasz eleve olyan „ingoványos” területnek számított a gyakorlatban is, amelyet végül az új Be. (épp a gyanúsítás elleni panasz kivételével) teljesen fel is számolt. Az sem teljesen egyértelmű – ilyen és olyan megfogalmazás is elfordul a gyakorlatban –, hogy ez esetben a panaszos a gyanúsítást – azaz a közölt gyanút –, vagy magát a gyanúsítottkénti kihallgatást (annak megtörténtét) panaszolja meg.⁴³³

Szintén nem hagyhatjuk figyelmen kívül a gyanúsítás elleni panaszok eredményességét. Bócz a gyanúsítás elleni panaszról azt mondja, hogy „érdemi jelentősége soha nem vált világossá”, ugyanis a garanciális jognak csak látszatát keltette. Szerinte a közölt gyanúsítás nem volt, és soha nem is vált az eljárás tárgyát illetően meghatározó jelentőségűvé, bár később a védekezés szempontjából jelentőséget kapott.⁴³⁴ Az eredményesség valóban megkérdőjelezhető, mivel a figyelmeztetés után, sokszor automatikusan történt a gyanúsított vagy a védő részéről a panasz bejelentése is. Az elbírálás pedig a gyakorlatban szintén automatikussá vált, méghozzá az elutasítások javára. Az ügyészek ugyanis az esetek csekély számában adtak helyt a panaszoknak (és

⁴³² Ezt a III. Be.-hez kapcsolódó LÜ Emlékeztető 344.4.) pontja is így értelmezte.

⁴³³ Jogosan merülhet fel a kérdés: a tanút formálisan hasonlóképpen hallgatja ki a nyomozó hatóság, azonban soha nem merült fel, hogy valaki a tanúkénti kihallgatást mint intézkedést panaszolta volna, vagy, hogy erre figyelmeztetni kellett volna külön.

⁴³⁴ Bócz (2006.): 35.

utóbbi esetén sem volt sokszor világos, hogy ezt milyen formában kell megtenni, illetve ez mit eredményez).⁴³⁵ Megjegyzem, hogy a gyakori elutasítás nem a felületes ügykezelés, vagy sorozatos mulasztás miatt történt. A joggyakorlatban ugyanis egyrészt az esetek zömében a nyomozó hatóság már rendelkezik a beszerzett bizonyítékok alapján egy olyan szintű bizonyossággal, amely alapján alappal és törvényesen kerül sor a gyanúsításra, másrészt a megalapozott gyanú bizonyossága, nem ítéleti, de nem is vád szintű bizonyosságot kell, hogy jelentsen, így ezek alapján a gyanúsítások (ténye) a legtöbbször helyes volt.

A III. Be. időszakában tehát a jogalkalmazó úgy érezhette, hogy a gyanúsítás elleni panasz csak egy formális kör, amelyet a hatóságoknak le kell futnia, és egy haldoklófélben lévő jogintézménnyel van dolga. Ezt azonban felülírta az új Be., amely az osztott szerkezetű nyomozásban a felderítés és a vizsgálat határvonalát éppen a gyanúsítottkénti kihallgatásnál húzza meg (ld. 390-391. §§). Mi több ennek olyan jelentős szerepet szán, hogy immár az egyetlen speciális, nem határozat elleni panaszként külön is nevesíti és szabályozza a gyanúsítás elleni jogorvoslatot.

11.2. Az új Be. gyanúsítással kapcsolatos szabályai

Az új Be. rendszerében a gyanúsítás igen hangsúlyos jogintézmény, az nem csak a nyomozás két fázisát elválasztó határvonal, a jogalkotó láthatóan sokkal nagyobb szerepet szán neki, amely nem csak az önálló panaszjogban tükröződik. Az új Be.-ben – egyébként az EU-s elvárásoknak is megfelelően – általában megerősödni látszanak a terhelti jogok, különösen az ügymegismerési, tájékoztatáshoz való jog (amelynek egyik példája az iratmegismerési jog újragondolása, kiszélesítése). A jogalkotó valamennyi jogintézménnyel láthatóan arra törekedett, hogy amint valaki gyanúsítottí pozícióba kerül, kezdettől fogva joga legyen ahhoz, hogy megérthesse, hogy miért, mi alapján szerepel e státuszban, amely igen pontos gyanúsítási közlést, pontos jogi minősítést igényel, valamint lehetőséget, hogy valamennyi ezzel kapcsolatos bizonyítékról maga is meggyőződhesen.

Ez látszik abban is, hogy a jogalkotó a gyanúsítás elleni panasz lehetőségét is terhelti alapjogi oldalról közelíti meg: „A törvény ugyanakkor panasztételt biztosít a

---

⁴³⁵ Az ügyészségi statisztika szerint 2018. I. félévében országos szinten a gyanúsítás ellen bejelentett panaszok 2,1%-ában került csak sor helytadásra.

gyanúsítással szemben is, hiszen a gyanúsítás, azaz a terhelt bevonása a büntetőeljárásba önmagában, illetve szükségszerű következményeivel együtt - pl. a bűnügyi nyilvántartásba kerülés folytán - olyan hatással van az érintett alapjogaira, hogy a terhelti pozíció kérdésében való döntés annak tárgya és a személyre gyakorolt hatása következtében jogorvoslatot igényel akkor is, ha külön határozat nem is születik erről.”

Az új Be.-ben az alapelveket rögzítő I. Fejezetből eltűnt a megalapozott gyanúra vonatkozó utalás. A terhelti jogok között azonban a 39. § (1) bekezdés a) pontja továbbra is előírja, hogy a terhelt jogosult megismerni a gyanúsítás és a vád tárgyát, és ezek változásait.

A törvény 385. § (1) bekezdése kötelezően előírja, hogy ha a rendelkezésre álló adatok, illetve bizonyítási eszközök alapján meghatározott személy megalapozottan gyanúsítható bűncselekmény elkövetésével, őt a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség gyanúsítottként kihallgatja. A 388. § (1) bekezdés pedig már úgy fogalmaz, hogy „A gyanúsítottal a kihallgatása során a terhelti figyelmeztetést követően közölni kell a gyanúsítás tárgyává tett cselekmény tényállását és annak Btk. szerinti minősítését.” A fenti szakasz (2) bekezdése pedig a további kétségeket eloszlatva előírja: „A gyanúsítás közlését követően a nyomozó hatóság vagy az ügyészség figyelmezteti a gyanúsítottat és a védőt arra, hogy a gyanúsítás ellen panasznak van helye.”

Az új Be. LVIII. Fejezete, amely a nyomozás során előterjeszhető jogorvoslatról szól, külön alcímben, a 372. § alatt szabályozza a gyanúsítás elleni panasz elbírálásával kapcsolatos eljárást. Amit ki kell emelni: a törvény az (1) bekezdésben külön nevesíti, hogy nemcsak a gyanúsítás, hanem annak *változásának* közlése ellen is lehet panasszal élni. Szintén figyelemre méltó az is, hogy a (2) bekezdés szerint a panaszt elbíráló ügyészségnek a gyanúsítás módosítása érdekében is meg kell tennie a szükséges intézkedéseket. A (3) és (4) bekezdések pedig azt rögzítik, hogy ha a panasz a tekintetben alapos, hogy nem is áll fenn a megalapozott gyanú, akkor a gyanúsított státusz is megszűnik (mi több az ügy még felderítési szakaszba is visszakerül).⁴³⁶

---

⁴³⁶ Gyakorlatban felmerült probléma, hogy mit tud tenni az ügyészség a meg nem panaszolt, de helytelen gyanúsítással, hiszen intézkedések tekintetében immár nem rendelkezik hatályon kívül helyezési joggal. Erre a helyzetre jelenleg a Legfőbb Ügyészség Nf.5078/2018/1-I. számú leirata tartalmaz útmutatást (ld. később). Úgy tűnik továbbá, hogy a helyzetet megoldja a Be.-t több ponton módosító, jelenleg még (számos pontján) hatályba nem lépett 2020. évi XLIII. törvény, amelynek 185. §-a egy (7) bekezdéssel egészíti ki a Be. 372. §-át, amely szerint az ügyészség hivatalból is megállapíthatja határozattal, hogy a gyanúsítás törvényi feltételei nem álltak fenn, amely szintén megszünteti a gyanúsított státuszt.

Amire elsőként fel kell hívni a figyelmet, hogy a 388. § (1) bekezdése szerint a történeti tényállás, és a Btk. szerinti minősítés az, amelyet közölni kell, ellenben elhagyja a törvény a korábbi jogszabályokban alkalmazott, a gyanúsítás „lényegére” való utalást.⁴³⁷ Azonnal felmerül a kérdés, hogy vajon-e elegendő-e a jövőben is tömör, összefoglaló tényállást közölni, ha pedig nem, akkor annak milyen mélységűnek, minőségűnek kell lennie. Mivel a miniszteri indokolás sem ad erre vonatkozóan eligazítást, kérdéses, hogy pontosan hogyan értelmezendő az új megfogalmazás. Első olvasatra ez azt jelenti, hogy egészen pontos, a nyomozó hatóság által rendelkezésre álló valamennyi adat közlése szükséges. Az új Be.-ben írtak szerint azonban immár önállóan panaszolható nemcsak maga a gyanúsítás ténye, hanem a tényállás egyes részelemei is. Erre abból következtethetünk, hogy az ügyészség a 372. § (2) bekezdése alapján a tényállás módosítására irányuló panaszt is alaposnak tekintheti, és ekkor a tényállás módosításáról kell intézkednie. Ez azonban azt a veszélyt rejti magában, hogy amennyiben a nyomozó hatóság túl részletes tényállást közöl, akkor a védelem akár részletkérdéseket illetően is jogosult panaszt benyújtani. Ez esetben azonban – ha a panasz alapos – az ügyészség korrekcióra kell, hogy utasítsa a nyomozó hatóságot, amely akár folyamatos, többszörös kihallgatások, és gyanú-modosításokhoz vezethet, akár visszaélészerűen is. A közölt gyanúsítás elleni folyamatos panaszbejelentés akkor is az eljárás akadályozásához vezethet, ha az új Be. koncepciójában már nincs külön ügyészi szakasz, és nem kell eljárási szakaszt váltogatva további nyomozási cselekményeket előírni, hiszen ekkor is van egy folyamatos indokolatlan iratmozgatás (még ha elektronikusan is) a hatóságok között.

Ennek okán álláspontom szerint továbbra sem indokolt a nyomozó hatóságnak túl részletes, mindenre kiterjedő, vádirati vagy ítéleti részletességű tényállást közölnie, mert az a fenti kockázatot rejti magában. Véleményem szerint egy tömör, lényegre törő, valamennyi törvényi tényállási elemet tartalmazó történeti tényállás közlése a Be. fenti előírásának megfelel, és nem vonja maga után a folyamatos módosítás szükségességét.

Nézetem szerint egyébként a fenti szabályozás bevezetése nem volt indokolt. A vizsgálati szakasz célja éppen az, hogy az ügyész a vádemelésről, vagy valamely, az új Be. 391. § (1) bekezdése szerinti alternatíváról dönthessen, azaz a vádemelésnek továbbra sem kifejezett törvényi előfeltétele a gyanúsítás megtörténte, vagy annak az ügyészség koncepciójával egyező volta. Mivel az új törvény célkitűzése szerint nem

---

⁴³⁷ Amíg a vádiratnak garázdaság bűncselekmény esetén tartalmaznia kell részletesen azt, hogy a vádlott pontosan hányszor, milyen módon, hol stb. ütötte meg a sértettet, addig a gyanúsításnál elegendő volt arra utalni, hogy bántalmazta.

szükségszerű, hogy az ügyészség a legteljesebb körű bizonyítottságot megkövetelje, hanem a nyomozást bármikor „megállíthatja”, és akár nyomban is vádat emelhet, ezért nem teljesen világos, hogy miért volt szükséges külön jogalapot biztosítani, hogy a védelem akár többszörösen és folyamatosan kifogásolhassa a gyanúsítás akár valamennyi részletkérdését. Az szintén nem egyértelmű – a törvény szövegéből nem is következik, és ilyen módon a törvény saját koncepciójában is következetlen –, hogy az ügyészségnek, amikor a vizsgálati szakaszba lépéskor a Be. 391. §-a alapján az ügyiratokat akár a végleges lezárás igényével át kell néznie, vajon hivatalból is kötelessége-e a gyanúsítás megfelelőségét felülvizsgálni. Nem logikus ugyanis, hogy a pontatlan gyanúsítást panasz alapján akár részletkérdését illetően is korrigáltatni kell, azonban ha panasz nincs, akkor az akár teljesen alaptalan gyanúsítás esetére az ügyészségnek nincs törvényi korrekciós eszköze (egy terhelt esetén a megszüntetés az eljárást is megszünteti, bár a hibás gyanúsítás nem feltétlenül jelenti egyben az eljárás megszüntetésének indokát is, továbbá a gyanúsítást – ahogy már jeleztem – jelenleg hivatalból még nem lehet hatályon kívül helyezni).⁴³⁸

Azt is látnunk kell, hogy az iratmegismerési jog újraértelmezésével a terhelti ügymegismerési jogok jelentősen kiszélesednek. Ez azért is hangsúlyos, mert immár a nyomozás során nemcsak a gyanúsítás szerinti tényállás közlésével ismeri meg a terhelt, hogy miért gyanúsítják, hanem azt is leellenőrizheti, hogy milyen bizonyítékok alapján. Ezért a közölt gyanúsítás ilyen fokú pontosságának megkövetelése már csak ezért sem indokolható, mert a védelem már valamennyi bizonyítékot maga is megtekinthet. Ha pedig nem alaptalanul kifogásolja a gyanúsítást, és úgy véli, hogy a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján a ténylegesen megállapítható tényállás nem a gyanúsításkor közölttel azonos (pl. attól valamelyest eltér), akkor végső soron ebben bízva nem indokolt törődnie azzal, hogy a nyomozó hatóság esetleg pontatlan szövegezéssel gyanúsított. (Természetesen itt továbbra is csak a „korrekció” céljából való panaszt tartom indokolatlannak, önmagában a gyanúsítás elleni panasz előterjesztése értelemszerűen a védő vagy a gyanúsított álláspontjának megfelelően indokolt lehet.) Egyébként épp a fenti okból sem az új Be., sem elődjei nem engedték meg a vádemelés elleni jogorvoslatot sem. Ennek magyarázata az (a vádelv érvényesülése akadályozásának kiküszöbölése mellett), hogy a terhelt a nyomozás után már

---

⁴³⁸ A korábban már említett Nf.5078/2018/1-I. számú LÜ értelmezés szerint az ügyészség ilyenkor hivatalból állapítsa meg, hogy a gyanúsítás alaptalan volt, és közölje a nyomozó hatósággal, hogy a nyomozás továbbra is felderítési szakaszban marad. Ahogy korábban jeleztem, ezt a Be. novellája törvényi szinten is meg fogja oldani.

valamennyi beszerzett bizonyíték ismeretében, majd később a vádirat tényeinek birtokában a tárgyaláson védekezhet jogszerűen és megalapozottan, és hivatkozhat a nyomozás során beszerzett bizonyítékokra. Mivel a terhelt már a vizsgálatba lépéstől pontosan ilyen helyzetben van, ismét csak kétségessé válik, hogy a vádemelésnél sokkal „gyengébb” joghatású, esetlegesen téves gyanúsítás ellen miért hangsúlyozza ilyen mértékben a jogalkotó a panaszjogot.

Az osztott szerkezetű nyomozás bevezetéséről, főként annak hatékonyságáról nem kívánok és nem is tudok jelenleg állást foglalni. A jogalkotó úgy döntött, hogy a gyanúsításnál húzza meg a felderítés és a vizsgálat határát. Bár hozzáteszem, hogy az új Be. eredeti koncepciójában bizonyítási cselekményt a felderítés során maga a nyomozó hatóság nem végezhetett volna, csak ügyészi engedéllyel, és a végül elfogadott szöveg szerint is a vizsgálati szintű bizonyítás ügyészség irányítással történik (bár a nyomozó hatóságnak el kell végeznie magától is a szükségesnek látszó bizonyítást). Ennek ellenére épp a gyanúsított kihallgatást, az egyik legfontosabb és központi jelentőségű bizonyíték-beszerzési formát, egyben egy addig „kívülálló” alany terhelti státuszba „helyezését” még ügyészségi irányítás nélkül, önállóan, éppen a felderítési szakaszban végzi el a nyomozó hatóság.

Ezért az is elgondolkodtató, hogy a gyanúsítás elleni panasz kiemelése, és a gyanúsítás ügyészség általi, akár a részletekbe menő korrekciója helyett nem lett volna-e célszerűbb, ha a határt a gyanúsítás előtt húzta volna meg a jogalkotó, és arra csak az irányítási utasítás alapján került volna sor. Úgy tűnik ugyanis, hogy a jogalkotó a nyomozó hatóság esetleges téves gyanúsításainak utólagos kiküszöbölését az ügyészségre kívánta hárítani, ehelyett észszerűbb döntésnek tűnt volna már a gyanúsítás lehetőségéről való döntést is az ügyészségre telepíteni, hiszen ekkor ugyanezen ügyészségi kontroll érvényesült volna, ám az indokolatlan, vagy pontatlan, téves minősítésű gyanúsítások eleve elkerülhetők lettek volna. Eredeti felvetésem fényében pedig azt kell mondanom, hogy a szabályozás ilyen megoldása még a korábbi jogszabályokhoz képest is túlhangsúlyozza a gyanúsítás szerepét, és látszólag a vádkoncepcióval egyező tényállás és minősítés közlését várja el a nyomozó hatóságtól. A korrekcióra irányuló panasz esetében pedig, ha az alapos (mert a panaszban felvetettek egyeznek az ügyészség vádkoncepciójával), annak helyt kell adni, és akár addig kell korrigálni a gyanúsítást, míg a panaszos azzal „egyetért”, és az az ügyészségi tényállás/minősítés-koncepcióval is egyezik. Ezzel viszont tovább erősödött

a gyanúsítás „kis vád” szerepe, és a „kis vádelv” érvényesülése, amelyet a következő pont alatt fogok részletezni.

11.3. A „gyanúsításhoz kötöttség” problémája

Egyik feltevésem, hogy a III. Be. időszakára már a gyanúsítás „kis vádelvként” kezdett funkcionálni bizonyos esetekben a joggyakorlatban, amely lényegileg tovább hat az új Be. idején is. Ennek különbözői árnyalatai voltak megfigyelhetőek, amelynek egyik szélső értékén az szerepelt, hogy az ügyész akár gyanúsítás nélkül is vádat emelhet bizonyos esetekben, a másikon pedig az, hogy az ügyész a vádemeléskor mind tényállását mind minősítését tekintve kötve van a közölt gyanúsításhoz. Ez utóbbi azonban azt jelentené, hogy az ügyész, aki egyébként a III. Be. rendszerében a nyomozás korlátlan ura, és egyben – az új Be. szóhasználatával – irányítója volt, és akinek a vádjához oly szorosan kötve van a bíróság, saját maga az általa irányított nyomozó hatóság jól-rosszul közölt gyanúsításához olyan módon kötve van, hogy annak helyes irányú módosít(tat)ása, kiegészít(tet)ése nélkül vádat sem tud emelni. Álláspontom szerint ez utóbbi gyakorlat helytelen volt, és a III. Be. hatályának végére már lazulni is látszott.

Elsőként azt szükséges vizsgálni, hogy kell-e egyáltalán a gyanúsítás közlése ahhoz, hogy az ügyész vádat emeljen; mi több, kötelező-e egyáltalán a gyanúsítás közlése. E kérdés önmagában is összetett, és itt is csak a legegyszerűbb eset, ha egy elkövető egy cselekményéről van szó (ez esetben a kérdést is könnyebb megválaszolni). Egyébiránt e legegyszerűbb esetben egy további törvényhely is megerősíti azt, hogy a minden előkészítés nélküli vádemelésre nincs alap: a Be. 348. § (1) bekezdése (hasonlóképp a III. Be. 164. § (1) bekezdése) egyértelművé teszi azt is, hogy a nyomozási szakasz nem hagyható el, erre csak kivételesen, magánvádas vagy pótmagánvádas eljárás esetén van lehetőség („A büntetőeljárás - ha e törvény eltérően nem rendelkezik - nyomozással kezdődik.”). A probléma reálisan a több elkövető, valamint a cselekményi többség esetén jelentkezik, továbbá más a helyzet, ha a vádemelés után, és más, ha a vádemelés előtt merül fel, így a problémakör részben a vádkiterjesztés témájához is átvezet.

A vádemelés előtt, a nyomozásra vonatkozóan – függetlenül attól, hogy a III. Be. esetén a vádemelési szakasz még önálló eljárási fázis volt – mindkét törvény tartalmazott olyan – fent már idézett – szabályokat, amelyből arra következtethetünk, hogy ha van megalapozott gyanú, akkor azt közölni kell. Egyes szabályok a terhelti jog, mások a nyomozó hatóságot és az ügyészséget terhelő kötelezettség formáját öltik. E szabályokból végső soron az tűnik ki, hogy a törvény szerint a gyanúsítást feltétlenül közölni kell, az nem kerülhető meg. Más kérdés, hogy ennek elmaradása milyen következményt von maga után, illetve feltétele-e a vádemelésnek. Már itt jelzem, hogy olyan kifejezett szabály egyetlen kódexben sem szerepelt soha, miszerint vádat csak azzal a személlyel, és csak azon cselekmény tekintetében lehetne emelni, aki és amely tekintetében a gyanúsítás közzlése megtörtént. (Mint ahogy korábban azt is láthatóvá tettem, hogy eleve a vádemelés feltételeit sem határozzák meg a jogszabályok.)

A gyanúsítás kötelező közzlése alól egyetlen kivétel ismert: a távollévő terhelt elleni eljárás, amely az I. Bp-től része a hazai jognak. Bár ez logikailag a jogintézményből és részletszabályaiból is levezethető, azonban több eseti döntésnek kellett megerősítenie, hogy a vádemelésnek nem akadály, ha gyanúsított ki hallgatás az adott személy vonatkozásában nem történt (azért, mert a gyanúsítandó személlyel nem tudta a hatóság felvenni a kapcsolatot). Az ezzel ellentétes értelmezés lényegében jóval kisebb hatókörűvé redukálná a jogintézményt. Az eseti döntések ugyanis egyöntetűen azt mondják ki, hogy a terhelti pozíciónak nem feltétele az alapos gyanú közzlése.⁴³⁹

A gyanúsítás nélküli vádemelésnek tehát létező esete a távollétes eljárás, más kérdés, hogy ezen kívüli esetkör létezhet-e. Amint utaltam rá, egy terhelt egyetlen cselekményének esetében a kérdés könnyebben megválaszolható. A gyanúsítás teljes mellőzése nyilvánvalóan törvénysértő a hatóság részéről, hiszen a már említett jogszabályhelyek figyelmen kívül hagyásáról van szó. Azt gondolom, hogy ilyen a joggyakorlatban nem fordulhatott elő. Mégis hozzá kell tenni, hogy ennek dacára a vádemelés ilyenkor is törvényes, és a bíróság nem kérheti számon az ügyészségen a gyanúsítás hiányát, erre egyébként jogalapot sem tudna találni. Ezt erősíti az a kialakult bírói gyakorlat, miszerint a nyomozás során megvalósított eljárási szabályszegések, – ide nem értve valamely bizonyíték törvénysértő beszerzését – csak relatív

---

⁴³⁹ Így pl. a BH2003.5.183. számú döntés szerint „A távollévő terhelttel szemben a Be. XVII/A. Fejezete szerinti eljárás lefolytatásának nem előfeltétele, hogy a terheltet a nyomozati szakban gyanúsítottként kihallgassák, eljárásjogi értelemben ugyanis a terhelt pozíciója nem függ az alapos gyanú közzlésétől.” Csaknem szó szerint ugyanezt állapítják meg a BH2003.148, a BH2003.50. és a BH2002.367 számú eseti döntések is.

szabálysértések, és a bizonyíték ennek ellenére is felhasználható, a bíróság pedig a vádra, és nem az azt megelőző nyomozásra alapozva hozza döntését.⁴⁴⁰

Hozzátehetjük azt is, hogy bár a gyanúsítás mellőzésével sérül egy terhelti jog, és hatósági kötelezettségszegés történik, azonban a tárgyalás előkészítése során a tanács elnöke a vádiratot rövid időközön belül megküldi a vádlottnak és a védőnek (III. Be. 263. §, új Be. 497. §), sőt későbbi vádmódosítás esetén a törvények lehetőséget adtak az ügy elnapolására és a felkészülésre is (III. Be. 310. §, új Be. 538. §). E rendelkezésekből az látszik, hogy legkésőbb a vádirat benyújtását követően a bírósági vádközléssel a terhelt mindenképpen értesülni fog az ellene felhozott vádról vagy annak változásáról (és a vádirat – elvileg – részletesebb és jogilag pontosabb, mint a jegyzőkönyvben rögzített gyanúsítás).

Így megállapíthatjuk, hogy végső soron jogi alapja nincs annak, hogy az ügyész a vádemeléskor gyanúsítás meglétéhez lenne kötve, bár a gyanúsítás mellőzésekor törvénysértés mindenképpen történik, de ennek valódi jogkövetkezménye nincs. Árnyaltabb a probléma, ha valamely halmazati, vagy részcselekmény hiányáról van szó, nem kellően pontosan közölt történeti tényállásról, vagy helytelen büntető anyagi jogi minősítésről. Tapasztalataim alapján az ügyészségi gyakorlat korábban abba az irányba hajlott, hogy az ügyész a vádiratának – de még akár valamely elterelő jogintézmény alkalmazását előíró határozatának – tényállásához ezzel (közel) azonos tényállású és jogi minősítésű gyanúsítást követelt meg. Ezzel az ügyész egyébként magát hozta hátrányos helyzetbe, hiszen, ahogy fentebb már jeleztem, saját döntését – „kis vádelv” módjára – a gyanúsításhoz kötötte. Ennek eredménye a III. Be. 216. § (1) bekezdés a) pontja szerinti további nyomozási cselekmények nagyobb számú előírása volt, sok esetben pusztán azon célból, hogy a nyomozó hatóság folytatólagosan hallgassa ki a gyanúsítottat, és közölje vele az ügyész által meghatározott tényállást és jogi minősítést.⁴⁴¹

Később azonban ez a gyakorlat lazulni látszott, és – talán a további nyomozási cselekmények miatt elhúzódó nyomozásokra, valamint a nyomozó hatóság statisztikai

---

⁴⁴⁰ Így pl. a BH2012.11.458. számú kúriai döntés kimondja, hogy „A törvényes vád alaki következménye nem nyomozás, vádelőkészítés, hanem - azok következménye - a benyújtott vád alapján képezheti vizsgálat tárgyát. Ebből következően a felülvizsgálat nem terjedhet ki - a vádemelési jogosultság (alaki legitimáció) vizsgálata címén - a vád előkészítési, nyomozási szakok vizsgálatára.” A BH2005.7 számú döntés szerint pedig „A nyomozás folytatása a kétéves határidő eltelte után eljárási szabályt sért, de az ennek során beszerzett bizonyíték a vádemelés szakaszában és a bírósági eljárásban felhasználható”.

⁴⁴¹ A Miskolci Járási Ügyészségen szerzett gyakorlati tapasztalataim alapján tudom ezen tényeket állítani, országos gyakorlatról e körben nem tudok beszámolni, és mérhető statisztikája sincs ennek a kérdéskörnek, de nézetem szerint országos szinten is hasonló gyakorlat érvényesült.

szemléletű elégedetlenségére is figyelemmel – egyre kevésbé tekintett ilyen szigorú szemmel az ügyészség a közölt gyanúra. Elsőként a Btk. szerinti minősítés tárgyában volt felfedezhető az enyhülés. Az ügyészség egyre inkább úgy látta, hogy ha a nyomozó hatóság nem feltétlenül minősít megfelelően, ez nem okozhat problémát, ha a tényállást megfelelően közölte, a minősítést ugyanis vádiratában (vagy más intézkedésében) korrigálta. Ezen belül is az volt az álláspont, hogy ha a cselekmény ugyanolyan büntetési tétellel, vagy enyhébben volt fenyegetett, de máshogy minősült, akkor a gyanúsítást nem kell módosítani. Más volt a helyzet, ha a cselekmény súlyosabban minősült. Itt már bizonytalanabbnak tűnt a gyakorlat, viszont, ha a nem védő-köteles cselekményt az ügyész olyanná minősített át (legtöbbször a büntetési tételre tekintettel), amelynek esetében a védelem kötelező, ám a terhelt addig védővel nem rendelkezett, akkor nem volt kétséges, hogy további nyomozási cselekményt írt elő. Később már a tényállást illetően is megengedőbb volt a gyakorlat: a kisebb pontatlanságok, részletkérdések (pl. időpont, helyszín), akár más minősítést eredményező eltérések (pl. felfegyverkezve is történt-e az elkövetés) sem jelentettek problémát.⁴⁴² Ami végig jellemző gyakorlat maradt viszont a III. Be. idején, az az, hogy ha a közölt tényálláson túl, azzal anyagi halmazatban más cselekmény is megállapítható volt a nyomozás iratai alapján, amelynek közlése nem történt meg, akkor az ügyészség szinte mindig további nyomozási cselekmények keretében írta elő a folytatólagos gyanúsítást.

Meg kell jegyeznem, hogy míg az ügyészi gyakorlat kifejezetten idegenkedett attól, hogy olyan történeti tényállás miatt is vádat emeljen, amelyet a terhelttel nem közöltek (anyagi halmazat esete), addig a vádképviselő során semmiféle problémát nem jelentett a vádlott vonatkozásában a vádat egy olyan cselekményre is kiterjeszteni, amely korábban a gyanúsításnak nem volt tárgya. A III. Be. 310. § (1) bekezdése erre alapot adott, de – ahogy látni fogjuk – az új Be. rendelkezései e téren lényeges változást nem eredményeznek (538. §). A gyakorlatban az is alkalmazott megoldás volt, hogy az ügyész – például a nyomozás elhúzódására tekintettel – már nem kívánta a további, megállapítható bűncselekményre vonatkozó gyanúsítás céljából az ügyet visszaküldeni a nyomozó hatóságnak (vagy akár arra nem is volt lehetősége, mert a nyomozás abszolút határideje lejárt), és a gyanúsítás szerint emelt vádat (tehát a további bűncselekményt a vádban még nem jelenítette meg) azzal, hogy feljegyezte: a

---

⁴⁴² Megjegyzem, hogy a nyomozó hatóságok gyakorlata is igencsak eltérő a tekintetben, hogy milyen részletességgel (akár több oldalban, alapos részletességgel, vagy éppen néhány sorban összefoglalva) közli a megalapozott gyanút, ennek formái még azonos szervek esetében is nagy változatosságot mutatnak.

tárgyaláson a tárgyaló ügyésznek a vádat majd ki kell terjeszteni a további bűncselekményre is.⁴⁴³ Az új Be.-ben az eljárási szakaszok közti váltás már nem áll fenn, mert a nyomozási szakaszt a Be. 348. § (5) bekezdése alapján csak az eljárás megszüntetés vagy a vádemelés fejezi be. Így tehát az ügyészség is a nyomozás keretében hozza meg a nyomozást lezáró intézkedését, és a vizsgálati szakaszban a Be. 391. § (1) bekezdés g) pontja alapján korlátlanul jogosult eljárási cselekmény elvégzését előírni. Ekként folytatólagos gyanúsított kihallgatásnak, és módosított tényállás és/vagy minősítés közlésének legfeljebb a nyomozás végső határideje szabhat gátat (Be. 351., 687. §). Azt, hogy a jövőben az ügyészség milyen mértékben fog ragaszkodni ahhoz, hogy a gyanúsítás és a vádemelés tényállása és minősítése egyezzen, végső soron az adott ügyész(ség) hozzáállásától függhet csak.

A fentiekén túl szintén a gyanúsítás szükségességét vetette fel az az eset, ha a tárgyaláson, a vádképviselő során vált bizonyossá, hogy a cselekményt nem, vagy nemcsak a megvádolt személy követte el, hanem egy további, ismert és beazonosítható személy. Ennek is kialakult, bíróság által is támogatott gyakorlata van. Ilyen esetben új büntetőeljárás kezdeményezése történik, azaz – lehetőség szerint soron kívül – új nyomozás elrendelésére, gyanúsított kihallgatásra majd vádemelésre kerül sor, és – ha a megvádolt személy melletti másik elkövetőről van szó – szerencsés esetben még az ügyek bírósági egyesítése is megtörténhet, tehát az új vádlott végül bekerül terhelttársként az ügybe. Ez esetben tehát a gyakorlatban fel sem merült az, hogy az ügyész a beazonosított másik személyt nyomozás és gyanúsítás nélkül, pusztán rá vonatkozó vádemeléssel „helyezi” vádlotti pozícióba (ilyen esetben egyébként a „személyi” vádkiterjesztés a törvény szóhasználata folytán szóba se kerülhet). E tekintetben az új Be. alatt is hasonló gyakorlat várható.

Korábban már utaltam rá, hogy a jogirodalomban többen (Szabóné és Cséka) bár csak érintőlegesen, de foglalkoztak ezzel a kérdéssel mind a II., mind a III. Be. kapcsán. A kialakult álláspont szerint – bár ez a törvény szövege *expressis verbis* nem mondta ki⁴⁴⁴ – a személyhez kötöttség elvéből fakadóan a vádlott személye az eljárás során nem

⁴⁴³ Czédli-Deák ezzel kapcsolatban azt jegyzi meg, hogy ha erre nem volna lehetőség, akkor nem lehetne helye a vádkiterjesztésnek. Czédli Deák: i.m. 6.

⁴⁴⁴ Bár ezen lehetőséget magam sem tartom elfogadhatónak, mégis látni kell, hogy önmagában azon vádelvi meghatározás, hogy „a bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek” még önmagában nem jelenti azt is, hogy egy, az eredeti vádlottal „kicserélt” újabb vádlotról, vagy nyomozás nélkül, pusztán vádkiterjesztéssel „beemelt” további vádlott(társ)ról ne lehetne dönteni, hiszen ebben a helyzetben immár ők lennének a vádelv személyi vádhoz kötöttségével érintett személyek. A törvény egyéb rendelkezései, „szelleme”, azonban arra enged következtetni, hogy ilyenre nincs lehetőség.

változhat meg, a megvádolt személy más személlyel nem cserélhető ki (helyettesíthető), de az eredetileg vádolt személy mellé mást sem lehet utóbb bevonni, tehát a vádat az ügyész nem terjesztheti ki a bírósági eljárásban más személyre.⁴⁴⁵ Ezzel egyetlen ellentétesnek tűnő álláspont lelhető fel: Sinku szerint, amennyiben felmerül, hogy a megvádolt(ak)on kívül más személy(ek) is bűnös(ök), akkor vádkiterjesztés történhet „pótvádirat” formájában.⁴⁴⁶ Itt szintén megjegyzendő az, hogy a bíróság előtti eljárás során az ügyészség által más, korábban meg nem vádolt személy „beemelését” látszólag semmilyen törvényi rendelkezés nem tiltja, és gyanúsításhoz vagy nyomozáshoz sem köti, sőt itt a korábban említett törvénysértés sem merülhet fel, hiszen nyomozási szakasz nem is volt az adott személy vonatkozásában. Mindazonáltal hozzáteszem azt is, hogy ez esetben valójában nem történhet vádkiterjesztés. Mind a III. Be. 310. § (1) bekezdése, mind az új Be. 538. § (1) bekezdése szerinti vádmódosítás egyik esetköre sem engedi meg ugyanis a más személyre való kiterjesztést, hisz csak az adott vádlott („a vádlott”) cselekményei vonatkozásában ír elő szabályokat. Ez esetben legfeljebb az utólagos vádemelés történhet meg. Egyebekben mind a III. Be, mind az új Be. miniszteri indokolása világosan kinyilvánítja, hogy nem lehetséges a vád kiterjesztése olyan személyre sem, aki az ügyben vádlottként nem szerepel.

A 3376/2012. (XII. 15.) AB határozat – még a II. Be. 209. § (2) bekezdése alapján – szintén úgy foglalt állást, hogy „az ügyészi vádmódosítást tulajdonképpen egyetlen jogszabályi elem korlátozta, mégpedig az eredeti vádlott személye, azaz a vád megváltoztatására, illetőleg kiterjesztésére csakis az eredetileg benyújtott vádiratban szereplő terhelt(ek) vonatkozásában kerülhetett sor. A vádkiterjesztés tehát kizárólag a már vád alá helyezett személlyel szemben volt lehetséges, az ügyben vádlottként korábban nem szereplő személyt illetően nem”. A kérdéskörrel később, a vádmódosítás témájának vizsgálata során még fogok foglalkozni.

Láthattuk tehát, hogy a II. Bp. 1954. évi novellájától – és azt megelőzően az I. Bp. vizsgálatra vonatkozó rendelkezéseiben is – a magyar jogban a bírósági eljárást

---

⁴⁴⁵ Egységes jegyzet (1986): 94-97., BM tankönyv: 57-59., Cséka (szerk.) (2006): 64-66.

⁴⁴⁶ Bánáti János – Belovics Ervin – Csák Zsolt – Sinku Pál – Tóth Mihály – Varga Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG Orac, Budapest, 2006. 345. E megjegyzés a III. Be.-hez írt tankönyv egy korai kiadásában tűnik csak fel, egy szemléltető ábrán. Bár kétségtelen, hogy az ábra alapján nincs utalás arra, hogy ezt meg kell-e, hogy előzze nyomozás és gyanúsítás, azonban mivel a fenti opció az ábrán a vádkiterjesztés egyik eseteként van feltüntetve, ezért arra következtethetünk, hogy a szerző szerint az ügyész a tárgyaláson tehetné ezt meg külön nyomozás nélkül. Bár az is megjegyzendő, hogy a III. Be. idején a pótvádirat intézménye már nem létezett.

megelőző nyomozási szakasznak nagy jelentősége van.⁴⁴⁷ Ennek megfelelően az egyes kódexek hol kisebb, hogy nagyobb hangsúllyal várták el, hogy azt a személyt, akit az ügyészség később megvádol, előbb gyanúsítottként hallgassák ki, és vele valamilyen formában közöljék az ún. alapos vagy megalapozott gyanút, ami a gyanú tárgyát képező bűncselekmény történeti tényállásából és annak büntetőjogi minősítéséből áll.

Bár a közlés tartalma, a tényállás részletessége – az új Be. hatályba lépéséig – nem vitatottan egyszerűbb volt, mint a vádiraté vagy az ítéleté, azonban az ügyészség gyakorlata abba az irányba hajlott és hajlik is, hogy 1. gyanúsítás mindig történjen (kivéve a távollétes eljárást), 2. az lehetőség szerint leírásában tartalmazzon valamennyi történet, önálló cselekményt, és lehetőség szerinti a bűncselekmény pontos Btk. szerinti minősítése legyen közölve. Utóbbi 2. pont tekintetében tért csak el a gyakorlat egy skála mentén, hogy mi az a pontosság, amely alapján vádemelésre kerülhet sor, vagy amelynek hiánya folytatólagos gyanúsított kihallgatást és a gyanúsítás szövegének módosítását kell, hogy eredményezze. Egyben utóbbi pont volt az, amely alapján működni látszott és látszik a gyakorlatban a fentebb részletezett „kis vádelv”, azaz, hogy az ügyész meglévő, és/vagy relatíve pontos gyanúsítás hiányában nem emelhet vádat, egyben kötve van a közölt gyanúsítás meglétéhez, és szövegéhez (szélsőséges esetben minősítéséhez is).

Megjegyzem, hogy e problémakörnek is csak akkor van jelentősége, ha a nyomozást nemcsak a bizonyítékok begyűjtésére, feltérképezésére szolgáló, az eljárás fő szakaszának tekintendő tárgyalás előkészítőjének véljük, hanem önálló, egyenrangú, bizonyítással járó főszakasznak. A gyakorlat azonban már jó ideje ebbe az irányba mutat. A szocialista jog végig ezt hangsúlyozta,⁴⁴⁸ bár a III. Be. jogalkotói szándéka is ez ellen kívánt hatni, illetve az új Be. indokolásából is kiolvashatjuk az ezzel ellentétes célzatot.

Álláspontom szerint a bizonyítás legfontosabb terepe továbbra is a tárgyalás kellene, hogy legyen, – hiszen az új Be. és elődje is hangsúlyozta a nyomozás előkészítő jellegét – amelynek alapja a vádemelés. A törvények csak a vádra határoznak meg olyan szigorú követelményeket mint a pontos tényállás, megfelelő minősítés, hiszen e vád lehet csak a bírósági döntés kerete. A terhelti jogok garantálása kiemelten fontos az

---

⁴⁴⁷ Bócz a már többször hivatkozott művében igen részletesen elemzi azt is, hogy az eredetileg előkészítő szerepet betöltő nyomozás miként vált az eljárás tárgyalással egyenrangú (vagy néha azt akár felül is múló) szakaszává. Bócz (2006): 34-40.

⁴⁴⁸ Bócz idézi több ízben is Gyarmathyt, akinek megállapításaiból teljesen világos az a koncepció, hogy a két szakasz egyenrangú, idézi továbbá Bíró is, aki odáig megy, hogy a tárgyalási szakaszt pusztán a nyomozás eredményeit ellenőrző fórumnak tekinti. Bócz (2006): 32-37, 150-151.

eljárás során, és alapvető érdek, hogy a tájékoztatáshoz való jog ne sérüljön. Ezért a jelenlegi eljárási rendben a gyanúsított kihallgatás nemcsak bizonyítékszerzési eljárási cselekmény, hanem az ügymegismerési jog egyik alapja, valamint az esetleges vallomástétel a védelemhez való jog részeként a védekezés egyik módja is. Ez legalább abban kell, hogy realizálódjon, hogy a gyanú közlésével ismerhesse meg a terhelt a nyomozás során a hatóság álláspontját. Az új Be. még tovább szélesíti e jogot, hiszen kezdetektől korlátlan ügyiratmegismerési jogot biztosít. A kódexek a gyanúsítás megtörténtét tehát világosan előírják, így ennek elmulasztása törvénysértő.

Ennek ellenére úgy látom, hogy a korábbi kódexek alapján kialakult joggyakorlat, valamint az új Be. előírásai indokolatlanul túlhangsúlyozzák a gyanúsítás szerepét, amellett, hogy sem a hatályos sem a korábbi eljárási rendben konkrét szabály nem tiltja meg, vagy fűz ahhoz jogkövetkezmenyt, ha gyanúsítás nélkül emelnének valaki ellen vádat (még ha ezzel törvénysértés történik is). Emögött azonban vélhetően tudatos jogalkotói döntés áll, hiszen a vád urát, a vádlót, a nyomozás irányítóját nem indokolt olyan megkötéssel sújtani (azaz gyanúsításhoz kötni) a vádemelés kapcsán, a gyanúsítással összefüggésben, éppen az általa irányított nyomozó hatóság relációjában, mint amilyen megkötésben a bíróság áll a váddal (vádhoz kötöttség). Az eljárási rendszer logikáját bontaná meg, ha a vádlót a vádat előkészítő eljárási cselekmény meglétéhez, tartalmi kritériumaihoz kötné a jogalkotó. Mindemellett hangsúlyozom, hogy a gyanúsítás elmaradása mindenképpen törvénysértő, ellenben a gyanúsítás nélküli vádemelés maga nem az. Az is kiemelendő, hogy bíróságot sem szabad, hogy kösse (a bírói gyakorlat szerint nem is köti) a gyanúsítással kapcsolatos esetleges törvénysértés (ide nem értve ismét a bizonyíték felhasználhatóságát). Az pedig végképp nem törvénysértő, ha a vád – tényállását és minősítését tekintve – nem felel meg a közölt gyanúsításnak. Az ezzel ellentétes értelmezés valóban indokolatlanul megkötné a vádlót. A nyomozások során törekedni kell tehát a törvényi előírások szerint a gyanúsítások (kellően pontos, de tömör, lényegyet tartalmazó) közlésére, azonban nem szabad, hogy a hangsúly az új Be. adta – de nem előírt! – lehetőségek folytán abba az irányba tolódjon el, hogy az ügyészség vádirati minőségű gyanúsítást várjon el a nyomozó hatóságtól, és ahhoz – mint a bíróság a vádhoz – maga kötve legyen.

12. A VÁDDAL VALÓ RENDELKEZÉS KÉRDÉSEI

A vádelv egyik elemének tekintem a váddal való rendelkezés jogot is, mert a vádelv teljes körű érvényesüléséhez hozzátartozik az is, hogy a vádló vádhoz kapcsolódó jogköre a vádemeléssel ne szoruljon a háttérbe, hanem a vádat szükség szerint módosíthassa (és csak ő módosíthassa), valamint akár ejthesse is,⁴⁴⁹ ami akkor teljeskörű jogosítvány, ha a bírói eljárás ennek eredményeként nem folytatódhat tovább.

Történeti vizsgálódásaim során már részletesen áttekintettem, hogy ez a részjogosítvány a magyar büntetőeljárás történetében mikor, milyen módon, és milyen korlátokkal érvényesült. A továbbiakban elsőként a vádejtés, majd a vádmódosítás kapcsán is megvizsgálom néhány problémát.

12.1. A vádejtés alkalmazása és jogkövetkezményei

Az I. Bp. idején érvényesült, később csorbát szenvedett, majd teljeskörűen ismét a II. Be. óta élő az a szabály,⁴⁵⁰ amely szerint a vádejtés esetén a bíróságnak – még akkor is, ha egyébként álláspontja szerint a bűnösséget megállapíthatná – minden további mérlegelés nélkül meg kell szüntetnie az eljárást. Ez egy igen erős és fontos része a vádelvnek. Ha az eljárási rendet következetesen a vádelv alapjaira kívánjuk fektetni, akkor e szabálynak érvényesülnie kell mint a vádelv lehetséges végpontja.

Egyetlen korlát szerepel a III. Be. és az új Be. törvényszövegében is: a bíróság nem szünteti meg az eljárást, ha pótmagánvádnak, az új Be. rendszerében továbbá magánvádnak van helye [492. § (1) bekezdés e) pont]. Ez azonban nem a vádejtés elvi (vádelvet érintő) korlátja, hiszen lényegében, ha a bíróság át is tér pótmagánvádas (magánvádas) eljárásra, az ügyészi vád alapján történő eljárás befejeződik, és csak az új vádló, a pótmagánvádló, vagy magánvádló új vádja alapján folyhat tovább az eljárás. A szabály racionális indoka az, hogy ne keletkezzen a pótmagánvádas (magánvádas) eljárást akadályozó, res iudicatum eredményező ügydöntő határozat, illetőleg, hogy megmaradjon az eljárás folytonossága.

⁴⁴⁹ A korábbi kódexekben rögzült „vádelejtés” kifejezést az új Be. a „vádejtés” megfogalmazással váltotta fel, így ennek megfelelően a továbbiakban így utalok a jogintézményre, abban az esetben is, ha a korábbi kódexekről szólok.

⁴⁵⁰ II. Be.: 209. § (1) bekezdés, 213. § (1) bekezdés f) pont, III. Be.: 311. § (1) bekezdés, 332. § (1) bekezdés e) pont, új Be.: 539. § (1) bekezdés, 567. § (1) bekezdés c) pont.

A II. és a III. Be. időszakában a vádejtesnek csak egyetlen törvényi korlátja volt: az ügyészi indokolási kötelezettség, amelyet megtart az új Be. is. Bár itt valójában nem beszélhetünk tényleges korlátról, és nem is igazi, jogi értelemben vett feltételről van szó, hiszen elmulasztásának szankciója nincs (*lex imperfecta*). Ezért álláspontom szerint akkor is megszüntetési kötelezettsége van a bíróságnak, ha az ügyész elmulasztja a vádejtest indokolni. Ez következik azon előírásokból is, ahol a törvény(ek) az eljárás megszüntetésének okait sorolják fel. Ott ugyanis nem szerepel olyan kitétel, amely szerint az indokolás elmulasztása gátja lenne a megszüntetésnek. Az indokolási kötelezettség elmulasztása nézetem szerint legfeljebb szervezeten belüli fegyelmi felelősségre vonást eredményezhet. A II. Be. egyik kommentárjában Bagi is azt írja, hogy a bíróság nem vizsgálhatja, hogy a vád ejtésének indokai helyesek-e, az eljárás megszüntetés ugyanis ettől függetlenül szükségszerű jogkövetkezmény. Hozzáteszi azonban, hogy mivel a megalapozatlan vagy törvénysértő vádejtes következményei csak törvényességi óvással voltak orvosolhatók [II. Be. 284. § (2) bekezdés], ezért a vád ejtését csak nagy körültekintés esetén tartja helyesnek, és a „határesetekben” az ügyész inkább felmentési indítványt tegyen.⁴⁵¹

Töprengésre adhat azonban okot az indokolási kötelezettség megkövetelése. A szabályozás oka érthetően az, hogy valamennyi érintett számára legyen világos, hogy az ügyész miért kívánja a korábban benyújtott vádját „visszavonni”. Valójában azonban ez elvi szinten a vádelv érvényesülésének korlátját nem szabad, hogy jelentse, bár lényegi korláttá csak akkor válna, ha az indokolási kötelezettség a feltétele lenne a vádejtesnek. A vádelv legtisztább érvényesítése esetére azonban nézetem szerint nem írható elő indokolási kötelezettség, feltétel pedig semmiképpen nem lehet.

A törvényszövegeken túl a vádejtes alkalmazására vonatkozó előírás korábban csak legfőbb ügyészi utasítás szintjén jelent meg. A II. Be.-hez kapcsolódó 6/1979. (ÜK. 6.) Legf. Ü. számú utasítás 12. § (1) bekezdése még azt írta elő, hogy az ügyész akkor ejtse a vádat, ha a cselekmény nem bűncselekmény, azt nem a vádlott követte el, illetve akkor is, ha a vád tárgyává tett cselekmény és annak vádlott általi elkövetése nem bizonyítható. Felmentési indítvány tételét ellenben csak arra az esetre írta elő, ha a cselekmény nem bűncselekménynek, hanem szabálysértésnek minősül. Ehhez képest a III. Be.-hez kapcsolódó 12/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 8. § (1) bekezdése már azt követelte meg, hogy „Az ügyész ejtse el a vádat, ha a bizonyítás eredménye alapján az állapítható meg, hogy a vád tárgyává tett cselekmény nem bűncselekmény, a

---

⁴⁵¹ A II. Be. magyarázata: 613.

bűncselekményt nem a vádlott követte el, vagy a bűncselekmény nem közvádra üldözendő. Ezt, és ennek rövid indokolását a bírósággal írásban is közölje.” E szakasz (4) bekezdése pedig azt az utasítást adja a tárgyaló ügyésznek, hogy „Az ügyész akkor indítványozza a vádlott felmentését, ha a bizonyítás eredménye alapján arra a meggyőződésre jut, hogy nem bizonyított a bűncselekmény elkövetése, illetőleg az, hogy a bűncselekményt a vádlott követte el; avagy a vádlott javára a büntethetőségét kizáró kényszer, fenyegetés, tévedés, jogos védelem, illetve végszükség állapítható meg.”

Az utasítás tehát két esetkört tartalmazott, ha az ügyész a tárgyalás eredményeként arra a meggyőződésre jut, hogy a vádlottat a bíróságnak egyébként fel kellene mentenie (a vádejtsnél is csak olyan okok szerepelnek, amelyek a tárgyalás megkezdése után már felmentési, és nem eljárásmegszüntetési okok). Világos, hogy mind a III. Be., mind az új Be. rendszerében más a jogkövetkezménye a vádejtsnek, és más a felmentési indítványnak: előbbi mérlegelés nélküli megszüntetést eredményez, míg utóbbi esetében még mindig dönthet úgy a bíróság, hogy megállapítja a bűnösséget az ügyészi állásponttal ellentétesen (továbbá más a jogorvoslati lehetőség is). Bár az előírások indoka nem ismert, azonban minden bizonnyal a jogkövetkezmények alapján osztotta a felmentési okokat két csoportba az utasítás. Jól láthatóan az objektívnek tekinthető okok esetén a vádejts az alkalmazandó döntés, míg a bizonyítékok mérlegelése alapján kialakult meggyőződés, illetve büntethetőséget kizáró ok esetében a felmentési indítvány indokolt. Ez eltérés volt a II. Be-hez kapcsolódó LÜ utasításhoz képest, amely a bizonyíthatóság hiánya esetén is a vádejtsét látta szükségesnek, bár a II. Be. maga kifejezetten nem is rendelkezett a felmentési indítvánnyal (de az a törvény alapján tilos sem volt). Továbbá a büntethetőséget kizáró okok között a 12/2003. LÜ utasítás a kóros elmeállapotot nem sorolta fel, de a szakasz (2) bekezdése világossá teszi, hogy ez esetben a vádejts szóba sem kerülhet, hiszen – ahogy ezt a helyzetet immár az új Be. jogszabályi szinten is tisztázza [422. § (1) bekezdés d) pont] – ilyen esetben eleve azzal emel az ügyész vádat, hogy a vádlottat mentse fel a bíróság, és rendelje el a kényszergyógykezelését (amennyiben kényszergyógykezelés Btk. 78. § (1) bekezdése szerinti valamennyi feltétele fennáll).

Már e ponton is felmerülhetne kérdésként, hogy miért szükséges a vádejtsét ilyen módon korlátozni, azonban utalok rá, hogy az Alaptörvény 29. cikke, valamint az Ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény 8. § (3) bekezdése, valamint a 12. § (1) bekezdése és a 13. §-a alapján az ügyészség utasításos rendszerben működik, és a

legfőbb ügyész valamint a felettes ügyész is utasíthatja az ügyészt a büntetőeljárással kapcsolatos tevékenysége során, ezért ezen – akár konkrét ügyekben is adható – utasítás általános formában való előírása elvi akadályba nem ütközik, hiszen annak nem a büntetőeljárás kódex a forrása, hanem egy belső utasítás.

Az új Be. azonban változtat a fenti rendszeren és lényegében beépíti a törvényszövegbe a korábbi ügyészségi gyakorlatot, nevezetesen a fent említett utasítás rendelkezéseit. A vád ejtése cím alatt, az 539. § (1) bekezdése ugyanis immár törvényi korlátokat állít fel, és azt csak három esetben, egyébként a fent idézett utasításban felsorolt esetekkel azonosan engedi meg. A perbeszéd, a felszólalás, és az utolsó szó joga cím alatt pedig, az 542. § (4) bekezdése, szintén a 12/2003. LÜ utasítás szövegével megegyezően írja elő, hogy az ügyész mikor tegyen felmentési indítványt (itt az okok azonban kiegészülnek a gyermekkorral,⁴⁵² és a kóros elmeállapottal).

Az ügyészi felmentési indítvány maga nem új keletű, hiszen a III. Be. 315. § (3) bekezdése is ismerte ezt a jogintézményt, azonban e rendelkezés csak azt rögzítette, hogy az ügyész akkor él ilyen indítvánnyal, ha „a vádlott bűnösségét nem tartja megállapíthatónak”. E szabályt a III. Be. vezette be, az a korábbi törvényekben nem szerepelt (mindazonáltal lehetőség volt rá). A megfogalmazás azonban konkurálni látszott a vádejtéssel, sőt pusztán a törvényszöveg alapján egyáltalán nem dönthető el, hogy mikor kellett felmentési indítványt tenni, csak áttételesen lehet arra következtetni, hogy a „nem megállapítható” kitétel azonosítható a megszüntetési okok közül a hasonló szövegezésű, egyébként a bizonyíthatóság hiányára utaló okkal. Vélhetően erre is tekintettel volt szükséges utasítással egyértelművé tenni a kérdést. Másrésztől felvethetjük azt is, hogy a megfogalmazás célja csak az lehetett, hogy az ügyész perbeszédének indítványa ne legyen egyirányba (azaz a bűnösség megállapítás irányába) kötött, és e módon is megerősítést nyerjen a III. Be. 28. § (1) bekezdése szerinti szabály, miszerint az ügyész kötelessége, hogy mind a terhelte terhelő és mentő, mind a büntetőjogi felelősséget súlyosító és enyhítő körülményeket figyelembe vegye. Mindemellett megismétlem: a III. Be. törvényi kötöttséget a vádejtés tekintetében nem tartalmazott, a fenti szabály sem enged meg véleményem szerint olyan értelmezést, amely a vádejtest korlátozná, vagy szűkebb körbe szorítaná.

---

⁴⁵² Megjegyzem, hogy a gyermekkor kérdése álláspontom szerint objektív oknak tekinthető, okirat alapján ellenőrizhető, és ha az elkövetés időpontja megállapítható, akkor nem világos, hogy ez esetben miért kell, hogy az ügyész „kockáztassa” a bűnösségmegállapítást. Ennél sokkal inkább jogi kérdés lehet az, ha a cselekmény nem bűncselekmény, ám ezen eset mégis a vádejtés okaként kerül szabályozásra.

Az új Be. e rendelkezéseihez fűzött miniszteri indokolás azonban világossá teszi, hogy a vádejtés immár nem korlátlanul, hanem feltételhez kötötten alkalmazható jogintézmény: „A vádejtés feltételeit a törvény a hatályos rendelkezéshez képest akként rögzíti, hogy az ügyészség a vádat ejti, ha [...]”. Az 542. § (4) bekezdéséhez fűzött indokolás szerint pedig „Nóvumként a törvény pontosan rögzíti - tágítva a hatályos rendelkezést - azon eseteket, amikor az ügyész a jogszabályokat is megjelölve, indokolt indítványt tesz a vádlott felmentésére.”

A fenti jogszabályi rendelkezéseket a vádelv korlátozásának tekintem. Tény, hogy az ügyészi gyakorlat kimunkálta már a vádejtés és a felmentési indítvány distinkcióját, amely LÜ utasítás formájában is megjelent. Más azonban az eljáró ügyészt szervezeten belülről irányító norma, és más a törvényi meghatározás. Az ügyésznek egyedi ügyben is adhat akár minden alkalommal a felettes utasítást arra, hogy mikor ejtse a vádat, és mikor tegyen felmentési indítványt, így nem problémás ezt általános utasításba sem foglalni, mindez az ügyész rendelkezési jogkörén belül marad. Sőt a vádelv akkor sem sérül, ha az ügyész bizonyíthatóság hiánya miatt dönt a vádejtésről. Ez törvényes döntés, ezzel csak a rá vonatkozó utasítást sérti meg, amely fegyelemi felelősségrevonásra adhat csak okot. Nem volt helyes azonban álláspontom szerint az utasítást törvényi erőre emelni, mert míg az utasítás szerinti eljárás nem, addig a *törvényi feltétel meghatározása korlátozza a vádelvet, annak a váddal való (szabad) rendelkezési jog elemét.* Az új Be. 539. § (1) bekezdésében megfogalmazott szabály ugyanis a korlátlan rendelkezési jog, *a vádejtés lehetőségét szűkíti, s csak egyes esetekben teszi lehetővé.* Nem ad ez alól feloldozást az sem, hogy a felmentési indítvány is jelentős eséllyel eredményez felmentést, és csak csekély esély van arra, hogy a bíróság – aki ezen indítványhoz sincs kötve – mégis ezzel ellentétes döntést hozzon. A hangsúly ugyanis a mérlegelés lehetőségén van, felmentési indítvány esetében ugyanis fennáll az ezzel ellentétes döntés lehetősége (bűnösség-megállapítás), míg a vádejtés esetén – függetlenül attól, hogy a döntés formája itt eljárás-megszüntetés – a bíróság épp a vádelv folyamányaként nem mérlegelhet. Mindemellet pedig a – bizonyos esetkörben a vádejtés helyett teendő – felmentési indítvány nem is a vádelven belüli rendelkezési jog területéhez tartozik, így ezen esetekben kizárjuk a vádelv alkalmazhatóságát, azaz azon részelv (vádejtés) működésbe léptetését, amely alapján a bíróságnak kötelezően meg kell szüntetnie az eljárást.

12.2. A vád módosításának törvényi szabályozása

A vád módosításának lehetőségét valamennyi kódexünk szabályozta. Az I. Bp. még a vád megváltoztatása kifejezést használja (317. §). A kódex 316. §-ának első bekezdése két esetet különített el: „Ha a vádló a bizonyító eljárás következtében akképp látja a tényállást megváltozottanak, hogy a vádlott más bűncselekményben mutatkozik bűnösnek, mint a melylyel a vádhatározat, illetőleg a vádirat szerint vádolva volt, vagy hogy őt a vád tárgyává tett bűncselekményen kívül az 1878. évi V. törvénycikk 96. §-ának alkalmazására alapul szolgáló más bűncselekmény is terheli: a bizonyító eljárás befejezése után, vagy azonnal előterjeszti a megváltozott tényállásra alapított vádindítványát, vagy megfelelő vád emelése céljából a főtárgyalásnak félbeszakítása, illetőleg elnapolása iránt tesz indítványt.”

A II. Bp. már a vádmódosítás kifejezést használja, annak két esetét vezetve be: a megváltoztatást és a kiterjesztést. A 168. § (1) bekezdése szerint „Ha az ügyész, illetőleg a magánvádló a bizonyítás eredményéhez képest úgy látja, hogy a terhelt más bűncselekményben bűnös vagy más bűncselekményben is bűnös, mint amely miatt ellene vádat emelt, a tárgyalás során bármikor, de legkésőbb addig, amíg a bíróság az elsőfokú ítélet meghozatala céljából vissza nem vonul, a vádat megváltoztatja, illetőleg kiterjeszti vagy új vádirat benyújtása végett a tárgyalás elnapolását indítványozza”.

Az I. Be. 213. § (1) bekezdése ezzel tartalmilag teljesen azonos szabályt fektetett le.

A II. Be. szintén hasonlóan, bár némi eltéréssel rögzítette a 209. § (2) bekezdésében: „Ha az ügyész úgy látja, hogy a vádlott más bűncselekményben bűnös, vagy más bűncselekményben is bűnös, mint amely miatt vádat emelt, a 212. § (6) bekezdése szerinti tanácsülésig a vádat megváltoztatja, illetőleg kiterjeszti vagy pótvádirat benyújtása végett a tárgyalás elnapolását indítványozza.”

A III. Be.-ben valamelyest eltért a megfogalmazás, a 310. § (1) bekezdése szerint ugyanis „Ha az ügyész - a vád tárgyává tett és azokkal összefüggő tények tekintetében - úgy látja, hogy a vádlott más bűncselekményben bűnös, vagy más bűncselekményben is bűnös, mint amely miatt ellene vádat emelt, a 321. § (1) bekezdése szerinti tanácsülésig a vádat megváltoztatja, illetőleg kiterjeszti, vagy a vádirat kiegészítése végett a tárgyalás elnapolását indítványozza.” Meg kell azonban említeni, hogy a törvény eredeti szövege „a vád tárgyává tett és azokkal összefüggő

tények tekintetében” kitélt nem tartalmazta, az csak a törvényt módosító 2002. évi I. törvénnyel került be.

Az új Be. szabályai között pedig ismét kissé eltérő megfogalmazás lelhető fel. Az 538. § (1) bekezdése szerint: „Ha az ügyészség - a vád tárgyává tett és azokkal összefüggő tények tekintetében - úgy látja, hogy a vádlott a) más bűncselekményben bűnös vagy a vádirati minősítés szerinti bűncselekmény súlyosabban vagy enyhébben minősül, a vádat megváltoztatja; b) más bűncselekményben is bűnös, mint amely miatt ellene vádat emelt, a vádat kiterjeszti.”

12.3. A vád megváltoztatásának értelmezése

A magyar eljárásjog tehát – elnevezéstől függetlenül – a vád módosításának kezdettől fogva két típusát ismerte. Az egyik esetben az adott vádlott(ak), adott vád szerinti cselekményét (cselekményeit) változtatja meg a vádló (akár tényállás, akár minősítés tekintetében), míg a másik esetben az adott vádlott(ak), adott vád szerinti cselekménye(i) mellé beemel egy olyan cselekményt (vagy cselekményeket) is, amely korábban nem volt tárgya a benyújtott vádnak. A II. Bp. óta előbbit a vád megváltoztatásának, utóbbit a vád kiterjesztésének nevezi a jogszabály és a joggyakorlat, összefoglalóan pedig vádmódosításként említik.

Bár a törvényszöveg a megváltoztatás tekintetében egyöntetűen azt a kifejezést használja szinte mindvégig, hogy „más bűncselekményben bűnös”, azonban a II. Be-hez fűzött miniszteri indokolás – egy törvényszövegből nem következő – szűkítést tett: „A vád megváltoztatása a vád tárgyává tett cselekmény jogi minősítésének módosítását jelenti, alapjában véve változatlan tényállás mellett. A vád kiterjesztése viszont a vád tényállási részének módosítása, a vád tárgyává tett cselekmény jelentős kiszélesítése.”

A III. Be. miniszteri indokolása viszont azonos törvényi megfogalmazás mellett azt írta, hogy „A vád megváltoztatását jelenti, ha a vádbeli tényállás kisebb mértékben módosul, vagy ha - akár változatlan tényállás mellett - más jogi minősítést tart fenn az ügyész. Ha az ügyész az eredetileg vád tárgyává tett bűncselekmény mellett más bűncselekmény miatt is vádat emel, kiterjeszti a vádat.” Az új Be. indokolása pedig ezzel szó szerint azonos megállapítást tartalmaz, viszont az új Be. esetében a törvényszöveg az, ami ismét bizonytalanságra ad okot. A vádváltoztatás esetére ugyanis a szövegbe a „más bűncselekményben bűnös” kitétel mellé bekerült a „vagy a vádirati

minősítés szerinti bűncselekmény súlyosabban vagy enyhébben minősül” mondatrész, amely utóbbi azt sugallja, mintha az első fordulat is csak minősítésváltoztatást jelenthetne. E kiegészítést az indokolás csak „a vádlotti jogokra való ügyészi érzékenység jegyében” céllal magyarázza.

Ezzel szemben a III. Be. alatt is tartotta magát az a nézet, amely szerint a megváltoztatás csak a minősítés változtatását jelenti, míg a tényállás változtatása már a kiterjesztés körébe tartozik. Így a III. Be.-hez kapcsolódó egyik kommentárban Varga azt írja, hogy „A vád megváltoztatása gyakorlatilag nem más, mint a változatlan tényállás mellett a vád tárgyává tett cselekmények jogi minősítésének megváltoztatása”. Majd hozzáteszi: „Ebben az esetben az ügyész az eredetileg vád tárgyává tett tények és cselekmények keretei között marad”.⁴⁵³ Hasonlóképpen a III. Be. egy másik kommentárjában Mészár úgy véli, hogy „A vád megváltoztatása azt jelenti, hogy az ügyész a vád tárgyává tett tények más jogi minősítését indítványozza, míg a vád kiterjesztése azt, hogy a vád tárgyává tett magatartás mellett a vádlottnak még további cselekményét is elbírálni indítványozza, és büntetőjogi felelősségét amiatt is kívánja.”⁴⁵⁴ Ugyanő azonban az új Be.-hez készült kommentárban már azt mondja, hogy „a vád megváltoztatásával az ügyész módosíthatja a vádbeli tényállást vagy a jogi minősítést [...]”.⁴⁵⁵

A tankönyvirodalomban sem egységes a kérdés megítélése. Király és Belovics egyértelműen úgy látja, hogy a vád megváltoztatása nemcsak az azonos tényállás melletti minősítésváltoztatást jelenti, hanem a tényállás (kisebb mértékű) változtatásának lehetőségét is.⁴⁵⁶ Róth korábban a jogi minősítés változtatását emelte ki, de megemlíti a vád „új tényekhez való igazítását is”; újabban azonban egyértelműen úgy látja, hogy a megváltoztatás jelentheti a tényállás kisebb mértékű módosítását vagy a jogi minősítés módosítását is.⁴⁵⁷ Tremmel szerint a vád megváltoztatása „elsősorban” a jogi minősítés megváltoztatását jelenti. Hozzáteszi azonban, hogy ennek okán „egyes ténybeli részletek vagy körülmények kisebb vagy nagyobb hangsúlyt kaphatnak, vagy új összefüggésbe kerülhetnek.”⁴⁵⁸

⁴⁵³ III. Be. Complex kommentár 2.: 1010.

⁴⁵⁴ III. Be. kapsos kommentár (2015): 1307.

⁴⁵⁵ Büntetőeljárás jog I-II. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-Orac, Bp., 2018. 1073. (A továbbiakban: Új Be. kapsos kommentár 2018.)

⁴⁵⁶ Király (2008): 477., Belovics – Tóth (2015): 392.

⁴⁵⁷ Farkas – Róth (2012): 309., Farkas – Róth (2018): 438.

⁴⁵⁸ Herke – Fenyvesi – Tremmel (2012): 275-276. A szerzők a tettazonosság kérdésköréből indulnak ki. Ha a tettazonosság keretein belül marad az ügyész, akkor vádváltoztatás történik (ilyen szerintük a valódi alaki halmazatot érintő módosítás), míg ha a tettazonosságon túllép az ügyész, akkor már

A bírói gyakorlatban is megjelenik erre utaló értelmezés. A BH2009.74. számú döntés indokolása szerint: „[...] a vád tényállásának egy mondattal történő kiegészítése nem értékelhető vádmódosításként.” Ebből úgy tűnik, mintha ezen ügyészi aktus nem a vádmódosítás keretében történne. Vélhetően ezen álláspont összefügg azzal is, hogy ilyen esetben a vád megváltoztatásának jogkövetkezményei sem állnak be.

Álláspontom szerint azonban a vád megváltoztatásának a minősítés-változtatásra való leszűkítése nem helytálló, már pusztán a törvényszöveg megfogalmazása alapján sem. A kiterjesztésnél használt „is” szó egyértelműsíti, hogy utóbbi típusú módosítás csakis akkor történhet, ha más bűncselekmény is, azaz újabb tényállás is bekerül a korábbi mellé, amely más, további (azaz halmazati) bűncselekmény megállapítását eredményezi. Fel kell ugyanis hívni a figyelmet arra, hogy amennyiben a megváltoztatás csak a minősítés-változtatást jelentené, akkor az ügyésznek gyakorlatilag az eredeti tényállás korrigálására, kiterjesztés nélküli alakítására nem is lenne jogi lehetősége, hiszen arra más jogintézmény nem áll rendelkezésre.⁴⁵⁹

Meglátásom szerint a félreértés okozója a „bűncselekmény” kifejezés téves és egyébként következtelen értelmezése arra, hogy ez csak a büntető anyagi jogi minősítésre vonatkozhat. A fenti álláspont támogatóinak következetessége esetén a vádkiterjesztésnél is azonosképpen használt „bűncselekmény” szót is csak a minősítésre kellene szűkíteni, amelynek értelmében a vádkiterjesztés is csak az alaki halmazatra való kiterjesztésre redukálna (amely megjegyzem, a helyes értelmezés szerint inkább vádváltoztatás mint kiterjesztés). Így azonban az anyagi halmazatra való módosítás esetkore maradna ki, amelyet azonban a fenti nézet támogatói a vádkiterjesztés körébe vonnak. Meglátásom szerint a tényállásra is alkalmazható változtatási jogot egyébként a tettazonosságra vonatkozó azon következetes bírói gyakorlat is megerősíti, amely szerint a vádhoz kötöttség is eleve a tényálláshoz és nem a minősítéshez való kötöttséget

---

vádkiterjesztésről beszélhetünk csak (így összetett bűncselekményre módosításnál már utóbbi a helyzet vélekedésük szerint).

⁴⁵⁹ Ha például az ügyész akként kívánja egy garázdaság vétségének és ezzel halmazatban könnyű testi sértés vétségének minősített cselekményre vonatkozó vádiratát módosítani, hogy a vádlott nem három, hanem csak kétféle alkalommal ütötte meg a sértettet, és nem a fején, hanem a vállán, akkor ez a fenti értelmezések alapján vádkiterjesztésnek nem minősülne, hiszen nincs szó az eredetihez képest más bűncselekményről („is”), ellenben nem is minősítés változtatás történik, azaz ezt a korrekciót az ügyész a Be. szűkítő értelmezése alapján végre sem hajthatná. De ugyanígy nem lenne lehetőség arra sem, hogy az ügyész a minősítés érintése nélkül mellőzzön egyes tényállási részeket (például egy folytatólagos cselekmény részegységeit). Utóbbit Herke vádszűkítésnek nevezi, amelyet részleges vádelejtésnek tart. Herke (2010): 257. Álláspontom szerint ekkor csak a vád változtatása történik, vádejtés nem, hiszen vádejtés esetén a mellőzött tényállások tekintetében a bíróságnak az eljárás megszüntetéséről kellene döntenie.

jelenti.⁴⁶⁰ A pusztán minősítésváltoztatásra szűkülő vádmódosítás ugyanis jóval erőtlenebb jogintézmény lenne (az ügyészség önkorrekcióját jelentené, illetve olyan jogkövetkezményeket eredményezne csak, mint a hatáskör-változás, vagy a kötelező védelem megállapítása), hiszen a minősítéshez eleve nem áll be kötöttsége a bíróságnak.

Mindezekre tekintettel álláspontom szerint a vádmódosítás mindkét esetében alkalmazott bűncselekmény kifejezés alatt mind a vád tárgyává tett történeti tényállás, mind a minősítés értendő.

12.4. A vádmódosítás feltételrendszere

Önmagában a törvényszövegek alapján első olvasatra nem látszik, hogy a vádmódosítás eseteinek vannak-e további feltételei, vagy az szinte korlátlanul alkalmazható. Alaposabb elemzés azonban több feltétel meglétét is feltárja.

A III. Be. 310. §-a kapcsán a miniszteri indokolás a következőt kikötést tette: „Ha az eredeti vád vonatkozásában az ügyész elejti a vádat, a más bűncselekmény miatt csak új vádirattal emelhet vádat, mivel a vád elejtésekor - ha pótmagánvádnak nincs helye - az eljárást meg kell szüntetni (332. § (1) bekezdés *d*) pont).” Az új Be. indokolásában viszont ez a kikötés már nem szerepel. E megállapítás álláspontom szerint valóban következik abból, hogy a vádejtés „erősebb” jogintézmény mint a vádmódosítás. A magyarázat nézetem szerint arra utal, hogy ha a vád szerinti cselekmény teljes egészében tarthatatlan, ám ehhez képest valami egészen új bűncselekmény merül fel, akkor az ügyész ne cserélhesse le a régi tényállást egy teljesen másikra, hanem ez esetben vádejtés történjen, és az új cselekmény miatt pedig utóbb új vádemelés. Ezt a nézetet erősíti a 2002. évi novellával beiktatott további kitétel is, amelyről a későbbiekben fogok szót ejteni.

További feltétel mind a III., mind az új Be. indokolás szerint – amely témát már érintettem a gyanúsítás kapcsán –, hogy „Nem lehetséges a vád kiterjesztése olyan személyre sem, aki az ügyben vádlottként nem szerepel.” Korábban említettem, hogy a gyanúsítás nélküli vádemelés egy adott személlyel szemben vitatható (és kerülendő), de törvényileg lényegében nem tilalmazott jogintézmény. Azonban ez csak részben azonos

---

⁴⁶⁰ Pl. BH2011.45, BH2006.278, BH2006.346, BH2014.331, EBH2002.617. A jogirodalomban nemrég Tóth Géza írt igen alapos tanulmányt a tettazonosság különböző aspektusairól. A szerző is a „jogi minősítésben való kötetlenséget”, tehát a tényálláshoz kötöttség elvét emeli ki. Tóth Géza: A tettazonosság és azonos tett a magyar judikatúrában. Magyar Jog 2017/3. 157-170.

kérdéskör egy eredetileg más személyre irányuló meglévő vád teljesen más személyre való kiterjesztésével (hiszen ilyenkor utóbbi nem is volt korábban gyanúsítva). Ezen eset ellenben nemcsak elvi okból kerülendő, hanem a törvény szövegéből is levezethető a tilalom, hiszen valamennyi kódexben ott szerepel, az „a vádlott” kifejezés, amelyből arra következtethetünk, hogy bármiféle vádmódosítás csak a már megvádolt személyt érintheti.

Az is közös szabály valamennyi kódexben, hogy a vádmódosításról szóló döntés (jogkövetkezmenyeitől függetlenül) az ügyész diszkrecionális jogkörébe tartozik, tehát maga, saját elhatározásából dönt róla.

Szintén közös elem minden kódexben a vádmódosítás véghatárideje. Ez csak a bíróság határozathozatal céljából történő visszavonulásáig tehető meg.⁴⁶¹

Az I. Bp., a II. Bp. és az I. Be. szabályaiban szintén közös elem volt, hogy a vádmódosítás alapjául a kódexek a bizonyítási eljárás eredményét jelölték meg. E megfogalmazás úgy tűnik, mintha feltételt szabna, azaz lényegében egy kezdeti időpontot határozna meg: a vádemeléstől kezdődően nem bármikor, csak a bizonyítási eljárás megkezdése után van erre lehetősége a vádlónak. Nézetem szerint azonban nem feltételt vagy kezdő időpontot akart meghatározni jogalkotó, inkább csak a tipikus esetből indult ki, hiszen feltételként ilyen módon ez a vádelv (a rendelkezési jog) korlátozását jelentette volna, mert a vádló csak akkor dönthetett volna a vádmódosításról, ha már folyt bizonyítási eljárás a tárgyaláson, és ennek eredménye hozott valami olyat, amelynek okán módosítani volt szükséges a vádat. Amennyiben azonban ezt feltételnek tekintjük, úgy a vádló nem lett volna jogosult arra, hogy például a tárgyalás megkezdésekor nyomban korigálja a vád egy olyan hibáját, amelyet vádemeléskor még nem vett figyelembe. Vélhetően ennek okán a II. Be-től kezdődően a törvényszövegek ezt a kitéletet már elhagyták.⁴⁶²

A II. Be. időszakáig az első négy kódex tartalmazott egy további alternatívát is benyújtott vád módosításán túl: újabb vádirat, vagy a II. Be. szóhasználatával pótvádirat

⁴⁶¹ Figyelemre méltó módon csak a II. Bp. emelte ki külön, hogy erre csak az elsőfokú eljárásban kerülhet sor. A gyakorlatban felmerült kérdésként, hogy vajon a másodfokú bíróság előtt eljáró ügyész élhet-e a vádmódosítás (esetleg a vádejtés) lehetőségével. Álláspontom szerint erre csak nemleges lehet a válasz. A másodfokú eljárásnak már nem a vád, hanem az elsőfokú ítélet felülbírlata a tárgya, továbbá a vádat ekkorra már elbírálták, így a felett már nem rendelkezhet az ügyész.

⁴⁶² Bagi már a II. Be. kapcsán is megjegyzi, hogy a gyakorlatban szokás, hogy az ügyész a perbeszédben él a vádmódosítással. (Ld. A II. Be. magyarázata: 614.) Ez a mai napig is megfigyelhető a gyakorlatban. Mindazonáltal úgy vélem ez a szokás nem helyeselhető. Bár ezt törvényesen megteheti az ügyész, hiszen a véghatáridő előtt van még, azonban a vádmódosítás – akár kötelező – jogkövetkezmenyeinek alkalmazása a perbeszéd elhangzásának közben, vagy végén nem túl szerencsés, és felboríthatja a tárgyalás befejezésének ütemezését.

benyújtását. A III. Be. és az új Be. e fogalmakat már nem ismeri. A II. Be. miniszteri indokolása a pótvádiratot két esetkörben látta alkalmazhatónak. Az egyik a pótnyomozás esete volt, amikor a bíróság a tárgyaláson pótnyomozást rendelt el, amelynek eredményeként más bűncselekmény miatt, vagy más gyanúsítottal szemben is vádat kellett emelni [157. § (3) bekezdés]. A másik eset pedig a most vizsgált vádmódosítás, ezen belül a vádkiterjesztés. A II. Be. miniszteri indokolása szerint: „A vád kiterjesztése viszont a vád tényállási részének módosítása, a vád tárgyává tett cselekmény jelentős kiszélesítése. Az utóbbi esetben az új tények előadása pótvádirat benyújtását is szükségessé teheti.” A jogalkotói értelmezés alapján tehát úgy tűnik, hogy a pótvádirat akkor volt szükséges, amikor a tényállás kiszélesítésének mértéke ezt már indokoltta tette. A II. Be.-hez kapcsolódó kommentárban Bagi szerint ilyenkor az eljárási rend a következő volt: a bíróság dönthetett arról, hogy az ügyészi indítványt elfogadja-e, dönt-e az elnapolásról. Ha nem fogadta el (a miniszteri indokolás szerint tipikusan akkor, ha a pótvádirathoz még nyomozási cselekményeket kell elvégezni, és nem remélhető, hogy addig megszületik a pótvádirat, amíg a tárgyalás ismétlés nélkül folytatható), mert megítélése szerint a cselekmény, amire az ügyész a vádat ki akarta terjeszteni, elkülönítve is elbíráható, akkor az eljárást az eredeti vád alapján folytatta. Az új tényállás tekintetében pedig ekkor elkülönítésről határozott, amelynek alapja az ügyész jegyzőkönyvbe foglalt vádkiterjesztő nyilatkozata. Ha viszont helyt adott az indítványnak, akkor a tárgyalást elnapolta, az iratokat az ügyésznek visszaküldte, és – külön eljárásfelfüggesztés nélkül – az ügyet nyilvántartásba helyezte. Az ügy nem került vissza nyomozási szakaszba, az ügyész elkészítette a pótvádiratot, majd azzal és a korábbi váddal együtt visszaküldte az iratokat a bíróságnak, az ügy pedig azon szakasztól folytatódott, ahol abbamaradt.⁴⁶³

Meg kell még jegyezni, hogy III. Be.-ben is szerepelt egy harmadik alternatívának tűnő kitétel a megváltoztatás és a kiterjesztés mellett: „[...] vagy a vádirat kiegészítése végett a tárgyalás elnapolását indítványozza”. Számomra ez utóbbi kitétel nem világos, és arra sem az indokolásban, sem a jogszabály magyarázatokban nem lelhetünk konkrét választ. Varga azt az értelmezést adja, hogy ha a módosítás olyan mértékű lenne, amely a tárgyaláson nem tehető meg, akkor indítványozhatja a tárgyalás elnapolását az ügyész ennek érdekében.⁴⁶⁴ A megfogalmazás szerint elsősorban úgy tűnhet (a „vagy” szó okán), mintha a megváltoztatás és a kiterjesztés mellett a vádirat

---

⁴⁶³ A II. Be. magyarázata: 616-617.

⁴⁶⁴ III. Be. Complex kommentár 2.: 1011.

kiegészítése egy harmadik lehetőség lenne. Ott szerepel azonban, hogy emiatt a tárgyalás elnapolását indítványozhatja az ügyész (a megfogalmazás alapján csak ezen ok miatt). Álláspontom szerint ez esetben arról lehetett szó, ha az ügyész nem tudott dönteni még a módosítás kérdésében, és azért, hogy vádját korrigálhassa, elnapolást kér. Ebben az értelmezésben viszont nem volt szerencsés a kiegészítés kifejezést mint (harmadiknak tűnő) új fogalmat bevezetni, mert félereértésre adhat okot. Szerencsésebb lett volna az olyan megfogalmazás, amely szerint a módosítás érdekében indítványozhatja az ügyész a tárgyalás elnapolását. Megjegyzem azonban, hogy ezen kitévelt az új Be. egyáltalán nem tartja fenn.

Végül áttérve az utolsó és egyben a leglényegesebb feltételre: a III. Be. szövegébe bekerült a 2002. évi novella révén, egy olyan szövegrész, amelyet az új Be. is átvesz. E mondatrész – „a vád tárgyává tett és azokkal összefüggő tények tekintetében” – tehát eredetileg nem volt ugyan része a normaszövegnek, azonban, már az eredeti szöveghez kapcsolódó indokolás is kifejezésre juttatta a szoros ténybeli összefüggés szükségességét. A 2002. évi I. törvény indokolása szerint: „A törvény az új Be. 310. §-ának (1) bekezdését azzal egészíti ki, hogy az ügyész csupán a vád tárgyává tett és azokkal összefüggő tények tekintetében élhet a vád megváltoztatása, kiterjesztése vagy kiegészítése vonatkozásában megillető jogával.”⁴⁶⁵ Hozzáteszi még azonban, hogy „A törvény e rendelkezése a gyakorlatban már meghonosodott szabályt emel törvényi szintre.” Varga azonban ennek kapcsán megjegyzi, hogy „Az ügyész cselekvési szabadsága tehát úgy tűnik, lényeges korlátozás alá esik a korábbi szabályozáshoz képest, amely semmiféle megkötést nem tartalmazott a tekintetben, hogy az ügyész milyen körben, milyen tények alapján, milyen körülmények függvényében kívánja a vádat kiterjeszteni vagy megváltoztatni. Kétségtelen, hogy ez a szigorú rendelkezés az ügyész mozgási szabadságát korlátozza, de ugyanakkor a vádlott és a védő részére fokozottabb garanciát nyújt”.⁴⁶⁶

A III. Be. ezen rendelkezését az Alkotmánybíróság is vizsgálta. A 3376/2012. (XII. 15.) AB határozat meghozatalára azért került sor, mert a bíróság (a PKKB egyik bírója) egy konkrét ügyben történt ügyészi vádmódosítás alapján a III. Be. 310. § (1) bekezdése alkotmány-ellenességének megállapítását, és a törvényhely megsemmisítését indítványozta. Az indítványozó szerint a törvényszöveg korlátlan ügyészi vádmódosításnak ad teret, amely sértheti a terhelt garanciális jogait. Erre akkor kerülhet

---

⁴⁶⁵ Visszacsatolva az előző kérdéshez, ezen indokolásból is úgy tűnhet, mintha a „kiegészítés” egy harmadik módosítási eset lenne.

⁴⁶⁶ III. Be. Complex kommentár 2.: 1011.

sor, ha az eredetileg benyújtott vád alapvető tényállási elemei teljes körűen megváltoztatásra kerülnek, oly mértékben, hogy „az eredeti váddal való kapocs már nem áll fenn”. A törvényszöveg azonban semmiféle szűkítést nem tartalmaz e körben az indítványozó szerint. Az Alkotmánybíróság az indítványt nem tartotta megalapozottnak. Ennek okát pedig éppen az említett, utóbb beépített szövegrészben látta. Az AB rámutatott, hogy „A Be. 310. § (1) bekezdése a korábbi megoldáshoz képest jóval szigorúbb, a terhelt számára többletgaranciát nyújtó mércét állított az ügyészi vádmódosítás törvényességével szemben. A jelenleg hatályos kódex értelmében ugyanis a vád módosítására kizárólag a vád tárgyává tett és azokkal összefüggő tények tekintetében kerülhet sor. A törvényszöveg nyelvtani értelmezése alapján megállapítható, hogy a vádmódosítás kiindulópontjaként meghatározott „tények” vagylagosan lehetnek az eredeti vád tárgyává tett tények, illetőleg azokkal összefüggő (de az eredeti vádban értelemszerűen nem szereplő) tények.” A testület szerint tehát „Az indítványozó bíró azon érvelése, miszerint a támadott jogszabály korlátlan vádmódosításra ad lehetőséget az ügyész számára, nem foghat helyt, ezen állítást ugyanis már maga az indítvány által támadott jogszabály puszta szövege is cáfolja.”

Maga az Alkotmánybíróság is utal rá, de valóban megerősíti a fenti értelmezést a bírói gyakorlat is. A BH2010.114 számú eseti döntés indokolása szerint ugyanis: „A Be. 310. §-ának (1) bekezdése a vád kiterjesztésének mindössze két feltételét rögzíti. Egyfelől tartalmi összefüggésbeli feltétel az, hogy az eredetileg vád tárgyává tett tényekkel összefüggő tényekre nézve történhet a vád kiterjesztése. Másfelől időbeli feltétel az, hogy a vád kiterjesztésére az ügydöntő határozathozatalt megelőző tanácsülésig kerülhet sor. A vád kiterjesztésének ezeken felüli további feltétele nincs. Közömbös körülmény, hogy az eredeti váddal összefüggő tény, amelyre a kiterjesztés történik, milyen módon jut az ügyész tudomására, így az is, hogy e tény megállapíthatóságának az alapja esetleg a bíróság által elrendelt (szakértői) bizonyítás.” A BH2011.189, illetve a BH2009.74 számú döntések pedig megerősítik azt, hogy a vád ténybeli kerete a kiindulópont a vád módosítása tekintetében.

A jogirodalom a fenti kitétel maradéktalan figyelembevételét nem feltétlenül hangsúlyozza kellőképpen. Belovics azonban külön kiemeli, hogy a vádkiterjesztésre csak akkor kerülhet sor, ha az újabb bűncselekmény ténybelileg is kapcsolódik a vádiratban leírt bűncselekményhez.⁴⁶⁷ Király szerint pedig vádkiterjesztésre csak a vád tárgyává tett bűncselekménnyel összefüggő tények alapján kerülhet sor, azaz, ha az

---

⁴⁶⁷ Tóth – Belovics (2015): 392.

eredeti vádhoz képest valamely tényállásbeli „többlet” merül fel.⁴⁶⁸ Varga azonban felteszi a kérdést, hogy mit érthet pontosan a jogalkotó a „vád tárgyává tett és azzal összefüggő tények tekintetében” megfogalmazás alatt. A problémát elsősorban abban látja, hogy melyek tekinthetők „összefüggő” tényeknek. Szerinte ilyenek lehetnek olyan tények is, amelyek ugyan a vádban nem biztos, hogy szerepelnek, de összefüggnek a vádirati tényállással. Kijelenti viszont, hogy – összefüggés hiányában – a vád tárgyává nem tett tények esetében lényegileg kizárt a vádmódosítás.⁴⁶⁹

Töprengésre adhat okot azonban az összefüggés meglétének vizsgálata, amint konkrét példákban gondolkozunk. Az összefüggésnek tehát a vád tárgyává tett tényekkel kapcsolatban, azaz tárgyi oldalról kell fennállnia. Így a pusztán személyi összefüggés, azaz, hogy a nívumnak tekinthető cselekményt is ugyanaz a vádlott követte el, elvileg nem ad erre alapot.

Ha szűken értelmezzük a törvényi kitéltet, akkor valójában az anyagi halmazat teljes esetköre kizárásra kerülhet. Ha például egy olyan esetet tekintünk, amikor a vádlott a vád szerint ún. sorozatlopással van megvádolva (homogén anyagi halmazat), akkor az összefüggés szűk értelmezése alapján, ha egy további, a sorozatba illeszkedő cselekmény is bizonyíthatóan felmerül a tárgyaláson, akkor is csak jogi összefüggés áll fenn (halmazat, üzletszerűség), de ténybeli összefüggés nincs.

Ha viszont tágabban értelmezzük, akkor végső soron ténybeli összefüggés fennálltát is megállapíthatjuk, ha úgy tekintjük, hogy egy sorozatbűncselekmény újabb eleme értelemszerűen összefügg a korábbi elemekkel. A példával arra kívánok rávilágítani, hogy a jogalkalmazás során igen nehéz lehet egyes esetekben az összefüggés meglétének vagy meg nem létének a megállapítása.

Szélsőséges példaként, olyan esetben világosan nem áll fenn összefüggés, ha a vádlott egy vagyon elleni (pl. lopási) cselekménye folytán „véletlenségből” egy általa korábban (teljesen eltérő sértett sérelmére) elkövetett élet- vagy testi épség elleni bűncselekmény bizonyítékai merülnek fel a tárgyaláson. A példa viszont két okból is irreális. Ténybeli oldalról, mert nyilvánvalóan a bizonyítási eljárás célzottan a vádbeli bűncselekményre irányulhat, és arra az esély elenyésző, hogy egy másik bűncselekmény bizonyítékai olyan mértékben – külön nyomozás nélkül – rendelkezésre álljanak, amely alapján a vád kiterjeszhető lenne. Jogi oldalról pedig azért, mert ha egy bizonyíték alapján „véletlenül” fel is merül egy másik, az eredetileg vád tárgyává tett

---

⁴⁶⁸ Király (2008): 478.

⁴⁶⁹ III. Be. Complex kommentár 2.: uo.

cselekménnyel össze nem függő bűncselekmény gyanúja, akkor sem irányítható a bizonyítási eljárás ezen új bűncselekmény felé, éppen a vádelv miatt, hiszen a vádhoz kötöttség folytán olyan mértékű bizonyítás fel sem vehető egy vád tárgyává nem tett cselekményre, amely vádkiterjesztésre adna alapot.

Arra kívánok mindezekkel rámutatni, hogy ha csak az összefüggés meglétének fenti legszűkebb értelmezését el nem fogadjuk, egy mérsékelt értelmezés alapján – figyelemmel a vádhoz kötöttségből eredő célirányos bizonyítási eljárásra is – eleve csak olyan új bűncselekmény gyanúja merülhet fel az eredeti cselekménnyel kapcsolatos bizonyítási eljárás során, amely össze kell, hogy függjön valamely mértékben a vád tárgyává tett eredeti bűncselekménnyel. De még ez esetben is nyilvánvalóan csak akkor fog tudni dönteni az ügyészség a vádkiterjesztésről, ha a rendelkezésre álló bizonyítékok arra alapot adnak. Ez azonban a vádkiterjesztésnek nem törvényi feltétele (ahogy írtam, már nem szerepel a törvényben a II. Be. óta, hogy a bizonyítási eljárás eredményeként juthat csak az ügyész a vádmódosítás szükségességére), így az ügyészség egy „gyengébb gyanú” alapján is kiterjeszthetné a vádat az összefüggőnek látszó új bűncselekményre, azonban ezzel a bizonyíthatatlanság kockázatát vállalná fel. Így az ügyész észszerűen nem fogja a vádat megalapozottság nélkül, kellő bizonyítékok hiányában kiterjeszteni, azért, hogy végül maga ejtse a vádat, avagy tegyen felmentési indítványt. Ezért tehát amilyen mértékben „csökken” az összefüggés ténybeli alapokon, annál kevésbé van arra – a vádelv folytán – jogi lehetőség, hogy a vádkiterjesztéshez elegendő bizonyíték kerüljön beszerzésre a tárgyaláson.

A fentiek alapján úgy tűnhet, hogy e törvényi feltétel a váddal való rendelkezési jog egyik részjogosítványának, ekképpen magának a vádelvnek is az egyik korlátját jelenti, amely a védelmi oldalt illető garanciaként került be a törvénybe. Az iménti levezetés alapján azonban igyekeztem igazolni, hogy e korlátozás – praktikus megközelítésben – csak látszólagos. Ez esetben is egy skála mentén alakíthatunk ki megalapozott álláspontot. A legszélsőségesebb eset az, ha az ügyész úgy kíván a vádkiterjesztéssel egy új cselekményt bevezetni, hogy a korábbi vád szerinti cselekményt ezzel egyidejűleg nem tartja fenn („a régit az újra kicseréli”). Király szerint erre már a törvényi megfogalmazás okán sincs lehetőség. A „más cselekményben is bűnös” megfogalmazás ugyanis arra utal, hogy a kiterjesztés csak akkor lehetséges, „[...] ha az eredeti vád megáll”.⁴⁷⁰ Az „is” szó tehát értelmezésem szerint is legalább két bűncselekmény megállapíthatóságát feltételezi, amelyből az egyiknek annak kell

---

⁴⁷⁰ Király (2008): 478.

lennie, amelyet az eredeti vád tartalmazott. Az említett esetben valójában az kellene, hogy történjen, hogy az ügyész először az eredeti vádat ejti, amely viszont az eljárás megszüntetését kell, hogy eredményezze, így ezután már értelemszerűen nincs lehetősége a vádkiterjesztésre, de a hatályos jogrendben (pót)vádemelésre sem. Az eredeti tényállás valami teljesen újra tehát nem cserélhető ki.

Ezen „szélsőértéktől” „bentebb” helyezkedik el az az eset, amikor az eredeti vád fennáll, de azzal semmilyen módon össze nem függő cselekmény merül fel. Itt ismét a sokat említett törvényi feltétel az, amely akadályozza a vádkiterjesztést. Ahogy azonban már írtam, ez csak látszólagos korlátja a váddal való rendelkezési jognak, hiszen épp a vádelv véd az ellen is, hogy a tárgyaláson egy egészen új bűncselekmény irányába folyhasson a bizonyítási eljárás; és kellő bizonyíték hiányában az ügyészségben fel sem fog merülni a vádkiterjesztés. Így úgy vélem, hogy a törvényi kitétel nélkül sincs gyakorlatilag lehetőség – épp a vádelv folytán – össze nem függő cselekmény kapcsán a vádkiterjesztésre. A skála további pontjai azonban már az összefüggés fogalmán belülre esnek, ahol már törvényileg garantált lehetőség van a vádkiterjesztésre. A jogalkalmazó problémája lehet az, hogy ezt az összefüggést megtalálja, vagy kizárja.

13. A VÁDELV ÉS A VÁD BIZONYÍTÁSÁVAL KAPCSOLATOS ELVEK ÖSSZEFÜGGÉSRENDSZERE

Amilyen módon függ össze a hivatalbóliság elve a hivatalbóli bizonyítás kérdésével, olyan kapcsolat áll fenn a vádelv és a vád bizonyításának kérdése között. Bizonyos értelemben nincs összefüggés, hiszen elvi oldalról vádelvű maradhat a bírósági eljárás akkor is, ha a bírónak hivatalbóli bizonyítási kötelezettsége van az anyagi igazság elve révén, hiszen az eljárási feladatok elkülönülnek, az eljárás vád alapján indul meg, ahhoz a bíróság kötve van, és teljes a vádló rendelkezési joga is a váddal (talán ebben az értelemben nevezhető igazán vegyesnek a hazai, illetve a kontinentális jogrend). Ellenben épp a vádelv részelemének tekintendő funkciómegosztás követelménye alapján kimutatható mégis olyan kapcsolat a vádelv és a vád bizonyításával kapcsolatos elvek között, amelynek értelmében az eljárási funkciók elválasztása – legalábbis látszatában, formálisan – csak látszik érvényesülni teljes körűen, ha a bíróság a bizonyításban (a vád bizonyításában, hiszen alapvetően erről szól az eljárás) sem vállal aktív (hivatalbóli) szerepet. Ez az angolszász jogrendszereket jellemzi általában, de

egyre erőteljesebb hazai törekvés is kimutatható. Mindazonáltal – ahogy látni fogjuk – az anyagi igazságot célként kitűző rendszerekben a bírót a hivatalbóli bizonyítástól meglehetősen nehézkes dolog teljesen megfosztani, ez csak az alaki igazsággal megelégedő rendszerekben juthat aggály nélkül érvényre. A funkciómegosztás pedig, ahogy említettem, csak látszólag sérül, ha a bírónak hivatalbóli bizonyítási kötelezettsége van, hiszen ez – ahogy Angyal is utal rá⁴⁷¹ – önmagában nem jelenti a vádfunkció átvételét (a bírói hivatalbóli bizonyítás nem csak a vád alátámasztására, de a terhelt javára is szólhat), a látszólagos sérelem pedig valójában itt nem jelent tényleges sérelmet, nem úgy mint a pártatlanság esetében, ahol a látszólagos, objektív sérelem is sérelem lehet (ahogy erre már korábban szintén utaltam). Ezzel dilemmával a magyar jogalkotó hosszú ideje küzd, és a harcot még úgy látszik most sem sikerült teljesen megnyerni.

A továbbiakban a vádbizonyítással kapcsolatos elveket kívánom röviden vizsgálni, de nem elsősorban a maguk teljes terjedelmében – hiszen egy-egy elv vizsgálata önálló elemzés tárgya is lehetne – hanem a vádelvvel való összefüggésekre koncentrálva.

Mindezek előtt azonban több (összesen négy) fogalompár tisztázása szükséges, amelyek gyakran összemosódni látszanak (ezek körét részben már említettem a hivatalbóliság elve és az eljárási rendszerek kapcsán).

A többtől a kevesebb felé haladva beszélhetünk elsőként általánosságban eljárásjogi értelemben kérelemhez kötöttségről és hivatalbóliságról a vádló (és általában a „felek”) és a bíróság relációjában. Ez esetben korábban már tisztáztuk, hogy csak az ítélezési funkció esetére indokolt fenntartani a teljes kérelemhez (vádhoz) kötöttséget, a bíróság egyéb feladatai tekintetében nem, hiszen az működésképtelenséget eredményezne.

A következő fogalompár az ítélezési funkciót tekintve, azon belül is annak működésbe hozására irányulóan (a bírói eljárás megindítását értve alatta) a vádelv és az ítélezési funkcióra (bírói eljárás megindítására) vonatkozó hivatalbóliság elve, amelyek – szintén tisztáztuk – a vádelvű és a nyomozóelvű eljárások rendszerét választják el.

További, szintén elkülönítendő két fogalompár pedig egyrészt a tisztán vádlói vádbizonyítás és ezzel szemben a bírói hivatalbóli bizonyítás, másrészt pedig a felek

---

⁴⁷¹ Angyal: 259-260.

általi bizonyítás és ezzel szemben a prezidenciális (bírói) bizonyítás.⁴⁷² Az elkülönítés több síkon is nyilvánvaló. Mondhatjuk elsőként azt, hogy az előbbi fogalompár a tartalom, míg az utóbbi a forma kérdése. Előbbi esetkör arra vonatkozik, hogy kinek a feladata a vádat bizonyítani (vagy egyáltalán bizonyítani), az utóbbi pedig arra, hogy az előbbitől (bizonyos esetekben) függetlenül e bizonyítást formailag ki vezérli le. A legtipikusabb példával megvilágítva: az előbbi fogalompár esetében a kérdés az, hogy egy tanú megidéz(tet)ése a vád bizonyítása érdekében csakis a vádló feladata-e (gyakorlatilag: csak a vádló indítványozhatja, „hozhatja” a tanút), avagy a bíróság is végezhet ilyet vádlói akarat hiányában, hivatalból is (indítvány nélkül is megidézhet egy tanút). A másik fogalompár esetében pedig a kérdés az, hogy az előbbi esetben bármilyen módon (azaz akár a vádló indítványára, akár hivatalból, de akár a védelem indítványára) megidézett tanút ki hallgassa ki: a vádló (vagy a védő, azaz a felek), vagy a bíróság. A két fogalompár elvileg egymástól függetleníthető, azaz tisztán vádlói vádbizonyítás esetén is működhetne a prezidenciális, bírói bizonyítás-felvétel (hasonlóan, ahogy vádelvű rendszerben is működhet bírói hivatalbóli bizonyítás), azonban van egy, logikailag ellentmondásos eset. A tisztán ügyféli bizonyításra épülő rendszerben (tipikusan az angol-amerikai jogrendekben) a bírói hivatalbóli bizonyítás főszabályként gyakorlatilag kizárt. Mivel ez esetben a bíróság passzív szerepkörbe szorul függetlenségének, pártatlanságának megőrzése érdekében, így itt mind a bizonyíték „felmutatása”, mind annak „megvizsgálása” a felek, elsősorban az állító fél feladata. Tehát ha a tanút a vádló hozza, akkor (elsőként) ő is hallgatja ki (keresztkérdés), illetve fordítva is: nem elképzelhető, hogy a bíróság által hivatalból idézett tanút ezután a feleknek kellene kihallgatnia.⁴⁷³ A fogalmak különállóságának felismerését jól mutatja, hogy a Kúria Büntető Kollégiumának Joggyakorlat-elemző Csoportja a törvényes vádat elemző összefoglalójában – bár kissé összemosva a fenti fogalmakat – rámutatott arra, hogy „Fontos, hogy az akkuzatórius, az inkvizitórius és a vegyes rendszer egyaránt működhet az adverzariális és az elnöki per mintáját követve”.⁴⁷⁴

⁴⁷² Ehhez képest további külön kérdés a vádlói bizonyítási kötelezettség fogalmán belül az ún. bizonyítási teher kérdése, amely azonban – ahogy erre később még ki fogok térni – nem a vádló és a bíróság, hanem a vádló és a védelem relációjában releváns. A fogalmak azonban gyakran keveredni látszanak, még a törvényi megfogalmazások, és azok indokolásának szintjén is.

⁴⁷³ A III. Be. bevezette ugyan a fakultatív felek általi bizonyítási rendszert (295. §), ez azonban a magyar jogban végül nem tudta megvetni a lábát, és a gyakorlat nem alkalmazta. Az új Be. e szabályokat már nem vitte tovább.

⁴⁷⁴ A Kúria Büntető Kollégiuma Joggyakorlat-elemző csoportjának 2013.El.II.E.1/4. számú Összefoglaló véleménye. A vád törvényességének vizsgálata 2013. 2014. április

13.1. A vád bizonyításával kapcsolatos elvek köre és tartalma

Látni fogjuk, hogy sem a szakirodalom, sem a kódexek nem tartalmaznak világos meghatározást sem ezen elvek körét, sem tartalmát, illetőleg összefüggéseit illetően. Eklatáns példája ennek az ártatlanság védelme, amelyet többen a bizonyítási teherrel összefüggésben értelmeznek, mások viszont az elv emberi jogi oldalát domborítják ki. Hasonlóan: a vádlói bizonyítási kötelezettség (bizonyítási teher) az egyik értelmezés szerint a védelem relációjában, a másik szerint a bírói hivatalbóli bizonyítással összefüggésben bír jelentőséggel.

Az első bizonyosan ide tartozó elv tehát az ún. (vádlói) bizonyítás teher. Tremmel több ízben is rámutat, hogy valójában nem teherről, hanem bizonyítási kötelezettségről van szó, ugyanis a vádlónak – ellentétben a polgári eljárás felperesével – a bizonyítatlanság jogkövetkezményeit nem kell viselnie.⁴⁷⁵ Bár e megjegyzés helytálló, a bizonyítási teher kifejezés mégis mutatja, hogy az elv eredetileg a vádló és a védelem relációjában meghatározó (mindamelllett ez a megszokott kifejezés is). Eredeti tartalma ugyanis, hogy a vádló kizárólag az, akinek saját vádját bizonyítania kell, a megvádolt nem kötelezhető (ártatlanságának) bizonyítására. Ez visszamutat a jogágak elkülönülését megelőző ősi perek időszakára, amelynek alapja az volt, hogy az állító fél az, akinek bizonyítania kell. Ez tükröződik vissza a polgári per felperesére háruló bizonyítási teherben is (új Pp. 265. §, de immár „bizonyítási érdek” megnevezéssel). Mindazonáltal az elv – tiszta vádrendszerre igaz – kiterjesztő értelmezése szerint a vádlói bizonyítási kötelezettség nemcsak azt jelenti, hogy a vádlott nem köteles bizonyítani, de azt is, hogy más, így a bíróság sem.

A fenti elv másik oldala, hogy nemcsak annak deklarációja szükséges, hogy a vádló legyen, aki saját vádját bizonyítani köteles, de azt is indokolt rögzíteni, hogy a terhelt ezzel egyidejűleg nem kötelezhető saját ártatlanságának bizonyítására. Ez egyrészt megjelenhet az elv kifejezett megfogalmazásában, de a bizonyítási teherből is levezethető.⁴⁷⁶ Ennél tovább megy az önvádra kötelezés tilalmának meghatározása. Míg az előbbi csak a vádlói vádbizonyítási kötelezettség másik oldala, addig az önvádra kötelezés tilalma egy olyan speciális szabály, amely az aktív védekezéssel van összefüggésben; a terhelt ugyanis teljesen passzív magatartást („némaságot”) is tanúsíthat, és nem kell tartania attól, hogy e passzivitás a bizonyítás során az ő rovására

⁴⁷⁵ Herke – Fenyvesi – Tremmel (2012): 60-61.

⁴⁷⁶ A II. Be. és az új Be. kifejezetten rögzíti ezt az elve, míg a III. Be. nem, pusztán a vádlói bizonyítási teher elvét.

értékelendő. Ezen elv tehát a vádlói bizonyítás sikertelenségét teljesen a vádlóra hárítja, a védekező félnek még saját érdekében sem szükséges aktivitást mutatnia, és annak kockázatát felvállalni, hogy e védekezése során akár akaratlanul is saját bűnösségét is alátámasztja.

Mindezeket kiegészíti az ártatlanság vélelmének klauzulája, amely a vádlói vádbizonyítási kötelezettségből kiindulva azt feltételezi, hogy ha a bizonyítási kötelezettség a terhelt (is) volna, akkor neki értelemszerűen saját ártatlanságát kellene bizonyítania. Ez azonban azt vonná maga után, hogy a vádolással az a feltevés is beáll, hogy a vád igaz, tehát ezzel szemben kell a terheltnek az ártatlanságát bizonyítani, így e rendszerben nyilván éppen, hogy nem az ártatlanságot „vélelmeznénk”, hanem a bűnösséget. Ugyanezt a gondolatsort megfordítva juthatunk tehát arra, hogy ha a vád bizonyítása a vádlót terheli, és ezzel együtt a terhelt a saját ártatlanságát nem kell, hogy bizonyítsa, akkor ezen elveket nyomban lerontaná az a feltevés, hogy a terhelt ártatlanságát a bűnössége (vádló általi) bebizonyításáig nem vélelmeznénk, vagy épp a bűnösségét vélelmezzük. A vádlói vádbizonyítási kötelezettség tehát, mivel az „ellenoldali” terhelt bűnösségének bebizonyítására szorítja rá a vádlót, egyben logikusan feltételezi az ártatlanság vélelmét, és szükségessé teszi ezen elv kimondását is.

Csak röviden utalok rá, hogy ezen elvcsoportba sorolják sokan (pl. Tremmel, Herke, Farkas, Király, Tóth) az *in dubio pro reo* elvet. Úgy vélem, hogy ezen elv tekintetében már kevésbé szoros az összefüggés, és nincs feltétlenül logikai szükségszerűség. Ezen elv inkább kiegészíti a fenti elveket azzal, hogy egy mércét, méghozzá egy igen magas, a 100 %-os bizonyítottság mércét állít fel, amelynek hiányában a bűnösséget nem lehet megállapítani. Ez azonban végső soron nem a vádelv folyamánya, de nem is a vádbizonyítási kötelezettség függvénye, hanem egy jogalkotói mérce a bizonyosság kérdésében. (Végső soron nem vádelvű, ámbar értelemszerűen bizonyítás szükségességét feltételező eljárási rendszerben is elképzelhető az elv deklarációja.) A kapcsolódási pont esetleg ott ragadható még meg, hogy ha a vádló nem tudta vádját kétséget kizáró módon bizonyítani, akkor a vádlott bűnössége sem állapítható meg.

Van végül még egy elv, amely szorosan kötődik a témához: az ún. anyagi igazság elve. Ezt a mai jogirodalom általában már nem említi az alapelvek között, legfeljebb a bizonyítás témakörénél szerepel rá vonatkozó utalás. A tételesjogban ez általában a tényállás teljeskörű, valóságnak megfelelő felderítésére, bizonyítására

irányuló parancsban jelenik meg. Az értelmezési problémát alapvetően az okozza, hogy a jogalkotó e kötelezettség címzettjeként megjelöli-e a bíróságot is. Ez utóbbi eset ugyanis nyomban visszakapcsolódik a bírói hivatalbóli bizonyítási kötelezettség kérdéséhez, mintegy ennek jogalapjává válik. Ha ugyanis a bírót ez terheli, akkor közre kell működnie a bizonyítás és még akár a kifejezetten a vádat alátámasztó bizonyításban is a tényállás valóságnak megfelelő felderítése érdekében, amely csak hivatalbóli bizonyítási kötelezettség esetén teljesülhet. Utóbbi kérdés a III. Be. 2006. évi novellájáig, valamint az új Be. ezzel kapcsolatos rendelkezéséig nem okozott gondot, ám azóta jelentős elvi problémává vált, és szorosan összefügg a tiszta funkcióelválasztás kérdéskörével is.

13.2. A vádbizonyítással kapcsolatos elvek értelmezése a jogtudományban

Ezen elvcsoport elemeinek vizsgálata az I. Bp.-hez kapcsolódó jogirodalomban még nem volt jellemző. Az ártatlanság vélelmének, vagy a bizonyítási tehernek a kérdése – már ahol említésre kerül – inkább a vádelv, a hivatalbóli eljárás elve, és az anyagi igazság elve kapcsán merül fel.

Angyal szinte egyedülként részleteiben is szól ezen elvekről. Az ártatlanság vélelmét a polgári jogbiztonság *conditio sine qua non*-jának tekinti, amely végighúzódik az eljárás mentén, és alapvetően terhelti jogként értelmezi, amely kiegészül az *in dubio pro reo* elvvel.⁴⁷⁷ A vádelv, ezen belül a funkciómegosztás kapcsán utal rá, hogy a bírói hivatalbóli bizonyítás csak látszólag sérti a funkciók elválasztását (így a vádelvet). Ekkor ugyan a bíróság részben vádlói jogokat is gyakorol, ám mégsem lesz elfogult, mert a hivatalbóli bizonyítási cselekmények saját elhatározásán alapulnak, és nemcsak a terhelt terhére, de javára is szólhatnak, és így mindkét fél érdekeit szolgálhatják. Ez egyébként szerinte a nyomozóelvű anyagi igazságra törekvés érvényesülése. Hozzáteszi azonban, hogy nem inkvizitórius vonás viszont, hogy magát a bizonyítási eljárást nem a felek irányítják, hanem a bíróság vezeti az egész tárgyalást. Úgy látja, csak a tiszta vádrendszerben igaz az, hogy a bíróság teljes passzivitásra van kötelezve, és a felek feladata a bizonyítékok „felhozatala”. Később, az anyagi igazság kapcsán azt mondja, hogy az valamennyi, mind a nyomozó, mind a vádelvű, mind a vegyes rendszer alapvető követelménye, és a történeti valóság kiderítését jelenti. Az anyagi igazság elvét

---

⁴⁷⁷ Angyal: 273.

pedig négy tételben látja megvalósulni: a bírói aktivitásban, a szabad adatszolgáltatásban, a bizonyítékok szabad mérlegelésében, és a perorvoslatok lehetőségében. Az első tétel kapcsán kifejti, hogy ez azt jelenti, hogy a bíróság nemcsak (vádlói) indítvány alapján, hanem saját döntése alapján is végezhet bizonyító és egyéb tevékenységet.⁴⁷⁸

A szocialista jogirodalomban elsősorban a II. Be. időszakában élénkült meg a vádbizonyítási elvcsoporttal kapcsolatos érdeklődés. Szabóné utal a törvényhez fűzött magyarázatában rá, hogy korábban ezen elvek nem szerepeltek törvényekben, bár többségük, elsősorban az ártatlanság vélelme levezethető volt, ez utóbbi elv azonban vitatott volt a szocialista eljárásjog-tudományban, egyesek elismerték, míg mások nem tartották deklarációnak érdemesnek. Hangsúlyozza, hogy a II. Be. törvényszövegében már megjelenik az, ami a korábbi viták egyik központi eleme volt, nevezetesen az ártatlanság fogalmának tisztázása, amely a világos törvényszöveg alapján a nem-bűnösnek tekintést jelenti. Megállapítja továbbá, hogy az elv folytán létrejövő objektív jogi helyzet lényegét a törvény egyéb hatósági kötelezettségekben fejezi ki. Ebből következik szerinte, hogy a bűnösséget az eljáró hatóságoknak kell – méghozzá kétséget kizáró módon – bizonyítani, azaz a bizonyítási teher a hatóságokra hárul, egyben a terhelt nem is kötelezhető ártatlanságának bizonyítására. Utóbbi kapcsán azonban úgy látja, hogy míg a bizonyítási teher klasszikus követelménye szerint a vádban foglaltak valóságának, tehát a bűnösségnek a bizonyítása a vádló feladata, addig a szocialista jogban a bizonyítási kötelezettség valamennyi eljáró hatóságra, így a bíróságra is vonatkozik, amely azonban szerinte nem áll ellentétben az eljárási feladatok megosztásának követelményével. Szól továbbá az *in dubio pro reo* elvről is, és ő maga is arra az álláspontra helyezkedik, hogy ez is az ártatlanság vélelméből következik. Végül az ártatlanság vélelmének lényegét ekként foglalja össze: „1. a büntetőeljárásban a bűnösséget bizonyítani kell, az vélelmezni nem lehet; 2. a bűnösség bizonyítása a hatóságok feladata, és ez a feladat nem fordítható meg, nem alakítható át exculpációs kötelezettséggé”.⁴⁷⁹

Szabóné egy másik írásában az ártatlanság vélelmének lényegét úgy látja, mint olyan elvárást, amely „a terhelt eljárásjogi helyzetét biztosítja, és bizonyítási szabályokkal a terhelt pozícióit védi”. Kimondja, hogy az ártatlanság vélelme a garanciák két nagy csoportját alapozza meg. Az első csoporthoz tartozó garanciák a

---

⁴⁷⁸ Angyal: 258-260.

⁴⁷⁹ A II. Be. magyarázata: 19-23.

terhelt kedvező objektív jogi helyzetét juttatják kifejezésre (azaz nem lehet bűnösként kezelni az eljárás során), míg a második csoport kedvező bizonyítási szabályokban testesül meg. Utóbbi szerinte három tételben jut érvényre (ezzel korábbi álláspontját részletezi tovább): 1. a terhelt bűnösségének bizonyítása a hatóságok feladata, a bizonyítási kötelezettség a terheltre nem hárítható át, 2. a büntetőeljárásban csak a terhelt ártatlanságát lehet vélelmezni, a bűnösségét viszont bizonyítani kell, 3. a bizonyítás eredménytelensége nem írható a terhelt terhére. Utóbbi szabályt az *in dubio pro reo* elvben látja megvalósulni. Szabóné ebben az írásában összekapcsolja a bizonyítási teher kérdését az anyagi igazság elvével is, amit a bizonyítási teher „tartalmának, terjedelmének” tekint.⁴⁸⁰

Farkas együttesen vizsgálja az ártatlanság vélelmét és az önvádra kötelezés tilalmát. A vádelvvel való összefüggésre ott mutat rá, miszerint az inkvizitórius rendszerben a terheltet bűnösnek vélelmezték ártatlanságának bizonyításáig (amely szerinte néha még ma is érvényesül). Kimondja, hogy az ártatlanság vélelme magában foglalja a terhelt kedvező bizonyítási pozícióját, azaz, hogy bűnösségét a vádlónak kell bizonyítani, és a terhelt nem kötelezhető ártatlanságának bizonyítására (az elv továbbá szerinte is kihatással van a bizonyítékok értékelésére is, amely az *in dubio pro reo* elvben ölt testet). Az önvádra kötelezés tilalmát az ártatlanság vélelmével szorosan összefüggő, mégis önálló elvnek tekinti, többek között azért is, mert a terhelnél szélesebb kör (tanúk is) a címzettje. A bizonyítási kötelezettség tekintetében pedig Farkas azt írja, hogy az mind a nyomozó hatóságot, mind az ügyészt, mind a bíróságot terheli.⁴⁸¹

Tremmel értelmezésében – ahogy már említettem – az ártatlanság vélelme gyűjtőfogalom, amely magában foglalja a szűkebb értelemben vett ártatlanság vélelmét (*praesumptio boni viri*), a bizonyítási teher (onus probandi), és a kétség esetén a terhelt javára döntést (*in dubio pro reo*), míg önálló, de ezekkel (különösen a bizonyítási teherrel) szorosan összefüggő elvként kezelik az önvádra kötelezés tilalmát („*nemo tenetur*”). Az ártatlanság vélelme kapcsán inkább csak megfogalmazásbeli kritikákat tesz (vélelemről van-e szó egyáltalán, mit jelent a „senki”, vagy a „nem tekinthető” kitétel), míg a bizonyítási teherrel – amit tehát bizonyítási kötelezettségnek tekint – azt tartja, hogy az officialitásból eredően a jogállamban elkerülhetetlen a hatóságokat indokolt bizonyításra kötelezni. Az önvádra kötelezés tilalma Tremmel értelmezésében

⁴⁸⁰ Egységes jegyzet (1986): 99-101., Egységes jegyzet (1992): 94-96.

⁴⁸¹ Farkas – Róth (2018): 84-85., 202. Utóbbi megállapítását, tehát az új Be. kapcsán is fenntartja.

a védekezés szabadságát jelenti, a bizonyításban való aktív részvétel megtagadásának lehetőségét a terhelt részéről.⁴⁸²

Király egy írásában utal rá, hogy egyesek az ártatlanság véelmének olyan nagy jelentőséget tulajdonítanak, hogy az eljárási rendszert meghatározó elvnek tartják, amelyből levezethető a védelemhez való jog, de a bírósági tárgyalás kontradiktórius jellege is. Ezt maga Király is elveti, azaz nem tekinti őselvnek, mindazonáltal az ártatlanság véelmét három mezőben látja értelmezhetőnek. Ebből az első függ csak össze a vád bizonyításával. Király itt két fontos tételre mutat rá. Egyrészt, hogy az ártatlanság véelme meghatározza a bizonyítási kötelességet, azaz, a bűnösség megállapítása csak akkor következhet be, ha a vádlott bűnösségét kétséget nem hagyva bizonyították, amely kötelesség a nyomozó hatóságot, a bíróság előtt pedig a vádlót terheli. Másrészt, hogy az ártatlanság véelme más parancsot jelent a bírónak és mást az ügyésznek. Előbbi esetében ez egy észszerű kételkedést kell, hogy jelentsen a váddal szemben, valamennyi bizonyíték objektív értékelését, valamint a vádlottal szembeni előítélet-mentességet, és azt, hogy csak akkor mondhassa ki a vádlottat bűnösnek, ha azt a vádló bebizonyította. A vádló esetében azonban az ártatlanság véelme értelemszerűen nem kell, hogy azt jelentse, hogy az ügyész a vádlottat ártatlannak higgye, hanem azt a kötelességet jelenti, hogy állítását a vádlott bűnösségéről bizonyítsa.⁴⁸³

Király tankönyvében szintén együtt elemzi az ártatlanság véelmével a bizonyítási teher kérdését, amelyet az ártatlanság véelme egyik processzuális hatásának tekint (a másik vélekedése szerint az *in dubio pro reo* elv, a harmadik pedig a terhelt jogi helyzete, amelyek megfelelnek a korábbi írásban említett három mezőnek), és ő is bizonyítási kötelességként nevezi meg. Összeköti a fogalmat a vádelvvel azáltal, hogy kimondja: „Aki valamilyen tényeket állít, az köteles valóságuk bizonyítására, tehát ha a vádló állítja, hogy a vádlott bűncselekményt követett el, köteles erre bizonyítékokat felvonultatni”. Úgy véli továbbá, hogy a III. Be. azon szabálya [75. § (1) bek.], miszerint a bíróságnak törekednie kell a tényállás alapos, hiánytalan, valóságnak megfelelő felderítésére, az anyagi igazságra törekvést írja elő, míg az a fordulat, hogy ezzel szemben nem köteles hivatalból a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére és megvizsgálására, az alaki igazság⁴⁸⁴ megállapításának filozófiájára épül.

---

⁴⁸² Herke – Fenyvesi – Tremmel (2012): 58-63.

⁴⁸³ Király Tibor: Mít ér az ártatlanság véelme? Magyar Jog 1987/12. 1020.

⁴⁸⁴ Bárd mutat rá, hogy a tisztességes – fair – eljárás common law hagyományokból történt átvétele, és egyetemes nemzetközi egyezményekben való megfogalmazása óta megfigyelhető a processzuális igazság egyfajta nemzetközi térhódítása és egyben az anyagi igazságra törekvéssel kapcsolatos elbizonytalanodás.

Az a tény szerinte azonban, hogy a vád bizonyítási hiányosságainak hivatalból történő pótlása a bíróság számára nem tilos, az eljárási feladatok megosztásának elvébe ütközik, és a bíróság pártatlanságát is kétségessé teheti. Később arra is rámutat, hogy a bizonyítási teher (kötelesség) szabályai alapján a vád bizonyításának kötelessége két alapelvi szabály (a III. Be. 6. § (1) bekezdése szerinti officialitás elve és a 4. § (1) bekezdése szerinti bizonyítási teher regulája) alapján csakis a vádlót terheli, míg a bíróságot szerinte bizonyítási kötelesség nem terheli. Véleménye szerint „A bíróság nem bizonyít, hanem a tényállásról ismereteket szerez, és tényállást állapít meg”. Röviden utal még arra is, hogy a törvény a vádló és a védelem között sem osztja meg a bizonyítási terhet, így a védelem akár teljes passzivitása mellett is bekövetkezhet a felmentés, hiszen a szabály csak a vádlót kötelezi a vád bizonyítására, a védelmet azonban nem a vád cáfolására, megdöntésére.⁴⁸⁵

Tóth a most vizsgált elveket mint az „ártatlanság véelme és a kapcsolódó elvek” említi, tehát a szoros összefüggést ő is kimutatja. Értelmezésében is az ártatlanság véelmét a bizonyítást érintő járulékos elvek töltik meg valódi tartalommal. Ezen elvek szerinte: a bizonyítási teher elve, az önvádra kötelezés tilalma, és kétséget kizáró bizonyítás elve.⁴⁸⁶

Cséka külön vizsgálja a bizonyítási teher, az ártatlanság véelme és az önvádra kötelezés tilalma kérdésköreit. A bizonyítási teher kapcsán kifejezetten kiemeli, hogy ez alapvetően a bizonyítás kérdésköréhez tartozó szabály, alapelvek közé történő kiemelése mégis azért történik meg, mert e szabályozás megfelel a vádat érintő többi eljárási alapelvnek, köztük elsősorban a vádelvnek, illetve megfelel annak a kívánalomnak, hogy aki állít valamit, annak kell bizonyítani, márpedig a vádlott bűnösségét a vádló állítja, így ő köteles vádját bizonyítani. Cséka is rámutat a Király által is érintett a problémára, nevezetesen, hogy az elv megfogalmazása alapján nem világos, hogy a bíróságnak mi lenne a feladata a bizonyításban, mert „a vád bizonyítása a vádlót terheli” megfogalmazásból úgy tűnik, mintha a bíróságnak a bizonyításban nem lenne szerepe. Ezért a „bizonyítása” megfogalmazás helyett a „a vád bizonyítására alkalmas bizonyítékoknak bíróság elé terjesztése” kifejezést helyesebbnek tartaná. Az alapelveknél foglalkozik a III. Be. 75. § (1) bekezdése szerinti ellentmondásokkal is, azaz, hogy a vádat alátámasztó bizonyításra vonatkozó szabály konkurál a bíróságot is

---

Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007. 74-78. (A továbbiakban: Bárd 2007.)

⁴⁸⁵ Király (2008): 129., 246., 250-251.

⁴⁸⁶ Belovics – Tóth (2015): 53.

kötő általános tényállás-felderítési kötelezettséggel, amely azonban a bírót hivatalból kötelezi, és a bíróságnak az ítéletében kötelessége valamennyi bizonyítékot komplexen értékelni, és erről az indokolásban számot adni. Álláspontja szerint a bizonyításban a bíróságnak annyi szerepe mindig van, hogy a vádlói vádbizonyítás eredményességét vagy eredménytelenségét a bizonyítékok bírói mérlegelése alapján ő ítéli meg. Az ártatlanság véelme és a bizonyítási teher kapcsolódási pontját pedig ott ragadja meg, hogy álláspontja szerint a bizonyítási szabályok az ártatlanság véelméből következnek. E bizonyítási szabályok alatt érti, hogy: a terhelt bűnösségének bizonyítása a vádló feladata, a bizonyítási kötelezettség a terheltre nem hárítható át, csak a terhelt ártatlanságát lehet vélelmezni, míg a bűnösségét bizonyítani kell, valamint a bizonyítás eredménytelensége nem írható a terhelt terhére. Az önvádra kötelezés tilalmáról pedig azt írja, hogy az alapvetően a terhelt (és a tanú) bizonyításban való közreműködésére vonatkozó szabály, és a terhelti, illetve a tanúra vonatkozó vallomásmegtagadási okok alapelvi alapját látja benne.⁴⁸⁷

Erdei az ártatlanság véelmének elemzése alatt szól a vádbizonyítás további elemeiről is. Az ártatlanság véelméről külön megjegyzi, hogy talán ez a leggyakrabban emlegetett büntetőeljárás alapelv, amely jelentős történelmi múltra tekint vissza, mindazonáltal mind az I. Bp., mind a szocialista időszak szakirodalma – egy-egy kivételtől eltekintve – szegényes e témakört illetően, mi több utóbbi időszakot egyfajta ellenszenv is jellemezte. Utal rá, hogy az elvet elsőként a II. Be. deklarálta, és a törvényszövegből is világos, hogy kettő, egyes nézetek szerint három bizonyítási szabály is levezethető belőle: az eljáró „hatóságok” bizonyítási kötelezettsége, az, hogy a terhelt nem kötelezhető ártatlanságának bizonyítására, továbbá – és ez az, ami vitatott – a kétséget kizáró bizonyítás klauzulája. Erdei szerint a vegyes rendszerű büntetőeljárásban az ártatlanság véelme eredetileg a bizonyítási joggal függött össze, elsősorban az inkvizitórius rendszerbeli bűnösségvélelem tagadásaként, azáltal, hogy míg utóbbi a terheltre hárította az ártatlansága bizonyítását, addig az ártatlanság véelme a bűnösség bizonyítását írja elő. Erdei azt a magasabb összefüggést is kiemeli, hogy miután az ártatlanság véelme beépült a XIX. és XX. századi jogrendszerekbe, immár mint politikai jelszó veszített a jelentőségéből, és a hangsúly a belőle származó bizonyítási szabályokra helyeződött át. Így szerinte a jogirodalomban ekkor hozták összefüggésbe, illetve vezették le belőle az anyagi igazság követelményét, de rávilágít, hogy a vádelvvel való összefüggés is ekkor kristályosodott ki. Az elv azonban a XX.

---

⁴⁸⁷ Cséka (szerk.) (2006): 74-75., 80-81.

század második felében újabb metamorfózison esett át, véleménye szerint az emberi jogi dokumentumoknak köszönhetően, és ismét politikai felhangot kapott. Erdei is rámutat továbbá, hogy megnevezése félreértésekre adhat okot, ugyanis valójában nem az ártatlanságon van a hangsúly, hanem a „nem bűnösségen”, továbbá nem is vélelemről van szó. A valódi tétel ott ragadható meg, hogy a vádlónak kell a terhelt bűnösségét bizonyítania (bizonyítási teher), és ennek akár részleges sikertelensége esetén a bíróság bűnösséget nem állapíthat meg (in dubio pro reo). Erdei arra is rámutat, hogy bár az elv az egész eljárást áthatja, azonban másképp érvényesül az előkészítő, és másként a perszakaszban. A nyomozó hatóság ugyanis nem érdekelt a perbeli bizonyítás során a vádlói vádbizonyítás kérdésében, az ügyész azonban igen, minthogy ő ennek a címzettje. Az ügyésznek azonban érdeke – akár a nyomozó hatóság, akár ő maga nyomoz –, hogy a vádemelés megalapozott legyen, amelyhez nyomozásra van szükség. Ennek során a hatóságoknak pedig bizonyítási kötelezettsége van, amely a vádemelést követően alakul át bizonyítási teherré. A vádemelést követően azonban a helyzet tovább bonyolódik, mert a bíróságra ugyan bizonyítási teher nem hárul, csak a vádlóra – ezt követeli meg a funkciómegosztás elve is –, bizonyítási kötelezettsége azonban van a bíróságnak is, amely a kontinentális elnöki rendszer hagyománya. Ez a rendszer azonban Erdei értelmezésében szükségszerűen a szerepek konfliktusához vezet, amely azonban a deklarált alapelvekből látszólag nem következne, ellenben az anyagi igazság elve már alkalmas arra, hogy idevezessen. Erdei röviden szól továbbá az in dubio pro reo elvről is, megállapításait azonban a vádemelés megalapozottsága kapcsán már érintettem. Végül azt a következtetést is levonja, hogy az ártatlanság vélelme és a belőle folyó bizonyítási szabályok végső soron csak a bírósági szakaszban érvényesülhetnek teljes körben.⁴⁸⁸

Inkább a tankönyvirodalomra jellemző, hogy a fenti elveket együtt vizsgálja, az átfogó elemzés érdekében. Némely szerző azonban kifejezetten egyes elvek önálló analizésére törekszik. Ezekben néhol megjelenik a (vád)bizonyítással való összefüggésre, vagy a vádelvre történő utalás, míg vannak olyan írások, ahol az elvek merőben más megközelítése dominál.

Egy 1960-ban készült írásban Ádám az ártatlanság vélelmének szocialista felfogását vizsgálja. Elemzése azonban elsősorban az ártatlanság mibenlétére, a vélelem kérdésére, és (szocialista szempontú) erkölcsi kritériumokra tér ki, érintetlenül hagyva

---

⁴⁸⁸ Erdei (2011): 202-208.

az elv bizonyítással összefüggő kérdéseit.⁴⁸⁹ Hasonlóképp Újfalvi az ártatlanság vélelmének emberi jogi oldaláról közelít, és nem domborítja ki annak elsősorban (vád)bizonyításbeli karakterét, utóbbi témakör kapcsán csak a beismerő vallomás relációjában tesz megállapításokat.⁴⁹⁰

Blutman az ártatlanság vélelmének vizsgálatakor először az emberi jogi kérdések felől közelít, illetve a strassbourgi joggyakorlatot vizsgálja meg (alapvetően a terhelt nyilvánosság, illetve a sajtó előtti megítélésével összefüggésben). A tartalmi elemek vizsgálatánál azonban már kitér a vádelvvel való összefüggésekre is. Utal rá, hogy az Emberi Jogi Bizottság egy korai ügyben megfogalmazott döntése szerint az ártatlanság vélelme három dolgot is jelent: a) a bizonyítási teher a vádon nyugszik, b) meg kell engedni a vádlott számára ellenbizonyítékok bemutatását, c) a vádlottat csak kellően erős bizonyíték alapján szabad elítélni. Blutman megállapítja azt is, hogy a Bizottság egyébként három fokozatban, egyre táguló körben értelmezte az elvet: először tisztán eljárási elvként, majd általános büntetőjogi elvként, végül pedig a büntetőjog keretein túlnyúló elvként. A korábban írt három kritérium meghatározása azonban még az első fokozat időszakában történt. Mindezeket túl külön is megvizsgálja az ártatlanság vélelmének és a bizonyítási tehernek az összefüggéseit. Több angolszász szerzőt idézve mutat rá, hogy a két kérdéskör olyannyira összefügg, hogy van, aki teljesen azonosítja a két elvet. Maga azonban több problémát is felvet e körben: a vádlott milyen mértékben vonható be a bizonyításba (hallgatáshoz való jog kérdése), megengedhető-e a bizonyítási teher átfordítása a vádlottra, vagy megengedhető-e az objektív felelősség meghatározása. Az első kapcsán az Emberi Jogi Bizottság azon gyakorlatát hangsúlyozza, hogy a hallgatás jogát a Bizottság evidenciaként kezeli, azonban a vallomáson kívüli egyéb, a terhelttől való – akaratán kívüli – bizonyítékszerzést (pl. vérvétel) már nem tartja jogsértőnek. Mivel az európai joggyakorlat meglehetősen eltérő, így a második kérdéskör, a bizonyítási teher megfordítása⁴⁹¹ kapcsán az emberi jogi szerv megengedő gyakorlatra hajlik. A

---

⁴⁸⁹ Ádám György: Az ártatlanság vélelmének szocialista felfogásáról. Jogtudományi Közlöny 1960/11. 629-635.

⁴⁹⁰ Újfalvi Annamária: Egy érzékeny emberi jog: Az ártatlanság vélelme. Jogtudományi Közlöny 1990/1. 42-45.

⁴⁹¹ Ez a magyar jogban is jelen van. Herke szerint három esete van: a valóság bizonyítása rágalmozás, becsületsértés esetén, kábítószer birtoklása esetén az elterelő kezelésről szóló igazolás bemutatásának kötelezettsége, valamint a bünszervezetben való részvétel esetén a vagyonelem törvényes eredetének bizonyítása. Herke (2010): 30. Utaltam rá, hogy az angol jogrendszerben is egyre gyakrabban előfordul a bizonyítási teher terheltre hárítása súlyosabb bűncselekményeknél is. Ld. Delmas-Marty – Spencer: 22.

felelősség objektivizálását viszont csak szűk körben (pl. közlekedési vagy vám jogsértéseknél) tartják megengedhetőnek.⁴⁹²

Belovics az önvádra kötelezés tilalmát és ehhez kapcsolódóan a hallgatás jogát vizsgálta részletesen. Mint már korábban említettem, az önvádra kötelezés tilalmát a bizonyítási teher oldaláról is lehetséges megközelíteni, mintegy kiegészítőjeként azon jognak, hogy a terhelt nem kötelezhető ártatlanságának bizonyítására. Ez azonban a vádlói vádbizonyítási kötelezettség relációjában jelenti az elv „ellenoldalát”, az önvádra kötelezés tilalma azonban további kérdéseket is rejt magában, amelyek már nem elsősorban a vádelv viszonylatában érdekesek. Belovics elsősorban ezen aspektust vizsgálja, alapvetően a hallgatáshoz való jog, mint terhelti jog összefüggéseiben. Kimutatja, hogy a két elv egymástól elválasztandó, és külön vizsgálandó. Írása végén felveti, hogy míg az önvádra kötelezés tilalma egy megőrzendő elv (ami elsősorban a kényszerrel megszerezhető vallomás tilalmát jelenti), addig a hallgatás jogának magyar szabályozását érdemes lenne újragondolni, és angolszász mintára bevezetni azt, hogy a terhelt az eljárás elején döntsön véglegesen arról, hogy hallgat-e, és ekkor már nem nyilatkozhat, míg ha vallomást tesz, akkor szabadon kérdezhetővé válik, és igazmondási kötelezettség is terhelheti.⁴⁹³

Bárd szintén a hallgatás jogát vizsgálta részleteiben, elsősorban annak emberi jogi oldaláról, de ő is kimutatja a szoros összefüggést az „önvádra kényszerítés tilalmával” (nemo tenetur), elsősorban a hallgatás jogának eredete kapcsán. Az elv felbukkan szerinte már a talmudi jogban, majd a XI. századi egyházi tanokban, markánsan pedig az angol common lawban a XVII. századtól. Mindazonáltal rámutat arra, hogy a nemo tenetur elv eredetileg nem a hallgatáshoz való jogot hivatott garantálni, hanem a bizonyítással volt összefüggésben, mert éppen a hivatalbóli (inkvizitórius) bírói eljárásokkal szemben tudta biztosítani azt, hogy a vádlott elleni bizonyítékokat ne magának a vádlottnak, hanem a hatóságoknak kelljen prezentálni (egyáltalán legyen gyanú és vád); sőt kimondja a vádelvvel való összefüggést is.⁴⁹⁴

---

⁴⁹² Blutman László: Az ártatlanság vélelmének hatóköre az európai alapjogokban. In: Emlékkönyv Dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára. Acta Universitatis Szegediensis: sectio iuridica et politica. 53. Tom. 1-25. Fasc./1998. 57-75.

⁴⁹³ Belovics Ervin: Az önvádra kötelezés tilalma és a terhelti vallomástétel megtagadásának joga. Eljárásjogi Szemle, 2016/1. 10-16.

⁴⁹⁴ Bárd (2007): 243-244.

13.3. A vád bizonyításával kapcsolatos elvek jogi szabályozása

A fenti elvek közül az I. Bp. kifejezetten egyet sem jeleníti meg a törvényszövegben. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az I. Bp.-ben – amely a ténylegesen vádelvű eljárás első törvényi megjelenítése – ne a vádlót terhelte volna a vád bizonyításának kötelezettsége, vagy a rendszer a bűnösség vélelmén alapult volna. Az elvek csaknem mind levezethetők a törvény egyéb rendelkezéseiből.

A bizonyítási szabályokból ugyanis egyértelmű, hogy a bűnösség bizonyítása az eljáró hatóságok feladata (ld. pl. IX. és X. fejezet), nekik kell összegyűjteni azokat a személyi és tárgyi bizonyítékokat, amelyek alátámasztják a bűncselekmény elkövetését és a terhelt bűnösségét, tehát nem a terhelt kötelessége, hogy igyekezzen bizonyítani ártatlanságát. Az *in dubio pro reo* elve pedig áttételesen ugyan, és nem feltétlenül a bizonyossági fok hangsúlyozásával, megjelenik a 326. § 2. pontjában, amely szerint a bíróságnak fel kell mentenie a vádlottat, ha „a vád alapjául vett bűncselekmény, vagy pedig az, hogy a vádlott követte el, nincs bebizonyítva”. Az önvádra kötelezés tilalma, illetve a hallgatás joga is megjelenik a 134. §-ban, amelynek első mondata szerint „Ha a terhelt a védelmének előterjesztése végett hozzá intézett kérdésre kijelenti, hogy nem bűnös, de a vádra nézve nem kíván részletesebben nyilatkozni, további kérdések nem intézendők hozzá.” Ugyanezen szakasz utolsó mondata azt is előírja, hogy a vallomást tenni nem akaró terheltet figyelmeztetni is kell arra, „viselkedése az eljárás folytatását nem akadályozza és hogy esetleg a védelem eszközeitől fosztja meg magát.”

A II. Bp.-ben sem alapvető szinten sem máshol szintén nem jelenik meg egyetlen elv sem kifejezetten a fenti elvcsoportból. Az, hogy a terhelt bűnösségének bizonyítása a vádló feladata – és, hogy a terheltnek nem feladata a saját ártatlanságának bizonyítása – csak áttételesen következtethető ki a jogszabály nyomozó hatóságra és ügyészre vonatkozó szabályaiból, valamint a nyomozásra, illetve a vádemelésre vonatkozó szabályokból (III., VI. Fejezet, pl. 135. §, 138. §). A II. Bp. tárgyalási bizonyítási szabályaiból kiderül, hogy mind a tárgyalás vezetése, mind a bizonyítás felvétele (terhelt, tanúk, szakértők kihallgatása) a bíróság kizárólagos feladata. Mivel azonban láthattuk a vádelvet korlátozó szabályokból, hogy a bíróság gyakorlatilag rendelkezési jogkört gyakorolhatott a vád felett, így az is kikövetkeztethető, hogy a vádló vádbizonyítási kötelezettsége is háttérbe szorult, és a bizonyítás a bíróság kizárólagos feladatává vált. Mindazonáltal annyi világosan látszik a törvényszöveg alapján, hogy az eljáró hatóságokat terhelte csak bizonyítási kötelezettség, a védelmet nem. Az önvádra

kötelezés tilalma úgyszintén nem szerepel kifejezetten a törvény elvei között, a hallgatás joga azonban megjelenik mind a nyomozás [94. § (4) bekezdés], mind a tárgyalás szabályai között [160. § (2) bekezdés – visszautalva a nyomozás szabályaira]. A kétséget kizáró bizonyítás követelménye szintén nem lelhető fel, csak a bizonyíthatóság hiánya mint felmentési ok szerepel a törvényben, hasonlóan az I. Bp-hez.

Az I. Be. szabályai kapcsán ugyanezek mondhatók el.

A II. Be. 3. §-a, „Az ártatlanság véelme” cím alatt tartalmazta a legfontosabb ide kapcsolódó elveket. Az (1) bekezdés rögzíti magát az ártatlanság véelmét, elsőként a magyar eljárásjog történetében: „Senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg”. A (2) bekezdés pedig az előző bekezdés kiegészítéseként meghatározza a bizonyítási teher szabályát, bár ekkor még akként, hogy „A bűnösség bizonyítása a büntető ügyekben eljáró hatóságokat terheli”. Az általános „hatóság” megjelölésből azonban még csak a terhelt relációjában látszik karakteresen a bizonyítási kötelezettség, azonban ebből még nem derül ki, hogy a vád bizonyítása a vádlót terhelné kizárólag. A (3) bekezdés pedig ugyanezen elv ellenoldalaként rögzítette, hogy „A terhelt nem kötelezhető ártatlanságának bizonyítására”. A törvény indokolása is rámutat az elvek közötti összefüggésre: „Az ártatlanság véelméből folyik a (2) bekezdésben meghatározott bizonyítási szabály. Eszerint a bűnösség bizonyítása az eljáró hatóságokat terheli. Ebből következik, hogy a terhelt nem köteles bizonyítani ártatlanságát. Az ártatlanság véelméből folyó további bizonyítási szabályt a 61. § (4) bekezdése tartalmazza.” A II. Be. az anyagi igazság elvét is tartalmazta alapelvi klauzulaként: az 5. § valamennyi hatóság részére kötelezettségként írta elő a tényállás alapos és hiánytalan, valóságnak megfelelő tisztázását. Az indokolás ekként is nevezi az elvet: „Az (1) bekezdés az eljáró hatóságok alapvető feladataként írja elő, hogy azokat a tényeket, amelyeket intézkedéseik, rendelkezéseik alapjaként elfogadnak, az anyagi igazságnak megfelelően állapítsák meg. Ez csak úgy lehetséges, ha a tényállást alaposan és hiánytalanul tisztázzák.” Az önvádra kötelezés tilalma e kódexben nem alapelveként jelenik meg, csak a 87. § (1) bekezdése deklarálja a hallgatás jogaként, hogy a terhelt nem köteles vallomást tenni, és minderre figyelmeztetni is kell.⁴⁹⁵ A kétséget kizáró bizonyítás klauzulája szintén bekerült a törvénybe, bár még szintén nem az alapelvek közé. A 61. §

---

⁴⁹⁵ A figyelmeztetési kötelezettség a törvény eredeti szövegében még nem szerepelt, az csak a 1989. évi XXVI. törvénnyel került be a jogszabályba.

(4) bekezdése, a bizonyítás általános szabályai között rögzítette, hogy „A kétséget kizáróan nem bizonyított tény a terhelt terhére értékelni nem lehet”.

A III. Be. Alapvető rendelkezései már mind a négy elvi tételt rögzítették. A 4. § (1) bekezdése immár azt mondta ki, hogy „A vád bizonyítása a vádlót terheli”, azaz már nem általában hatóságokról és bizonyításról, hanem a vád vádló általi bizonyítási kötelezettségéről beszél. Az elv megfordítása, azaz, hogy a terhelt nem kötelezhető az ártatlanságának bizonyítására azonban e jogszabályból kimaradt. Ugyanezen § (2) bekezdése rögzítette az *in dubio pro reo* elvét is. A törvény 7. §-a önállóan szabályozta az ártatlanság véelmét, az előző jogszabályhoz hasonló megfogalmazással, azzal a különbséggel, hogy a büntetőjogi felelősség megállapítása fordulatot a bűnösség fordulat váltotta fel. A III. Be. 8. §-a pedig szintén önállóan, és elsőként rögzíti az önvádra kötelezés tilalmát: „Senki sem kötelezhető arra, hogy önmagát terhelő vallomást tegyen, és önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatson.” Az anyagi igazság elve azonban e törvényben már nem az alapelvek között, hanem a bizonyítás általános szabályai között került rögzítésre (75. § (1) bekezdés), bár ezt a törvény eredeti szövege még nem tartalmazta (ld. lentebb részletesen).

Némely összefüggésre a fenti elvek kapcsán a III. Be. miniszteri indokolása is rámutat. A 4. és 7. §-okhoz fűzött indokolás például összevonva történik: „A bizonyítási teherre vonatkozó szabály (4. §) és az ártatlanság véelme (7. §) között szoros összefüggés állapítható meg.” További magyarázat szerint pedig: „Az ártatlanság véelméből a büntetőeljárásban két további következmény származik. Az egyik az, hogy az ártatlanság véelmét megdöntenie a vádlónak kell, vagyis hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli; aki állítja, hogy a vádlott bűnös, annak kell azt a bíróság előtt bizonyítania. Ez a bizonyítási teher általában nem fordítható meg, a vádlottól nem követelhető, hogy bizonyítsa be az ártatlanságát, mert különben bűnösnek mondják ki. Kivételesen megfordul a bizonyítási teher, mint rágalmozás esetében a valóság bizonyításának szabályaiban.” Megjegyzem, hogy valójában a 4. §-nak csak az első bekezdése vonatkozik a bizonyítási teherre, míg a (2) bekezdés már a kétséget kizáró bizonyítás előírását szabályozza. Nem világos tehát, hogy a szoros összefüggésre tekintettel miért nem a fent említett két elv került egy szakasz alá, és az *in dubio pro reo* elv került önálló cím alá, avagy mindhárom elv egy cím alatt szerepelhetett volna. Erre némi magyarázatot ad azonban az indokolás, amikor is kifejti: „Az ártatlanság véelméből származó másik következmény az, hogy a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére (*in dubio pro reo*). Ha a vádló nem tudta kétséget

kizáróan bizonyítani a vádlott bűnösségét, a vádlottat felmentik. A bűnösség csak bizonyosság alapján mondható ki.” Ez azonban meglátásom szerint némiképp vitatható megállapítás. Ahogyan ugyanis már fentebb utaltam rá, az összefüggés valóban szoros, azonban az ártatlanság vélelméből nem következik a kétséget kizáró bizonyítás követelménye, utóbbi inkább kiegészíti az előbbit, a két elv egymástól függetlenül is jól megállja a helyét. Az önvádra kötelezés tilalmánál is részletes magyarázatot kaphatunk az indokolásból, amely az ártatlanság vélelmével való összefüggést is kimutatja: „Ez a tilalom, amely nem teszi kötelességgé az önvádolást, kiegészíti az ártatlanság vélelmét, amely a terhelt számára nem teszi kötelezővé a mentő körülmények előadását.” Végül az anyagi igazság elve kapcsán megjegyezhetjük, hogy a 75. §-hoz a törvény eredeti szövegének indokolása nem fűzött érdemi magyarázatot, hiszen ez ekkor még a normaszövegben nem szerepelt. Az csak a 2002. évi I. törvénnyel került be a szövegbe, és a hatálybalépéskor már így jelent meg: „A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni.”. E módosító jogszabály indokolása is nevéen nevezi az anyagi igazság elvét, bár azt a – ahogy láthattuk vitatható – megjegyzést is teszi, hogy mindez a hivatalbóli eljárás elvéből következik: „A új Be. nem szakított a magyar büntetőeljárás jog azon alapelvével, amely a kontinentális vegyes rendszerű büntetőeljárás rendszerek sajátossága, miszerint az állam büntetőhatalmát érvényesítő szervek hivatalból járnak el (a nyomozó hatóság és az ügyész a bűncselekmény gyanúja esetén hivatalból indít, illetőleg folytat eljárást, a bíróság a vád alapján hivatalból folytatja le a bírósági eljárást), a hivatalból történő eljárás egyik következménye pedig az, hogy az eljárás során a bíróságnak, az ügyésznek és a nyomozó hatóságnak a tényállás valóságnak megfelelő tisztázására kell törekednie. A új Be. egyéb rendelkezéseiből is kiolvasható az anyagi igazság kiderítésére vonatkozó kötelesség, a törvény ezt az elvet a bizonyítás általános szabályai között tehát kifejezetten meg is jeleníti.” E rendelkezésből tehát még az következett, hogy a bizonyítási kötelezettség, az anyagi igazságra törekvés teljes körben köti a bíróságot is. Végül a 2006. évi LV. törvény tovább módosította e törvényhelyet, és beiktatta azt a kiegészítést, amely később igen sok vitát szült. A kiegészítő formula szerint, a főszabály alóli mintegy kivételként: „[...] ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére és megvizsgálására”. A novellához fűzött miniszteri indokolás igen hosszasan magyarázza a módosítás indokait. A fő okot így fogalmazza meg: „Tekintettel arra, hogy a független és pártatlan bíróság eljárási helyzetétől idegen követelmény lenne a vádat alátámasztó bizonyítékok

hivatalból történő beszerzésének és megvizsgálásának kötelezettsége, az ügyészség feladatának viszont szerves része e bizonyítékok felkutatása, beszerzése és vizsgálata, a törvény egyértelművé teszi, hogy a vádat alátámasztó bizonyítékok beszerzésére és megvizsgálására vádlói indítvány hiányában a bíróság nem köteles”. Az indokolás többször is utal rá, hogy mindezen módosítások világosan a vádelvből, nevezetesen a funkciómegosztás követelményéből erednek.

Az új Be. az alapelvek között az 1. §-ba helyezi az ártatlanság vélelmét, bár sem az általános sem a részletes indokolás nem magyarázza, hogy miért kerül az elv a törvény élére, amelyet korábban az e törvényben is hangsúlyozott funkciómegosztás foglalt el. Mi több az általános indokolás, amikor az általa eszményinek nevezett, és elhagyhatatlan alapelveket említi, az alábbi sorrendet rögzíti: „Így az alapvető rendelkezések közül nem hiányozhat a funkciómegosztás, a vádelv, az ártatlanság vélelme, ehhez kapcsolódóan a bizonyítási teher és az in dubio pro reo elv [...]”. Ehhez képest mégis csak későbbi szakaszban kerül szabályozásra a vádelv, majd ezután rögzíti a törvény a bizonyítással kapcsolatos elveket. Ahogyan az összefüggésre a korábbi törvények kapcsán többen rámutattak (és ahogy ez a II. Be.-ben meg is jelent), ez az rendszer az új törvényben is fennáll. Erdei az új. Be. kapcsán jegyzi meg, hogy a 7. § (1) bekezdésében szabályozott elv, miszerint a vád bizonyítása a vádlót terheli, a bizonyítási teher viselésének az ártatlanság vélelméből következő előírásait tartalmazza, amely azonban szoros kapcsolatban áll a vádelvvel is.⁴⁹⁶ Ezért nem teljesen világos az elvek ilyen módon történt csoportosítása, álláspontom szerint a funkciómegosztás, vádhoz kötöttség (vádelv), hivatalbóli eljárás, majd a bizonyítási teherrel kapcsolatos elvek (köztük az ártatlanság vélelme) sorrend ésszerűbb lett volna, már amennyiben szimbolikus jelentőséget is szeretnénk tulajdonítani a sorrendnek.

Az ártatlanság vélelme kapcsán itt csak annyit említek meg, hogy érdemi változtatás nem történt, de az új törvénytörvény a bíróság jogerős határozata elé illesztette az „ügydöntő” jelzőt, ami ésszerű pontosítás, hiszen nem ügydöntő határozat esetében nyilvánvalóan nem születik döntés a bűnösség (vagyis az ártatlanság) kérdésében. Erdei azért megjegyzi, hogy ezen szükséges pontosítás ellenére továbbra sem oldja fel az új Be. sem azt a korábban is fennállt dogmatikai dilemmát, miszerint a büntetővégzésben (korábban a tárgyalás mellőzésével meghozott végzésben) nem

---

⁴⁹⁶ Az új Be. magyarázata: 39.

mondható ki bűnösség, csakis ítéletben, és bár a büntetővégzés ügydöntő határozat, mégis bűnösség-megállapítás nélkül „dönti meg” az ártatlanság véelmét.⁴⁹⁷

Az új Be. 7. §-ának címe: A bizonyítás alapvetései.⁴⁹⁸ A törvény az ártatlanság véelmét kivéve a vád bizonyítására vonatkozó szabályokat itt rendezi, amelyet azonban a bizonyítás kérdéskörével kapcsol össze a címből levezethetően. Megjegyzem, a cím alapján nem következik, hogy kifejezetten váddal kapcsolatos bizonyítási szabályok találhatók itt, nem pedig általában a bizonyítással kapcsolatos „alapvetések”, amelyek azonban nem azonos kérdéskörök, még akkor sem, ha a jogalkotó bizonyításra vonatkozó alapvetéseket is esetleg alapelvi szinten rögzíthetne (mint ahogy tette a II. Be. esetében).

Az (1) bekezdés szerint „A vád bizonyítása a vádló feladata.” Ez kisebb változtatás a korábbi törvényhez képest, ahol a feladat szó helyett a „terheli” ige szerepelt. Az új Be. is – hasonlóan a III. Be.-hez, és ellentétben a II. Be.-vel – világosan kinyilvánítja, hogy e szabály a bírósági eljárás esetére vonatkozik, és a vádló a címzettje.

Az új Be. továbbá újra bevezeti azt a korábban a II. Be.-ben is szereplő, ám a III. Be.-ből kikerült szabályt, miszerint a terhelt nem kötelezhető az ártatlanságának a bizonyítására. E szabály végső soron következik az (1) bekezdésben írt bizonyítási teherből is (a contrario), ám magam is úgy vélem, hogy az egyértelműség kedvéért – az ártatlanság véelmével teljesen összhangban, hiszen ebből fakad e szabály is – nem szükségtelen hangsúlyozni, hogy a terheltet nem terheli saját ártatlansága bizonyításának kötelezettsége. Azonban – Erdeivel egyetértve – a pontos megfogalmazás éppen azt fejezi ki, hogy nem köteles, azonban lehetőségében áll a védelmére bizonyítást felajánlani, így e szabály nem kárhoztatja egyben a védelmi oldalt passzív magatartásra, pusztán ennek lehetőségét engedi a törvény.⁴⁹⁹ (Ez részben az angol-amerikai jogokból ismert, korábban vázolt ideológia irányába mutat, amely szerint nem elégséges a vádlói vádbizonyítást kiemelni, a terhelt vonatkozásában kifejezetten hangsúlyozni kell a jogot, hogy akár – a hallgatás jogával, és az önvádra kötelezés tilalmával összhangban – teljesen passzív maradjon az eljárás során, és a vádló még csak meg se szólíthassa a bizonyítás során.)

---

⁴⁹⁷ Az új Be. magyarázata: 29.

⁴⁹⁸ Farkas a büntetőeljárás alapelveitől külön kezeli a bizonyítás (alap)elveit. Mindazonáltal a bizonyítás elvei között számos esetben utal alapelvi szabályokra is (így pl. a bizonyítékok értékelésének szabadságánál az in dubio pro reo elvre, vagy a bizonyítási kötelezettségnél a vádra háruló bizonyítási teherre). Farkas – Róth (2018): 199-206.

⁴⁹⁹ Az új Be. magyarázata: 39.

Az önvádra kötelezés tilalma kapcsán két kisebb mértékű változásra hívnám fel a figyelmet. Az első szerint a törvény annyit változtat, hogy a korábbi megfogalmazás elejére odailleszti, hogy „A büntetőeljárásban”. A második változás az, hogy az új Be. a korábbi „és” logikai relációt a szabály két fordulata között „vagyra” cseréli fel. A miniszteri indokolásból nem olvasható ki a szándék, véleményem szerint azonban logikai pontosítás történhetett, hiszen a korábbi szöveg „és” kitétele nyilvánvalóan nem jelenthetett logikai konjunkciót, azaz, hogy csakis akkor érvényesülne a tilalom, ha egyszerre lenne indok az önmagára terhelő vallomás megtételére, és az önmagára terhelő bizonyíték szolgáltatására. A logikai „és” azonban lehet pusztán felsorolás is, és hangsúlyozhatja azt is, hogy mindkettőre együttesen, de nem egyszerre igaz a tilalom felállítása. Mindenesetre az átfogalmazás egyértelművé teszi a helyzetet, azaz azt, hogy a tilalom mindkét formára, azaz a vallomásra és az egyéb bizonyíték szolgáltatására vonatkozik, de értelemszerűen nem jelenti azt, hogy ha mindkét helyzet egyszerre áll fenn, akkor ne lenne érvényes a tilalom.

Végül e szakaszban jelenik meg az *in dubio pro reo* elv is, a korábbi Be.-vel teljesen azonos megfogalmazásban. Erdei szerint egyrészt ezen elv is az ártatlanság vélelmének egyértelmű folyománya, továbbá helyeselhető módon mind az új Be. mind elődje a tilalomból kiindulva, nem a „javára értékelést”, hanem a terhére nem értékelést fogalmazza meg.⁵⁰⁰

13.4. Az új Be. vádlói (vád)bizonyításra és a bírói hivatalbóli bizonyításra vonatkozó koncepciója és annak kritikája

Mint említettem álláspontom szerint a büntetőeljárás rendszerének karakterét tekintve vádelvű maradhat akkor is, ha a bíróság az anyagi igazság elve alapján maga is hivatalbóli bizonyítási (vagy legalábbis tényállás felderítési/megállapítási) kötelezettséget kap a jogalkotótól. A kérdés tehát, hogy az új Be. hogyan viszonyul ehhez a problémakörhöz. A törvény indokolása világossá teszi, hogy az anyagi igazság elve továbbra is érvényesül a magyar büntető eljárásjogban: „A bizonyítás, mint szabályozott megismerési folyamat a törvény vegyes eljárási rendszerében továbbra is és szükségszerűen az anyagi igazságra irányul, azonban az anyagi igazság megállapítása a jogállami büntetőeljárás garanciális szabályainak elvárásai miatt sem lehet a törvény

⁵⁰⁰ Az új Be. magyarázata: uo.

bizonyítási rendszerének kizárólagos és egyedüli értéke. Az Alaptörvény az anyagi igazság érvényesülésére nem biztosít alanyi jogot, ugyanakkor a büntetőeljárás és az igazság Alaptörvénynek megfelelő kapcsolatát illetően csak olyan bizonyítási és eljárási rendszer elfogadható, amely nem lehetetleníti el az anyagi igazság kiderítését.”

„A bizonyítás tárgya” cím alatt a törvény két szakasz alatt rendezi ezen kérdéseket. Témám szempontjából a 163. § (2) és (3) bekezdésének rendelkezései, valamint a 164. § mindhárom bekezdése, továbbá igen szorosán, mintegy jogkövetkezményként a másodfokú eljárásban, a meglapozatlanság kérdéskörénél az 593. § (4) bekezdésének előírása bír jelentőséggel.

A 163. § (2) bekezdése szabályozza az anyagi igazságra törekvés elvének kérdéskörét: „A büntetőeljárásban a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a döntését valóságghú tényállásra alapozza.” A korábbi Be. úgy fogalmazott 75. §-ának (1) bekezdése második mondatában, hogy a „bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni”, továbbá e parancs címzettjét nem jelölve meg, ezt mind a bíróságra, mind az ügyészre, mind a nyomozó hatóságra érvényes kötelezettségnek tekintette mind az elmélet, mind a joggyakorlat. Ezzel szemben az új Be. már megjelöli a három címzettet (bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság), azonban úgy fogalmaz, hogy a három fenti szerv „[...] a döntését valóságghú tényállásra alapozza”.

Kérdésként elsőként az merül fel, hogy „a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázása” előírás megfeleltethető-e a „valóságghú” tényállásra alapozás megfogalmazással. Erdei a törvény magyarázata során csak annyit említ, hogy álláspontja szerint a „valóságghú” kifejezés tartalmilag megfeleltethető az anyagi igazság fogalmának.⁵⁰¹ A miniszteri indokolás sem nyújt e tekintetben eligazítást. Bár a fenti szakaszokhoz fűzött magyarázat azt írja, hogy „A törvény strukturális jelentőségű újítása a bíróság tényállás tisztázási kötelezettségének újragondolása.”, azonban a tényállás tisztázásának „mértékéről” csak annyit jegyez meg, hogy „A törvény a bizonyítás alapelveinek megfelelően azt irányozza elő, hogy a büntetőeljárás során eljáró és döntést hozó szervek a döntésüket csak valóságghú tényállásra alapozhatják.” Ez utóbbi megfogalmazás (a „csak” szó mint „hangsúlyosító” alapján) azt sugallja, hogy továbbra is a valóság lehetőség szerint teljes (de az ügy szempontjából releváns) feltárása a cél. A kifejezések nyelvtani értelmezése azonban nem erre enged következtetni. A korábbi. Be. három jelzővel is erősítette, hogy igen erőteljesen kell

---

⁵⁰¹ Az új Be. magyarázata: 233.

törekedni a valós tényállás megállapítására. Az „alapos”, a „hiánytalan” és a „valóságnak megfelelő” kifejezések nem hagynak e felől kétséget. Különösképp az utóbbi, a „valóságnak megfelelő” kifejezés az, amely jelentésében nyelvtani értelemben eltérő lehet a „valóságától”. Meglátásom szerint utóbbi kifejezés „gyengébb”, és úgy tűnhet, mintha a valósághoz közelálló szintet elérő megállapítás is elegendő lehet. Ezt támogatja az is, hogy a jogalkotó több olyan formulát is beépített az új törvénybe, amely arra enged következtetni, hogy bizonyos esetekben – ld. különösen a terhelti beismerésre építő eljárási formákat, vagy a vád és a védelem által nem vitatott tények valóságát – nem probléma a végső döntés meghozatalánál az, ha a tényállás mégsem felel meg teljesen a valóságnak. Megjegyzendő továbbá, hogy míg a korábbi törvény „törekedni” szóhasználata kifejezetten aktív magatartásra sarkallt, addig az új jogszabály „alapos” kifejezéséből kiolvasható egy passzívabb, feltehetően a bíróságnak címzett attitűd lehetősége is.

A fenti (2) bekezdés továbbgondolásaként, illetve önmagában véve – a vádelv szellemében – a 163. § (3) bekezdése nem tűnik problémásnak, ugyanis azt rögzíti, hogy a bíróság viszont a tényállást az ítélezése során csak a vád keretein belül tisztázza. Ez így megfelel az alapelvek között szabályozott előírásoknak is, amelyek a vádhoz kötöttséget, különös képen a vádon túl terjeszkedés tilalmát rögzítik. A kérdések akkor kezdenek el felmerülni, amikor áttérünk a 164. § rendelkezéseire, amelyek a fenti bekezdéssel, illetve önmagukkal is több esetben ellentétben állni látszanak, de legalábbis igen komoly, gyakorlati vetületű kérdéseket vetnek fel. A 164. § (1) bekezdése szerint ugyanis „A vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása, illetve beszerzésének indítványozása a vádlót terheli.” Ez azonban alapvetően még mindig csak a 7. (1) bekezdésében írt bizonyítási teher részletesebb megisméltése. A (2) bekezdés viszont azt írja elő, hogy „A bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítékot indítvány alapján szerez be.” A (3) bekezdés szövegében ellenben az áll, hogy: „Indítvány hiányában a bíróság bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles.” Továbbá a fentieket ki kell egészítenünk az itt részletezett szabályok egy jogkövetkezményével, amely a másodfokú eljárásban jelentkezik. Az új Be. 593. § (4) bekezdése ugyanis azt írja elő, hogy „Ha a megalapozatlanság nyilvánvalóan a 164. § (1) bekezdésében foglalt kötelezettség elmulasztására vezethető vissza, a megalapozatlanság következményei nem alkalmazhatók.”

Mindezen rendelkezéseket egybevetve – a miniszteri indokolás több megjegyzését is figyelembe véve – tehát értelmezési kérdések merülhetnek fel. A miniszteri indokolás szerint: „Főszabály szerint a bíróság a vád tisztázása során bizonyítási eszközöket *hivatalból csak* pártatlanságának fenntartása mellett, az eljárási alapelvekre figyelemmel, *indítványok alapján* szerezhethet be és vizsgálhat meg. A vádlói funkció elkülönítése következtében a bíróságnak lehetősége van arra, hogy hivatalból, teljes körben tisztázza a tényállást, azonban a vád bizonyítására nem kötelezhető, és ezért a vádló bizonyítási kötelezettségének elmulasztása a bíróságra nem telepíthető az ítélező funkciótól idegen következményeket. Éppen ezért a törvény megfogalmazásában a bíróság feladata a tényállás tisztázása a vád garanciális keretei között.”

Az (1) bekezdésben írt rendelkezés tehát azt írja elő, hogy vádlót terheli a vád bizonyítása. Részletezi is, hogy ez a vádbizonyítás milyen lehetséges formákban történhet: az ehhez szükséges tények feltárásával, az alátámasztó bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátásával, valamint beszerzésük indítványozásával. Szintén nincs ellentmondás abban sem, hogy a szakasz (2) bekezdésének – kivételt meg nem állapító! – előírása szerint a bíróság a tényállás tisztázása során – hozzátehetnénk a megfogalmazás alapján, hogy: csakis – indítványra szerez be bizonyítékot. Már itt utalok azonban arra, hogy ez a tényállás-tisztázás nem „akármilyen” tisztázás lehet, ugyanis a 163. § (1) bekezdése alapján valóságúnak kell lennie, viszont a (2) bekezdés szűkítése szerint ez csak a vád keretein belül történhet. Ez idáig egy valóban újító, a korábbi törvényekhez a bírói hivatalbóli bizonyítást háttérbe szorító rendelkezésnek tűnne. E szövegezés viszont már ellentmondásba is kerül a miniszteri indokolással, amely egyébként önmagával is ellentmondásosan írja azt, hogy a bíróság bizonyítási eszközöket „főszabályként” a vád tisztázása során „hivatalból” „csak indítvány” alapján szerezhethet be és vizsgálhat meg. Eleve ellentmondás van a hivatalból és az indítványra kitételek között, de ha úgy tekintjük, hogy a hivatalból kifejezés tévesen, elírásaként került be a mondatba (így kell lennie, különben az egész mondat értelmét veszti a paradoxon folytán), akkor is jelentős, hogy az indokolás a főszabály szót alkalmazza, amely tehát kivételek meglétére utal. Mivel a „főszabály” szerint „hivatalból” szerez be fordulatnak az új Be. koncepciójában, és a mondat további részeit tekintve nem lenne értelme, ezért úgy kell értelmeznünk az indokolást, amely szerint főszabályként a bíróság a vád tisztázása során csak indítványra szerezhethet be bizonyítási eszközöket. E szerint tehát kivételesen lehetséges a hivatalbóli tényállástisztázás is, mi több, az

indokolás szerint nem pusztán a vád bizonyítására (utóbbira nem kötelezhető), vagy esetleg nem a vádat alátámasztó bizonyítási eszközökre vonatkozik a kivétel, hanem a megfogalmazás szerint általában a tényállás teljes körű tisztázására (ami a vádelv és a fenti rendelkezések folytán mégiscsak vád tisztázása!), függetlenül attól, hogy az a „tisztázó” bizonyíték a vádat alátámasztja-e vagy sem. (Jelzem, a tényállás tisztázás és a bizonyítás fogalmak eltérő használata, illetve annak oka sem világos az indokolásban.) Ha csak az indokolásból indulunk ki, akkor ezt összevetve a (2) bekezdés megfogalmazásával, lényegében kontra legem értelmezésről van szó. De nemcsak a törvényszöveggel, hanem az indokolás egy további részével is ellentmondásban kerül az idézett indokolási rész. Míg ugyanis e szakasz esetében főszabályról, tehát kivételek meglétéről ír a jogalkotó, addig a törvény általános indokolása azt mondja ki, hogy „A törvény strukturális jelentőségű újítása a bíróság tényállás-tisztázási kötelezettségének újragondolása. A bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítási eszközt indítvány alapján szerezhethet be, ennek hiányában nem köteles bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására.” E mondat semmilyen kivételt nem látszik megengedni (nem szól „főszabályról”, még ha a „nem köteles” kifejezés itt is, ahogyan lentebb részletezem, újabb kérdéseket vethet is fel).

Ha pedig továbbmegyünk a (3) bekezdésre, már a törvény bekezdései is ellentmondásba kerülnek egymással, ugyanis e tétel azt mondja ki, hogy nem köteles a bíróság indítvány hiányában bizonyíték beszerzésére vagy megvizsgálására. Elsőként arra hívom fel a figyelmet, hogy sem e (3) bekezdés, sem a (2) bekezdés nem alkalmazza már – az (1) bekezdéssel, valamint a 163. § (3) bekezdésével ellentétben – a vádra, annak kereteire utalást, csak általában bizonyításról és csak általában indítványról beszél, tehát nem csak a vádra vonatkozó, vagy a vádat alátámasztó bizonyítékokról, vagy annak indítványozásáról szól. Ez önmagában is kérdéses, hiszen még ha egybe is vetjük a 163. § (3) bekezdésével, akkor itt is csak a vád keretei közötti tényállástisztázásról lehet szó (hiszen él a vádhoz kötöttség elve), azonban e kitétel még csak történeti tényállási oldalról „fogja meg” a bíróságot, teljesen más kérdés, hogy a tisztázás (az adott bizonyíték) a vád alátámasztására, avagy éppen a védekezés alátámasztására szolgál (esetleg semleges is lehet). A 164. § (1) bekezdése pedig utal ugyan arra, hogy a vád bizonyítása az, amely vádlói kötelezettség, e bekezdés címzettje viszont nem a bíróság, hanem a vádló, akinél értelemszerű, hogy alaphelyzetben a saját vádját igyekszik bizonyítani. Mivel azonban a 164. § (2) és (3) bekezdései ilyen részelőírást nem tartalmaznak, a „vád bizonyítása” fordulatot a jogalkotó nem viszi

tovább a (2) és (3) bekezdésekbe, ezért a törvényszöveg alapján ezen bekezdések mindkét oldal bizonyítási indítványaira kell, hogy vonatkozzanak. Megismételve az előzőeket, és a lényegre felhívva a figyelmet: pusztán a 164. § (2) bekezdése alapján önmagában a bíróság soha nem szerezhetne be bizonyítékot hivatalból, csakis indítványra, azaz nemcsak a vádat alátámasztó bizonyítékot nem szerezhet be indítványra, hanem mást, így a védekezést alátámasztó bizonyítékot sem. E nézetet erősíti meg a miniszteri indokolás általános indokolásában lefektetett kijelentés is.

Másodsorban arra szükséges rávilágítani, hogy a (3) bekezdés szerinti „nem köteles” formula a jogászi gondolkodásban automatikusan azt a gondolatot eredményezi, hogy nem köteles ugyan, de jogosult. Utóbbi bekezdés így lényegében logikailag felül is írja a (2) bekezdés állítását, hiszen az első egy logikailag „egykimenetű” utasítást tartalmaz, azaz, hogy a bíróság csakis indítványra járhat el bizonyíték-beszerzés kérdésében. A (3) bekezdés „nem köteles” megfogalmazása, azonban rögtön ki is nyitja ezt a zárt rendszert, és a nyelvtan szabályai alapján azonnal meg is teremti a kivétel lehetőségét. De milyen kivételét? A szabály ugyanis, ha úgy értelmezzük, hogy a bíróság nem köteles, de van rá joga, hogy bizonyítékot indítvány hiányába szerezzen be, megintcsak hiányos, és „sötét területre” veti a bírót, hiszen nincs szabály arra, hogy ez a kivételes, hivatalbóli bizonyíték-beszerzés milyen irányú lehet, azaz bármilyen, vagy csak a vádat alá nem támasztó. Hiszen kapaszkodóként továbbra is csakis a 163. § (3) bekezdése áll fenn, ami azonban pusztán azt írja elő, hogy a vád keretei között kell tisztázni a tényállást (ebbe tehát beletartozik a vád keretei közé tartozó, de akár a védelmet, akár a vádat erősítő bizonyíték is). A miniszteri indokolás itt megint továbbmutat a törvényszövegen, hiszen ahogy láttuk – bár erre törvényszövegben írt előírás nincs – azt mondja, hogy a bíróságnak „lehetősége van arra, hogy hivatalból, teljes körben tisztázza a tényállást, azonban a vád bizonyítására nem kötelezhető”. Megjegyzem itt is található belső ellentmondás, hiszen a mondat első felében még hivatalbóli, teljes körű tisztázásról van szó, nem beszélve arról, hogy nyelvtani értelemben ez meg is fordítja a főszabályt és a kivétel helyzetét, és úgy tűnik, mintha a vádat alátámasztó bizonyíték kivételével, minden további bizonyításra hivatalbóli kötelezettsége lenne a bíróságnak. A miniszteri indokolás utóbbi mondata lényegében teljes egészében a korábbi Be. 75. § (1) bekezdésének sokat vitatott második mondatát idézi vissza, ahol – az egyik értelmezés szerint – a bíróságnak főszabályként teljesskörű felderítési kötelezettsége volt, de amint vádat alátámasztó bizonyíték beszerzése merült fel, azt elvileg csak vádlói indítványra tehetette meg.

A dilemmát feloldani az 593. § idézett bekezdése sem segít. Bár kétségtelen, hogy ott csak a 164. § (1) bekezdés szerinti kötelezettség elmulasztása eredményezi azt, hogy az elsőfokú bíróságnak nem kell számolni a megalapozatlansággal, azaz, hogy a vádló a vád bizonyítását elmulasztotta, tehát e rendelkezés arra utal, hogy csakis a vádlói mulasztás védi a bíróságot. Ez pedig azt sugallhatja, hogy a (2) vagy (3) bekezdések figyelmen kívül hagyása esetén a nem a vádat alátámasztó bizonyítékok esetlegesen hivatalból való beszerzésének elmulasztása számonkérhető az elsőfokú bíróságtól, és számolnia kell a megalapozatlanság jogkövetkezményével. Ellenben a miniszteri indokolás itt is semleges marad a bizonyíték típusát – azaz, hogy az a vádat alátámasztó-e vagy sem – illetően: „A bizonyítási eszközök indítványra való beszerzésével összhangban a törvény a megalapozatlanság következményeinek alkalmazása alól ad felmentést arra az esetre, ha a megalapozatlanság nyilvánvalóan e kötelezettség elmulasztására vezethető vissza.”

Az új Be.-nek – jelen dolgozat megírásáig – három kommentárja jelent meg, és mindháromban bizonyos mértékben eltérő értelmezés olvasható a fenti rendelkezések kapcsán.

Erdei a fenti szabályok kapcsán azt jegyzi meg, hogy azok a korábbi szabályozás (korábbi Be. 75. § (1) bekezdés) által a bírói gyakorlatban okozta zavart nem oldják fel, csak más síkra helyezik. Kinyilvánítja továbbá, hogy olyan mértékű ellentét szerepel így a törvényben, amely értelmezés útján nem, csak jogalkotás útján oldható fel.⁵⁰²

Belegi azonban a 164. § értelmezése kapcsán úgy látja, hogy bár a bíróság a (3) bekezdés alapján „[...] hivatalból nem köteles, de a valósághű tényállás megállapítása érdekében arra jogosult, tehát az eljárása során bármikor hivatalból bármilyen bizonyítékot beszerezhet és megvizsgálhat”.⁵⁰³ Érdeemes felfigyelni rá, hogy a szerző még csak a vádat alá nem támasztó követelményt sem látja előírásnak, hanem valamennyi bizonyítékot – így akár a vádat alátámasztót is! – hivatalból beszerezhetőnek tartja. E megállapítás lényegében a korábbi Be. 75. § (1) bekezdésének még a 2006. évi novelláris módosítást megelőző szövegezése szerinti állapotot restaurálja.

Ibolya magyarázata ellenben részben nyitva hagyja a kérdést. Bár rögzíti, hogy a bíróság indítvány alapján szerezhethet be bizonyítékokat, és a vád bizonyítására nem

⁵⁰² Az új Be. magyarázata: 235. Felhívja a figyelmet arra is, hogy a jogszabály is vegyesen használja a bizonyíték és a bizonyítási eszköz kifejezéseket, amelyek azonban nem szinonim szavak.

⁵⁰³ Új Be. kapcsos kommentár: 416.

kötelezhető, azonban felveti annak lehetőségét, hogy a bíróság bizonyítási eszközöket hivatalból is beszerezhet, ám csak elfogulatlanságának, pártatlanságának megőrzése mellett. Végül kimondja, hogy indítvány hiányában a bíróság nem köteles bizonyíték beszerzésére, azonban a nem köteles fordulat értelmezése itt is ugyanúgy felveti a jogosultság lehetőségét.⁵⁰⁴

A joggyakorlatban tudomásom szerint eddig nem okozott fennakadást a törvény új megfogalmazása, mi több a gyakorlat egybevágni látszik a korábbi jogszabály gyakorlatával. A törvény hatálybalépésekor azt feltételeztem, hogy háromféle bírói reakció lehetséges majd az új Be. előírásai kapcsán. Az első a 164. § (2) bekezdésében írt szabályra fókuszálva passzív bírói szerepkört képzel el, ahol teljesen a felek kezébe kerül az új bizonyíték beszerzésének indítványozása, abba a bíróság nem avatkozik bele. A második felfogás a 164. § (3) bekezdésén alapulva teljes egészében visszahozná a korábbi törvények gyakorlatát, azaz a bíró teljes körben beszerezhet hivatalból is bizonyítékot. A harmadik értelmezés pedig az első értelmezés „leplezett” változata, ahol látszólag a bíró passzív marad, azonban „sűg” szükség szerint a feleknek a szükséges indítvány megtételére.

Bár a törvény hatálybalépése óta – jelen dolgozat lezárásáig – alig két év telt csak el, meglátásom szerint a joggyakorlat a második felfogást, egyben a Belegi által is írt jogértelmezést látszik követni, bizonyosan ez azonban majd csak konkrét ügyek vizsgálatával ítéhető csak meg. Mindazonáltal jelezni szükséges, hogy már napvilágot is látott egy eseti döntés, továbbá egy AB határozat is, amely szintén ez utóbbi irányba mutat.

A Kúriai Döntések 2019/12. számában EBH2019.B.23. szám alatt megjelent döntés rendelkezése lakonikusan ennyi: „A bíróság hivatalból is elrendelhet bizonyítást.” A döntés indokolásának [40] számú bekezdése teszi fel a kérdést, hogy a bíróság jogszerűen vehet-e fel bizonyítást arra irányuló ügyészszégi indítvány hiányában. A Kúria végül világosan arra az álláspontra helyezkedik, hogy a Be. 164. § (3) bekezdésében írt szabály végső soron a korábbi Be. 75. §-ában írt előírásnak felel meg, azaz a bíróság jogosult bármikor hivatalból is bizonyítást elrendelni, és ez törvényes, függetlenül attól (!), hogy ez a terhelt javára vagy terhére „esik”.

Az AB pedig a 20/2020. (VIII.4.) számú AB határozatában a Be. 164. § (3) bekezdésének alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló bírói kezdeményezést elutasította. Az indítványozó (egy másodfokon eljáró

---

⁵⁰⁴ Kommentár a büntetőeljárás törvényhez: 383.

törvényszéki tanács) egy konkrét ügyben megállapította, hogy az elsőfokon eljáró bíróság az ítéletét számos, a bíróság által indítvány nélkül, hivatalból beszerzett bizonyítékra alapította, amely a Be. 164. § (3) bekezdésén alapszik. Mindazonáltal az indítványozó szerint e törvényi szakasz alaptörvény-ellenes, elsősorban az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében írt jogállamiság követelményéből eredő jogbiztonság elvét sérti (kiszámíthatatlanná teszi a bizonyítási eljárás kimenetelét, valamint a szövegezés ellentmondásos, nem világos), továbbá ütközik a bírói pártatlanság követelményével is.

Az AB a határozat indokolásában alaposan és részletesen elemzi valamennyi korábbi kódex – általam is részletesen vizsgált – idevonatkozó rendelkezését, és elsőként azt a megállapítást teszi, hogy eddig egyetlen kódex rendelkezései sem zárták ki azt, hogy a bíróság hivatalból bizonyítást végezhesen, ennek jogalkotói szándéka világos, és az új Be-ben is megtalálható, továbbá a joggyakorlat is egységesen ebbe az irányba mutat (példaként hozza fel az általam is említett EBH2019.B.23. számú döntést is). Az AB szerint az, hogy a bíróság végezhet-e hivatalból bizonyítást, és hogy az eljárási rendszer az anyagi igazságot tüzi-e ki célul, nem alkotmányossági, hanem büntetőpolitikai kérdés, ekként az ilyen irányú (jogpolitikai) döntés önmagában nem vizsgálható.

Abban a kérdésben, hogy a bizonyítási eljárás kiszámíthatatlanságát eredményezi az említett jogszabályhely, az AB nemlegesen foglal állást, a kiszámíthatóság ugyanis már önmagában a törvényszövegből is következik (a „nem köteles” fordulat alapján alappal lehet számítani a bírósági hivatalbóli bizonyítékbeszerzésre).

Vizsgálta az AB a Be. 164. § egyes bekezdései közötti ellentmondást is. E körben a testület úgy foglal végül állást, hogy valóban felmerülhet, hogy a szakasz egyes bekezdései ellentmondásos iránymutatást adnak, ez azonban csak látszólagos, és megfelelő jogértelmezéssel kiküszöbölhető. Az AB szerint „A jogalkotó [...] a Be. 164. § (3) bekezdésével lehetőséget teremtett arra, hogy a bíróság bizonyítási tevékenységét az indítvány hiánya ne akadályozza. Nem fosztja meg ettől a lehetőségtől a bíróságot a Be. 164. § (2) bekezdés kategorikus megfogalmazása sem, csupán fő szabályt állít, amelytől az eltérés a bíróság mérlegelésének lehet az eredménye.” Utal ezután a határozat a fenti törvényhely alapelvekkkel, különösképpen a vádelvvel való összefüggésére is, és külön kiemeli a funkcióelválasztás követelményét: „[...] a funkciómegosztás alapelve értelmében az ítélező bíróság sem a vádló, sem a védő szerepébe nem léphet. [...] a funkciómegosztás elvének érvényesítése az egyik

legfontosabb biztosítéka annak, hogy a bíróság hivatalbóli bizonyítással összefüggő tevékenysége alkotmányos és törvényes keretek között maradjon.”

Az AB végül kizárta az említett törvényhelynek a pártatlanság elvével való összeütközését is. Utal a határozat a már általam is említett, ún. látszólagos vagy objektív pártatlanság kérdésére. Ezt azonban az AB szerint elsősorban a kizárási szabályok hivatottak garantálni. A Be. 164. § (3) bekezdése azonban „[...] nem azt hivatott garantálni, hogy a pártatlanság objektív aspektusa érvényesüljön. Arra hatalmazza fel a bíróságot, hogy hivatalból bizonyítást végezzen. Erre ugyan a bíróság mérlegelésének eredményeként kerülhet sor, a mérlegelés lehetősége azonban a pártatlanság követelményét önmagában sem sérti, mivel nem eredményezi szükségszerűen azt, hogy az eljáró bíróság a megítélendő ügy tekintetében előítéletekkel rendelkezzen, sem pedig azt, hogy az ügyben szereplő egyik fél javára, avagy hátrányára elfogult legyen. [...] a pártatlanság sérelme az Alkotmánybíróság szerint már csak azért is eleve kizárt, mert a bizonyítás elrendelésekor annak eredménye előre nem látható. Így nem zárható ki, hogy a bíróság hivatalból a vádat alátámasztó bizonyítást rendel el, ám ugyanígy annak az ellenkezője sem. Megjegyzi az Alkotmánybíróság, hogy a pártatlanság követelményével épp az lenne ellentétes, ha a bizonyítékok hivatalból történő beszerzésének és megvizsgálásának a lehetőségével a bíróság csupán a vádlói vagy csupán a védői inaktivitás korrekciója érdekében élhetne.”

Meg kell jegyezni, hogy a testület többségi döntését egyetlen alkotmánybíró (dr. Pokol Béla) nem támogatta, és különvéleményében az említett törvényhely megsemmisítését látja csak megfelelő megoldásnak. A különvéleményt adó alkotmánybíró szerint a hivatalbóli bírói bizonyítás a pártatlanságot sértheti, továbbá nem tartja megfelelő indoknak a korábbi kódexben rögzült hagyományra való hivatkozást, mert az utóbbi évtizedekben egész Európa és Magyarország is épp afelé mozdult el, hogy az ügyészségnek adják át a bizonyítás kötelezettségét, amely „jó irányú eltolódás a letisztított funkciómegosztás felé az elfogulatlan bíraskodást szolgálja”.

Magam az AB érvelésével többségében egyetérték. Ahogyan erre már korábban többször is utaltam, és lentebb szintén visszatérek rá, a (bíró is kötő) anyagi igazság felderítése mint cél jogalkotói kérdés, így ennek deklarálása magával hozza, hogy a bíróság hivatalbóli bizonyítási kötelezettségének nem egyértelmű lefektetése csak bizonytalanságot eredményez a jogalkalmazásban. Azt is helyénvaló érvnek tartom, hogy a bírói hivatalbóli bizonyítás csak látszatában sérti a funkcióelválasztást, és, hogy

végző soron a pártatlanságot sem veszélyezteti. Elfogadható érvnek tartom azt is, hogy nem számít az említett törvényhely alaptörvény-ellenesnek homályos, nem egyértelmű megfogalmazása okán, mert az jogértelmezéssel kiküszöbölhető. Magának az indítványnak a létéből, és az ott felhozott, a bekezdések ellentmondására utaló megállapításokból – amelyet egyébként maga az AB is elismer – azonban az következik, hogy ha nem is alaptörvény-ellenesen, de nem világos a jogszabályi megfogalmazás, hiszen külön értelmezést igényel. Fenntartom tehát továbbra is, hogy a Be. 164. § (2) és (3) bekezdései, ha csak látszólagosan is, de ellentmondásosak, amelyet indokolt lenne nyelvileg és jogilag is világos, egyértelmű jogalkotói átfogalmazással feloldani.

Úgy tűnik tehát, hogy a bírói hivatalbóli bizonyításnak az elméletben és jól láthatóan a gyakorlatban is fennálló dilemmáját az új törvénynek sem sikerült teljes körben megoldani. Úgy gondolom, a felemás szabályozási módok – mint amilyen a III. Be. 75. §-ának módosított előírása volt, vagy amelyet az új Be. is bevezet – inkább károsak, mert csak további viták forrásai. Bár magam a vádelv következetes és szigorú érvényesítésének pártján állok, úgy látom, hogy az egyetlen – valójában a vádelvet nem sértő – engedmény tehető: a bíró hivatalbóli bizonyítási (vagy inkább tényállásfelderítési) kötelezettségének (a bírót is kötő anyagi igazság elvének) deklarálása. Mint ahogy több ízben már részleteztem, ez csak látszatában sérti a funkcióelválasztást, mert az igazságra törekvő hivatalbóli bizonyítás nem jelenti a vádfunkció tényleges átvételét is. Az anyagi igazságot célként (a bíróság céljaként!) kitűző rendszerekben – mint amilyen a hatályos Be. rendszere is a jogalkotó indokolása alapján – ennek elvetése komoly nehézségeket okoz a jogalkalmazásban. A bíró teljes kivonása a tényállás valóság-hű felderítésének kötelezettsége alól, egyben az alaki igazsággal való megelégedést is kell, hogy jelentse, hiszen – bármennyire is előírja az anyagi igazságra törekvést a vádló számára a jogalkotó – az ítélkező, döntő fórum továbbra is a bíróság, az a szerv, amelynek végző soron a bűnösségben, és a történeti tényállásban végleges állásfoglalást kell tennie. Nem kívánom a voksomat letenni a tekintetben, hogy az angol-amerikai, egyben az alaki igazság talaján álló, felek általi bizonyítást támogató, avagy a magyar vádelvű, de a bírói hivatalbóli bizonyítást megengedő rendszer-e a „jobb”. Nem is lehetséges „jó vagy rossz” rendszerekről beszéni, hasznosabb a működő, vagy hatékony (de egyben nyilvánvalóan törvényes) rendszerek kitétel használata. Ahogyan pedig jeleztem, a vízvonalzó kérdés az anyagi

vagy alaki igazságra való törekvés meghatározása, ennek megfelelően pedig valamennyi rendszer lehet (jól, igazságosan) működő és hatékony is. Ekként nem tudok vitába szállni azokkal sem, akik szerint a funkciómegosztás látszólagos sérelme is elvetendő, így a bíróságnak a teljesen passzív, a bizonyításból kivont szerep a megfelelő. Ez esetben azonban a rendszert kell teljesen átalakítani, nem elegendő a részletszabályok módosítása. A jogalkotónak azonban világosan el kell döntenie, hogy a bírói bizonyítás szabályozásának – egyben az igazság „keresésének” – melyik megoldását választja: vagy meghagyja a bíróságnak is az anyagi igazság elvének előírását, vagy pedig a bírót a bizonyítási kötelezettség alól teljesen mentesíti, és kizárólag a felek indítványozási jogát engedi meg (egyben elengedve az anyagi igazságra törekvést, és megelégedve az alaki igazsággal). Ennek hiányában azonban a szabályozás továbbra is értelmezést igénylő és bizonytalan marad.

ZÁRSZÓ

2018. július hó 1. napjával hatályba lépett Magyarország hatodik büntetőeljárás kódexe. Bár az új törvény számos változást vezet be, azonban azt az általános szerkezetet, amelyet az I. Bp. lefektetett, lényegét tekintve az új Be. sem alakította át. A rendszer képét, karakterét, pedig ahogy bizonyítani igyekeztem a dolgozatomban, az alapelvek határozzák meg, a leginkább jellegzetes, mintegy tengely jelleget pedig, úgy gondolom, a vádelv. Bár mind az alapelvek, mind ezen belül a vádelv megítélése jelentősen változott az idők során, a magyar kodifikált jogból az utóbbit nem lehetett száműzni, mi több az utóbbi kódexek továbbra is a vádelv következetesebb érvényrejtését tűzték ki zászlójukra.

Dolgozatomat úgy igyekeztem felépíteni, hogy valamennyi cím alatt részletezett felvetéseim során, vagy legkésőbb annak végén kifejtettem az adott témával kapcsolatos nézetemet, illetve következtetéseimet, javaslataimat. Így ezt nem látom szükségesnek megismételni a dolgozat lezárásaként, arra a következő fejezetben szereplő összefoglaló során is csak a legszükségesebb mértékben törekszem.

Úgy vélem fejtegetéseimmel sikerült bizonyítanom, hogy mind az eljárás alapelvek kérdésköre, mind a vádelv témája olyan pontja a büntető eljárásjognak, amely – annak ellenére, hogy elsöre túl általános, akár nehezen megfogható témakörnek tűnnek, illetve annak dacára, hogy sok részük (szintén első ránézésre) evidencia – alkalmas komoly, mind a dogmatikát, mind a napi jogalkalmazást érintő problémák felvetésére. Mivel pedig az alapelvek – köztük a vádelv – az eljárás egész rendszerét meghatározzák, így az egyes elvek problémái végső soron az egész rendszer problémái lehetnek. Ezért úgy látom, hogy az alapelvek és elsősorban a vádelv kérdéseinek elméleti tisztázása – amelyet lehetőségeimhez mértem meg is kíséreltem –, illetve a hibák jogalkotó általi folyamatos kiküszöbölése végül elvezethet egy, ha nem is ideális, de az eljárás alanyainak jogait leginkább szem előtt tartó, de egyben az eljárás hatékonyságát is biztosító büntetőeljárás rendszerhez.

ÖSSZEFOGLALÓ

Dolgozatom elsődleges és általános célja annak bebizonyítása volt, hogy mind a büntetőeljárás alapelvek (és az eljárás rendszerek), mind pedig ezek közül a vádelv témaköre alkalmas olyan elméleti és gyakorlati problémák felvetésére, elemzésére amelyek akár a jogalkotás, akár a jogalkalmazás szempontjából figyelemre méltóak lehetnek. Ehhez kapcsolódó, többszörösen igazolt általános feltevés az volt, hogy a büntetőeljárás alapelvek olyan jelentőséggel bírnak, amelyek kihatással vannak az egész büntetőeljárás rendszer jellegére, szerkezetére. Mindemellett annak alátámasztására is törekedtem, hogy lehet olyan központi rendszer-meghatározó elv az alapelvek között, amely önmagában is alkalmas az egész eljárás rend meghatározására. Ilyen nézetem szerint jelenlegi eljárás rendünkben a vádelv.

Ennek mentén értekezésem általános részében a büntetőeljárás alapelvek általános kérdéseit vizsgáltam meg, míg a különös részben már kifejezetten az általam központi elvnek tekintett vádelvet elemeztem.

Elsőként az alapelvek definiálhatóságával foglalkoztam, amelynek során áttekintettem a magyar jogtudomány művelőinek számos meghatározását, majd pedig ezeket értékelve az általánosan elfogadott, leginkább igazolható fogalmi elemeket tártam fel. Az elemzés eredményeként négy ilyen jellemzőt azonosítottam, amelyek: 1. a fundamentalitás és elvi jelleg, 2. a generalitás, 3. a rendszer-, illetve jelleg-meghatározás, valamint 4. az orientáló hatás.

Vizsgáltam az alapelvek eredetét, értve ez alatt, hogy milyen történelmi/társadalmi tények hatására alakulnak ki büntetőeljárás alapelvek. Ezen áttekintés eredménye akként összegezhető, hogy vélhetően előbb alakultak ki különböző, és koronként, országonként változó eljárás formák, amelyekre nagyban hatottak az adott kor társadalmi, politikai eszméi, majd ezt követően történt meg a hasonló rendszerek közös alapelveinek absztrakciója a tudomány által. Később azonban az így kikristályosodott alapelvek már képesek voltak orientálóan (vissza)hatni az ezt követően létrehozott eljárás rendszerekre. (A magyar jogalkotásra például jellemző, hogy a jogalkotási folyamat az általános szabályozási elvek megfogalmazásával kezdődik, amelyek sokszor a törvényszövegek legelején is megjelennek.) Az alapelvek és eljárás rendszerek történeti fejlődésének együttes vizsgálata során áttekintettem mind az egyetemes, mind a magyar jogfejlődést, arra jutva, hogy már igen korai szakasztól felfedezhetőek jellegzetes, különösképpen rendszerformáló elvek az egyes

történelmi korszakok büntetőeljárásaiban. Itt különös figyelemmel voltam az ismert történelmi eljárási rendszerek és ezek alapelveinek bemutatására.

Ezt követően az alapelvek és az eljárási rendszerek dogmatikai összefüggéseit vizsgáltam meg. Ennek során bizonyítottam, hogy a két kérdéskör tulajdonképpen elválaszthatatlan. Elsőként a magyar, majd az angol-amerikai rendszertani elméleteket értékeltem, illetve összevettem a kétféle, sok ponton igen különböző kontinentális és angolszász rendszerezési teóriákat. Ugyanitt kísérletet tettem a rendszerelméletek különbözőségeinek, illetve ezek okainak feltárására. A különbségek legfőbb okát az egyes kifejezések eltérő használatában látom, így például abban, hogy az ügyféli/nem ügyféli angolszász különbségtétel elsősorban a bíróság előtti bizonyításra (ki bizonyítson: a „felek”, vagy a bíróság), és nem a vádelv meglétére utal (ebben valóban eltérő a kétféle eljárási rendszer megoldása), míg az akkuzatórius jelző az angol-amerikai hagyományban a vádlói bizonyítási kötelezettséget jelenti, nem pedig a vádhozkööttséget, ahogyan a kontinentális rendszerekben. A magyar jogtudományban megszokott hármas felosztás kapcsán pedig arra a következtetésre jutottam, hogy történelmi vizsgálódás esetén megfelelő (elegendő) a kettős felosztás (akkuzatórius-inkvizitórius) alkalmazása (a vegyes modell ugyanis tulajdonképpen inkább vádelvű), nemzetközi összehasonlítás esetén pedig szintén elhagyható a hármas felosztás, mert vagy minden rendszert vegyesnek (esetleg vádelvűnek) tekinthetünk, vagy pedig előbbre vezet az angolszász országokban alkalmazott, elsősorban a bíróság előtti bizonyításra alkalmazott megkülönböztetés. Ugyanebben a részben megkísértem egy saját megközelítésű, új szemléletű modellezést is bemutatni, amelynek alapja az eljárási pozíciók közötti viszonyrendszer. Ennek alapján egy horizontálisan kétpólusú, ún. beavatkozás-mentes, egy vertikálisan kétpólusú („nyomozóelvű”), valamint egy hárompólusú („vádelvű”) modellt különböztettem meg. Az első, a beavatkozás-mentes kétpólusú modell lényege, hogy az azonos szinten, horizontálisan elhelyezkedő „felek” küzdelmét jelenti, külső „bíró” fórum bevonása nélkül. Ennek tipikus példája a bosszúállás ősi (jog)intézménye. A még mindig két elemű, vertikális modell esetében az „alul” elhelyezkedő terhelt „felett” egy teljes jogkörrel eljáró hatóság áll, amely hivatalból, és legtöbbször egymaga végez minden eljárási cselekményt a terhelt vonatkozásában, így ítélkezik is felette. E jellemzőket az inkvizitórius eljárásokban érhetjük tetten. Végül a harmadik, a legfejlettebb modell újdonsága és jellegzetessége, hogy az eljárásban már három alany vesz részt, elkülönül ugyanis (a terheltől kívül) a terheltet vádló, tehát őt a bíróság elé „vivő” fórum magától az ítélkező/bírósági

fórumtól, amelynek a feladata tisztán az ítélezés (az eléje vitt vád alapján), így sem a vádolásban, sem annak előkészítésében elvi szinten nem vehet részt. Ezen modell a modern, vádelvű eljárások megtestesítője.

Értekezésem következő részében az alapelvek jogforrási rendszerét vettem szemügyre. Ezen elemzést követően a sokszor bonyolult forrásrendszer áttekinthető rendezését végeztem el (rögzítettem, hogy a magyar és a nemzetközi szabályozás mely elveket deklarálja, és rámutattam az egyező/párhuzamos illetve eltérő szabályozás eseteire), illetve megfogalmaztam az ebből levonható következtetéseket. Így elsősorban azt, hogy a tágabb értelemben vett vádelv deklarációja csak a büntetőeljárás törvényekben történik meg, de hiányzik az alkotmányos valamint a nemzetközi szabályozásból. Bár ennek lehet észszerű magyarázata, azonban ezen elv(ek)nek is helye lehetne a „magasabb” szintű szabályozásban is.

Dolgozatom alapvető normativitással foglalkozó részében azt elemeztem, hogy vajon az alapelveknek tulajdoníthatunk-e a jogalkalmazásra is kiható kötelező erőt. Itt megállapítottam, hogy az alapelvek normativitásának négy kérdése, azaz jelentéstartománya vizsgálható. Az első ilyen a kötelező erő, amely nézetem szerint alapvetően nyelvtani megfogalmazás kérdése. A második az (absztrakt) kötelező alkalmazhatóság kérdése, amely az adott elv megfogalmazásán, tartalmán múlik. A harmadik jelentési szint a konkrét alkalmazhatóság, amely az előző két feltételen kívül függ az adott elv, illetve az egyéb eljárási szabályok konkrét tartalmától, illetve a konkrét eljárási helyzettől. Végül a negyedik kérdés, hogy a fenti feltételek meglétéén túl egy adott elvre lehet-e végső döntést alapozni. Vizsgálatom végén arra jutottam, hogy egyes alapelvek tekintetében valamennyi szempontból igenlő választ adhatunk.

Az alapelvek osztályozása kapcsán elsőként a magyar jogtudomány legjellemzőbb csoportosítási elméleteit tekintetem át. Ezt követően négy pontban vontam le következtetéseket: 1. a legáltalánosabb csoportosítási lehetőségek fenntarthatóságának kérdésköre – arra jutva, hogy tudományos, nem oktatási célú elemzésekhez megkérdőjelezhető mind a források szerinti, mind az eljárási szakaszok szerinti, mind az ún. szervezeti-működési felosztás alkalmazása; 2. az új, vagy más jogterületen ismert osztályozási formák átvétele – arra jutva, hogy megfontolásra érdemes a polgári eljárásjogban alkalmazott egyik csoportosítási módszer – tisztán az adott eljárásra vonatkozó alapelv/általános igazságszolgáltatási alapelv – átvétele; 3. a vezérelv koncepció elfogadhatóságának vizsgálata, illetőleg (újra)értelmezése – arra

jutva, hogy a vezérelv-koncepció feléleszthető és ma is alkalmazható; valamint 4. az alapelvek rangsorának kérdése

– arra jutva, hogy a vezérelv-koncepció alkalmazása esetén elképzelhető az alapelvek rangsorolása is. Ezen elemzés végén igazoltam a vádelv központi, rendszermeghatározó szerepét is, elsősorban azért, hogy tulajdonképpen ezen elv (illetve elvcsoport) az, amelyet kimozdítva az eljárási rendszerből, az eljárási rend teljes képe, jellege alapjaiban változik meg.

Dolgozatom különös részében elsőként a magyar vádelv-fogalmi elméleteket vizsgáltam meg, majd a vádelvre vonatkozó magyar jogi szabályozás fejlődését. Több esetben is rámutattam, hogy hosszú ideig a vádelv jelentős csorbát szenvedett, elsősorban a szocialista időszakban, de a mai napig előfordulnak a vádelvet korlátozó szabályok (bár jóval kisebb mértékben). Ezután e két szempont mentén ugyanezen elemzést az angol-amerikai jogrendek kapcsán is elvégeztem. Rámutattam, hogy az angol és amerikai felfogásban és a jogi szabályozásban a vádelv – ilyen néven – jelen van ugyan, de egészen más jelentéssel bír. Elsősorban a vádlói bizonyítási kötelezettséget (bizonyítási terhet) értik alatta, míg a funkciómegosztás, a vádhozkööttség, vagy a váddal való rendelkezés kimondása lényegében nem, vagy alig történik meg jogszabályi, vagy tudományos szinten. A fenti analízis eredményeként pedig összegeztem, hogy nézetem szerint a vádelv pontosan milyen jelentést takar, milyen fogalmi elemei tárhatók fel, és ezek hogyan függenek össze. Ennek alapján a vádelvet olyan összetett elvnek tartom, amely három alapvető elemből áll: 1. a funkciómegosztás elvéből, 2. a vádhoz kööttség elvéből (amelynek részelemei 2/a) a vád bírói eljárást kizárólagosan megindító funkciója, valamint 2/b) a szűkebb értelemben vett vádhoz kööttség [utóbbi tovább bontható 2/b/1) alanyi és tárgyi vádhozkööttségre, valamint 2/b/2) a vádkimerítési kötelezettségre és a vádon túl terjeszkedés tilalmára), valamint 3. a váddal való rendelkezési jogból (amely magában foglalja 3/a) a vád módosításának, illetve 3/b) a vádejtésnek a jogát is).

Mivel rendszertani szempontból a vádelv egy bizonyos aspektusból konkurál, más szemszögből viszont megfér a hivatalbóliság elvével, ezért áttekintettem ezt az összefüggésrendszert is, illetve a hivatalbóliság elvének jelentéstartományait. Ennek kapcsán azt a következtetést vontam le, hogy a hivatalbóliságnak háromféle jelentésrétege van; ebből csak az első konkurál a vádelvvel, illetve zárják ki egymást: gyakorolhat-e ítélezési funkciót a bíróság hivatalból vagy csak vád alapján; a második jelentés, a bizonyításra vonatkozó hivatalbóliság (a bíróság hivatalból bizonyíthat-e,

vagy pedig ez a felek feladata) jogalkotói döntés kérdése, és eljárási rendszerként eltérő, továbbá csak áttételesen/látszólagosan jelentheti a vádelv (a funkciómegosztás) sérelmét; míg a harmadik jelentéstartomány a bíróság egyéb tevékenységére vonatkozó hivatalbóliség, valamint az ügyészségre és nyomozóhatóságra vonatkozó hivatalbóliség a vádelv kérdését (közvetlenül) nem érinti.

Külön vizsgáltam a vádemelés megalapozottságának kérdését, azaz, hogy a vádhozkööttség elvének működésbe lépése előtt egyáltalán milyen bizonyosság kell vagy szükséges ahhoz, hogy a vádló vádat emelhessen. Arra a megállapításra jutottam, hogy e kérdést a jogszabályok közvetlenül nem rendezik ugyan, mindazonáltal észszerű – és ez egyéb jogszabályhelyekből is levezethető – a vádemeléshez való meggyőződéshez is a kétséget kizáró bizonyosságot megkövetelni. Ezt több jogszabályi rendelkezéssel is alátámaszthatónak látom: 1. a Be. kétséget kizáró bizonyosságra vonatkozó szabálya (in dubio pro reo) általános alapelv, amely szövegében sem jelöli meg a címzett hatóságot, így az a vádlóra is kell, hogy vonatkozzon; 2. a Be. bizonyítékok (szabad) értékelésére vonatkozó szabályának az ügyészség is kifejezett címzettje; 3. a bizonyítottság hiányában való (kötelező) eljárásmegszüntetésnek szintén címzettje az ügyészség. Hozzá kell azonban tenni, hogy mindezen objektív, elsősorban a bizonyításból eredő okokon kívül, a vádemelés mellett való döntéshez elengedhetetlenül szükségesnek tartom a vádlói szubjektív meggyőződés meglétét is.

Részletesen elemeztem a vád szűrésének intézményrendszereit. Nemcsak a történeti vádtanácsi, vagy a jelenleg is működő angolszász vádesküldtszéki rendszert, hanem a magyar jog azon sajátosságait is, amelynek révén a perbíróság is kontrollt gyakorolhatott a vád felett (pótnyomozás, törvényes vád, iratok visszaküldése). Kimutattam, hogy ezen intézmények a legtöbb esetben valamilyen módon sértik a vádelvet (elsősorban a funkciómegosztás elvét), ugyanis a vádról való előzetes, a tényleges bizonyítást és ítélkező tevékenységet megelőző állásfoglalást feltételeznek, amely legalábbis alkalmas a bíróság váddal kapcsolatos (pozitív vagy negatív) elfogultságának látszatát kelteni. E megállapítás igaz a hatályos Be. erre hivatott jogintézményeire is (elsősorban a vádirat hiányosságaira való felhívásra és következményként az eljárás megszüntetését előíró szabályra).

Vizsgáltam az alanyi vádhozkööttség egyes részkérdéseit, egyrészt, hogy a vádló milyen módon függ a vádemelést megelőző nyomozás során közölt gyanúsítástól, másrészt, hogy ennek a tárgyaláson milyen következményei lehetnek. Arra a következtetésre jutottam, hogy bár a jogszabályi előírások megsértésének

jogkövetkezménye nincs, de a hatályos eljárásban nem kerülhető meg a vádemelést megelőzően a nyomozás és a gyanúsított kihallgatás, más kérdés, hogy a gyanúsítás pontosságát, részletességét, helyes jogi minősítését milyen mértékben indokolt figyelembe venni a vádemeléskor. A jelenlegi szabályozás továbbá – vélhetően szándékosan – nem köti a vádemelőt a nyomozás során közölt gyanúsításhoz (sem a tényállást, sem minősítést tekintve), hiszen az rendszertani problémákhoz vezetne.

Ezt követően a váddal való rendelkezés egyes aspektusait tekintettem át, egyrészt a vádejtés néhány problémáját, másrészt a vádmódosítás kérdéseit. Megállapítottam, hogy a vádejtés új Be.-ben bevezetett korlátozott alkalmazhatósága alkalmas bizonyos fokban a vádelv (a váddal való rendelkezési jog) megsértésére, ugyanis egyes esetekben a vádló nem gyakorolhatja szabadon a vádejtesi jogát, hanem csak (az ehhez képest más következményekkel járó és az eljárás kötelező megszüntetését nem eredményező) felmentési indítvány megtételével tud élni. A vádmódosításával kapcsolatos törvényi rendelkezések kapcsán megkíséreltem azok leghelyesebb értelmezését feltárni. Így azt, hogy a vádmegváltoztatása feltétlenül magában foglalja, mind a büntetőjogi minősítés, mind a történeti tényállás (bizonyos fokú) megváltoztathatóságát, valamint azt, hogy a korábbi kódexbe utóbb beépített, de az új Be.-ben is fenntartott, szűkítő értelmű törvényi feltétel (amely a változtatás lehetőségét a vádmegváltoztatás tényeihez való kötöttség korlátai közé szorítja) valójában csak látszólag jelent korlátot a vádmegváltoztatását illetően.

Végül a vádlói vádbizonyítással kapcsolatos alapelvek (bizonyítási teher, ártatlanság vélelme, *in dubio pro reo* elv, önvádra kötelezés tilalma) és a vádelv összefüggéseit értékeltem, amelynek során kitértem az új Be. néhány problémásnak tűnő rendelkezésére is. Itt elsősorban azt tekintettem át, hogy a korábbi kódexek szabályai, illetve a hatályos törvény miként foglal állást a vádlót terhelő bizonyítási kötelezettség, valamint a bíróságra is vonatkozó hivatalbóli bizonyítás kérdésében. Arra a megállapításra jutottam, hogy a bíróság hivatalbóli bizonyítási kötelezettségének fenntartása csak látszatában sérti a funkciómegosztás elvét, így az eljárás e szabályozás mellett is vádelvű maradhat. Természetesen lehetőség lenne a bírói hivatalbóli bizonyítási kötelezettséget mellőzni a rendszerből, és azt a vádlóra illetve a felekre telepíteni (az angolszász eljárások mintájára). Mivel azonban egyik rendszer sem jó vagy rossz ebből a szempontból, így a jogalkotó lehetősége választani. Nézetem szerint azonban ennek a választásnak egyértelműnek és következetesnek kell lennie, a rendszerek keverése a jogalkalmazás számára bizonytalanságot és problémát okoz.

Ráműtattam továbbá, hogy az új Be. esetében is koncepcionális cél volt a fenti kérdéskör újragondolása, a korábbi törvény félreérthető rendelkezéseinek korrekciója, ennek ellenére az ezzel kapcsolatos jogszabályi megfogalmazások továbbra sem egyértelműek, a joggyakorlat pedig a „saját útját járva” végső soron egyértelműen a „korlátlan” bírói hivatalbóli bizonyításhoz tér vissza (ezt már kúriai elvi határozat és AB határozat is megerősítette azóta), annak ellenére, hogy a törvényszöveg megfogalmazása nézetem szerint nem világos (félreértelmezésre alkalmas) ebben a tekintetben.

Úgy vélem, hogy kutatásom eredményeként bizonyítani tudtam a korábban már vázolt általános felvetéseimet is, de a dolgozatomban feltett további rész-kérdésekre is válaszokat találtam. Igazoltam tehát, hogy mind általánosságban a büntetőeljárás alapelvek (és ezzel összefüggésben az eljárási rendszerek), mind az alapelvek közül kiemelkedő a helyen a vádelv témaköre alkalmas érdemi vizsgálatra, valamint aktuális és reális, mind a jogtudomány, mind a joggyakorlat számára hasznosítható megállapítások, következtetések megtételére. Az eljárási alapelvek, különösen a vádelv fontos kérdéseinek tisztázása, a felvetődő kérdések megválaszolása, és ezek eredményeként a jogalkalmazásban is a vádelv lehetőség szerinti legkövetkezetesebb érvényre juttatása hozzájárulhat egy hatékonyabb, működőképesebb, de egyidejűleg az emberi jogokat messzemenően szem előtt tartó büntetőeljárás megvalósításához.

SUMMARY

The primary and general purpose of my dissertation has been to demonstrate that both the principles (and systems) of the criminal procedure and the principle of accusation can raise theoretical and practical problems that may be taken into consideration by either legislation or law enforcement. In connection with these questions, my multiply-proven general assumption has been that the principles of the criminal procedure can characterize the whole structure of criminal justice system. At the same time I have also tried to justify that there may be a central system-defining principle among the principles, which can define the entire order of procedure by itself. In our current criminal justice system this is the principle of accusation.

Following this line of reasoning, my dissertation is divided into two distinct parts: in the general section I have examined the general questions of the principles of criminal procedure, while in the special section I have analyzed the accusation principle itself which I consider to be the central principle.

First of all, I have dealt with the definability of the principles, so I have reviewed several definitions of Hungarian jurisprudence, and after evaluating these definitions I have uncovered the generally accepted, most justifiable conceptual cores. I have identified four core elements: fundamentality, generality, ability of determining systems and ability of orientation.

After that I have investigated the origins of the principles, focusing on the historical/social facts which underlie the principles of criminal procedure.

In the examination of the historical development of principles and procedural systems, I have reviewed both the universal and the Hungarian legal development. I have found that from a very early period, typical system-forming principles can be discovered in the criminal proceedings of certain historical periods. Here I have been paying attention to the presentation of each of the well-known historical procedural systems and their principles.

Then I have examined the dogmatic relations between the principles and the procedural systems. While doing so, I have proved the existence of a close and practically inseparable relationship. First, I have evaluated the Hungarian, then the Anglo-American system theories, and have compared the two different continental and Anglo-Saxon theories on many points. After this analysis I have made an attempt to explore the cause of the differences in system theories, then I have suggested a more

refined systematization method, and finally I have presented a new approach to modeling.

In the next part of my paper I have reviewed the sources of law of the principles. Following this analysis, I have made a clear breakdown of the complex source system and I have detailed the conclusions that can be drawn from it.

I have examined the normative nature of the criminal procedural principles, and the question whether we can attach binding force to the principles. At the end of my examination, I have come to the conclusion that in the case of certain principles the answer can be affirmative.

With regard to the classification of principles, first I have reviewed the most typical grouping theories of the Hungarian law. Then I have examined four questions: the sustainability of the most common classification theories; adoption of new or other forms of classification; examining or (re-)interpreting the acceptability of the guiding principle conception; and the ranking of principles. At the end of this section, I have also tried to justify the central role of the principle of accusation.

In the special section of my dissertation first I have examined the Hungarian theories of the accusation principle, and then the development of the Hungarian legal regulation. Using the same method, I have made the analysis of the Anglo-American legal systems as well. As a result, I have established what, in my view, is the meaning of the principle of accusation, what core conceptual elements can be revealed, and how they are interrelated.

From a certain point of view the accusation principle is in competition with the principle of *ex officio*, while from another aspect these principles fit together, so I have also reviewed this context and the several meanings of the principle of *ex officio*.

I have examined the issue of the soundness of the prosecution, i.e. what kind of certainty must be required for the prosecutor to prosecute.

I have analyzed the legal institutional systems of filtration of charges. Not only the former legal solutions (such as charge-council system in Hungary) or the currently operating Anglo-Saxon grand jury model, but also the peculiarities of the Hungarian law that allowed the trial court to check the appropriateness of the charges (for example additional investigation, “lawful” charge, return of documents). I have proved that in most cases these institutions violate the principle of accusation.

I have examined some questions of the subjective aspect of the accusation principle, especially, how the prosecutor depends on the suspicion of the pre-trial investigation, and what the consequences of this can be during the trial.

I have gone over some special questions of withdrawing the charge and the modification of the charge.

Finally, I have evaluated the interrelationship between the principles of accusation and some other related principles, such as the burden of proof, presumption of innocence, *in dubio pro reo*, and the prohibition of self-incrimination. Here I have tried to present some problematic rules of the new Hungarian criminal procedure code.

I believe that the results of my research have contributed to a clearer interpretation of the principles of the criminal procedure and the principle of accusation, which can be useful for both the jurisprudence and the law enforcement.

IRODALOMJEGYZÉKFelhasznált magyar és idegen nyelvű irodalom:

- A büntető eljárás (Az 1962. évi 8. számú törvényerejű rendelet és mellékjogszabályai). Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962.
- A büntető eljárás kézikönyve I. A Belügyminisztérium Tanulmányi és Módszertani Osztálya, Budapest, 1963.
- A büntetőeljárás törvény magyarázata 1-2. Complex, Budapest, 2009.
- A bűnvádi perrendtartás (1896: XXXIII. t. cz.). Lampel Róbert (Wodainer F. és fiai) cs. és kir. udv. Könyvkereskedése, Budapest, 1896.
- Ádám György: Az ártatlanság vélelmének szocialista felfogásáról. Jogtudományi Közlöny 1960/11.
- Amar, Akhil Reed: The Constitution and Criminal Procedure. First Principles. Yale University Press, 1997.
- Angyal Pál: A magyar büntető eljárásjog tankönyve. Atheneum, Budapest, 1916.
- Armenta-Deu, Teresa: Beyond accusatorial or inquisitorial system: a matter of deliberation and balance. 2016.
- Ashwort, Andrew: Principles of Criminal Law. Oxford University Press, 2009.
- Ashworth, Andrew – Blake, Meredith: The Presumption of Innocence in English Criminal Law. Criminal Law Review, May, 1996.
- Avergun, Jodi – Campbell, Bret: Publicity: The US Perspective. In: Seddon, Judith– Davison, Eleanor– Morvillo, Christopher J.– Bowes, Michael – Tolaini, Luke– Ama Adams, A.– McGrath, Tara (ed.): The Practitioner’s Guide to Global Investigations. Law Business Research Ltd., London, 2018.
- Baldwin, Simeon E.: The Fundamental Principles of Criminal Justice. Yale Law Journal. 1912. vol. 22.
- Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferencz: A bűnvádi perrendtartás magyarázata. I-IV. Grill Károly, Budapest, 1898.
- Bánáti János – Belegi József – Belovics Ervin – Erdei Árpád – Farkas Ákos – Kónya István: A büntetőeljárás törvény magyarázata (szerk.: Belovics Ervin, Erdei Árpád). HVG-ORAC, Budapest, 2018.

- Bánáti János – Belovics Ervin – Csák Zsolt – Sinku Pál – Tóth Mihály – Varga Zoltán: Büntető eljárásjog. HVG Orac, Budapest, 2006.
- Bárd Károly – Kratochwill Ferenc – Erdei Árpád – Király Tibor – Tremmel Flórián – Cséka Ervin (szerk.: Cséka Ervin): Magyar Büntető Eljárásjog I. (Egységes jegyzet) Tankönyvkiadó, Budapest, 1992.
- Bárd Károly: A büntető hatalom megosztásának buktatói. KJK, Budapest, 1987.
- Bárd Károly: Az eljárási rendszerek közelítése. In: Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin (szerk.): Pusztai László emlékére. P-T Műhely, Budapest, 2014.
- Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007.
- Beccaria, Cesare: A bűnökről és a büntetésekről. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1998.
- Belovics Ervin – Tóth Mihály: Büntető eljárásjog. HVG-ORAC, Budapest, 2015.
- Belovics Ervin: A vád törvényessége. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Habilitációs Füzetek. Tudományos tevékenységet áttekintő összefoglalás. Budapest, 2012.
- Belovics Ervin: Az önvádra kötelezés tilalma és a terhelti vallomástétel megtagadásának joga. Eljárásjogi Szemle, 2016/1.
- Blutman László: Az ártatlanság vélelmének hatóköre az európai alapjogokban. In: Tóth Károly (szerk.): Tanulmányok dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára. Acta Juridica et Politica. Tom. 53. Fasc 8., Szeged, 1998.
- Bócz Endre: A vád törvényességéről. In: Szabó András ünnepi kötet. Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest, 2008.
- Bócz Endre: Büntető eljárásjogunk kalandjai – sikerek, zátonyok és vargabetűk. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006.
- Bócz Endre: Valóban a vád törvényességének fogalma volt tisztázatlan? Magyar jog 2008/5.
- Bohlander, Michael: Principles of German Criminal Procedure. Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2012.
- Bólya Lajos – Kocsis Mihály – Móra Mihály: Büntető Eljárásjog. I. félév. Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat, Budapest, 1954.

- Bónis György – Degré Alajos – Varga Endre: A magyar bírósági szervezet és perjog története. Kézirat (Kiadta: a Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Osztálya), Budapest, 1961.
- Botos Gábor: A büntetőeljárás jog története. Bibliotheca Facultatis Iuris Universitatis Chatolicae De Petro Pázmány Nominatae, Budapest, 2000.
- Brown, Peter Megargee: The Art of Questioning. The Lawbook Exchange Ltd., New Jersey, 2007.
- Bursics Zoltán: A magyar bünvádi eljárási jog vázlata. Grill, Budapest, 1947.
- Büntetőeljárás jog I-II. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-Orac, Budapest, 2015.
- Büntetőeljárás jog I-II. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-Orac, Budapest, 2018.
- Czédli-Deák Andrea: A vád törvényessége az elmélet és a gyakorlat tükrében. Büntetőjogi Szemle 2016/1-2.
- Cséka Ervin – Fantoly Zsanett – Károlyi Judit – Lőrinczy György – Vida Mihály (szerk.: Cséka Ervin): A büntetőeljárás jog alapvonalai I. Bába Kiadó, Szeged, 2006.
- Cséka Ervin – Fantoly Zsanett – Hegedűs István – Kovács Judit – Maráz Vilmosné (szerk.: Cséka Ervin): A büntetőeljárás jog alapvonalai II. Bába Kiadó, Szeged, 2007.
- Cséka Ervin – Király Tibor – Kratochwill Ferenc – Szabóné Nagy Teréz – Vargha László (Szerk. Szabóné Nagy Teréz): Magyar Büntető Eljárási Jog I. (Egységes jegyzet) Tankönyvkiadó, Budapest, 1986.
- Cséka Ervin: A büntető tárgyalási rendszer. In: Tóth Károly (szerk.): Tanulmányok dr. Veres József egyetemi tanár 70. születésnapjára. Acta Juridica et Politica. Tom. 55. Fasc 7., Szeged, 1999.
- Cséka Ervin: Az ügyész jogállása a büntetőeljárásban. In: Ligeti Katalin (szerk.): Wiener Imre ünnepi kötet, KJK, Budapest, 2005.
- Cséka Ervin: Korszerűsödő alapelvek a büntetőeljárásban. In: Tóth Károly (szerk.): Tanulmányok dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára. Acta Juridica et Politica. Tom. 53. Fasc 8., Szeged, 1998.
- Csizmadia Andor – Kovács Kálmán – Asztalos László: Magyar állam- és jogtörténet. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998.

- Damaška, Mirjan R.: *The Faces of Justice and State Authority. A Comparative Approach to the Legal Process.* Yale University Press, New Haven and London, 1986.
- Davies, Malcolm – Croall, Hazel – Tyrer, Jane: *Criminal justice.* Pearson Education Limited, Edinburgh, 2010.
- Delmas-Marty, Mireille – Spencer, J. R. (ed.): *European Criminal Procedures.* Cambridge University Press, Cambridge, 2006.
- Drávay-Farkas Helga: *A pártatlanság elve a bírósági közvetítői eljárásban és gyakorlati megvalósításának nehézségei.*
https://szekesfehervaritorvenyszek.birosag.hu/sites/default/files/news/a_partatlansag_elve_a_birosagi_kozvetitoi_eljarasban_es_gyakorlati_megvalositasanak_nehezsegei_0.pdf
- Dressler, Joshua: *Understanding Criminal Procedure.* Matthew Bender, New York, 1997.
- Erdei Árpád: *Az inkvizíciós és a kontradiktórius vonások a büntető eljárási jogrendszerekben.* Jogtudományi Közlöny, 1998/4.
- Erdei Árpád: *Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2011.
- Fantoly Zsanett – Budaházi Árpád: *Büntető eljárásjog. I. Statikus Rész.* NKE Szolgáltató Kft., Budapest, 2015.
- Fantoly Zsanett – Budaházi Árpád: *Büntető eljárásjogi ismeretek I. Statikus rész.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.
- Fantoly Zsanett: *A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága.* HVG-ORAC, Budapest, 2012.
- Farkas Ákos – Róth Erika: *A büntetőeljárás.* KJK-Kerszöv, Budapest, 2004.
- Farkas Ákos – Róth Erika: *A büntetőeljárás.* Complex, Budapest, 2007.
- Farkas Ákos – Róth Erika: *A büntetőeljárás.* Complex, Budapest, 2012.
- Farkas Ákos – Róth Erika: *A büntetőeljárás.* Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018.
- Farkas Ákos – Róth Erika: *Előadások a büntetőeljárási jog köréből.* Bíbor Kiadó, Miskolc, 2000.
- Farkas Ákos: *A falra akasztott nádpálca, avagy A büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai.* Osiris Kiadó, Budapest, 2002.

- Fayer László: A magyar bünvádi perrendtartás vezérfonala. Franklin-Társulat, Budapest, 1905.
- Fekecs Gyula: Ártatlan bűnösség. Néhány gondolat az in dubio pro reo eljárásjogi elvéhez. *Belügyi Szemle* 2001/11.
- Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004.
- Finkey Ferenc: A magyar büntető eljárás tankönyve. Politzer-féle Könyvkiadóvállalat, Budapest, 1908.
- Földi András – Hamza Gábor: A római jog története és intézményei. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2008.
- Gardner, John: Ashworth on Principles. In: Julian V. Roberts – Lucia Zedner (ed.): Principles and Values in Criminal Law and Criminal Justice: Essays in Honour of Andrew Ashworth. Oxford University Press, 2012.
- Garret, Brandon L.: The Myth of the Presumption of Innocence. *Texas Law Review*, vol. 94., 2016.
- Gáspárdy László – Wopera Zsuzsa – Kormos Erzsébet – Cserba Lajos – Nagy Andrea – Harsági Viktória: Polgári perjog általános rész. KJK Kerszöv, Budapest, 2005.
- Gellér Balázs: A vád törvényességének egyes aspektusai. *Jogtudományi Közlöny* 2011/9.
- Gentle, Stephen: Publicity: The UK Perspective. Seddon, Judith– Davison, Eleanor– Morvillo, Christopher J.– Bowes, Michael – Tolaini, Luke– Ama Adams, A.– McGrath, Tara (ed.): The Practitioner’s Guide to Global Investigations. Law Business Research Ltd., London, 2018.
- Gönczi Katalin – Horváth Pál – Stipta István – Zlinszky János (szerk.: Horváth Pál): Egyetemes jogtörténet I. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997.
- Greenidge, A. H. J.: The legal procedure of Cicero’s time. Clarendon Press, Oxford, 1901;
- Györkösy Alajos (szerk.) Latin – Magyar szótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994.
- Hacker Ervin: A magyar büntetőeljárásjog rövid vázlata. Ludvig István Könyvnyomdája, Miskolc, 1943.
- Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila: Az emberi jogok eredete. In: Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.): Emberi jogok. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

- Haydock, Roger – Sonsteng, John: Examining witnesses: direct, cross and expert examination. West Publishing Co., 1994.
- Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2012.
- Herke Csongor: Büntető eljárásjog. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2007.
- Herke Csongor: Büntető eljárásjog. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2010.
- Herke Csongor: Büntető eljárásjog. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 2019.
- Israel, Jerold H.: Cornerstones of the Judicial Process. Kansas Journal of Law and Public Policy. 1993. Spring.
- Joachim Herrmann: A büntetőeljárás reformja Kelet- és Nyugat-Európában. Magyar Jog 1993/5.
- Kadlót Erzsébet: Vád a vádlottak padján, Magyar Jog, 2005/2.
- Kaplow, Louis: Burden of Proof. Yale Law Journal Vol. 121, No. 4, January, 2012.
- Kardos Gábor: Az emberi jogok nemzetközivé válása. In: Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.): Emberi jogok. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- Kardos Sándor: Gondolatok a tisztességes eljárásról. In: Holé Katalin – Kabódi Csaba – Mohácsi Barbara (szerk.): Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak. ELTE Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest, 2009
- Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2010.
- Kertész Imre: Ügyészbíráskodás? Magyar Jog 1996/1.
- Király Eszter: A törvényes vád hiánya miatti megszüntető végzés „jogerőtlenedésének” tanulságos története. In: Fazekas Marianna (szerk.): Jogi Tanulmányok, ELTE, Budapest, 2014,
- Király Tibor: A legalitás a büntetőeljárásban. Jogtudományi Közlöny, 1986/5.
- Király Tibor: Büntetőeljárás Jogi. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.
- Király Tibor: Büntetőeljárás Jogi. Osiris Kiadó, Budapest, 2008.
- Király Tibor: Elvek és kivételek a büntetőjogban és eljárásban. Jogtudományi Közlöny, 1982/10.
- Király Tibor: Mit ér az ártatlanság vélelme? Magyar Jog 1987/12.
- Kiss Daisy – Németh János – Papp Zsuzsanna – Somlai Zsuzsanna – Szilberek Jenő: Magyar polgári perjog I. Ligatura Kiadó, Budapest, 1993.
- Kommentár a büntetőeljárás törvényéhez (Főszerk. dr. Polt Péter) 1. kötet. Wolters Kluwer, Budapest, 2018.

- Kondorosi Ferenc – Maros Kitti – Visegrády Antal: A világ jogi kultúrái – a jogi kultúrák világa. Napvilág Kiadó, Budapest, 2008.
- Koósné Mohácsi Barbara: A vád „törvényessége” az új büntetőeljárás törvény tervezetében. Fundamentum, 2016/2-4.
- Kovács Péter: Nemzetközi közjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- LaFave, Wayne R. – Israel, Jerold H.– King, Nancy J.: Criminal Procedure. Thomson West, 2004.
- Langbein, John H.: The German Advantage in Civil Procedure. The University of Chicago Law Review. Volume 52., 1985.
- Langbein, John H.: The Origins of Adversary Criminal Trial. Oxford University Press, New York, 2003.
- Maine, Henry Sumner: Az ősi jog. Gondola '96 Kiadó, Budapest, 1997.
- Marcus Tullius Cicero: Válogatott vádbeszédek. (Fordította, jegyzetekkel ellátta, és a bevezetést írta: Nótári Tamás), Lectum Kiadó, Szeged, 2010.
- Merrick, Hubert C.: Evidence. Insurance. Burden of Proof of Suicide. The University of Chicago Law Review. Vol. 1, No. 1, May, 1933. 151-152.
- Mezey Barna (szerk.): Magyar Jogtörténet. Osiris Kiadó, Budapest, 2004.
- Molnár Imre: A büntető eljárásjog alapelvei a római jogban. In: Bűnügyi mozaik. Tanulmányok Vida Mihály 70. születésnapja tiszteletére. Szeged, 2006.
- Molnár Imre: Büntető- és büntető eljárásjogi alapelvek római jog előzményei. In: Emlékkönyv dr. Tokaji Géza c. egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára. Szeged, 1996.
- Molnár Imre: Vád és védelem, mint a római büntetőeljárás alapelvei. Jogelméleti Szemle, 2008/4.
- Molnár László és munkaközössége: A büntető perrendtartás kommentárja. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1957.
- Mommsen, Theodor: Römisches Strafrecht. Verlag von Duncker & Humblot, Leipzig, 1899.
- Nótári Tamás: Megjegyzések a modern büntetőeljárás alapelvek római előzményeihez. In: Holé Katalin (Szerk.): A Büntető Törvénykönyv és a Büntető Eljárás Törvény módosításának elméleti és gyakorlati kérdései. Unió Kiadó, Budapest, 2003.
- Nótári Tamás: Római jog. Lectum Kiadó, Szeged, 2014.

- Packer, Herbert L.: Two Models of the Criminal Process. University of Pennsylvania Law Review. Vol. 113.
- Padfield, Nicola: The Burden of Proof Unresolved. The Cambridge Law Journal, vol. 64, no. 1, 2005.
- Pápai-Tarr Ágnes: A büntetőeljárás gyorsításáról. Gondolat Kiadó, Budapest, 2012.
- Petrik Ferenc (szerk.): Polgári eljárásjog – Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC, Budapest, 1994.
- Pusztai László: A modern büntetőeljárás jog kialakulás Magyarországon. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994.
- Reichel, Philip L.: Comparative Criminal Justice Systems, a topical approach. Pearson Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, 2008.
- Róth Erika: Az ügyész diszkrecionális jogköre. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2015.
- Róth Erika: Eljárás jogok. In: Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.): Emberi jogok. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- Sanders, Andrew– Young, Richard– Burton, Mandy: Criminal Justice. Oxford University Press, 2010.
- Sári János: Alapjogok. Osiris Kiadó, Budapest, 2004.
- Strachan-Davidson, James Leigh: Problems of roman criminal law. Clarendon Press, Oxford, 1912. (Volume I. és II),
- Summers, Sarah J.: Fair Trials – The European Criminal Procedural Tradition and European Court of Human Rights. Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2007.
- Szabó Lászlóné: Alapelve-e a vádelv a magyar szocialista büntető eljárásnak? Jogtudományi Közlöny 1960/12.
- Szabóné Nagy Teréz – Cséka Ervin – Szilágyi József – Lukács Gábor – Sasvári Tibor – Korda György – Szijártó Károly (Szerk.: Rudas György): Büntetőeljárásjog. BM Tanulmány és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1974.
- Szabóné Nagy Teréz: A büntetőeljárás rendszer alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966.
- Szilbereky Jenő – Névai László (szerk.): A polgári perrendtartás magyarázata. Közgazdasági Kiadó, Budapest, 1967.

- Tadros, Victor – Tierney, Stephen: The Presumption of Innocence and the Human Rights Act. *The Modern Law Review*, vol. 67, no. 3, 2004.
- Thayer, James B.: The Burden of Proof. *Harvard Law Review*, vol. 4, no. 2, 1890.
- Tóth Géza: A tettazonosság és azonos tett a magyar judikatúrában. *Magyar Jog* 2017/3.
- Tóth Mihály: A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2001.
- Tóth Mihály (szerk.): Büntető eljárásjogi olvasókönyv. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásba. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2006.
- Tremmel Flórián: Büntető eljárásjog, Általános Rész. Egyetemi jegyzet. Pécs, 1996.
- Újfalvi Annamária: Egy érzékeny emberi jog: Az ártatlanság véelme. *Jogtudományi Közlöny* 1990/1.
- Vasak, Karel: A 30-year struggle. The sustained efforts to give force of law to the Universal Declaration of Human Rights. *The Unesco Courier*, 1977.
- Vuchetich Mátyás: A magyar büntetőjog rendszere. II. könyv: Gyakorlati büntetőjog. Eredetileg: a Magyar Királyi Egyetem Nyomdája, Buda, 1819. Reprint: Magyar Hivatalos Közlönykiadó.
- Wellman, Francis: *The Art of Cross-examination*. The Macmillan Company, New York, 1905.
- Whitman, James Q.: Presumption of Innocence or Presumption of Mercy: Weighing Two Western Modes of Justice. *Texas Law Review*, vol. 94., 2016.
- Zlinszky János: Római büntetőjog. Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest, 1993.

Saját publikációk jegyzéke:

- Székely György László: Büntetőeljárás alapelvek a gyakorlatban. Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma, az Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa. Miskolc, 2007. (205-210.)
- Székely György László: A közvetlenség elvének szerepe a büntetőeljárásban. *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium*. Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai. Tomus 9. Miskolc, 2008. (429-445.)

- Székely György László: Adalékok a büntetőeljárás rendszerek kialakulásának megértéséhez. Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma, az Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa. Miskolc, 2008. (157-162.)
- Székely György László: Az. 1896. évi Bűnvádi perrendtartás alapelvei és eljárási rendszere. *Collega* 2009. XII. évfolyam 1-2. szám. (42-45.)
- Székely György László: A büntetőeljárás alapelvek, mint a jogállamiság garanciái. *Jog – Állam – Politika. A jogállamiság 20 éve. Tanulmánykötet.* Győr, 2009. (122-128.)
- Gampel Andrea – Székely György László: A profilalkotás alkalmazásának lehetőségei a magyar büntetőeljárásban. *Ügyészek Lapja* 2009. évi különszám (19-30.)
- Székely György László: Kontradiktórius büntetőper – a vád, a védelem és az ítékezés kapcsolata a magyar büntetőeljárásban. *Advocat*, 2009. évi 3-4. szám. (7-10.)
- Székely György László: Törések az officialitás elvén: gondolatok a magánindítvány szerepéről és kettős jogi természetéről. *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium. Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai. Tomus 10.* Miskolc, 2010. (317-335.)
- Székely György László: A vádelv érvényesülésének néhány problémája 1951 és 2003 között. Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma, az Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa. Miskolc, 2010. (169-173.)
- Székely György László: A vádelv és a vádrendszer néhány elvi és gyakorlati kérdése – A vádelv kialakulásának lehetséges modelljei. *Kriminológiai Közlemények* 71. szám – *Kontroll és jogkövetés.* Magyar Kriminológiai Társaság. Budapest, 2012. (292-307.)
- Kis László – Nagy Anita – Székely György László: Büntető eljárásjogi alapfogalmak. IX-XV. Fejezetek (társszerző: Nagy Anita). Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2012. (99-156.)
- Székely György László: Alapelveket érintő változások a büntetőeljárás törvényben. *Ügyészek Lapja* 2014/1. (47-56.)
- Székely György László: Az ügyész szerepe és helye a nyomozás új koncepciójában, a vádemelés előtti elterelés új intézményei. *Ügyészek Lapja* 2016/3-4. (61-74.)
- Székely György László: The American approach to criminal procedural principles and criminal procedural systems. *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum*

Miskolciensium. Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai. Tomus 17. Miskolc, 2017. (361-377.)

- Székely György László – Tóth Szabolcs: Az ügyész és a nyomozó hatóság kapcsolata az új büntetőeljárás törvény koncepciójában. *Ügyészek Lapja*. 2018/1. (5-17.)
- Székely György László: Az ügyészség új és megújuló feladatai az új büntetőeljárás törvényben. *Advocat*, 2018/ 3-4. (12-19.)

SZERZŐSÉGI NYILATKOZAT

Ezennel kijelentem, hogy a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott értekezésem kizárólag saját, önálló munkám. A benne található másoktól származó, nyilvánosságra hozott vagy közzé nem tett gondolatok és adatok eredeti leőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem továbbá azt is, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

E kijelentésemet büntetőjogi felelősségem tudatában tettem.

Miskolc, 2020. október 8.

Dr. Székely György László